POLIROM

Evanghelii apocrife

Plural Religie

Cristian Bădiliţă s-a născut la 27 martie 1968. A urmat studii de filologie clasică, litere moderne şi teologie.

Publicaţii originale: *Sacru şi melancolie* (Amarcord, 1997); *Nodul gordian* (Humanitas, 1997); *Călugărul şi*

moartea (Polirom, 1998).

Traduceri comentate din Origen, Evagrie Ponticul, Porfir, *Apocalipsa lui Ioan în tradiţia iudeo-creştinâ* (în colaborare cu Petru Creţia) ş.a.

Ediţii şi antologii: *Socrate omul* (Humanitas, 1996); *Miturile lui Platon* (Humanitas, 1996); *Întâlnirea cu sacrul* (Axa, 1996, în colaborare cu Paul Barbăneagră); *Eliadiana* (Polirom, 1997).

în prezent pregăteşte un doctorat de patristică, despre mitul Anticristului, la Paris IV-Sorbona.

Redactor: Ioana Gagea

© 1999 by POLIROM Co S.A. laşi

Editura POLIROM
P.O. Box 266, 6600, laşi, ROMÂNIA
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale:
Evanghelii apocrife I trad., studiu introductiv, note şi prezentări de Cristian Bădiliţă – Ed. a 2-a. rev.
laşi: Polirom, 1999
280 + 16 p., II.; 21 cm (Plural. Religie)
Bibliogr.
Index
ISBN: 973-683-277-5
I. Bădiliţă, Cristian (cd. şt.)
CIP: 229.8 = 135.1
Printed in ROMANIA
EVANGHELII APOCRIFE
Traducere, studiu introductiv, note şi prezentări de Cristian Bădiliţă
Ediţia a II-a, complet revăzută şi ilustrată
POLIROM
1999

în amintirea bunicii mele Maria,
Smarandei
C.B.

Prefaţă la ediţia a doua

Ediţia a doua a *Evangheliilor apocrife* este o cu totul altă carte deck ediţia intâi. Trecerea timpului şi

acumularea lecturilor şi-au spus cuvântul. Scheletul, ca să spun aşa – adică structura narativă (de roman) –, a rămas intact, dar notele, comentariile aferente, precum şi prezentările l-au învelit intr-un „trup” nou, care are prea puţin de a face cu primul. în capitolul consacrat *Evangheliei lui Nicodim* am inclus şi traducerea versiunii greceşti a episodului Coborârii lui Isus în iad. Drept urmare, traducerea versiunii latine a trecut la apendice. Capitolul consacrat trecerii Ia cele veşnice a Maicii Domnului s-a îmbogăţit şi el cu două noi texte (*Transitas B* şi *Adormirea*.., datorată lui loan al Thesalonicului), conţinând multe scene inedite. De câteva ori m-am văzut obligat să corectez ori pur şi simplu să elimin note şi comentarii apărute în ediţia anterioară. De cele mai multe ori insă am adăugat informaţii şi am amplificat ce scrisesem deja, pentru a lămuri mai bine cititorul. Volumul notelor (şi aici stă în principal noutatea ediţiei de faţă?) a crescut considerabil, de două sau chiar de trei ori. Am încercat totuşi să mă limitez la trimiterile care mi s-au părut absolut necesare ori foarte interesante. Am evitat pe cât posibil erudiţia stearpă şi dezagreabilă. Studiul introductiv a suferit, şi el, modificări (de conţinut ori stilistice). La sfârşitul fiecărei prezentări am inclus şi cite o scurtă „Orientare bibliografică”, unde nu sunt însă menţionate culegerile şi ediţiile mari, enumerate în cadrul „Bibliografiei generale” de la sfârşitul volumului.

Ediţia a doua se datorează şederii mele din ultimii ani la Paris, graţie sprijinului exclusiv al soţiei mele. în România nu aş fi trecut niciodată de stadiul proiectului idilic. Mulţumesc din tot sufletul Smarandei, fără de care această lucrare pur şi simplu n-ar fi existat. Răbdarea şi curajul ei m-au făcut să depăşesc atâtea momente de deznădejde. De asemenea, amândoi, Smaranda şi cu mine, îi suntem mai mult decât recunoscători doamnei Monique Alexandre, profesoară Ia Paris IV-Sorbonne, care a făcut totul pentru obţinerea unei burse de cercetare şi, implicit, pentru continuarea studiilor noastre in condiţii excelente. Nu în ultimul rând, mulţumesc domnului Pierre

Petitmengin, directorul bibliotecii Şcolii Normale Superioare, care mi-a deschis cu generozitate uşa acestui tezaur, interzis în genere profanilor. Anca Vasiliu m-a ajutat decisiv la întocmirea setului de ilustraţii. Prietenia ei merită mai mult decât un cuvânt de gratitudine.

Paris, iulie 1998

Introducere în lectura şi studiul câtorva evanghelii apocrife

Termenul „apocrif* este, în ochii bunilor creştini, echivalent cu „primejdios", „dubios", „blestemat", chiar „diabolic". Mai ales astăzi, când atâtea erezii ale creştinismului şi manifestări sectare, mode sincretice şi „metareligii" agresează, din toate părţile şi prin toate mijloacele, intimitatea noastră spirituală, publicarea acestor evanghelii apocrife ar putea fi interpretată – în România – ca o nouă „diversiune", ca o răuvoitoare ispitire. Cititorul creştin işi va da însă repede seama că n-are niciun motiv de temere. Evangheliile înmănunchiate în acest „roman cristologic" nu intră în conflict (decât pe alocuri – de aceea am şi considerat notele indispensabile!) cu dogmele şi mărturisirea de credinţă a religiei creştine. Pe de altă parte, cititorii pur şi simplu esteţi, cei care nu urmăresc decât savoarea unui fragment de literatură „exotică „, fără scrupule de ordin religios sau confesional, vor degusta o biografic a Mântuitorului saturată de elemente inedite, miraculoase şi adesea fermecătoare. Nu în ultimul rând, ba poate chiar în primul rând, textele apocrife se adresează specialiştilor, prin mulţimea datelor istorice conţinute în ele, în bună parte preluate şi de Tradiţia Bisericii. Daniel-Rops şi Jean Daniélou n-au ezitat să le folosească în studiile lor consacrate creştinismului primitiv[1]. A devenit o banalitate naivă să spunem că nu se poate intra în atmosfera psihologică şi ideologică a creştinismului lâsând deoparte acest uriaş tezaur literar.

1 ••In Storitt della letteratura cristiana antica green e latina (traducere în curs de apariție la Editura Polirom), 2 volume, Brescia, 1995-1996, Enrico Norelli și Claudio Morcschini consacră ample capitole scrierilor așa-zisc „apocrife".

Pentru publicul românesc (neiniţiat, din motive mai mult sau mai puţin justificate) această banalitate trebuie însă *demonstrata*.

De la început ţin să fac o precizare: evangheliile canonice nu au a pierde in urma confruntării cu evangheliile apocrife. Dimpotrivă. Pe linie dogmatică, apocrifele nu aduc nimic în plus. Acestea din urmă – şi acum mă refer strict la evangheliile incluse în ediţia de faţă! — nu sunt decât ipostaze livreşti ale Sfintei Tradiţii. „Suficienţa"' dogmatică a evangheliilor canonice nici nu se pune la îndoială. Dacă am considerat necesară traducerea şi publicarea câtorva apocrife a fost nu doar pentru a reînvia, o clipă, atmosfera clocotitoare a primelor veacuri creştine, cât mai ales pentru a descoperi un orizont inedit asupra unei Tradiţii care s-a prelins, din făgaşul *ortho-doxiei* (*id est* „dreapta credinţă") spre cultul liturgic, spre literatură şi spre iconografie. Multe scene reprezentate pe iconostasele ori pe zidurile bisericilor româneşti ar rămâne fără înţeles viu privite din afara apocrifelor. Tot astfel, multe sărbători incluse in anul liturgic creştin se văd înviorate de lectura acestor texte pe nedrept oropsite. Repet: nici sărbătorile la care mă voi referi mai pe larg în continuare, nici icoanele de pe tâmplele bisericilor nu-şi au rădăcina dogmatică sau istorică în apocrife. Pentru a Ie justifica şi valida caracterul sacru, Biserica face apel la Tradiţia apostolică şi patristică. Apocrifele sunt doar expresia livrescà a unui curent popular, aşa cum s-a manifestat el Ia începuturile erei creştine şi după aceea.

1. Texte canonice şi apocrife

Kanon şi *kanonikos*, precum şi *feanna* („trestie"), *kaneion*, *kanoun* („coş împletit din trestii") trimit la un radical semitic – în akkadiană *qanu*, în ugaritică *qn* etc. Ebraicul *qaneh* înseamnă: „trestie crescută pe terenuri mlăştinoase ori pe malul apei", „trestie parfumată", „măsură", „tija balanţei", „braţul candelabrului". Cuvântul ebraic a fost tradus în *Septuaginta* prin *kalamos* şi *pechys* („cot" – ca unitate de măsură), dar niciodată prin *kanon*. Totuşi, acest din urmă termen nu lipseşte din limba

traducătorilor alexandrini. El apare, cu sensul comun din greaca profană – acela de „prescripţie”, „regulă”, sinonim la urma urmei cu „lege” (*nomos*) – în *Cartea Iuditei* 13, 6, de pildă, sau în 4 *Macabri* 7, 21. în greaca profană, sensul propriu, concret, de „trestie” trece oarecum în plan secund, Cuvântul îşi dezvoltă o serie de sensuri figurate. Astfel *kanon*, în limbajul tehnic al zidarilor, înseamnă „echer” şi în acelaşi timp „riglă”. Treptat şi acest sens se abstractizează. *Kanon* ajunge să însemne „normă”, adică „forma perfectă pe care tinde să o ia un anume obiect”, apoi „criteriu” prin care se poate judeca ceva în chip infailibil. Pentru grec aşadar „canonic” vrea să spună „perfect armonios, corespunzător regulilor *kalokaghatieV*. Pentru Epicur, autorul unei lucrări intitulate chiar Peri *kriteriou e kanon*, logica este „arta canonică”. Iar Epictet afirmă că „a filosofa nu înseamnă altceva decât a stabili normele (*kanones*)*. în sfârşit, cuvântul are şi sensul de „tabel”, „listă”, „înşiruire organizată de nume şi date”. A doua parte a *Cronicii* Iui Eusebiu, redactată doar sub formă de tabele, poartă numele de *Chronikoi kanones*.

în *Noul Testament* cuvântul *kanon* apare de patru ori şi numai în epistolele pauline: o dată în *Galateni* 6, 15 şi de trei ori în 2 *Corinteni* 10, 13-16. Pavel vorbeşte în fragmentul din *Galateni* despre inutilitatea ritului circumciziei după venirea Mântuitorului. Importantă nu este tăierea împrejur, adică ritul care dă seamă de apartenenţa la o anumită comunitate (în speţă *iudeo-* - creştină), de fapt *închiderea* individului în comunitatea respectivă, ci „făptura cea nouă”: „Că în Cristos Isus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă. Şi câţi vor umbla după dreptarul acesta (to *kanoni toutoi*), – pace şi milă asupra lor şi asupra Israelului lui Dumnezeu!”. Aşadar canonul vieţii creştine, noul canon, al Iui Isus, este „făptura cea nouă”, indiferentă ritului vechi. Al doilea pasaj, din *Corinteni*, are un înţeles mai opac. Pavel fusese cel care întemeiase comunitatea creştină din Corint. După el însă au venit acolo, se pare. alţi misionari, dornici de a se impune mai degrabă pe ei

decât adevărul Evangheliei lui Isus în faţa bisericii locale abia înfiripate. Drept pentru care, puţin mâhnit, Pavel scrie: „Iar noi nu ne vom lăuda fără măsură, ci după măsura dreptarului (*tou kanonou*) cu care ne-a măsurat nouă Dumnezeu, ca să ajungem pâna la voi. Căci nu ne întindem peste măsură, ca şi cum n-am fi ajuns la voi, căci am şi ajuns cu Evanghelia lui Cristos până Ia voi. Nu ne lăudăm peste măsură cu ostenelile altora, ci avem nădejde că, tot crescând credinţa voastră, ne vom mări în voi cu prisosinţă, după măsura noastră (*ton kanona hemon*), ca să propovăduim Evanghelia şi în ţinuturile de dincolo de voi, dar fără să ne lăudăm cu măsură străină (*en alotrioi kanoni*), în cele de-a gata". După părerea lui Mario Erbetta, „măsura canonului lui Pavel nu este teritoriul limitat în care numai el trebuie sâ lucreze (adică lumea păgână – n.n.), ci desemnarea lui ca apostol al neamurilor împreună cu harul şi binecuvântarea lui Dumnezeu pentru activitatea misionară". Aşadar „canonul" ar reprezenta, în fragmentul citat, „câmpul apostolatului său".

Primele mărturii creştine despre canon se află în prima scrisoare a lui Clement Romanul adresată tot corintenilor (aprox. 96-97). Alte texte ce pot fi invocate în acest sens: *Didahia* 9, 5 (sfârşitul secolului I); scrisorile lui Ignaţiu din Antiohia, redactate spre sfârşitul domniei iui Traian (98-117); *A doua Epistola a lui Petru* (probabil începutul secolului al 11-lea). care aminteşte şi ea de epistolele lui Pavel, investite cu o autoritate specială în cadrul comunităţilor creştine: „Şi îndelunga răbdare a Domnului nostru socotiţi-o drept mântuire, precum v-a scris şi iubitul nostru frate, Pavel, după înţelepciunea dată lui, cum ne vorbeşte în toate epistolele sale, în care sunt unele lucruri cu anevoie de înţeles, pe care cei neştiutori şi neîntăriţi le răstălmăcesc, ca şi pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare". în primele trei secole *ho kanon* desemnează legea internă, specificitatea creştinismului. Un rol important, deşi nu decisiv[2], în alcătuirea canonului

2 Marele patristician italian Manlio Simonetti consideră câ Marcion a jucat rolul decisiv în formarea canonului Marii Biserici. Majoritatea

Sfintei Scripturi l-a jucat şi confruntarea liniei ortodoxe cu diferitele erezii[3], în special cu marcionismul şi montanismul. Cum bine se ştie, Marcion stabilise, plecând de la o teologie personală, un canon minim al Scripturii. El eliminase tot *Vechiul Testament*, considerat caduc şi mărturisitor al unui Dumnezeu răzbunător, crud, nemilos, fără nicio legătură cu Tatăl despre care vorbeşte Mântuitorul în Evanghelia sa. Scrierile considerate de Marcion ca revelate de Duhul Sfânt, în care noua religie, cea creştină, apărea în toată puritatea mesajului ei, erau doar zece epistole pauline şi *Evanghelia după Luca*, dar nu în forma originală, ci expurgată de toate referirile Ia *Vechiul Testament*. De partea cealaltă, montanismul propovăduia extinderea inspiraţiei sfinte asupra tuturor creştinilor deschişi Duhului Sfânt. în acest caz, practic, problema unui canon fix nici nu se pune. Toţi creştinii sunt potenţiali autori ai unui fragment din Sfânra Scriptură. Reacţia Bisericii[4] nu s-a lăsat aşteptată. Criteriile teologice după care s-a instituit canonul au fost enunţate încă de la sfârşitul secolului I, dar ele n-au fost valorificate decât spre finalul secolului al H-Iea. Acestea sunt: 1) apostolicitatea textelor respective (episcopii, ca succesori ai apostolilor, garantează Tradiţia care cuprinde – pentru primii creştini – Scriptura (adică *Vechiul Testament*) şi spusele şi faptele Iui Isus şi ale apostolilor (materia *Noului Testament*); şi 2) catolici tatea. caracterul universal al

---

specialiștilor văd însă lucrurile ceva mai nuanțat.

3 Cînd vorbesc de „ortodoxie” și „erezie“ în această perioadă comit, de bună seamă, un anacronism. Termenul „erezie" nu capătă sensul peiorativ, pe care-1 are și astăzi, decît prin raportare la un canon al dreptei credințe. Dar folosesc anacronismul pentru a nu complica lucrurile prin infinite și la urma urmei sterile nuanțări. Despre noțiunea de erezie, a se vedea excelenta lucrare a lui Alain le Boulluec, La notion d'hérésie dans la littérature grecque (IP-IIT siècles), 2 vol., Paris, 1986.

4 Chiar dacă nu se poate vorbi de o Biserică in sensul ulterior al termenului, există totuși o Tradiție, care nu numai că reacționează in fața unor atitudini disidente, dar care reacționează cu conștiința exprimării adevăratei învățaturi creștine, transmise printr-un lanț de personaje providențiale.

textelor: toate comunităţile creştine trebuie să fie de acord în acceptarea textelor respective ca texte sacre. Sărind peste câteva alte mărturii ale părinţilor apostolici, ajungem la cele mai importante documente referitoare la chestiunea canonului *Noului Testament*, şi anume: Irineu, *Contra ereziilor*, III, 11, 8-9 şi *Lista lui Muratori*, denumită aşa după numele bibliotecarului din secolul al XVIII-lea care a descoperit şi publicat pentru prima dată acest preţios document[5]. Irineu este cel dintâi apărător al canonicităţii Evangheliilor. Ereticii, gnosticii valenrinieni şi marcioniţii vedeau în existenţa mai multor evanghelii despre Isus o aberaţie, o contradicţie insurmontabilă în interiorul însuşi al credinţei creştine. A crede în patru relatări deosebite constituia, după ei, dovada neautenticităţii mesajului propovăduit de Biserica apostolică. Marcion, cum am văzut, nu accepta decât *Evanghelia după Luca*, expurgată, în timp ce Valentin alcătuise o evanghelie sincretică numită *Evanghelia adevărata*. Dar, deşi cele patru evanghelii canonice sunt diferite ca formă (*morfe*), ele transmit un singur mesaj (*kerygma*). Asupra acestui aspect se opreşte Irineu, episcopul Lyonului, în fragmentul amintit, pe care-I voi reda, pentru temeinicia şi frumuseţea interpretării sale, în traducere integrală: „Pe de altă parte, nu poate exista niciun număr mai mic, niciunul mai mare de Evanghelii. într-adevăr, cum există patru regiuni ale lumii în care trăim şi, la fel, patru vânturi principale, şi cum Biserica este râspândită pe tot pământul, având drept coloană şi sprijin Evanghelia şi Duhul vieţii, e firesc ca ea să aibă patru coloane de aer care să insufle din toate părţile

5 Pentru Muratori, „lista” avea o valoare strict lingvistică, reprezentind un exemplu uluitor de „latină barbari za tă ”, stilcitâ. Abia ulterior s-a descoperit adevărata importanță, de ordin istoric, iar nu lingvistic, a documentului. Există două mari teorii cu privire la datarea „listei”: una o consideră destul de tardivă, secolul al IV-lea (argumentul principal este că genul „listelor canonice” apare abia acumJ); cealaltă o plasează in secolul al Il-lea (respingînd argumentul „genului"; de fapt, „lista” nu este propriu-zis o ..listă*' cu intenție normativă, ci pur și simplu o scriere cu caracter informativ).

nestricâciune şi să dea viaţă oamenilor. De unde rezultă în mod limpede că Logosul, Creatorul universului, care stă peste heruvimi şi ţine laolaltă toate cele, când s-a arătat oamenilor, ne-a dat o Evanghelie cu chip împătrit, deşi susţinută de un singur Duh. Astfel David, implorând venirea Sa, zicea: «Cel ce şezi peste heruvimi arată-Te!». Căci heruvimii au patru chipuri, iar chipurile lor sunt imagini ale lucrării Fiului lui Dumnezeu. «Fiinţa cea dintâi – se zice – este asemenea unui leu», ceea ce vrea să însemne că Fiul lui Dumnezeu este Cel puternic, Cel ce stă înainte şi domneşte ca un împărat; «a doua este asemenea unui viţel», ceea ce arată funcţia Sa de preot şi sacrificator; «a treia are faţă ca de om», ceea ce sugerează clar întruparea Sa omenească; «a patra este asemenea vulturului care zboară» fân înălţimi], ceea ce indică darul Duhului zburător deasupra Bisericii. Aşadar Evangheliile vor fi în deplin acord cu aceste fiinţe pe care stă Isus Cristos: *Evanghelia dupa loan* relatează naşterea lui preeminentă, puternică şi glorioasă de la Tatăl, atunci când zice, o dată: «La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul», iar mai apoi: «Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut». Din aceeaşi cauză această Evanghelie e plină de curaj – după înfăţişarea sa. *Evanghelia după Luca*, având un caracter sacerdotal, începe cu scena în care preotul Zaharia aduce lui Dumnezeu jertfa tâmâiei, căci Viţelul cel îngrăşat era deja pregătit să fie jertfit pentru întoarcerea fiului cel mic. Cât despre Matei, el înşiră genealogia pe linie umană a lui Isus, zicând: «Cartea neamului lui Isus Cristos, fiul lui David, fiul lui Avraam» şi apoi: «Iar naşterea lui Isus Cristos a fost aşa». Această Evanghelie este aşadar după chip omenesc – pe toată întinderea ei Domnul rămâne un om plin de umilinţă şi de blândeţe. în sfârşit, Marcu începe cu Duhul profetic, care vine de sus peste oameni, zicând: «începutul Evangheliei, după cum stă scris în cartea profetului Isaia». El înfăţişează o imagine înaripată a Evangheliei şi de aceea işi anunţă mesajul în formulări scurte şi rapide, aidoma vorbirii profeţilor. Aceleaşi

trăsături le are însuşi Cuvântul lui Dumnezeu: patriarhilor de dinaintea lui Moise El le vorbea ca un Dumnezeu plin de slavă; oamenilor trăitori sub Lege le-a încredinţat lucrare preoţească şi de slujire; apoi, pentru noi, El s-a făcut om; în sfârşit, a trimis darul Duhului ceresc asupra întregului pământ, luându-ne sub propriile-i aripi, lată aşadar că după lucrarea Fiului lui Dumnezeu se prezintă şi chipul acelor fiinţe; iar după chipul acelor fiinţe se prezintă şi caracterul Evangheliei: patru chipuri de fiinţe, patru forme ale Evangheliei, patru forme ale lucrării Domnului. De aceea au şi fost date oamenilor patru alianţe: prima a fost încheiată cu Noe, după potop; a doua cu Avraam, sub semnul tăierii împrejur; a treia a fost dăruirea Legii în vremea lui Moise; în sfârşit, a patra, care reînnoieşte omul şi recapitulează totul în ea, este cea care, prin Evanghelie, îi înalţă pe oameni şi-i face să zboare spre împărăţia cerească.

Dacă aşa stau lucrurile, atunci deşerţi la minte, neştiutori şi smintiţi peste măsură sunt cei care resping forma sub care ni se înfăţişează Evanghelia introducând, cu de la sine putere, fie un număr mai mare, fie unul mai mic de figuri decât cele despre care tocmai am vorbit, unii pentru a părea că au găsit ceva mai mult decât adevărul, ceilalţi pentru a respinge iconomia lui Dumnezeu. De pildă, Marcion, care respinge toată Evanghelia sau, mai bine zis, care se refuză pe sine însuşi Evangheliei, se laudă totuşi că deţine o parte din această Evanghelie. Alţii, respingând darul Duhului revărsat în ultima vreme peste neamul omenesc după bunul plac al Tatălui, nu acceptă forma *Evangheliei dupa Ioan*, în care Domnul a făgăduit că-l va trimite pe Paraclet. Ei resping deodată şi Evanghelia, şi Duhul profetic. Cu adevărat nenorociţi aceşti oameni care, susţinând că există falşi profeţi, alungă din Biserică harul profetic şi se comportă precum aceia care, din pricina unor indivizi ipocriţi, se abţin de la orice relaţie cu fraţii. E normal atunci ca asemenea oameni să nu-l accepte nici pe apostolul Pavel, căci, în *Epistola către corinteni*, el a vorbit foarte limpede despre harismele profetice şi chiar el însuşi

cunoaşte bărbaţi şi femei care profetizează în Biserică. Prin toate acestea aşadar indivizii cu pricina păcătuiesc împotriva Duhului lui Dumnezeu şi cad într-un păcat de neiertat. Cât despre discipolii lui Valentin, aceştia, netemându-se de nimic şi publicând scrieri plăsmuite după capul lor, se laudă că deţin mai multe evanghelii decât există. Ei au ajuns la o asemenea îndrăzneală, încât numesc evanghelie «a adevărului» o lucrare compusă de către dânşii foarte recent şi care nu se potriveşte întru nimic cu datele din *Evangheliile* apostolilor. Până şi Evanghelia nu poate fi ferită, în cazul lor, de blasfemie". Până aici mărturia lui Irineu. Ea este cu atât mai preţioasă, cu cât menţionează şi unul din celebrele texte apocrife, de sorginte gnostică, păstrat însă doar în parte.

Lista lui Muratori a fost scrisă în latină, probabil la Roma, spre sfârşitul secolului al II-lea. Ea recunoaşte canonicitatea celor patru Evanghelii, a *Faptelor apostolilor* şi a epistolelor pauline, inclusiv a celor pastorale, a *Apocalipsei*, precum şi a două epistole – a Iui loan şi a lui luda. Lipsesc însă *Epistola către evrei*, 1 *lacob* şi 2 *Petru*. De asemenea se acceptă, cu caracter discutabil, *Apocalipsa lui Petru*. Abia în a doua jumătate a secolului al IV-Iea, secolul marilor decantări dogmatice şi purificări ecleziastice, apar primele liste definitive ale canonului neotestamentar. Cel mai important document în acest sens este fără îndoială *Scrisoarea pascală 39* a sfântului Atanasie. Ea conţine actualul canon de douăzeci şi şapte de scrieri ale *Noului Testament*. Tot acum apar şi primele decizii ecleziastice. Conciliul din Laodiceea, ţinut în jurul anului 360, enumera douăzeci şi şase de texte canonice (lipseşte Apocalipsa), în timp ce două concilii locale ţinute, ambele, în Africa, la Hippona (393) şi la Cartagina (397) recunosc toate cele douăzeci şi şapte de scrieri.

în *Istoria bisericească* III, 25, l-7 Eusebiu din Cezareea, rezumând situaţia din 325 (anul Conciliului de la Nicea), vorbeşte de trei clase de texte: 1) texte unanim acceptate şi folosite (*homologoumenoi*), 2) texte disputate, acceptate de unele comunităţi creştine, dar respinse de

altele (*antilegomenoi*, *notha* „nelegitime”) şi 3) texte eretice. Lucrurile însă nu pot fi sistematizate chiar atât de simplu. De pildă, mai târziu, din a doua categorie de texte amintite de Eusebiu, câteva vor intra în prima, adică vor trece probele apostolici taţii şi catolici taţii (*Epistola către evrei* sau *Apocalipsa*), în vreme ce altele vor rămâne definitiv neacceptate în canon, deci neacceptate pentru lecturile liturgice, în biserică, ci numai pentru instruirea catehumenilor, în afara spaţiului liturgic (cum ar fi *Didahia* sau *Pastorul lui Herma*). Unde se situează în acest complicat tablou scripturistic apocrifele – şi când spun.apocrife” am în vedere toată gama textelor apocrife, de toate nuanţele „ideologice”, şi nu doar evangheliile de sorginte populară?

S-a susţinut că termenul grecesc *apokryphos* (format din preverbul *apo* şi verbul *kryptein* „a ascunde”) se cuvine pus în relaţie cu expresia ebraică *sepharim genuzim* („cărţi ascunse”). Această expresie desemna cărţile de cult ebraice care, în urma unei îndelungate folosiri, se uzau şi erau depozitate, „ascunse” într-un edificiu special numitgenâza/z. în clădireagenizah-*ulux*, aflată lângă Templu sau sinagogă, nimeni nu avea voie să pătrundă, în afară, bineînţeles, de cei care asigurau serviciul divin. De unde, atmosfera misterioasă ce pluteşte în jurul textelor depozitate aici.

Totuşi, originea termenului *apokryphos* nu pare legată de sinagogă, ci de gnosticism. Gnosticii considerau că doar iniţiaţii, cei capabili să înţeleagă în profunzime, dincolo de litera profană a textului, aveau acces la aceste texte „ascunse”. Ezoterismul practicat de gnostici şi, în general, de toate ereziile „spiritualiste” născute în marginea creştinismului primitiv intra în conflict cu mesajul deschis, exoteric – pe înţelesul, la îndemâna şi pentru mântuirea tuturor – al lui Isus. Majoritatea plăsmuitorilor de texte apocrife provenite din medii considerate eretice (gnosticism, docetism, ebionism etc.) susţin că au petrecut un stagiu de formare pe lingă un important personaj din anturajul Mântuitorului, care le-a

expus adevărata doctrină creştină. De aici şi folosirea numelor apostolilor în mai toate titlurile textelor cu iz ezoteric. Invocarea unei autorităţi creştine incontestabile, a unui discipol al lui Isus, avea menirea să garanteze autenticitatea conţinutului şi să îndemne la asimilarea lui ca doctrină avizată.

Al doilea sens al lui *apokryphos* este acela de „fals", „de provenienţă suspectă". Dacă ereticii îşi ascundeau textele, considerate de ei sacre, pentru a nu cădea sub ochii nepricepuţilor, ai neiniţiaţilor care le-ar fi putut înţelege şi apoi răspândi eronat, adversarii lor, în speţă, linia „orthodoxă" a comunităţilor creştine primitive, developau cuvântul în sens total opus: acele texte erau ascunse din pricina caracterului lor suspect; ele intrau în conflict evident cu învăţătura lui Isus şi cu mesajul (*kerygma*) apostolilor.

Al treilea sens al lui *apokryphos* se referă strict Ia necanonicitatea, la caracterul „nelegiuit", nenormativ al unor texte. Textele respective trebuie „ascunse" de ochii şi urechile credincioşilor în biserică, în spaţiul liturgic şi folosite (parte dintre ele, desigur) doar ca lectură personală.

2. Evangheliile apocrife

Studiul de faţă nu-şi propune altceva decât să ofere o viziune globală şi cât de cât sistematică asupra textelor apocrife şi în acelaşi timp să precizeze rostul, pentru cultura românească, al cercetării lor în detaliu şi în profunzime. De aceea voi evita expunerea teoriilor (numeroase şi complexe) privitoare la geneza, clasificarea, denumirea corpusului apocrifelor. Precizez doar că, până acum, cea mai importantă culegere este aceea întocmită de Mario Erbetta, un călugăr italian, cunoscător, pe lângă greaca veche şi latină, a mai multor limbi orientale în care ni s-au păstrat mare parte din documente: coptă, siriacâ, arabă, armeană[6]. Iată cum defineşte Erbetta, în prefaţa ediţiei sale, corpusul apocrifelor neotestamentare:

6 Lista edițiilor și culegerilor, adusă la zi, se găsește la sfîrșitul volumului.

„Apocrifele *Noului Testament* sunt – după părerea noastră – cărţi neinserate în canon; ele însă, atât prin titlu, cât şi prin alte mijloace, pretind totuşi sau insinuează o autoritate canonică; mai mult, genul lor literar aminteşte, cu toate că din motive vădit diferite, formele şi tipurile neotestamentare, pe care le imită sau le transformă". Aşadar toate genurile din *Noul Testament*: evanghelii, fapte, epistole, apocalipsa au numeroase versiuni sau replici apocrife. Există însă şi un gen aparte, al „zicerilor" lui Isus, care nu apar menţionate în Evangheliile canonice. Ele au fost denumite *agrapha* („cele nescrise") datorită faptului că multă vreme s-au transmis oral în comunităţile creştine. Iată câteva dintre cele mai frumoase: „Eu vin ca un fur. Fericit este cel ce priveghează şi păstrează veşmintele sale, ca sa nu umble gol şi să se vadă ruşinea lui" (cf. *Apoc*. 16, 15); „Dar voi căutaţi să creşteţi plecând de la ce este mai mic, iar nu să descreşteţi plecând de la ce este mai mare. Atunci când eşti invitat la un ospăţ nu te aşeza pe locul cel mai de vază, pentru ca nu cumva, intrând unul mai vrednic decât tine, gazda să-ţi zică: «Du-te mai în spate I» şi astfel să te facă de ruşine. Ci, dacă te-ai aşezat într-un loc mai umil, gazda să-ţi spună: «Du-te mai în faţă!» şi astfel să te cinstească"; „în aceeaşi zi, văzând pe unul lucrând de sabat, i-a zis: «Omule, ferice de tine dacă ştii ce faci; dar dacă nu ştii, eşti blestemat şi călcător de Lege»„; „Pentru aceea a zis Domnul nostru Isus Cristos: «Vă voi judeca în starea în care vă voi găsi»„; „Cereţi lucrurile mari şi vi se vor adăuga şi cele mărunte"; „Căci Isus zice: «Pentru cei slabi mă făceam slab, pentru cei flămânzi flămânzeam şi pentru cei însetaţi răbdam de sete»„; „Cel care este aproape de mine este aproape de foc; cel care este departe de mine este departe de împărăţia cerurilor". Celebra *Evanghelie a lui Toma* (gnostică) adună nici mai mult, nici mai puţin decât o sută paisprezece asemenea *logia* („ziceri") ale lui Isus!

Cum spuneam, genurile din apocrife dublează genurile neotestamentare. *Faptele apostolilor*, care ne prezintă activitatea celor doi apostoli misionari, Petru şi

Pavel, a constituit modelul „faptelor” celorlalţi apostoli, în special loan, Andrei şi Toma. Conform tradiţiei, aceştia trei au evanghelizat Orientul, Toma ajungând pe urmele macedoneanului până în fabuloasa Indie. La capitolul epistolar citez, pe un palier, *Epistola lui Bamaba* şi *Pastorul iui Hernia*, incluse îndeobşte in corpusul de scrieri ale părinţilor apostolici, iar pe un alt palier, schimbul epistolar între Pilat şi Tiberiu, între Pilat şi Irod sau între Isus şi regele Abgar al Edesei. Cât priveşte genul „apocaliptic”, el este reprezentat *de Apocalipsa lui Petru*[7], pe care am văzut-o figurând *în Lista lui Muratori* printre textele canonice. Am lăsat intenţionat evangheliile Ia sfârşit, întrucât ele necesită o analiză şi o clasificare aparte.

Bauer, specialist reputat în domeniu, depistează trei tipuri de evanghelii apocrife, plecând de Ia modelele şi împrejurările care le-au inspirat[8]. Primul tip este reprezentat de evangheliile care imită genul sinoptic. Ele sunt deci replici mai mult sau mai puţin originale ale celor trei evanghelii canonice – după Marcu, după Matei şi după Luca –, au apărut în mediul iudeo-creştin şi dau seamă de credinţa şi viaţa spirituală a comunităţilor creştine primitive nedezlipite încă definitiv de sinagogă[9]. Dintre aceste evanghelii iudeo-creştine amintesc, pe lângă *Evanghelia lui Petru*, *Evanghelia nazareenilor* (născută în mediul unei secte iudeo-creştine, a nazareenilor[10]), *Evanghelia evreilor* (din care s-au păstrat fragmente foarte

---

7 A sc vedea și Apocalipsa lui Pavel, Polirom, 1997, precum și A doua apocalipsă a lui loan, Humanitas, 1998.

8 Am utilizat traducerea franceză a lucrării sale, Les Apocryphes du Nouveau Testament, Cerf, 1973.

9 Trimit la două lucrări fundamentale ale părintelui Daniélou: Théologie du judéo- -christianisme, Desclée & Cie, 1958 și L'Église des premiers temps. Des origines à la fin du IIIesiècle, Seuil, 1985, pp. 9-47.

10 Nazarecni sau nazoreeni. Considerați de către leronim ca fiind „iudaizanți". Evanghelia nazareenilor înlocuia, după mărturia Părintelui latin, Evanghelia lui Matei. Nazarcenii erau evrei stabiliți în Siria. Continuau, chiar și după acceptarea creștinismului, să practice diferite rituri iudaice.

reduse ca număr şi dimensiune, adresată iudeo-creştinilor de limbă greacă[11]) şi *Evanghelia ebioniţilor* (apărută, se pare, in Transiordania, locul unde trăiau ebioniţii[12]).

Al doilea tip îl constituie evangheliile gnostice. Descoperirile de la Nag Hamadi au readus la lumină numeroase texte aparţinând acestor adversari de temut pentru Biserica primitiva. La Nag Hamadi s-au găsit numeroşi papiri înveliţi în piele şi însumând cam o mie de pagini. Textele au fost împărţite în treisprezece cărţi. Cărţile întâi şi a treia conţin evanghelii. Iată clasificarea lui Puech, coroborată cu cea a lui Dorcsse (cei doi n-au ajuns la un numitor comun în ce priveşte criteriile de ordonare *a* manuscriselor)! Prima carte cuprinde: *Apokryphem*, *Cartea secreta a lui loan*, *înţelepciunea lui Isus*, *Cartea sacra a Marelui Duh nevăzut*, *Dialogul Mântuitorului* (*cartea a ll-a*) şi *Evanghelia adevărului* (Ia Doresse aceste texte sunt cuprinse în cartea a treisprezecea); în cartea a treia (a zecea, la Doresse) sunt înmănunchiate *Evanghelia lui Toma*, *Evanghelia lui Filip*, *Ipostaza Arhonţilor*, o *Revelaţie/Apocalipsa* şi *o Exegeză despre suflet*; Textele provenite din mediile gnostice pot oferi date revelatoare pentru clarificarea unor zone obscure de pe harta creştinismului primitiv. Personal m-am orientat spre o a treia categorie de evanghelii, izvorâte din pura curiozitate şi sete a omului simplu de a cunoaşte cât mai multe amănunte despre viaţa..personajelor ' de care depind până la urmă destinul şi mântuirea sa. Textele respective alcătuiesc un adevărat roman cristologic. Un roman de aventuri duhovniceşti, „pasionant-l doar în măsura în care patima noastră omenească devine patimă eristică, iar bucuria lecturii, început de urcuş taboric. Cum s-a născut

11 Probabil sâlâșluiți undeva în Egipt. Fragmente ni s-au păstrat la Clement din Alexandria și Origen.

12 Ebioniții erau tot iudaizanți și il considerau pe Isus ultimul mare profet al lui Iahve. Nu acceptau nașterea feciorelnică a Măriei. Evanghelia lor trece peste episodul întrupării și peste cel al copilăriei lui Isus și începe din clipa botezului acestuia de către loan. Textul este prima mărturie a unei Evanghelii „armonizate". de tipul aceleia, mai tîrzii, a lui Tațian. Ea nu folosește insă Evanghelia lui loan.

Maria; care i-au fost părinţii şi în ce fel şi-a petrecut copilăria sfântă (*Protoevanghelia lui Iacob*, *Evanghelia lui Pseudo-Matei*); cum a trăit Iosif şi cum a fost ajutat de Fiul său putativ să treacă, netemător, la ceruri (*Viaţa lui Iosif tâmplarul*); cum Maicii Domnului i s-a încercat fecioria de către o femeie semeaţă, încremenită în Legea ei moartă, pe nume Salomeea, care venise la peştera de lângă Betleem să ajute, ca moaşă, la naşterea lui Isus (*Protoevanghelia*...); cum au venit cei trei Magi până la Ierusalim, călăuziţi de o stea cu chip de înger; cum scutecele pruncului au vindecat de lepră o copilă, au redat înfăţişarea omenească unui tânăr transformat prin vraja câtorva femei geloase în măgar; cum au căzut idolii la pământ, sfărâmându-se, când a trecut El cu Iosif şi Maria pe lângă un Templu din Egipt (*Evanghelia arabă a copilăriei*); cum se juca Isus, copil de-o şchioapă, plăsmuind vrăbii din noroiul lumii şi mântuindu-le spre zenit cu o bătaie din palme; cum îşi pedepsea El învăţătorii lumeşti, care, neştiind cu cine au de-a face, se împăunau cu bietele lor performanţe de a răzui un strat de cerneală de pe litera moartă a scripturii lui Moise (*Evanghelia lui Pseudo-Toma*); cum, venind la judecată înaintea Iui Pilat, signoforii romani şi-au plecat de Ia sine stindardele până la pământ (*Evanghelia lui Nicodim*); cum a ieşit din mormântul păzit cu străşnicie – nu numai de o cohortă de soldaţi romani, ci şi de mulţi preoţi din sinedriul iudeilor – şi a înaintat între doi îngeri înalţi cât cerul, în timp ce capul lui trecea dincolo de cer (*Evanghelia lui Petru*); cum a rupt pecetea de tină a iadului, cufundându-se până la talpa lui şi scoţând tot poporul drepţilor, în frunte cu protopărinţii neamului omenesc; cum l-a legat pe Satana de grumaji cu lanţuri groase şi l-a azvârlit la chin veşnic (*Evanghelia lui Nicodim*); cum s-a pogorât apoi iarăşi lângă iubita Sa Maică pentru a o ridica, în slava cuvenită, la cele de sus; cum apostolii aflaţi în viaţă au fost aduşi pe nori dumnezeieşti din toate colţurile lumii, unde se aflau risipiţi, spre a-şi lua rămas bun de la Maica Mântuitorului lor, iar cei deja morţi au fost înviaţi (*Cuvântul lui Ioan*

Teologul despre Adormirea Maicii Domnului) – iată doar câteva dintre episoadele inedite ale vieţii Mântuitorului surprinse în evangheliile aşa-zise populare. Miraculosul, fantasticul şi hieraticul creează o atmosferă cu totul specială. Tensiunea nu scade o clipă. Intri într-un vârtej, parcurgi o transă. Eşti îmbiat mereu să reciteşti pasaj cu pasaj. Parcurgi apocrifele, apoi te duci la Evangheliile canonice. Şi constaţi cu uimire că, citindu-le acum, după o baie de miraculos, acestea din urmă par „mai adevărate", ţi se dăruiesc mai uşor şi mai pline de viaţă. Ce au uitat creştinii este tocmai trăirea vieţii ca un miracol, cu uimirea celui rătăcit o clipă printre zei; trăirea vieţii de aici ca şi cum ar fi cea de dincolo. Petru, loan şi Iacob au fost luaţi de Domnul pe munte, să se roage. Aici ei au văzut cum „chipul lui Isus" devenise altul. Dar cei trei apostoli n-au văzut doar un chip schimbat; ei au intrat într-o altă lume („Iar Petru şi cei ce erau cu el erau îngreunaţi de somn"), unde se aflau, alături de Mântuitorul, Moise şi Ilie. Şi atât de mult Ie-a plăcut lor lumea aceea, încât, la un moment dat, Petru îi zice lui Isus; „învâţatorule, *este bine* ca noi să fim aici şi să facem trei colibe: una ţie, una lui Moise şi una Iui Ilie". Atât de minunat se simţea Petru în lumea aceea, pe cât de fantastică pe atât de reală, de palpabilă, încât n-ar mai fi vrut să o părăsească niciodată. Luca însă, şcolitul, teologul şi puţin snobul evanghelist Luca, scrie, la sfârşitul scenei de pe muntele Tabor, că Petru „nu ştia ce spune". Adică vorbea prostii, lucruri vrednice de mintea unui copil naiv. Şi chiar aşa vorbeşte şi se comportă Petru aici – cu naivitatea unui copil. Dar atât de omenească şi în acelaşi timp sublimă este naivitatea pescarului Petru, încât comentariul lui Luca din final ne pare puţin răutăcios. Luca reprezintă autoritatea canonică, sobrietatea şi cumpănirea vârstei mature; Petru este copilul care a gustat dintr-o lume fantastică şi a cărui bucurie, pură şi nevinovată, nu se poate drămui, raţionaliza. Ea se manifestă curat şi spontan. Acest dispreţuitor „nu ştia ce spune" poate fi aplicat oricărei evanghelii apocrife de sorginte populară. Da, Luca are dreptate; dar *nu mai mult decât Petru*.

Creştinismul instituţionalizat ar fi murit demult, sufocat de seriozitatea *lucaniand*, dacă nu s-ar fi născut, din când în când, câte un Petru naiv şi năzdrăvan, care să transfigureze dogmele în realitate fascinantă. Iar noi, trebuie s-o recunoaştem, ne simţim bine pe muntele acesta ascultând poveşti din lumea de dincolo, chiar dacă povestitorii sunt „proşti" şi „nu ştiu ce spun".

Oare numai ca simple poveşti merită citite evangheliile apocrife!? Valoarea lor nu depăşeşte pragul desfătării estetice ori al potolirii, de o clipa, a curiozităţii „exotice"!? Eu cred că îl depăşeşte cu mult şi tocmai de aceea ele au şi rămas atâtea secole în viaţă, dincolo de toate condamnările conciliate. Mai mult, ele şi-au lăsat amprenta inconfundabilă şi de neşters în câteva domenii ale spiritualităţii europene. Voi reface în continuare, pentru cititorul român, patru legături pierdute sau pur şi simplu neştiute, între evangheliile apocrife, pe de o parte, şi dogmatică, liturgică, literatură şi ană religioasă, pe de altă parte. încercarea mea nu trece de stadiul modest al sugerării unor atari legături care vor trebui reluate, aprofundate şi desigur lărgite de către specialiştii din cele patru domenii.

în apocrife se află înmagazinată memorie sacră, memorie creştină. Această memorie ar putea fi reînviată prin conectarea textelor la cele patru domenii enumerate mai sus. Icoana Coborârii lui Isus în iad, din iconostasele ortodoxe, va căpăta dintr-o dată o altă dimensiune, revelată prin textul *Evangheliei lui Nicodim*. Creştinului *citit* de astăzi această icoană îi este străină, căci subiectul ei nu trimite spre niciun text canonic. Unii dintre noi, poate, n-am văzut-o niciodată, nici nu ştim că există. Evangheliile cuprinse în *Noul Testament* nu se referă decât foarte vag la episodul „infernal" al morţii Mântuitorului. Dimpotrivă, apocrifele ni-l descriu pe larg, cu un lux incredibil de amănunte. Voi reveni la sfârşit asupra icoanelor şi scenelor inspirate sau legate numai prin acelaşi fir, al Tradiţiei, de apocrife.

a) *Valoarea dogmatica a evangheliilor apocrife*

Acum aş dori să mă opresc asupra unei dogme catolice, pe cât de celebră şi discutată, pe atât de puţin cunoscută în dimensiunile ei spirituală, teologică şi istorică. Este vorba de Imaculata Concepţiune a Măriei. Iată cum sună, în originalul latin, bula *Ineffabilis Deus*, promulgată pe 8 decembrie 1854 de către papa Pius al IX-lea: *Auctoritate Domini noştri Jesu Christi, beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac Nostra declaramus, pronunciamus et defmimus, doctrinam quae tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegia, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatani immunem, esse a Deo revelatam, atque adcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendamn*. Dogma Imaculatei Concepţiuni îşi are un serios punct de sprijin în *Protoevanghelia lui Iacob*, text în care ne sunt prezentaţi părinţii Fecioarei,

13. „Cu autoritatea Domnului nostru Isus Cristos, a fericirilor apostoli Petru şi Pavel, precum şi a Noastră, declarăm, anunţăm şi hotărâm că învăţătura care susţine că preafericita Maria, în primul moment al conceperii ei, a fost, prin graţia şi privilegiul unic al Dumnezeului Celui atotputernic şi având in vedere meritele lui Isus Cristos, Mântuitorul neamului omenesc, păstrată curata de toată căderea păcatului originar, este revelată de Dumnezeu şi de aceea toţi credincioşii trebuie să creadă cu tărie şi permanent în ca.”

Ioachim şi Ana. Aceştia erau oameni înstăriţi, destul de înaintaţi în vârsfâ, dar un blestem apăsa peste casa lor: nu aveau copii. Se ştie ce tragedie imensă constituia lipsa urmaşilor pentru lumea iudaică. Odată, pe când Ioachim vroia să aducă jertfe la altarul Domnului, un preot îi tăie calea şi-i zise, cu glas biciuitor, că celui fără copii (fără „sămânţă în Israel”, textual) nu-i este îngăduit să intre în incinta sacră a Templului. Sacrificiul adus de un asemenea om ar fi o întinare, o profanare având consecinţe nefaste pentru întreaga comunitate. Cu suflet amărât, Ioachim îşi

adună în pripă ciobanii şi turmele şi pleacă departe, în munţi, tară măcar să-şi ia rămas bun de la soţia sa. Aceasta se vede aşadar dintr-o dată lipsită şi de copii, şi de bărbat, într-o zi de sărbătoare iese în grădina casei sale, pe la ceasul al nouălea, să se plimbe şi să-şi aline dorul. Aici ochii i se opresc pe un cuib de vrăbii agăţat de vârful unui dafin înverzit. Priveliştea o tulbură nespus. Izbucneşte într-un bocet-rugăciune atât de fierbinte, încât Domnul şe înduplecă şi o ascultă. Un înger coboară îndată şi-i vesteşte credincioasei femei că va naşte prunc. Un alt înger îi apare, in munţi, şi Iui Ioachim (exact la ceasul prinzului). Şi iată ce-i zice: „Ioachim, Ioachim, Dumnezeu ţi-a ascultat rugăciunea; coboară cu turmele din pustie, căci femeia ta, Ana, va rămâne (sau „a rămas") grea" (IV, 2). Fragmentul este invocat atât de catolici – care ţin la sorgintea populară a *Protocvangheliei* –, cât şi de protestanţi – care însă văd în el expresia unei grupări eretice. Primii o valorizează, bineînţeles, pozitiv, pentru că au aici unul dintre puţinele argumente clare (dacă nu chiar singurul!) în favoarea dogmei Imaculatei Concepţiuni (e vorba de conceperea imaculată activă!); ceilalţi, dimpotrivă, caută o rădăcină necreştinăProtovangheliei, tocmai pentru a reproşa, mai apoi, catolicismului impuritatea doctrinară. Căci dacă o dogmă catolică se întemeiază pe un text necreştin, atunci însăşi Biserica Catolică se află în afara „ortodoxiei". Celebrul *Manual de teologie dogmatica* al lui Ludwig Ott aminteşte, Ia capitolul „Evoluţia istorică a dogmei", de *Protoevanghelia lui lacob*. lată cum sună textul: „Începând cu secolul al Vll-lea e cunoscută, în Orientul grec, o sărbătoare dedicată conceperii Sfintei Ana (*Conceptio S. Anae*), adică a conceperii pasive a Măriei. Sărbătoarea se va răspândi şi în Occident, prin italia meridională, pătrunzând mai întâi în Irlanda şi Anglia sub numele de *Concepţia Beatae Virginis*. La origine, obiectul acestei sărbători a fost conceperea activă a Sfintei Ana, concepere care, conform *Protoevangheliei*, a avut loc după o lungă perioadă de sterilitate, fiind anunţată de un înger ca o favoare

extraordinară din partea lui Dumnezeu”. Ce înseamnă „concepere pasivă”? înseamnă momentul (*primo instand*, zice bula papală) când sufletul este unit cu trupul (deci după conceperea trupului Măriei de către cei doi părinţi, adică după conceperea activă). Pentru că abia din momentul insuflării de către Dumnezeu a sufletului în materia pregătită de părinţi preafericita Maria a început să existe ca persoană. Aşadar dogma nu susţine, cum se răstălmăceşte adesea, inconştient sau râu intenţionat, că Maria s-ar fi născut, precum Isus, fără părinţi trupeşti. Ea susţine doar impecabilitatea Fecioarei *din momentul conceperii ei pasive*. *Protoevanghelia* exagerează afirmând că Maria ar fi fost concepută în pântecele Anei pe când Ioachim se afla departe, în munţi. Părinţii Bisericii au întrezărit foarte repede riscurile unei asemenea afirmaţii şi i-au dat un sens alegoric. Cuvântul pe care s-au dus aprinse lupte dogmatice se află în capitolul 4, paragraful 2. El apare la aspecte diferite (viitor şi perfect) in cele două manuscrise principale datând, unul, din secolul al X-lea, altul, din secolul al IlI-lea. Versiunea din secolul al X-lea are verbul la viitor: *lepsetai* („va concepe”); cea din secolul al lII-lea, la perfect (cu valoare rezultativă): *eilepha* („a conceput”, Maria se află deja în pântecele Anei). Catolicii preferă, evident, forma de perfect. M. Jugie, într-un articol intitulat „Le Protévangile de Jacques et l’immaculée Conception” (*Echos d’Orient*, Paris, 1911, pp. 18-19) scrie: „Dacă lecţiunea *eilepha* este lecţiunea primitivă, atunci *Protoevanghelia* pare să ne vorbească despre conceperea virginală a Măriei şi, dintr-o dată, îndepărtează de ea ideea păcatului originar”. Comentariul lui Amann din *Protévangile de Jacques et ses remaniements latins* tinde, şi el, să impună aceeaşi versiune. Teologii protestanţi au speculat simpatia catolicilor faţă de *Protoevanghelie* (căci ea constituie singurul temei istorico-teologic pe care se susţine dogma Imaculatei Concepţiuni), acuzându-i pur şi simplu de erezie (mai precis, de docetism). Dacă – susţin ei – Ana a conceput fără bărbat, atunci înseamnă că „naşterea Măriei nu este un eveniment real”.

Protestantul Conrady, cu care polemizează Amann, apasă pe caracterul docetist al *Protoevangheliei*. în viziunea docetistă (de la gr. *dokein*, „a părea") Isus „s-a născut prin (*dia*) Fecioară, şi nu din (efe) Fecioară. Coborât in pântecele Măriei, El a venit în lumeprintr-o *simplă trecere*, iar nu prin zămislire, *prin* ea, şi nu *din* ea. Maria a fost pentru El nu o *mamă*, ci o *cale** (Tertulian, *De carne Christi*). Aşadar pentru docetişti Cristos n-a făcut decât să treacă prin Maria – ca apa printr-o albie de râu. Raţionamentul este valabil şi în ce priveşte conceperea Măriei de către Ana. Lucrurile s-ar simplifica foarte mult dacă am ţine cont nu de propria noastră grilă interpretativă, viciată adesea de insurmontabile prejudecăţi confesionale, ci de cuvântul Tradiţiei Bisericii, care s-a pronunţat şi în acest caz. Iată ce scrie Epifanie (la sfârşitul secolului al IV-lea) în Panarion-ul său: „Maria n-a fost născută în afara legilor firii, ci, ca orice făptură omenească, din sămânţa unui bărbat şi din pântecele unei femei. Iar dacă istoria Măriei şi tradiţiile referitoare la ea spun că i s-a vestit tatălui ei în pustie: «Femeia ta *a conceput* (*eilepha*)», nu înseamnă că faptul s-a petrecut fără împreunare şi fără sămânţa bărbatului. Asta înseamnă că îngerul trimis de Dumnezeu i-a prevestit ce-avea să se întâmplc, ca nu cumva să existe vreo îndoială cu privire la pruncul născut în adevăr, conceput mai întâi [în minte] de către Dumnezeu, iar apoi zămislit şi de Ioachim cel drept". Vestea îngerului – că Ana *a prins în pântece* sămânţa unui prunc – trebuie aşadar înţeleasă drept o profeţie. Cuvântul profetic conţine, prezenţializează deja realitatea la care se referă. Pentru divinitate nu există timp – îngerul spune „a conceput" chiar dacă, din punctul de vedere al oamenilor, realitatea este doar virtuală.

Un călugăr britanic, Eadmer, discipol al lui Anselm, a fost primul care a scris o monografie despre conceperea pasivă fără păcat a Măriei. SfântuJ Bernard de Clairvaux insă, deşi fervent adorator al Fecioarei – poate cel mai mare mistic marianic al tuturor timpurilor – respinge ideea susţinută de Eadmer, afârmând că Maica Domnului a fost

sanctificată după ce a fost concepută, dar pe când se afla totuşi în pântecele matern. Cum autoritatea morală a Iui Bernard de Clairvaux o întrecea chiar şi pe cea a papei, urmaşii săi (teologii secolelor al XlJ-lea şi al Xlll-lea: Petru Lombardul, Bonaventura,

Albert cel Mare, Toma din Aquino) s-au pronunţat, pe rând şi cu argumente asemănătoare, împotriva Imaculatei Concepţiuni (versiunea Eadmer). Soluţia definitivă a fost găsită de franciscanul Duns Scot. Acesta afirmă că animarea (*animatio*) trebuie să preceadă numai conceptual, iar nu şi temporal sanctificării (*sanctificatio*). Graţie inventării termenului de „preredempţiune" (*praeredemptio*), Duns Scot reuşeşte să împace faptul că Maria a fost eliberată de păcatul originar cu necesitatea existenţei unei mântuiri, a unei răscumpărări şi pentru ea. Prezervarea de păcatul originar nu constituie, pentru teologul franciscan, decât perfecta mântuire, totala izbăvire de păcat. Ulterior papii Paul al V-lea (1616), Grigore al XV-lea (1622) şi Alexandru al Vll-lea (1661) s-au arătat favorabili învăţăturii Imaculatei Concepţiuni. Pius alIX-lea, după consultarea prealabilă a tuturor episcopilor, a ridicat această învăţătură la rang de dogmă de credinţă. Iată ce căi întortocheate a trebuit să parcurgă micul fragment din *Protoevanghelia lui Iacob* pentru a ajunge, cu ajutorul, desigur, al Tradiţiei vii şi al fervorii populare, dogmă pentru cea mai mare parte a lumii creştine europene!

Sărbătoarea catolică a Imaculatei Concepţiuni, de pe 8 decembrie, corespunde, în calendarul ortodox, „Zămislirii Sfintei Fecioare de către Sfânta Ana", o sărbătoare marianică secundară (fără ţinere) de pe 9 decembrie.

b) *Valoarea liturgica a evangheliilor apocrife*

AI doilea domeniu al vieţii spirituale creştine, legat de textele apocrife, este cel liturgic. Drept „probă la dosar" am ales apariţia şi dezvoltarea cultului Maicii Domnului, precum şi impunerea celor patru „sărbători mari" ale Fecioarei, socotite printre praznicele împărăteşti,

luând drept ghid capitolul intitulat „Sărbătorile Maicii Domnului” (pp. 186-200) din *Liturgica generala* a preotului Ene Branişte.

Părinţii, naşterea, petrecerea în Templul din Ierusalim a Măriei până la vârsta de paisprezece ani, precum şi adormirea şi înălţarea ei la ceruri (*assumptio*) sunt descrise numai în evangheliile apocrife: *Protoevanghelia lui Iacob* cu cele două prelucrări latine-*Evanghelia lui Pseudo-Matei* şi *De Nativitate Mariae*, precum şi *Cuvântul sfântului Ioan Teologul despre Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*. Cărţile de cult, lecturile folosite la slujbele sărbătorilor mai sus pomenite fac apel la datele conţinute în apocrife, asimilându-le în chip viu şi integrându-le în ritmul sacru al liturghiei creştine.

Cinstirea Maicii Domnului a început încă din timpul vieţii sale. Cei care L-au recunoscut pe Mântuitor nu puteau rămâne indiferenţi faţă de cea care L-a născut. Totuşi cultul, latent, al Fecioarei, n-a izbucnit, „n-a răsărit la lumină” – cum zice Ene Branişte – decât o dată cu recunoaşterea oficială a religiei creştine de către Constantin şi, mai precis, abia în prima jumătate a secolului al V-lea, ca reacţie la erezia *dioprosopistă*[13] a lui Nestorie. Nestorie susţinea că în Cristos ar exista două persoane (naturi): una dumnezeiască şi alta omenească, iar din aceste persoane, numai cea de-a doua va fi fost născută de Fecioara Maria. O lămurire de ordin cristologic aducea aşadar pentru prima dată în discuţie şi chestiunea mariologică. Nestorie nu recunoştea Fecioarei numele de Născătoare-de-Dumnezeu (*theotokos*), ci numai pe acela de Născătoare-de-om (*anthropotokos*), cel mult de Cristos, de uns al lui Dumnezeu (*christotokos*). La Conciliul al IlI-lea ecumenic, ţinut la Efes în 431, Biserica respinge şi condamnă erezia lui Nestorie, stabilind definitiv doctrina marială: Maicii Domnului i se recunosc două atribute esenţiale: *theotokia*, adică „meritul de a fi născut pe

13 De la dyo și prosopon, adică „două persoane" (în Isus, una divină și una umană). Aici prosopon are sensul de „natură", „fire".

Dumnezeu în trup", şi *aeiparthenia*, „pururea-fecioria" sau, după mărturisirea catolică, *virginitas ante partum*, *in par tu et post partum* („fecioria înainte, in timpul şi după naşterea lui Isus"). Cele mai importante forme de cinstire a Măriei sunt desigur sărbătorile. Majoritatea celorlalţi sfinţi nu „beneficiază" de o sărbătoare personală decât o singură dată pe an (de ziua morţii lor, adică a trecerii la cele veşnice). Maria însă, cea supravenerată (termenul grecesc intrat şi în vocabularul nostru bisericesc este *hyperdoulia*), se bucură de patru sărbători mari, cu ţinere.

Cea mai importantă dintre ele, nu şi cea mai veche însă, după mărturiile de care dispunem, este *Adormirea Maicii Domnului* (*he koimesis tes theotokou*) numită îndeobşte *Sfântă Maria Mare*, iar în unele părţi din Moldova *Uspenia*, la 15 august. Cum am amintit, în apocrife se vorbeşte de urcarea Măriei la cer a treia zi după adormire. Această tradiţie a fost acceptată şi preluată de Biserica occidentală, care sărbătoreşte, Ia 15 august, *Assumptio Beatae Mariae Virginis*, suprapunând cele două evenimente. Locul de origine al acestei sărbători pare a fi Ierusalimul, „căci în vechile sinaxare georgiene ziua de 15 august reprezenta sărbătoarea aniversării anuale a sfinţirii unei biserici a Maicii Domnului, zidită în secolul V, de Ikelia Romana, între Ierusalim şi Betleem, aproape de locul unde se afla mormântul Rahelei şi unde, după tradiţie, Sfântă Fecioară a făcut popas (*kathisma*) cu puţin înainte de Naşterea Mântuitorului"[14]. împăratul Mauriciu al Bizanţului (582-603) va fi jucat un rol decisiv în generalizarea cultului marianic în Orient. El a dispus rezidirea bisericii Maicii Domnului din Ghetsimani, unde se spunea că a avut loc adormirea şi ridicarea la cer a Fecioarei, fixându-i hramul definitiv pe 15 august. De aici sărbătoarea a trecut şi in Occident, papa Teodor I (642-649), originar din Ierusalim, impunând aceeaşi dată, de 15 august.

Cea mai de timpuriu atestată documentar este *Bunavestire* (*he euangelismos*, *hemera aspasmou* – „ziua

14 Ene Branişte, Liturgica generală, p. 190.

salutării” –, *Anuntiatio Beatae Mariae Virginis* sau, popular, *Blagoveştenie*). Sărbătoarea comemorează clipa în care arhanghelul Gabriel a coborât să aducă vestea cea bună Măriei. De aceea în vechile calendare ale Bisericii Catolice ea apărea şi sub numele de Fest um *Conceptionis Christi*. Este singura sărbătoare marianică justificată prin Evangheliile canonice. Cade pe 25 martie, deci exact cu nouă luni înainte de Naşterea Domnului (25 decembrie). La început însă data a variat: 5 ianuarie, în ajunul Bobotezei; 18 decembrie (dată păstrată până astăzi în ritul galican şi mozarab); pentru ca abia în secolul al Xl-lea să se impună definitiv, în lumea catolică de atunci, ziua de 25 martie. La origine se află probabil tot un cult local. Chiar din secolul al IV-lea exista la Nazaret o biserică înălţată pe locul unde arhanghelul – se credea – o întâlnise pe Maria. Biserica trebuie să fi avut hramul respectiv. Apocrifele ne descriu însă două bune vestiri[15] – una, lângă o fântână aflată în apropierea casei lui Iosif, a doua, chiar în casă. Mă întreb dacă obiceiul, din *vinerea săptămânii luminate* (numită şi *Vinerea Izvorului Tămăduirii*), de a sfinţi apa în biserici sau la fântâni şi izvoare, nu are o de mult uitată legătură cu episodul pomenit *în Pseudo-Matei*!? Mai ales că la slujba din ziua respectivă se citeşte şi una din minunile săvlrşite de Maica Domnului!

Despre Naşterea Maicii Domnului (*Nativitas Beatae Mariae Virginis*), singurele pagini care există din vechime sunt cele din *Protoevanghelia lui Iacob*. Sărbătoarea are loc pe 8 septembrie şi este cunoscută sub denumirea populară de *Sânta Maria mica*. Originea ei se situează între Conciliai al III-lea ecumenic (Efes, 431) şi Conciliul al IV-lea (Calcedon, 451). Pe locul din Ierusalim unde tradiţia creştină susţinea că s-ar fi aflat casa părinţilor Fecioarei, Ioachim şi Ana, s-a ridicat între 430 şi 480 o biserică închinată Măriei. De aici sărbătoarea se va fi extins mai întâi în Răsărit, apoi, începând din secolul al Vll-lea, şi în Apus. Papa Serghie I (687-701) o introduce, primul, la Roma. Roman Melodul compune, în secolul al VI-lea,

15 La Humor, de pilda, sînt reprezentate ambele vestiri ale îngerului.

Condacul şi *Icosul* pentru această sărbătoare. La Utrenie se cântă un canon scris, în secolul al Vll-lea, de către Andrei Criteanul, care ne-a mai lăsat şi patru predici despre acelaşi eveniment, folosindu-se de multe informaţii din *Protoevanghelie*. Pe 9 septembrie, a doua zi după *Sânta Maria mică*, sunt sărbătoriţi „Sfinţii şi drepţii dumnezeieşti părinţi Ioachim şi Ana".

In secolul al VI-lea apare cea mai nouă sărbătoare marianică, *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (*he eisodos tes theotokou*, *Praesentatio Beatae Mariae Virginis ad Templum*), numită popular *Vovidenia*. Ea comemorează ziua în care părinţii Ioachim şi Ana o duc pe Maria la Templul din Ierusalim, după făgăduinţa făcută (încă înainte de a şti dacă va avea băiat sau fată) de către Ana însăşi. *Protoevanghelia lui Iacob* ne descrie scena cu o candoare şi un omenesc puţin obişnuite în textele canonice neotestamentare. Iată fragmentul legat direct de această sărbătoare: „Lunile se adăugau una câte una la vârsta copilei. Când împlini doi ani Ioachim îi zise Anei: «Iată, a venit timpul s-o ducem la Templul Domnului. Trebuie să ne ţinem cuvântul dat, ca nu cumva să ne-o ceară Atotstăpânitorul şi să rămână darul neprimit». Dar Ana răspunse: «Hai să mai aşteptăm un an, ca să nu plângă mititica după tatăl şi după mama ei». «Să mai aşteptăm», încuviinţă Ioachim. Dar când Maria împlini trei ani Ioachim zise: «Chemaţi pe fiicele neîntinate ale evreilor! Fiecare să ţină în mână o făclie aprinsă pentru ca pruncul să nu tânjească după ce Iasă în urmă, iar inima să nu-i fie răpită de vreun lucru străin de Templul Domnului». Fecioarele merseră cu făclii în mâini până la Templul Domnului. Aici preotul o întâmpinâ pe Maria şi, sărutând-o, o binecuvântâ zicând: «Domnul a preamărit pe veci numele tău. La sfirşitul veacurilor EI îşi va arăta prin tine răscumpărarea fiilor lui Israel». Şi a aşezat-o pe a treia treaptă a altarului, iar Domnul Dumnezeu a pogorât har asupra ei. Atunci Maria începu să danseze şi toată casa Iui Israel o îndrăgi. Părinţii plecară uimiţi şi mulţumeau Dumnezeului atotstăpânitor că fiica lor nu şi-a întors privirea către ei.

Maria rămase în Templul Domnului curată ca o porumbiţă şi primea hrană din palma unui înger" (*Protoevanghelia*, capitolele VII-VU1). *Intrarea în biserică a Maicii Domnului* se sărbătoreşte pe 21 noiembrie. Cum aminteam, în secolul al VMea, sub domnia lui Iustinian, s-a ridicat la Ierusalim o biserică închinată Fecioarei, dar numită, pentru a o deosebi de alt lăcaş sfint, mai vechi, „Biserica Sfântă Maria cea Nouă". A doua zi după sfinţire, care a avut loc pe 20 noiembrie 543, a început să fie serbat hramul patronului, adică al Sfintei Marii. Sărbătoarea s-a extins în mai puţin de un secol în tot Orientul creştin, dar in Occident (deşi cunoscută) ea nu a fost introdusă oficial decât de papa Sixtus al Vl-lea, în 1472. Suprimată de Pius al V-lea, s-a impus definitiv începând cu pontificatul lui Sixtus al V-lea (mai exact, din 1585).

Această scurtă incursiune liturgică ne-a dovedit cât de strânse şi numeroase sunt legăturile dintre textele evangheliilor apocrife de sorginte populară şi cultul celui mai însemnat sfint creştin, Fecioara Maria. De altfel, în *Viaţa Maicii Domnului*. *Aurora creştinismului*. *Maica îndurerăţilor* a protosinghelului de la mânăstirea Neamţ, Nicodim Mândiţa, apocrifele care povestesc naşterea, copilăria, minunile, adormirea şi urcarea la cer a Fecioarei Maria sunt folosite din plin. Ortodoxia a asimilat deci substanţa lor în tradiţia vie. Eu nu fac altceva decât să ridic, aici, vălul nedrepte! uitări şi de pe cealaltă faţă a tradiţiei, anume de pe faţa ei *scrisa* de aproape două milenii.

c) *Apocrifele – sursa de inspiraţie literară* în Occidentul medieval apar nenumărate compilaţii, *summae* naturale, morale şi istorice. Printre ele se numără celebrele, dar, în spaţiul ortodox, atât de puţin cunoscutele culegeri de vieţi ale sfinţilor cum sunt: *Legendele de aur* de Iacopo da Varrezze, *Oglinda istorică* a lui Vincent de Beauvais, *Istoria scolastica* a lui Petru Comestor sau Viaţa *lui Isus* a Iui Ludolphe le Chartreux. Apocrifele au constituit şi in acest caz principala, deşi nu exclusiva, sursă de inspiraţie. De pildă, episodul regilor-magi veniţi

din Orient să se închine Pruncului dumnezeiesc provine direct din *Evanghelia lui Pseudo-Matei*. Dau, spre comparaţie, un fragment din povestea magilor, aşa cum a fost ea relatată de iacopo da Varrezze în textul referitor la sărbătoarea *Epifaniei*. „Motivul celor trei magi”, atât de frecvent în pictura şi sculptura sacră medievală, a fost exploatat până în zilele noastre. Amintesc aici doar superbul roman al lui Michel Tournier, *Gaspar*, *Melhior* & *Balthazar*.

„Când s-a născut Domnul – citim în *Legenda aurea* – trei magi au venit la Ierusalim. Numele lor, în latină, sunt Appellius, Amerius şi Damascus; în ebraică ei se numesc Galgalat, Malgalat şi Sarathin; în greacă, Caspar, Balthasar şi Melhior. Dar cine erau aceşti magi? Există asupra lor trei păreri, după cele trei înţelesuri ale cuvântuiui «mag». într-adevăr, «mag» vrea să zică «înşelător», «magician» şi «înţelept». Unii susţin câ aceşti regi au fost numiţi «magi», adică «înşelători», fiindcă I-au înşelat pe Irod, făgăduindu-i şi nemaivenind, la întoarcerea de la Betleem, pe la dânsul. Stă scris în Evanghelie despre Irod: «Văzând că a fost înşelat de către magi». Dar «mag» vrea să zică şi «magician». Magicienii Faraonului[16] sunt numiţi «magi», iar sfântul loan

Gură de Aur spune că ei îşi trag numele de aici. După acest sfint părinte, ei ar fi fost magicieni care s-ar fi convertit şi cărora Domnul a dorit să le reveleze Naşterea Sa, să-i atragă Ia El şi, prin aceasta, să dea păcătoşilor speranţa iertării. «Mag» este identic şi cu «înţelept». Căci în ebraică «mag» înseamnă «scrib» («cărturar»), în greacă, «filosof»[17], în latină «înţelept». Aşadar ei sunt numiţi «magi», adică savanţi ori, cum s-ar zice într-un chip

16 Numiți în scrierile intertestamentare Iannes și Iambres. După ce au fost biruiți de către Moise, aceștia s-au retras în mijlocul pustiei, într-o oază de vis (furaseră multe bogății ale Faraonului). După altă tradiție, ei ar fi modelul asccților creștini. La această tradiție face apel și Ioan Gură de Aur.

17 Neoplatonismul a impus modelul „filozofului-mag". A se vedea, spre pildă, „viețile" lui Pitagora, Plotin, Apollonios din Tyana etc., etc.

mai minunat, «înţelepţi». Or, cei trei înţelepţi şi regi au venit la Ierusalim cu un mare alai după ei. Dar se pune întrebarea: de ce au venit ei tocmai la ierusalim, fiindcă Domnul nu se născuse acolo!? Remigius[18] dă patru motive. Primul este că magii au ştiut prea bine momentul naşterii lui Isus Cristos, dar n-au ştiut locul unde urma să se nască: or, Ierusalimul fiind o cetate de scaun şi având, de asemenea, şi un Mare Preot, au bănuit că un prunc atât de vrednic de cinstire nu se putea naşte decât într-o cetate de scaun. Al doilea este – pentru a cunoaşte mai devreme locul naşterii, întrucât acolo existau doctori ai Legii şi cărturari. Al treilea, pentru ca evreii să nu aibă după aceea nicio scuză; căci ar fi putut zice: «Noi am ştiut prea bine locul naşterii, dar n-am ştiut momentul când avea să se întâmple, de aceea nu credem». Aşadar, magii au arătat evreilor momentul, iar evreii au arătat magilor locul. în sfârşit, al patrulea, pentru ca zelul magilor să devină un fel de condamnare pentru nepăsarea evreilor: deoarece magii au crezut într-un singur profet, în vreme ce evreii n-au vrut să creadă într-o sumedenie. Magii caută un rege străin, evreii nu-l caută nici pe al lor; unii au venit de departe, ceilalţi au rămas în preajmă. Ei au fost regi şi urmaşi ai lui Balaam: au venit îndată ce au văzut steaua, după profeţia părintelui lor: «O stea se va înălţa peste lacob şi un om va ieşi din Israel». Un alt motiv referitor la venirea lor ni-l oferă loan Gură de Aur, în comentariul său *Va Evanghelia sfântului Matei*. Unii autori cad de acord în a afirma câ nişte cercetători ai tainelor lumii au ales doisprezece dintre ei şi, dacă unul dintre ei murea, fiul sau unul din apropiaţii săi îi lua locul. Or, cei doisprezece, în fiecare an, după ce trecea o lună, se suiau pe muntele Biruinţei şi rămâneau acolo vreme de trei zile, se purificau şi-l rugau pe Dumnezeu să le arate steaua prezisă de Balaam. Odată, tocmai în ziua Naşterii Domnului, în timp ce ei se aflau acolo, a venit asupra lor, pe munte, o stea ciudată: avea forma unui copil măreţ, pe capul căruia strălucea o cruce. Steaua le zise: «Grăbiţi-vă să mergeţi în ţara lui luda, unde

18 Călugăr din Auxerre, mort spre anul 809.

veţi căuta şi veţi găsi un Rege nou-născut». îndată magii s-au pornit la drum. Dar cum au reuşit într-un răstimp atât de scurt, adică în numai treisprezece zile, să străbată o cale atât de lungă, din Orient până Ia Ierusalim, socotit centrul lumii? Putem zice, împreună cu Remigius, că însuşi Pruncul către care se îndreptau i-a condus atât de repede sau putem crede, împreună cu sfântul leronim, că ei au venit călare pe dromaderi, un fel de animale foarte iuţi la mers, care fac într-o zi drumul parcurs de un cal în trei. De aceea şi sunt numite dromaderi, de la *dromos*, «drum», şi *ares*, «curaj». Ajunşi la Ierusalim ei au întrebat: «Unde este regele iudeilor cel nou-născut?». Aşadar nu au întrebat dacă s-a născut, ci direct unde s-a născut? Şi, ca şi cum cineva i-ar fi întrebat de unde ştiu că acel rege s-a născut, ei răspund: «Am văzut steaua lui la Răsărit şi am veni să 1 ne închinăm». (...)

Atunci Irod i-a adunat pe toţi preoţii şi cărturarii şi i-a întrebat unde anume trebuia să se nască Criscosul. Şi după ce află că în Betleemul Iudeii, îi chemă pe magi în taină şi-i descusu despre momentul când li se arătase lor steaua, ca să ştie ce avea de făcut dacă magii nu se mai întorceau. Şi-i rugă să vină, după ce vor fi găsit pruncul, să-i zică şi lui despre toate, prefacându-se că doreşte şi el să meargă şi să se închine Celui pe care, de fapt, avea de gând să-L ucidă. Or, trebuie să observăm că îndată ce magii intră în Ierusalim, steaua încetează să-i mai conducă.(...) Dar dupăce-au ieşit, ea îi călăuzi până ce, ajunsă deasupra locului unde se găsea copilul, se opri. De ce natură era această stea? Există trei păreri expuse de Remigius în comentariul său. Unii susţin că era Sfântul Duh care, înainte de a se pogorî peste Domnul, după botezul Acestuia, sub chipul unei porumbiţe, s-a arătat şi Magilor sub chipul unei stele. Alţii spun, împreună cu Ioan Gură de Aur, că acelaşi înger care s-a arătat păstorilor, s-a arătat apoi şi Magilor: păstorilor, ca evrei raţionali, ea s-a arătat într-o formă raţională; în schimb paginilor, care erau, ca să zicem aşa, iraţionali, ea a luat o înfăţişare materială. în sfârşit, alţii – şi cred că aceasta e opinia cea

mai aproape de adevăr – afirmă că a fost o stea nou creată şi că, după ce şi-a împlinit misiunea, a revenit Ia starea ei primară. Or, după Fulgenţiu, această stea se deosebea de toate celelalte prin poziţia ei, prin strălucire şi prin mişcare. (...)

După ce au intrat în colibă şi i-au găsit pe prunc şi pe maica sa, magii au îngenunchiat şi fiecare şi-a oferit darul: aur, tămâie şi smirnă. (...) Acum, de ce oferă ei tocmai asemenea daruri? Putem aminti o mulţime de motive: 1) După o veche tradiţie – zice Remigius – nimeni nu se putea apropia de un zeu sau de un rege cu mâinile goale. Perşii şi caldeenii obişnuiau să ofere daruri de felul acesta. Or, Magii, cum stă scris în *Istoria scolastică*, au venit de la hotarele dintre Persia şi Caldeea, pe unde curge fluviul Saba, de unde şi numele, de Sabeea, al patriei lor. 2) Al doilea este expus de sfântul Bernard: «Ei au adus aur Sfintei Fecioare, ca să-i mai aline oboseala, tămâie, ca să alunge mirosul urât din grajd şi smirnă, ca să întărească trupul copilului şi să-l ferească de insecte». 3) Pentru că în aur se plăteşte tributul, tămâia se foloseşte la sacrificii, iar smirna, la îmbălsămarea morţilor. Prin aceste trei daruri se recunosc în Cristos puterea împărătească, măreţia dumnezeiască şi mortalitatea omenească. 4) Pentru că aurul semnifică iubirea, tămâia, rugăciunea, iar smirna, mortificarea trupului: pe acestea trebuie să le oferim şi noi lui isus Cristos. 5) Pentru că prin aceste trei daruri sunt înfăţişate trei calităţi ale Iui Isus Cristos: dumnezeirea cea atât de preţioasă, sufletul din cale-afară de credincios şi trupul neîntinat şi nestricâcios. (...)

Magii, vestiţi in somn sâ nu mai treacă pe la Irod, s-au întors pe alt drum în ţara lor. Iată cum au plecat ei: au venit sub călăuzirea unei stele; au fost povăţuiţi de oameni, ba mai mult, de profeţi; de întors, s-au întors conduşi de un înger şi de murit, au murit întru Domnul. Trupurile lor odihneau Ia Milano, într-o biserică a ordinului fraţilor predicatori, dar acum ele se găsesc la Colonia (Köln). Căci aceste trupuri, luate mai întâi de Elena, mama lui Constantin, şi duse la Constantinopol, au fost

strămutate mai apoi de sfântul

Eustorgiu, episcopul Milanului; împăratul Henric însă Ie duse la Colonia, pe malul Rinului, unde sunt închinate şi cinstite în chip deosebit de tot poporul *.

Filonul ascuns al apocrifelor a influenţat şi opera unor mari scriitori laici. L-am pomenit adineaori pe Michel Tournier. Dar nu trebuie să uităm că, fără acel fragment, unic în literatura creştină, din *Evanghelia lai Nicodim*, in care ni se descrie coborârea iui Isus în iad, n-ar fi existat nici *Infernul* lui Dante, nici *Paradisul pierdut* al lui Milton, şi nici *Proverbele din cer şi din Infern* ale lui William Blake[19].

à) *Scrierile apocrife ca sursa de inspiraţie în pictura şi sculptura*

Influenţa cea mai covârşitoare au exercitat-o însă legendele apocrife asupra picturii şi sculpturii medievale occidentale, precum şi asupra iconografiei bizantine. Subiectul e mult prea vast pentru a fi măcar schiţat în eseul de faţă. Aici, repet, nu-mi propun decât să atrag luarea aminte asupra câtorva posibile şi necesare puncte de discuţie. O lucrare generală ar fi nu numai binevenită, dar şi necesară. Istoricul de artă şi liturghistul sunt cei îndrituiţi s-o facă. Pentru Evul Mediu occidental francez există o asemenea monografie specializată[20]. Concluzia lui Mâle este mai mult decât revelatoare: „Apocrifele au fost în Evul Mediu un izvor viu de poezie şi de artă. Fără ajutorul lor, întreaga viaţă a Fecioarei, precum şi o bună parte din aceea a lui Isus Cristos, aşa cum o povesteau artiştii secolului al Xlll-lea, n-ar putea fi înţelese. Avem

19 Cea mai răspîndită scriere apocrifa care înfățișează chinurile iadului este Apocalipsa lui Pavel. Ea împrumută elemente din Apocalipsa lui Petru și, prin scenariu, se înrudește indiscutabil cu Evanghelia tui Nicodim. Aceasta din urmă a exercitat o influență deosebită în Orient. Chiar dacă autorii citați nu au cunoscut-o direct, remarcarea originalității și importanței acestui text mi se pare legitimă.

20 Emile Mâle, L'art religieux du XIIIe siècle en France, editată pentru prima dată în 1898. De atunci cartea a fost reeditată mereu. Am folosit ediția din 1993, apărută la editura Librairie Armand Colin, care o reproduce pe cea din 1948, ultima revizuită de autor.

dreptul să afirmăm, încă o dată, (...) că, fără apocrife, cel puţin jumătate din operele de artă ale Evului Mediu ar deveni pentru noi literă pecetluită". Inventarul făcut de Mâle este într-adevăr uluitor. în împodobirea catedralelor medievale apar următoarele scene: cele două moaşe, Zelemi şi Salomeea, care asistă la miracolul naşterii Pruncului divin (Aix-la-Chapelle); căderea idolilor din Templul hermopolitan; închinarea magilor (Lyon, Notre-Dame din Paris); Sfântă Familie, în Egipt, stând la umbra unui palmier înlocuit Ia un moment dat cu un piersic (Lyon şi Tours); tâlharul cel bun întâlnit pe drumul rătăcirii prin Egipt, care, conform aceleiaşi tradiţii apocrife, va fi fost chiar tâlharul răstignit, treizeci şi trei de ani mai târziu, Ia dreapta lui Isus; coborârea în iad (Tours sau catedrala „Santa Maria Novella" din Florenţa); fragmente din viaţa sfinţilor părinţi ai Fecioarei, Ioachim şi Ana (vitraliile catedralei din Le Mans); întâlnirea de la Poarta de Aur (Le Mans şi Beauvais); Bunavestire – Fecioara este reprezentată adeseori torcând (Lyon); adormirea Maicii Domnului şi încoronarea ei (Notre-Dame din Paris).

Din iconografia bizantina mă voi opri doar asupra episodului coboririi lui Isus în iad[21]. Pentru aceasta mă voi sluji de un citat mai amplu, extras din lucrarea lui I.D. Ştefănescu, *Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti*, apărută la editura Meridiane în 1973. Icoana apare pe iconostas şi are ca îndrumar teologic *Erminia* lui Dionisie din Fuma, manualul de căpătâi al zugravilor români începând cu secolul al XVIII-lea. „Cel de-al doilea tip iconografic – scrie l.D. Ştefănescu – are drept izvor evanghelia apocrifă a lui Nicodim. Textul, bogat în elemente dramatice şi pitoreşti, s-a impus cu putere iconografilor, artiştilor şi credincioşilor. Predicatorii, exegeţii şi melozii l-au comentat şi s-au inspirat dintr-însul. în artă, apare, încă din secolul al VI-lea, pe una din coloanele altarului de la San Marco din Veneţia. Cristos, cu barbă şi capul acoperit de mantie, călcând în picioare

21 împreună cu Anca Vasiliu pregătesc un album cu icoane românești inspirate direct din evangheliile (doar evangheliile!) apocrife.

personificările iadului şi morţii, întinde mâna dreaptă lui Adam, figurat în picioare şi Ia stânga sa. în biserica San Clemente din Roma (secolul VII), Cristos este înconjurat de un nimb mare (mandorla) şi ţine în mână o cruce. La Dafni, lângă Atena, Cristos, cu o cruce mare în mâna dreaptă, înaintează cu paşi mari. Zdrobeşte cu picioarele porţile iadului şi pe stăpânul acestuia. întinde mâna lui Adam şi-l ajută să se ridice din mormânt; Eva, pictată în stânga Iui Adam, îndreaptă mâinile acoperite de maforion către Cristos. Ioan (Botezătorul) e în spatele lui Cristos cu un rotulus în mâna stângă şi cu dreapta ridicată (face un gest prin care întăreşte cuvintele pe care le spune). Prooroci, David, Solomon, cu capul înconjurat de nimb ca şi loan Botezătorul, precum şi alte personaje, formează grupuri, în stânga şi dreapta scenei. Tema, sub această înfăţişare, poartă numele de coborârea la «limbi» sau coborârea la iad. La Torcello, în secolul al Xll-lea, o vedem în partea superioară a *Judecăţii din urma*. Aici, Cristos, cu capul încins de nimbul cruciger, ia mâinile lui Adam, figurat în dreapta sa. loan Botezătorul, cu o cruce mare în mână, e în stânga. Grupurile proorocilor şi drepţilor sunt pictate, pe o parte şi alta, în ultim plan. în primul se văd morminte deschise din care se înalţă cei înviaţi. Doi arhangheli, în costume imperiale bizantine, sunt zugrăviţi Ia extremităţile scenei.

Erminia lui Dionisie arată iadul asemenea unei peşteri întunecate, în fund de munţi. «îngeri strălucitori de lumină înlănţuiesc pe Belzebuth, căpetenia întunericului; lovesc pe demoni ori îi gonesc împungându-i cu lăncile. Mulţi oameni, goi şi înlănţuiţi, se uită în sus. Un mare număr de încuietori zdrobite. Uşile iadului sunt date la o parte. Cristos le calcă în picioare; apucă pe Adam, cu mâna dreaptă, iar cu stânga, pe Eva. în stânga lui, loan Botezătorul îl arată celorlalţi cu mâna. Lângă el e David, alţi regi, drepţi*, încoronaţi, cu capul înconjurat de nimb. în stânga, proorocii Iona, Isaia, leremia; dreptul Abel şi multe alte personaje cu capul încins de nimb. Jur împrejurul tuturor şi în întreaga scenă, lumină

strălucitoare şi un mare număr de îngeri.»

Aşa a fost zugrăvită scena ce se vede până astăzi, la Athos, în catholiconul Lavrei. Aşa apare în multe biserici din Balcani şi în mai multe monumente vechi ale Moldovei” (p. 134). Imaginile cu care am ilustrat volumul sunt menite să completeze seria argumentelor din acest subcapitol.

Desigur, multe ar mai fi de spus. în România, traducerea şi studierea corpusului apocrif se află abia Ia primii paşi. Totuşi, trei nume importante se cuvin amintite: Moses Gaster, Nicolae Cartojan şi, mai cu seamă, Emil Turdeanu. Chiar daca nu s-au ocupat cu precădere de evangheliile adunate în culegerea de faţă, analizele celor trei savanţi constituie repere de neocolit. Slaviştii, bizantinologii, medieviştii, istoricii de artă religioasă, liturghiştii şi, nu în ultimul rând, teologii sunt chemaţi, plecând fiecare de la specialitatea lui, sâ reflecteze fără false prejudecăţi (pur şi simplu fără prejudecăţi!) asupra acestei categorii de texte.

Nu pot încheia aceste rânduri introductive fără a recunoaşte cât sunt de îndatorat ediţiilor occidentale şi în special aceleia întocmite de Santos Otero, prin intermediul căreia am luat, de altfel, cunoştinţă de corpusul apocrifelor. Am folosit-o din belşug nu numai în redactarea notelor, ci şi în prezentările fiecărei evanghelii în parte. Extrem de utilă pentru întocmirea notelor mi-a fost şi impresionanta ediţie a Iui Mario Erbetta. Celelalte surse, nu puţine la număr, vor fi precizate *ad locum*. îmi fac plăcuta datorie de a mulţumi aici profesorului Nicolae Şerban Tanaşoca, pentru excelentele sfaturi şi observaţiile utile făcute pe marginea primei ediţii.

Cristian Bădiliţă

I

Viaţa „părinţilor după trup” ai lui Isus

Introducere la *Protoevanghelia lui Iacob*

Evangheliile canonice nu ne spun nimic despre părinţii Măriei. Faptul, evident, nu trebuie văzut ca o „lipsă”; căci mesajul proclamat de Isus se află integral cuprins în *Noul Testament*. Primii creştini au dorit totuşi să

ştie câte ceva în plus şi despre celelalte personaje apropiate Domnului şi în primul rând despre Maica Sa: cine i-au fost părinţii, cum a copilărit, în ce fel a trecut la ceruri, lângă Fiul ei preaiubit? *Protoevanghelia lui Iacob* este cea mai veche apocrifă ortho-doxă care încearcă să răspundă acestor întrebări şi care a exercitat o influenţă uriaşă asupra relatărilor ulterioare, extracanonice, despre naşterea Măriei şi a lui Isus Cristos.

Titlul provine dintr-o greşită înţelegere a rolului apocrifei în Biserică. El se datorează primului traducător în latină, Guillaume Poştei (mort în 1581), care, văzând că textul se citea în bisericile orientale, a crezut că era vorba de un fragment canonic, mai precis, de începutul (*proton*) *Evangheliei după Marcu*. Origen îl citează *Cartea lui Iacob*. Titlul original va fi fost *Naşterea Măriei*.

Autorul presupus este Iacob cel Mic, „fratele" Domnului. Versiunea actuală, după care am realizat şi traducerea, a fost stabilită de Tischendorf şi publicată în culegerea sa *Evangelia Apocrypha* din 18531. Pentru aceasta el a consultat douăzeci de manuscrise. Ulterior, *Protoevanghelia* s-a bucurat de două ediţii critice cu ample comentarii, pe care le-am folosit şi eu în redactarea prezentării de faţă şi mai cu seamă a notelor. Este vorba de ediţia lui E. Amann, *Le Protevangile de Jacques et ses remaniements latins*, Paris, 1910 şi de cea a lui H.R. Smid, *Protoevangelium Jacobi*, Assen, van Gorcum Company, 1965.

Pentru stabilirea ediţiilor textului grec, paleografiştii au folosit două metode. Cea dinţii, utilizată până la Tischendorf, constă în alegerea unui manuscris principal şi apoi în adăugarea variantelor oferite de celelalte manuscrise în aparatul critic. Astfel au procedat, in ordine cronologică:

1) M. Neander, în ediţia sa publicată la Basel (1563). Ea a fost precedată de versiunea latină, despre care am vorbit, a lui Poştei, publicată în 1552 de Th. Bibliander.

2) J.A. Fabricius include în al său *Codex Apocryphus Novi Testamenti*, apărut la Hamburg, în 1703, versiunea

latină a lui Poştei lingă cea greacă a lui Neander.

3) A. Birch foloseşte ca text de bază în *Auctuarium Codicis Apocryphi Novi Testamenti Fabriciani* (Copenhaga, 1804), versiunea lui Fabricius, adăugind versiunile a două manuscrise descoperite la Vatican. Ediţia lui Birch este aşadar prima ediţie critică. Ea a fost urmată de aceea a lui

4) C. Thilo, *Codex Apocryphus Novi Testamenti*, apărută la Leipzig în 1832. Thilo nu mai foloseşte, ca versiune principală, textul lui Fabricius, ci un manuscris de la Biblioteca regală din Paris (datat secolul X), la care adaugă un amplu aparat critic.

5) Tischendorf inaugurează cea de-a doua metodă de stabilire a textului. El pleacă de la aproape douăzeci de manuscrise pe care le compară şi Ie completează în aşa fel încât ceea ce rezultă în final este o versiune compozită, dar extrem de vie şi de coerentă.

6) în 1958 M. Testuz publică un important manuscris conţinut în celebrul *Papyrus Bodmer* V, referitor la naşterea Măriei. Acesta este cel mai vechi manuscris cunoscut până acum (datează din secolul al IlI-lea).

7) H.R. Smid, în *Protoevangelium Jacobi*, Assen, van Gorcum Company, 1965, pune în paralel versiunea din manuscrisul bodmerian şi versiunea Iui Thilo (secolul X), redactând şi un foarte amplu şi minuţios comentariu.

*

Protoevanghelia se compune din trei părţi uşor de identificat. De fapt avem de a face cu trei nuclee autonome la origine, captate la un moment dat într-un singur flux narativ: 1) viaţa Măriei până la naşterea lui Isus (capitolele l-l6); 2) naşterea lui Isus şi minunile care întâmpină şi însoţesc acest eveniment (capitolele 17-21, numită şi *Evanghelia lui losif*, întrucât losif este cel care povesteşte); 3) uciderea pruncilor şi moartea preotului Zaharia (numită şi *Evanghelia lui Zaharia*, după numele protagonistului).

Despre data compunerii avem informaţii suficiente. Sfântul Iustin (a doua jumătate a secolului al II-lea) pomeneşte, în *Dialogul cu Trifon*, peştera unde s-ar fi născut Isus (peştera apare şi în apocrifa noastră). Această

peşteră (*spelaoin*), afirmă apologetul, se putea vedea şi în zilele sale aproape de Betleem (Iustin se născuse şi trăise multă vreme în Orient; cunoscuse aşadar în mod direct lucrurile despre care vorbeşte). Revelatorii sunt, apoi, mărturiile lui Clement Alexandrinul (*Stromate* VII, 93, 7) şi Origen (*Comentariu la Matei* X, 7). Primul invocă unul dintre cele mai şocante episoade ale *Protoevangheliei*, anume cel în care necredincioasa moaşă Salomeea, cu o impudoare greu de acceptat, verifică fecioria Măriei *in partu* şi *post partum*. Evreii (şi, în urma lor, creştinii iudaizanţi) nu puteau admite naşterea miraculoasă a lui Cristos fără concupiscenţă. Ei aduceau în sprijinul scepticismului lor formularea vagă, ambiguă, a Iui Luca, din *Evanghelie* 2, 22-24, unde se vorbeşte despre purificarea Măriei înainte de intrarea în Templu. Aşadar, conchid evreii/iudaizanţii, Maria a născut precum toate celelalte femei, de vreme ce a fost nevoie să se purifice. Atunci Clement invocă drept comraargument mărturia Salomeei, pentru a dovedi neîntinarea Fecioarei *in partu* şi *post partum*. La fel, Evangheliile canonice vorbesc în mai multe rânduri despre..fraţii Domnului" (*Matei 12*, *46*; 13, 55; *Marcu* 3, 31; *Ioan* 2, 12). înseamnă, deduc iarăşi evreii/iudaizanţii (ebioniţii, de pildă), că Maria a avut şi alţi fii în afară de Isus. Deci, chiar dacă admitem virginitatea *ante partum* şi *in partu*, nu putem admite virginitatea Măriei *post partum*. Origen, sprijinindu-se pe *datele Protoevangheliei*, arată însă că aceşti fraţi ai Domnului erau fiii bâtrânului losif dintr-o primă căsătorie. Căci, se ştie, conform tradiţiei, în momentul alegerii sale ca soţ al Fecioarei de către Duhul Sfint, losif trăia singur, în văduvie, după moartea primei soţii. Bizuindu-se pe aceste informaţii, unii cercetători au înaintat ipoteza, foarte plauzibilă, că cel puţin o parte a actualei *Protoevanghelii* circula printre creştini de pe la sfârşitul secolului al Il-lea. Chestiunea fecioriei Maicii Domnului se afla atunci Ja ordinea zilei". Ulterior, dar nu mai târziu de secolul al IV-lea, părţii respective (capitolelor l-21) i s-a adăugat *Evanghelia lui Zaharia* (capitolele 22-24).

Autorul trebuie să fi fost un creştin elenist din Egipt. El urmăreşte un scop apologetic: apărarea virginităţii Măriei *ante partum* (proba apei amare, capitolul 16), in *partu* (verificarea fecioriei de către moaşa necredincioasă, capitolele 19-20) şi *post partum* (explicaţia oferită expresiei „fraţii Domnului"). Această explicaţie s-a bucurat de un consens deplin până la Ieronim. Ea este acceptată, pe lângă Părinţii greci Clement şi Origen, şi de latinii Ambrozie şi Augustin. Ieronim, cel dintâi, afirmă (*Adv. Helvid*. 9) că problema are o rezolvare mult mai simplă, strict filologică: in *Noul Testament* orice rudă apropiată a cuiva se numeşte „frate" (*adelphos*). Prin urmare, invocarea unei scrieri apocrife este inutilă.

Evanghelia trimite prin mai multe elemente şi chiar episoade întregi la cărţi ale *Vechiului Testament*. De pildă, Ia: *Cartea / a lui Samuel* (*Prot*. 4, 11 trimite la IS 1, II;Prot. 6, 3 trimite la 1 S 1, 2: *Prot*. 7-8 trimite la I S 1, 21-23 şi 24-28) etc.

Semnalez în această prezentare două episoade remarcabile, atât din punct de vedere metafizic, cât şi estetic: le-am numit, convenţional, „Bocetul Anei" şi „Naşterea lui Isus". Primul este un bocet-rugăciune unic în literatura creştină (a se vedea nota respectivă); al doilea, o palingenezie: sub privirea „şamanică" a lui Iosif, cosmosul încremeneşte pentru o clipă, participând mut la Naşterea Mântuitorului. De fapt, autorul vrea sâ sugereze că, prin întrupare, are Ioc o *recapitulatio* (o „luare de la capăt") a lumii. întregul cosmos se naşte, renaşte o dată cu Isus. Singurul mod de a participa şi înţelege, prin deviere (sau mai degrabă prin reflexie) acest eveniment extraordinar este trăirea lui mută, contemplând sfera creaturală. Iosif asistă la o cristogeneză, în sensul că lumea însăşi, renăscută după un moment de încremenire (totul se opreşte spre a o lua, altfel, de la capăt), aşadar, în sensul că lumea însăşi poartă pecetea lui Isus, se îmbracă în chipul divino-uman al Mântuitorului. Isus este născut de o creatură, dar în acelaşi timp El însuşi naşte întreaga creaţie.

*.

Occidentul a cunoscut două reelaborâri ale *Protoevangheliei*: *Evanghelia lui Pseudo-Matei* (a cărei traducere a fost inclusă în culegerea de faţă) şi *De nativitate Mariae*. *Am* făcut traducerea după textul grec publicat de Tischendorf.

Orientare bibliografică

Ediţii separate

E. Amann, *Le Protévangile de Jacques et ses remaniements latin*. *Introduction*, *textes*, *traduction et commentaire*, Paris, 1910.

B.L. Daniels, *The Greek Manuscript Tradition of the Protevangelium Jacobi*, teză în manuscris, Duke University, 1956.

E. de Strycher, *La forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques*. *Recherches sur le papyrus Bodmer 5*. *avec une Edition critique du texte grec et une traduction annotée*. *En appendice les versions arméniennes traduites en latin par Hans Quecke*, Bruxelles, 1961.

A.M. di Nota, *Il Protovangelo di Giacomo*, Parma, 1966.

Studii

F. Bovon,..The Suspension of the Time in Chapter 18 of Protevangelium

Jacobi ', în *The Future of the Early Christianity*. *Essays in Honour of Helmut Koester*, Minneapolis, 1991, pp. 393-405.

É. Cothenet, „Protévangile de Jacques”, în *Supplément au Dictionnaire de la Bible*, 8, 1972, coll. 1374-1384.

—..Le Protévangile de Jacques: origine, genre et signification d'un premier midrash chrétien sur la nativité de Marie”, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, 2, 25, 6, Berlin, 1988, pp. 4252-4269.

J.A. de Almada, „El Protevangelio de Santiago y sus problemas”, *Ephemerides mariologicae*, 12, 1962, pp. 107-130.

L.M. Peretto, *La Mariologia del Protevangelo di Giacomo*, Roma, 1955.

H.R. Smid, *Protevangelium Jacobi*. *A Commentary*, Assen, 1965.

P.A. van Stempvoort, „The *Protevangelium Jacobi*, the Sources of its Theme and Style, and their Bearing on its Date”, în *Studia Evangelica* 3, Berlin, 1964, pp. 410-426.

Protoevanghelia lui Iacob

Istorisire despre naşterea Preafericitei Născătoare de Dumnezeu şi-n veci Fecioară, Maria

I. [întristarea lui Ioachim]

1. în cronicile celor douăsprezece triburi ale lui Israel2 se spune că trăia odată un om pe nume Ioachim3 din cale-afară de avut, care aducea mereu la Templu daruri îndoite zicând: „Prisosul darurilor va fi pentru întreg poporul, iar ceea ce se cuvine pentru iertarea păcatelor mele voi dărui Domnului ca să mă aibă în pază”.

2. Iată, sosi şi ziua cea mare a Domnului4. Fiii lui Israel au început să aducă daruri, după cum era obiceiul. Atunci Ruben a stat înaintea lui Ioachim şi i-a zis: „Nu ţi-e îngăduit s-aduci tu, primul, daruri, căci n-ai născut vlăstar în Israel”5.

3. S-a întristat Ioachim foarte tare şi s-a dus la tablele celor douăsprezece triburi zicând: „Am să caut în cele douăsprezece triburi să văd, oare numai eu n-am născut vlăstar în Israel?*’. Şi a căutat şi a găsit că toţi drepţii ridicaseră câte o seminţie în Israel6. Apoi şi-a amintit de patriarhul Avraam căruia, spre sfârşitul vieţii, i-a dat Dumnezeu fiu pe Isaac.

4. S-a întristat Ioachim foarte tare şi nu s-a mai arătat femeii sale. Ci s-a dus în pustiu, şi-a pus acolo cortul şi a ţinut post patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi7 zicând în gândul lui: „Nu voi coborî la casa mea după mâncare şi băutură până când Domnul şi Dumnezeul meu nu se va uita la mine; până atunci rugăciunea îmi va ţine de foame şi de sete”.

II. [Ana şi Iudita]

5. Iar acum femeia lui plângea şi se izbea cu pumnii

în piept din două pricini, zicând: „Aşa să-mi pedepsesc văduvia şi pântecele sterp!'*8.

6. De ziua cea mare a Domnului, Iudita, o slujitoare, i-a zis: „Cât o să stai cu inima-ntristată9? latã, e ziua cea mare a Domnului, nu se cuvine să jeleşti. Ci împodobeşte-ţi capul cu această cunună pe care mi-a dăruit-o stăpâna ţesătoriei10, căci o biată slujitoare cum mă aflu nu se cade să poarte un lucru hărăzit doar celor de neam regesc”. Dar Ana i-a răspuns: „Piei din ochii mei! Pentru nimic în lume n-am să fac aşa ceva. Vezi doar cât de tare m-a umilit Domnul! Ori vreun mişel ţi-o fi dat cununa ca să mă faci părtaşă la păcatul tău?**. Atunci Iudita i-a zis: „De ce să te mai lovesc şi eu când însuşi Dumnezeu ţi-a închis pântecele şi nu-ţi dă voie să rodeşti în Israel!?”11. Ana s-a întristat foarte tare, şi-a azvârlit veşmintele de doliu, şi-a spălat părul, s-a gătit în haine de mireasă şi pe la ceasul al nouălea a coborât în grădină să se plimbe. Şi văzând un dafin s-a aşezat sub el şi a început să sc roage la Domnul atotstăpâni torul zicând: „Dumnezeule al părinţilor noştri, binecuvântează-mă şi împlineşte-mi ruga precum ai binecuvântat pântecele Sarci şi i-ai dăruit fiu pe Isaac!”12.

III. [Bocetul Anei]

1. Ridicându-şi privirile spre cer zări un cuib de vrăbiuţe în frunzişul dafinului13 şi prinse a jeli de una singură zicând: „Vai mie, nefericita, cine m-a născut? Din ce pântece am ieşit Ia lumină? Blestem am devenit în ochii fiilor lui Israel şi cu batjocură m-au alungat ei din Templul Domnului.

2. Vai mie, nefericita, cu cine aş putea să mă asemăn? Nu sunt ca păsările cerului, fiindcă şi păsările cerului aduc pe lume pui, în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine aş putea să mă asemăn? Nu sunt ca vietăţile pământului, fiindcă şi vietăţile pământului pot zămisli, în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine oare mă asemăn? Nu sunt ca vietăţile din ape, căci şi ele pot zămisli, în vreme ce eu nu, Doamne! Vai mie, nefericita, cu cine aş putea să mă asemăn? Pământului, nici lui nu-i sunt asemeni, căci şi pământul rodeşte la soroc

şi pe tine, Doamne, te binecuvântează!”14.

IV. [Bunavestire]

1. Şi, iată, un înger al Domnului a venit asupra ei şi i-a zis: „Ana, Ana, Domnul a împlinit ruga ta: vei prinde sământă în pântec şi vei naşte prunc, iar despre neamul tău se va vorbi în toată lumea”. Şi a răspuns Ana: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, dacă voi naşte prunc – băiat ori fată – îl voi dărui Domnului Dumnezeu spre a-L sluji toate zilele vieţii sale”15.

2. Şi au venit la ea doi îngeri şi i-au zis: „lată, bărbatul tău se întoarce acasă cu turmele. Căci un înger al Domnului a coborât la el şi i-a zis: «Ioachim, Ioachim, Dumnezeu ţi-a ascultat rugăciunea; coboară cu turmele din pustie căci, femeia ta, Ana, va rămâne grea!»„16.

3. Atunci a coborât Ioachim şi a grăit către păstorii lui, zicând: „Aduceţi-mi aici zece mioare curate şi neîntinate pentru Domnul Dumnezeul meu; douăsprezece juninci blinde pentru preoţi şi sinedriu şi o sută de iezi pentru întreg poporul!'.

4. Şi, iată, când a sosit Ioachim cu turmele, Ana stătea la poartă17. Văzându-l, a alergat şi i s-a prins de gât zicând: „Acum ştiu că Domnul

Dumnezeu m-a binecuvântat din plin. Iată, cea care a fost văduvă nu mai este şi cea care n-a avut copii va zămisli”. Prima zi Ioachim a rămas acasă şi s-a odihnit18.

V. [Izbăvirea]

1. în ziua următoare, ducându-sc cu darurile la Templu, cugeta în sinea Iui: „Dacă Dumnezeu mă ocroteşte, voi vedea astăzi petalonul19 marelui preot”20. Şi pc când îşi oferea darurile, Ioachim se privi atent în petalonul preotului care urca treptele altarului şi nu văzu niciun păcat în inima sa. Apoi zise: „Domnul mă ocroteşte şi mi-a iertat toate păcatele”. Astfel ieşi din Templul Domnului izbăvit şi se întoarse acasă21.

2. După nouă luni Ana a născut. Şi a întrebat-o pe moaşă: „Ce-am adus pe lume?”. Iar moaşa i-a răspuns: „O fată”. Şi a zis Ana: „Sufletul meu a fost azi preamărit”. Şi a culcat pruncul în leagăn. Trecând zilele cuvenite22 Ana s-a

spălat, şi-a alăptat pruncul şi i-a pus numele Maria.

VI. [Cei şapte paşi ai Măriei]

1. Zi după zi prindea puteri copila. Când a împlinit şase luni, a pus-o Ana jos, pe pământ, să vadă numai dacă poate sta în picioare. Şi ca, făcând şapte paşi23 roată-mprejur, s-a întors în braţele Anei. Iar aceasta, ridieând-o, grăi aşa: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, n-o să mai umbli pe pământ până când nu te voi duce în Templul Domnului”. Şi i-a făcut copilei loc de rugăciune în odaia ei, nemaiîngăduindu-i să se atingă de lucruri pângărite şi impure. Apoi le-a chemat pe fiicele neîntinate ale evreilor, ca să se joace cu ea.

2. Când pruncul împlini un an, Ioachim făcu masă mare şi chemă preoţii, învăţaţii, bătrânii şi întreg poporul Iui Israel. Şi o aduse pc copilă înaintea preoţilor care o binecuvântară zicând:..Dumnezeule al părinţilor noştri, binecuvântează pe copila aceasta şi dă-i un nume slăvit în veci de toate neamurile pământului”. Şi întreg poporul răspunse: „Aşa să fie, aşa să fie, amin!”. Şi o duse apoi Ioachim înaintea arhiereilor care o binecuvântară zicând: „Dumnezeule preaînalt, coboară-ţi privirea peste copila aceasta şi dâ-i o binecuvântare desăvârşită!”24.

3. După aceea Ana o luă în braţe, o duse în micul templu din odaia ei şi începu s-o alăpteze. Şi cântă Ana întru slava lui Dumnezeu aşa: „Voi înălţa un cântec de slavă Domnului Dumnezeului meu pentru că m-a luat în seamă şi a şters batjocura duşmanilor mei; şi mi-a dat rod sfânt, unic după fire, dar cu mai multe chipuri înaintea Lui25. Cine va vesti fiilor lui Ruben26 că Ana îşi alăptează pruncul? Auziţi, auziţi toate cele douăsprezece triburi ale lui Israel, Ana îşi alăptează pruncul!”. Apoi o culcă pe Maria în pătuţul ei din templu şi se îngriji de oaspeţi. Aceştia, după terminarea petrecerii, se risipiră pe la casele lor slăvindu-l cu mare bucurie pe Dumnezeul lui Israel.

VIL [Prezentarea la Templu]

1. Lunile se adăugau una câte una la vârsta copilei. Când împlini doi ani Ioachim îi zise Anei: „lată, a venit timpul s-o ducem la Templul Domnului. Trebuie să ne

ţinem cuvântul dat, ca nu cumva sa ne-o ceară Atotstăpânitorul şi să rămână darul neprimit”27. Dar Ana răspunse: „Hai să mai aşteptăm un an, ca să nu plângă mititica după tatăl şi după mama ei”. „Să mai aşteptăm”, încuviinţă Ioachim.

2. Când Maria împlini trei ani28, Ioachim zise: „Chemaţi pe fiicele neîntinate ale evreilor. Fiecare să ţină în mână o făclie aprinsă pentru ca pruncul să nu tânjească după ce lasă în urmă, iar inima să nu-i fie răpită de vreun lucru străin de Templul Domnului”. Fecioarele merseră cu făclii în mâini până la Templul Domnului. Aici preotul o întâmpină pe Maria şi, sărutând-o, o binecuvântă zicând: „Domnul a preamărit pe veci numele tău. La sfârşitul veacurilor El îşi va arăta prin tine răscumpărarea fiilor lui Israel”.

3. Şi a aşezat-o pe a treia treaptă a altarului, iar Domnul Dumnezeu a pogorât har asupra ei. Atunci Maria începu să danseze29 şi toată casa lui Israel o îndrăgi30.

VIU. [Marele preot Zaharia]

1. Părinţii plecară uimiţi şi mulţumeau Dumnezeului atotstăpâni tor că fiica lor nu şi-a întors privirea înapoi31. Maria rămase în Templul Domnului curată ca o porumbiţă şi primea hrană din palma unui înger.

2. Iar când a împlinit doisprezece ani s-au adunat preoţii şi au zis: „Iată, Maria a petrecut doisprezece ani32 în Templul Domnului. Ce facem cu ea, ca nu cumva să ne pângărească locul de rugăciune!?”. Şi au grăit arhiereului: „Tu, care ai grijă de altarul Domnului, intră şi roagă-te pentru dânsa, iar de va fi să-ţi arate Domnul ceva, aceea vom face”.

3. Atunci marele preot, îmbrăcat în veşmântul cu doisprezece clopoţei, a intrat în Sfântă Sfintelor şi s-a rugat pentru ea. Şi, iată, un înger al Domnului a stat deasupra lui şi i-a zis: „Zaharia, Zaharia, mergi şi cheamă aici pe toţi bărbaţii care au rămas văduvi; spunc-le să vină fiecare cu câte o nuia în mână, iar cel căruia Domnul îi va arăta vreun semn, acela o va primi pe fată de soţie!”33. Atunci o mulţime de crainici sunând din trâmbiţa Domnului

s-a împrăştiat prin toate colţurile Iudeii. Cei chemaţi se adunară în grabă.

IX. [Alegerea lui losif)

1. losif îşi lăsă îndată lucrul şi se duse la adunare34. Toţi aveau câte o nuia în mână. Marele preot a strâns nuielele, a intrat cu ele în Sfântă Sfintelor şi s-a rugat. După ce a terminat rugăciunea a luat nuielele şi le-a dat fiecăruia înapoi. Dar niciuna nu avea vreun semn. Pe cea din urmă o luă losif. Şi, iată, o porumbiţă zvâcni din nuiaua lui, zbură puţin şi i se aşeză pe creştet. Atunci preotul îi zise: „Ţie ţi-a fost sortit să ai grijă de fecioara Domnului".

2. losif răspunse: „Dar ştii că eu am fii35 şi sunt bătrân, în vreme ce Maria e de-abia o copilă. Am să ajung de râsul fiilor lui Israel". Atunci marele preot îi zise lui losif: „Teme-te de Domnul Dumnezeul tău şi adu-ţi aminte cum i-a pedepsit pe Core, pe Daran şi pe Abiram36, cum s-a căscat pământul şi i-a îngliiţit din pricina răzvrătirii lor. Teme-te, ca sâ nu se întâmple la fel şi-n casa ta".

3. De frică losif o luă pe Maria la el şi-i zise: „Te-am luat din Templul Domnului, dar acum te las singură. Căci eu trebuie să plec la treburile mele. Până mă întorc eu, Domnul va avea grijă de tine"37.

X. [Maria ţese catapeteasma]

1. Tot atunci s-au adunat preoţii şi au hotărât să facă o nouă catapeteasmă pentru Templul Domnului. Marele preot a poruncit: „Aduceţi câteva fecioare din tribul lui David!". Iar slujitorii s-au dus, au căutat pretutindeni şi au găsit şapte fecioare. Marele preot şi-a amintit de Maria. Căci şi ea făcea parte din tribul lui David38 şi era neîntinată în faţa lui Dumnezeu. Aşadar slujitorii au chemat-o şi pe ea39.

2. Apoi lc-au dus pe toate în Templul Domnului. Iar marele preot le-a zis: „Trageţi la sorţi ca să ştim cine va ţese aurul, amiantul, inul, mătasea, hiacintul, purpura şi porfirul cel adevărat"40. Măriei i-au picat porfirul şi purpura. După ce le-a luat s-a întors acasă. Pe timpul acela Zaharia râmase mut, iar Samuel îi ţinea locul până ce avea să-i revină graiul41. Şi Maria începu a ţese purpura.

XL [Bunavestire]

1. într-o zi a luat ulciorul şi s-a dus la apă. Când, iată, o voce îi spune: „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvântată eşti între femei*1. Ea se tot uita în dreapta şi-n stânga să vadă oare de unde vine glasul acela. Apoi, tremurând de spaimă, se întoarse acasă. Puse ulciorul jos, luă porfirul, se aşeză pe scaun şi începu să coasă.

2. Când, iată, un înger al Domnului apăru în faţa ei şi-i zise: „Nu te teme, Maria, căci ai găsit har la Atotstăpânitorul şi vei rămâne grea de la Cuvântul Lui”42. Auzind acestea, Maria cugetă în sine, apoi întrebă: „Dacă rămân grea de la Dumnezeul vieţii, voi naşte ca toate celelalte femei?”.

3. Atunci îngerul Domnului îi răspunse: „Nu, Maria, ci o putere a Domnului se va revărsa ca o umbră peste tine. De aceea rodul sfint care se va naşte din pântecele tău va fi numit Fiu al Celui Preaînalt.

Şi-i vei pune numele Isus. Căci El va mântui poporul acesta de păcate”. Şi a răspuns Maria: „lată roaba Domnului la picioarele Sale! Facă-mi-se după cuvântul tău”43.

XII. [Vizita la Elizabeta]

1. După ce a terminat de lucrat porfirul şi purpura le-a dus marelui preot. El a binecuvântat-o şi i-a zis: „Maria, Domnul Dumnezeu a preamărit numele tău; binecuvântată vei fi în toţi vecii pe pământ”.

2. Apoi Maria se duse plină de bucurie la Elizabeta, ruda ei. Ajunse şi bătu la uşă. Elizabeta aruncă purpura din mână, alergă să deschidă şi văzând-o pe Maria o binecuvântâ zicând: „Cum se face că a venit la mine Maica Domnului meu? lată, pruncul din pântecc a tresărit şi te-a binecuvântat”. Maria uitase de lucrurile tainice pe care i Ie spusese arhanghelul Gabriel44. Atunci îşi înălţă privirile către cer şi zise: „Cine sunt eu, Doamne, căci toţi mă binecuvântează?!”.

3. A rămas trei luni în casa Elizabetei45. Pântecele începu să-i crească. Înfricoşându-se, a venit la Nazaret şi

tot încerca să se ascundă de fiii lui Israel. Avea şaisprezece ani46 când i s-au întâmplat aceste lucruri tainice.

XIII. [întoarcerea lui Iosif]

1. Maria era în luna a şasea când se întoarse şi Iosif de la treburile sale. Intrând el în casă o găsi cu pântecele crescut. Atunci se lovi peste faţă, se azvârli pe un sac47 şi începu să jelească zicând: „Cu ce ochi o să mă mai uit la Domnul Dumnezeu? Cum să mă rog pentru copila aceasta, căci am luat-o de soţie din Templul Domnului Dumnezeului meu şi n-am păzit-o. Cine m-a batjocorit, cine a adus răul peste casa mea pângărind o fecioară? Oare s-a repetat cu mine povestea lui Adam? Căci aşa cum, în vreme ce Adam îl proslăvea pe Dumnezeu, veni şarpele şi, găsind-o singură pe Eva, o posedă, la fel mi s-a-ntâmplat şi mie”48.

2. Apoi Iosif se ridică de jos, o chemă pe Maria şi-i zise: „De ce-ai făcut asta când ştiai că eşti hărăzită lui Dumnezeu? Ai uitat de Domnul Dumnezeul tău? Tu, care-ai primit mâncarea în Sfânta Sfintelor din palma unui înger, de ce ţi-ai întinat sufletul?”49.

— 3. Ea însă izbucni în plâns amarnic şi-i zise: „Crede-mă, sunt curată şi nu cunosc bărbat”. Iosif o întrebă: „Atunci de unde-i pruncul din pântecele tău?”. Ea răspunse [printre lacrimi]: „Să trăiască Domnul Dumnezeul meu, nu ştiu de unde este”50.

XIV. [îngerul îl vesteşte pe Iosif]

1. Iosif se înspăimântă foarte tare. Se îndepărtă grabnic de Maria şi începu să se gândească ce va face cu ea. îşi zise: „Dacă ascund păcatul ei, încalc legea Domnului51. Dacă o duc înaintea fiilor lui Israel, mă tem să nu poarte în ea sămânţă îngerească52 şi să nu trimit la moarte un om nevinovat. Ce să mă fac cu ea? S-o părăsesc pe ascuns?”. Tot gindindu-se l-a prins noaptea53.

2. Şi iată că un înger al Domnului îi apare în vis şi-i zice: „Nu-ţi fie teamă pentru copila aceasta, căci pruncul din ea este de la Duhul Sfint. Va naşte un fiu pe care îl vei numi Isus; El va mântui poporul său de păcate**. Apoi ş-a trezit losif, l-a slăvit pe Dumnezeul lui Israel pentru că i-a făcut o asemenea bucurie şi a continuat să aibă grijă de

Maria.

XV. [înaintea marelui preot]

1. într-o zi veni la el învăţătorul Ana şi-i zise: „De ce-ai lipsit de la adunare?”, losif răspunse: „Fiindcă abia sosisem de pe drum şi m-am odihnit”. Dar întorcându-se Ana văzu că Maria rămăsese însărcinată. Fugi la marele preot şi-i zise: „losif, de care tu eşti răspunzător, a făcut o nelegiuire *. Preotul întrebă: „Ce anume?**. Ana răspunse: „A pângărit fecioara pe care a luat-o din Templul Domnului, a făcut-o soţie cu de-a sila şi a ţinut-o ascunsă de fiii lui Israel „. Atunci preotul întrebă uluit: „losif a făcut una ca aceasta?’1. Ana, învăţătorul, îi răspunse: „Trimite slujitorii şi-o să te convingi că Maria a rămas grea”. Şi au mers slujitorii şi au găsit-o pe Maria aşa cum spusese Ana. Şi o aduseră împreună cu losif la judecată.

3. Preotul cel mare o întrebă: „Maria, de ce-ai făcut asta? De ce ţi-ai pângărit sufletul şi ai uitat de Domnul Dumnezeul tău? Tu, care-ai fost hrănită în Sfântă Sfintelor şi ai primit mâncarea din palma unui înger, tu, care-ai ascultat imnurile de slavă54 şi ai dansat în faţa lui Dumnezeu, de ce, de ce-ai făcut aceasta?”. Ea însă răspunse plângând: „Pe Domnul Dumnezeul meu cel viu mă jur că sunt curată înaintea Lui şi nu cunosc bărbat *.

4. Preotul se întoarse atunci către losif şi-i zise: „De ce-ai făcut asta?*'. Dar losif răspunse: „Pe Domnul Dumnezeul meu cel viu mă jur că nu m-am atins de ea”. Preotul grăi: „Să nu-mi vii cu jurăminte mincinoase. Spune-mi adevărul! Ţi-ai făcut-o soţie cu de-a sila, ai ţinut-o ascunsă de fiii lui Israel şi nu ţi-ai plecat capul sub mâna atotputernică a lui Dumnezeu, ca să-ţi fie neamul binecuvântat’*. Auzind acestea losif tăcu55.

XVI. [încercarea apei]

1. Preotul i-a zis: „Să înapoiezi fecioara pe care ai luat-o din Templul Domnului!**. Atunci losif izbucni în plâns. Iar preotul continuă: „Am să vă dau să beţi apa încercării Domnului56, căci doar aşa vor ieşi la lumină păcatele voastre’*.

2. Apoi preotul i-a dat sâ bea lui losif şi l-a trimis în

munţi. Dar acesta se întoarse teafăr şi sănătos. După aceea i-a dat să bea Măriei şi a trimis-o în munţi. Dar şi Maria se întoarse teafără de acolo. Tot poporul era uimit văzând că niciunul nu păcătuise.

3. Atunci preotul luă cuvântul şi zise: „Dacă Domnul n-a putut să scoată la iveală păcatele voastre, cum o să vă judec eu!?”57. Şi i-a lăsat să plece acasă. Astfel Iosif o luă pe Maria şi plecară amândoi spre casă mulţumind şi slăvind pe Dumnezeul lui Israel.

XVII. [Călătoria la Betleem]

1. Iată că veni poruncă de la împăratul Augustus să se facă recensământul locuitorilor din Betleemul Iudeii58. Atunci Iosif îşi zise: „Mă duc să-i înscriu pe fiii mei, dar ce să fac cu Maria: s-o trec ca soţie? Mi-e ruşine. Ca fiică? Dar toţi fiii Iui Israel ştiu că n-am nicio fiică59, în ziua Domnului facă-se după voia Domnului!”’.

2. Puse dar şaua pe spinarea măgăriţei şi o aşeză deasupra pe Maria. Unul din feciorii lui ţinea frâul, iar Iosif mergea pe-alături60. Când ajunseră Ia vreo trei mii de paşi de Betleem Iosif întoarse capul şi văzu câ Maria suferea. îşi zise în gând: „Tare o mai chinuie pruncul din ea!”. Mai întoarse o dată capul şi o văzu râzând. Atunci îi zise: „Ce-i cu tine, Maria, ba eşti veselă peste poate, ba întristată?!”. Iar Maria răspunse: „Văd două popoare înaintea ochilor: unul plânge şi se zbuciumă, altul se bucură şi se veseleşte'-'61.

3. La jumătatea drumului Maria grăi către Iosif: „Dă-mă jos de pe măgăriţă căci pruncul din mine vrea să-I scot la lumină”62. El făcu întocmai şi o întrebă: „Unde să te duc, ca să te feresc de ochii lumii? Prin preajmă nu se află nicio casă”.

XVIII. [Naşterea lui Isus]

1. Până la urmă au găsit o peşteră63, losif intră, o lăsă pe Maria în grija fiilor săi, iar el plecă să caute o moaşă evreică prin ţinutul Betleemul ui.

2. Eu, losif6'1, mergeam fără să înaintez niciun pas. Am privit aerul şi l-am văzut încremenit de uimire. Am privit bolta cerului şi am văzut-o nemişcată. Păsările îşi

încetară zborul. Am privit pe pământ şi am văzut ciţiva oameni aşezaţi în jurul unui blid, gata să mănânce. Dar mestecând nu mestecau, luând dumicatul nu-l luau şi ducându-l la gură nu-l duceau. Toţi stăteau cu ochii spre cer65. Era şi o turmă de oi la păscut, care însă nu se mişca din loc. Păstorul ridicase toiagul, dar mina îi încremenise deasupra capului. Am privit spre râu şi am văzut cum stăteau iezii cu boturile aplecate, dar fără sâ bea. Apoi dintr-o dată toate-si reluarâ mersul lor firesc66.

XIX. [Peştera luminoasă]

1. Şi, iată, o femeie care cobora de la munte se opri şi mă întrebă: Jncotro, omule?". Eu răspund: „Merg să caut o moaşă evreică"67. Ea mă întreabă iar: „Eşti din Israel?". „Da", răspund eu. Ea din nou către mine: „Dar cine-i femeia care naşte în peşteră?". „Logodnica mea", zic eu. Ea mai departe: „Aşadar nu ţi-e nevastă?!". Atunci îi vorbesc aşa: „Fata se numeşte Maria, a crescut în Templul Domnului şi, cu toate că trebuia să-mi fie soţie, nu-mi este. A rămas grea de la Duhul Sfint". Atunci moaşa îl întrebă68: „E-adevărat ce-mi spui?!". losif răspunse: „Vino şi vezi!". Şi au plecat împreună69.

2. Când au ajuns au văzut că peştera era umbrită de un nor luminos. Atunci moaşa strigă: „Azi s-a înălţat sufletul meu, căci ochii mei văzură lucruri neobişnuite! S-a născut mântuire pentru Israel!". Apoi norul a început să se ridice. înăuntrul peşterii străluci o lumină atât de puternica, încât n-am putut-o suporta70. Apoi se ridică şi lumina, iar din ea apăru noul născut care-şi întindea gura după sânul maicii sale. Moaşa strigă iar: „Mare a fost pentru mine ziua de azi, căci am văzut minune nouă!".

3. Ieşind din peşteră moaşa o întâlni pe Salomeea71 şi-i zise: „Salomee, Salomee, uite ce minune s-a-ntâmplat: o fecioară a născut prunc!"72. Dar Salomeea răspunse: „Să trăiască Domnul Dumnezeu, n-am să cred că o fecioară a născut decât după ce voi încerca eu însămi cu degetul starea trupului ei".

XX. [Salomeea necredincioasa]

1. Atunci moaşa s-a întors în peşteră şi i-a zis Măriei:

„întinde-te, fecioară, căci în jurul tău e-o mare neînţelegere”73. Dar abia vârî Salomeea degetul între picioarele Măriei, că începu să urle de durere: „Vai mie, necredincioasă şi nelegiuită! Fiindcă l-am ispitit, Dumnezeu ccl viu mi-a ars mâna”.

2. Apoi a îngenunchiat în faţa Atotstăpânitorului şi a zis: „Dumnezeule al părinţilor mei, aminteşte-ţi că sunt din neamul Iui Avraam, al lui Isaac şi al lui lacob. Nu mă da drept pildă fiilor Iui Israel, ci îngăduie să mă întorc Ia săracii mei74. Căci Tu ştii, Stăpânitorule, că am vindecat în numele Tău şi de la Tine am luat răsplată”.

3. Şi iată că un înger al Domnului a stat deasupra ei şi i-a zis: „Salomee, Salomee, Domnul ţi-a ascultat rugăciunea, la pruncul în braţe şi te vei vindeca!”.

4. Atunci Salomeea a luat pruncul în braţe şi a zis: „Mă închin în faţa Celui născut spre a fi rege al Israelului”. Pe loc mâna i s-a vindecat şi a ieşit din peşteră izbăvită. Dar un glas necunoscut îi porunci: „Salomee, Salomee, nu vorbi nimănui de minunile pe care le-ai văzut, până când pruncul nu va intra în Ierusalim!”75.

XXL [închinarea magilor]

L losif se pregăti $â plece spre ludeea76. în Betleem se isca mare zarvă, fiindcă veniseră câţiva magi77 care tot întrebau unde este Regele iudeilor cel abia născut. „Noi – ziceau ei – am văzut steaua lui către răsărit şi am venit să I ne închinăm”.

2. Auzind Irod lucrul acesta se cutremură. Trimise îndată slujitori să-i caute pe magi, apoi ii chemă la el pe mai marii preoţimii şi-i întrebă: „Unde stă scris că se va naşte Mesia?”. Preoţii răspunseră: hân Betleemul Iudeii, aşa stă scris”. Şi-i lăsă în pace. După aceea îi întrebă pe magi ce semn au văzut despre Regele nou născut. Iar magii răspunseră: „Am văzut o stea uriaşă care strălucea atât de tare, încât toate celelalte stele din jurul ei se stinseră şi nu se mai zăreau. Aşa ne-am dat seama că se născuse Regele Israelului şi am plecat să I ne închinăm”.

3. Magii şi-au continuat drumul până la peşteră călăuziţi de stea. Aceasta rămase deasupra, în timp ce

magii intrară şi, văzând pruncul lângă maica sa, Maria, începură să scoată daruri alese din desagi: aur, smirnă şi tămâie.

4. Apoi, sfatuiţi de înger să nu treacă prin ludeea, se întoarseră pe alt drum în ţara lor78.

XXII. [Uciderea pruncilor]

1. Aflând Irod că magii şi-au bătut joc de el se înfurie peste măsură, îşi chemă ucigaşii plătiţi şi le porunci: „Omorâţi copiii de până la doi ani!”.

2. Maria se înspăimântă când auzi că pruncii sunt smulşi de la sânul mamelor. îl luă pe Isus, îl înfăşură în scutece şi-l aşeză în ieslea boilor79.

3. Elizabeta, ruda ei, auzind şi ea că ucigaşii regelui umblă după loan, îşi luă pruncul şi fugi cu el în munţi să-i caute ascunzătoare80. Dar nu găsi niciun loc potrivit. Atunci, sfâşiată de durere, Elizabeta strigă: „Munte al lui Dumnezeu, primeşte la adăpostul tău o mamă cu prunc mic!”. Şi îndată muntele se deschise şi o primi înăuntru. O lumină puternică îi însoţea mereu, căci îngerul Domnului mergea cu ei şi le purta de grijă81.

XXIII. [Uciderea marelui preot Zaharia]

1. în timpul acesta Irod îl căuta cu înverşunare pe loan. Trimise câţiva slujitori de-ai săi la Zaharia, ca să-l întrebe unde şi-a ascuns copilul. Dar Zaharia le răspunse: „Eu sunt un biet slujitor al lui Dumnezeu şi am grijă numai de Templul Domnului. Nu ştiu unde se află fiul meu”.

2. Când slujitorii îl înştiinţară pe Irod, acesta clocotind de mânie zise: „Fiul lui va ajunge să domnească în Israel”. Şi trimise încă o dată oameni la Zaharia, ca să-l întrebe: „Spune drept unde stă ascuns fiul tău? Ştii bine că viaţa ta e în mâinile mele”.

3. Zaharia răspunse aşa: „Dacă-mi iei viaţa, mucenic al Domnului voi fi. Stăpânitorul va primi la El sufletul meu, căci ai vărsa sânge nevinovat în pridvorul Templului”. în zorii zilei l-au omorât pe Zaharia. Fiii lui Israel nu ştiau nimic82.

XXIV. [Descoperirea omorului]

1. Când au sosit preoţii la ceasul consacrat salutului,

Zaharia n-a ieşit sâ-i întâmpine ca de obicei şi să lc dea binecuvântarea. Ei au hotărât să-l aştepte, căci aşa se cuvenea – să rostească o rugăciune şi să slăvească pe Cel de Sus.

2. Văzând însă cât de mult întârzie se înspăimântară. Atunci unul dintre ei83 îşi luă inima-n dinţi şi intră în Templu. Aici zări sânge închegat lângă altar şi auzi o voce care-i zise: „Zaharia a fost ucis, iar sângele nu i se va şterge până când nu va veni răzbunătorul său”84. Auzind acestea îl cuprinse frica. Ieşi repede să le spună şi celorlalţi preoţi.

3. Prinzând mai mult curaj au intrat cu toţii şi au văzut ce s-a-ntâmplat. Atunci s-a prăbuşit o bucată din tavanul Templului, iar ei şi-au sfişiat veşmintele de sus până jos. Trupul mortului nu l-au găsit. I-au găsit doar sângele închegat. De aceea, facându-li-se frică, au ieşit în grabă şi au vestit întregului popor că Zaharia a fost omorât. Aşa au aflat toate triburile, de-au ţinut doliu după el şi l-au bocit trei zile şi trei nopţi.

4. Iar după trei zile s-au adunat preoţii, ca să aleagă cine va sta în locul lui. Şi sorţii au căzut pe Simeon. Acesta fusese înştiinţat de către Duhul Sfint că nu va vedea moartea până nu-I va vedea pe Mesia întrupat.

[Epilog]

1. Iar eu, Iacob85, cel care am scris această cronică, m-am retras în pustiu până când s-a potolit zavera stârnită la moartea lui Irod. Aici l-am proslăvit pe Dumnezeu Stăpânitorul, Cel ce mi-a dat inspiraţia şi înţelepciunea să o scriu.

2. Harul să fie cu cei care se tem de Domnul nostru Isus Cristos, lăudat în vecii vecilor. Amin!

Note

1. Indiscutabil, *Protoevanghelia* a fost cea mai răspândită şi celebră apocrifa. Au ajuns până la noi nici mai mult, nici mai puţin de o sută cincizeci de manuscrise în greaca (datând între secolele IV şi XIV). Nu mai punem la socoteală versiunile siriacă, latină, armeană, coptă etc., etc.

2. *En tais historiais*, Neander interpretează *historia* ca tabel genealogic. Smid se întreabă însă de ce autorul n-a folosit unul dintre cei doi termeni consacraţi:genealogùu sau *anagraphai*? Se pare că aici *historia* înseamnă pur şi simplu „cronică”, „relatare”, ca în cap. 15, vs. 1. *Pious tale* sună versiunea engleză a lui Smid. Eu am optat pentru echivalentul „cronică”, deoarece cred, laolaltă cu Neander şi Thilo, că autorul vrea să garanteze veridicitatea povestirii sale invocând autoritatea unor documente oficiale.

3. Ioachim (gr. *loakeim*) traduce pe ebraicul *Yehoyaqâm* şi este identic cu Eliachim. De aceea în legendele latine ulterioare tatăl Fecioarei va fi numit adesea Elie. Autorul face din Ioachim un om foarte bogat, fiindcă tradiţia iudaică nu ar fi conceput sub nicio formă un Mesia provenind dintr-o familie săracă. A se vedea începutul primei *Cărţi a lui Samuel*.

4. „Ziua cea mare a Domnului” ar putea fi sărbătoarea corturilor (tabernacolelor), dar la fel de bine oricare altă sărbătoare iudaică. Nimic nu ne îngăduie s-o stabilim cu exactitate. Formula însăşi este ambiguă şi arbitrară, căci „ziua Domnului” desemnează, atât în *Vechiul* cât şi în *Noul Testament*, ziua Judecăţii de Apoi. După Smid, această ambiguitate ar fi o indicaţie clară că autorul textului nu este evreu, ci păgân convertit.

5. Smid vorbeşte despre metoda contrapunctului folosită de autor pentru prima dată în această scenă. Ruben îl înfruntă pe Ioachim aşa cum ceva mai încolo o slujnică a casei o va înfrunta pe Ana. Ruben aparţine celui mai „bătrân” trib din Israel; Ioachim celui mai „tânăr”. Iată de ce confruntarea lor nu poate fi văzută doar ca o simplă dispută personală. Ea are în mod clar o dimensiune simbolică. în cel mai tânăr şi dispreţuit (chiar oropsit) trib va vedea lumina zilei femeia care-I va naşte pe Mesia. Episodul sugerează deja o apropiată răsturnare a valorilor.

6. „Au ridicat o seminţie” (*sperma anestesan*) – expresie adeseori întâlnită în *Vechiul* şi în *Noul Testament*. De pildă în *Geneza* 38, 8 şi *Matei* 22, 24.

7. Autorul îl înscrie pe Ioachim într-o celebră tradiţie a postului ţinut vreme de patruzeci de zile: Moise (*Exod* 24, 18); Ilie (I *Regi* 19, 18) şi Isus (*Matei* 4, 2).

8. Ana intră în scenă plângând. O dată, pentru că nu are copii şi apoi fiindcă şi-a pierdut bărbatul, făcut de ruşine în ziua marii sărbători. *Ana-ateknos*, „fără copii”, corespunde Anei din *Vechiul Testament*, vârstnica mamă a lui Samuel, în timp ce *Ana-chera*, „văduvă”, corespunde luditei. Ea nu ştie de ce s-a retras Ioachim în pustie, dar e convinsă că a părăsit-o din cauza sterilităţii sale. Astfel postul bărbatului se împleteşte cu jalea femeii. Fiecare în parte se curăţă de vina (neştiută) pentru care Dumnezeu nu le-a îngăduit sâ aibă copii. Despărţirea echivalează aici cu cea mai directă şi în acelaşi timp dureroasă formă de purificare.

9. „Cu inima-ntristată”, textual: „cât o să-ţi mai umileşti/înjoseşti sufletul?”, expresie împrumutată din *Septuaginta* (cf. *Lev*. 16, 31; 23, 27-32;

Num. 29, 7). „Ea semnifică nu numai umilinţa interioară impusă în ziua sărbătorii ispăşirii, ci şi mortificare exterioară, prin post. Or, postul este interzis în zilele solemne de sărbătoare. Tocmai asupra acestui lucru slujitoarea îi atrage atenţia Anei, propunându-i în acelaşi timp să se îmbrace în veşminte alese şi să-şi pună pe cap o podoabă preţioasă – *kephalodesmion*, «diademă», «cunună». Această cunună este o podoabă regească. Nu întâmplător autorul i-o atribuie soţiei lui Ioachim: el vrea să sugereze în mod discret demnitatea regească a Anei” (Amann, p. 186).

10. Textual: „stăpâna atelierului”. Expresia apare în *Tob*. 2, 12; 3 *Reg*. 5, 20. „Având în vedere faptul că Ioachim e un om foarte bogat, se poate ca slujnica Anei să lucreze şi în afara gospodăriei, la o ţesătorie. Atunci *kyria tou ergou* ar însemna aproximativ *maâtresse de service*” (Smid, 31-32). Slujnica apare în manuscrise sub diferite nume. Iudita este unul dintre cele mai rar întâlnite, dar adoptat de mai toate ediţiile modeme. Alt nume, lutineea.

11. Scenă inspirată din *Tob*. 3, 9-11. în versiunea

etiopiana *a Protoevangheliei* nu apare o slujnică, ci o vecină.

12. Evreii aveau trei momente din zi consacrate rugăciunii. Regula a fost adoptată ulterior de creştini (cf *Didahia* 8, 3). Tertulian vorbeşte de ceasurile al treilea, al şaselea şi al nouălea. în alt text apocrif se spune că Adam şi Eva au fost izgoniţi din rai la ceasul al nouălea (adică la ceasul rugăciunii Anei). în legătură cu scena de faţă redau comentariul lui Amann: „Către ceasul al nouălea, adică pe la mijlocul după-amiezii, Ana coboară în grădină să se plimbe; solemnitatea zilei interzieându-i să lucreze, nu are altceva de făcut decât să se odihnească. Aici, in liniştea grădinii, departe de agitaţia deşartă a oamenilor (după expresia comentatorilor greci), rugăciunea urcă şi mai arzătoare spre Stăpânul atotputernic (*ho despotes*) al lumii. Şi, după cum soţul ei, Ioachim, se gândise, în mod firesc, la necazul lui Avraam cel lipsit mult timp de urmaşi, la fel şi gândul Anei zboară către Sara, cea care abia la bătrâneţc a cunoscut mila Domnului. Ea găseşte în această rememorare un strop de nădejde. Totuşi, amărăciunea din sufletul ei este mult prea mare ca să se lase copleşită de bucuria Sarei. Astfel, după cele câteva cuvinte de nădejde, urmează, ca şi în cazul lui Ioachim, un cântec plin de tristeţe" (p. 189).

13. Dafinul sau laurul era închinat lui Apollo. Ca plantă folosită în filtrele magice de dragoste apare în a doua idilă a lui Teocrit şi în a opta eclogă (vs. 83-84) a lui Virgiliu.

14. Grădina (*paradeison*) este, în Orient, simbolul întregii lumi. în mijlocul acestei lumi fremătând de viaţă şi exultind de bucurie stă Ana, cu pântecele sterp, mort şi sufletul întristat. Până şi necuvântătoarele (*alogazoa*) au fost binecuvântate de Dumnezeu cu darul zămislirii. Acest dar îl au: păsările cerului, sălbăticiunile pământului, vieţuitoarele din apa (cum am tradus, prin metonimie, *ta hydata*) şi, în sfârşit, pământul. Contrastul dintre fertilitatea şi exuberanţa naturii (iraţionalul), pe de o parte, şi sterilitatea umană (raţionalul), pe de alta, exprimă

imensa frustrare resimţită de această femeie care nu poate să înţeleagă (precum Iov) de ce Dumnezeu nu-i îngăduie să fie măcar *asemenea* (*homoiothes*) firii necuvântâtoare. T/irenos-ul Anei exprimă nostalgia după *asemănarea* cu lumea: „Doamne, nu-mi doresc altceva decât să fiu *ca lumea*". Ana se vede exclusă nu numai dintr-o comunitate socio-religioasâ, a oamenilor, dar, şi mai tragic, din chiar sânul (totuşi atât de primitor) al naturii. Pustiul în care se refugiază

Ioachim pare mai suportabil decât acest pustiu *total* prin care rătăceşte sufletul Anei. Scena apare şi in iconografia românească (de pildă, la Humor).

15. Luată prin surprindere de această veste extraordinară, Ana îşi consacră *dinainte* pruncul (fără să ştie dacă va fi băiat sau fată) Templului Domnului. Prima Ană, mama lui Samuel, face acelaşi legământ, dar *după* ce-a născut. Lucru absolut firesc, deoarece numai copiii de sex masculin puteau fi consacraţi slujirii la Templu. Condiţia excepţională a Măriei se revelează aici prin faptul câ ea: 1) a fost încredinţată unui destin care merge împotriva normelor iudaice şi 2) acest destin i-a fost hotărât de mama sa (sub inspiraţie divină) înainte încă de a se naşte.

16. „Va rămâne greaV"va concepe *. Versiunea din secolul al X-lea are verbul la viitor: *lepsetai*; cea din secolul al Ill-lea îl are la perfect (cu valoare rezultativă): *eilepha*. Pe acest cuvânt s-au dus aprinse lupte dogmatice. Catolicii preferă, evident, forma de perfect. M. Jugie scrie: „Daca lecţiunea *eilepha* este lecţiunea primitivă, atunci *Protoevanghelia* pare să ne vorbească despre conceperea virginală a Măriei şi, dintr-o dată, îndepărtează de ea ideea păcatului originar*'. Comentariul lui Amann tinde, şi el, să impună aceeaşi versiune. Teologii protestanţi au speculat simpatia catolicilor faţade *Protoevanghelie* (căci pe temeiul ei se susţine dogma Imaculatei Concepţiuni), acuzându-i pur şi simplu de erezie (mai precis, de docetism). „Dacă – susţin ei – Ana a conceput fără bărbat, atunci înseamnă că naşterea Măriei nu este un eveniment

real”. Protestantul Conrady cu care polemizează Amann pune accent pe caracterul docetist al *Protoevangheliei*. In viziunea docetistă (de la gr. *dokein*, „a părea”), Isus „s-a născut prin (*dia*) Fecioară şi nu din (*ek*) Ea. Coborât în pântecele Fecioarei, El a venit în lumeprintr-*o simpla trecere*, iar nu prin zămislire. Maria a fost pentru El nu *o mama*, ci *ocale*” (Tertulian, *De carne Christi*). Aşadar, pentru docetişti, Cristos n-a făcut decât să treacă prin Maria – ca apa printr-o albie de râu. Raţionamentul este valabil şi pentru conceperea Măriei de către Ana. Eu am preferat lecţiunea *lepsetai*, „va concepe”, întrucât ea elimină toate interpretările sterile. Iată ce scrie Epifanie (la sfârşitul secolului al 1 V-lea) în Panarion-ul său: „Maria n-a fost născută în afara legilor firii, ci, ca orice făptură omenească, din sămânţă unui bărbat şi din pântecele unei femei. Iar dacă istoria Măriei şi tradiţiile referitoare la ea spun că i s-a vestit tatălui ei în pustie: «Femeia ta a *conceput* (*eilepha*)», nu înseamnă că faptul s-a petrecut fără împreunare şi fără sămânţă bărbatului. Asta înseamnă că îngerul trimis de Dumnezeu i-a prevestit ce-avea să se întâmple, ca nu cumva să existe vreo îndoială cu privire la pruncul născut în adevăr, conceput mai întâi Lân minteJ de Dumnezeu, iar apoi zămislit şi de Ioachim cel drept”. Vestea îngerului trebuie înţeleasă aşadar ca o profeţie. Cuvântul profetic conţine, prezenţializează deja realitatea la care se referă. Pentru divinitate nu există timp – îngerul spune „a conceput**, chiar dacă, din punctul de vedere al oamenilor, realitatea este doar virtuală. Despre dogma Imaculatei Concepţiuni, a se vedea, mai pe larg, în studiul introductiv al culegerii de faţă.

17. Remanierile târzii, latine, plasează scena întâlnirii dintre Ana şi Ioachim lângă Poarta de Aur, în închipuirea autorilor respectivi, una din porţile Oraşului Sfânt sau Templului din Ierusalim. Această imagine va rămâne în credinţa populară semnul, preludiul conceperii Măriei. Scena este amplu reprezentată în Occident şi Orient.

18. „Prima zi Ioachim a rămas acasă şi s-a odihnit”:

„Cu multă delicateţe autorul sugerează că zămislirea Măriei s-a petrecut după legile firii” (Amann, p. 195).

19. „Petalonul marelui preot este un fel de oglindă a sufletului, şi nu, cum crede Neander, podoaba numită «rational» care dă, prin *Urim* şi *Tummitn*, răspunsuri la întrebările puse de credincioşi. *Petalonul* este o lamă de aur prinsă de tiara marelui preot (cu un fir violet – n.n., C.B.) (a se vedea Exod 28, 36) cu următoarea inscripţie: «Consacrat celui Veşnic». Conform textului din Exod (versiunea *Septuagintei*) petalonul va fi înaintea mitrei. Va sta pe fruntea lui Aron şi Aron va lua toate păcatele cu care se vor fi murdărit fiii lui Israel” (Amann, 196). Petalonul (în ebraică *nezer*) atestă existenţa unor practici divinatorii cu care se îndeletniceau preoţii. în perioada celui de-al doilea Templu numai tetragrama, YHWH, figura pe plăcuţa de aur (Flavius losephus, *Antichităţi iudaice* III, 178). Philon din Alexandria vorbeşte în două rânduri despre petalon, o dată *mDemigratione Abrahami* 103 şi a doua oară în *Vita Mosis* II, 114, 115, 116, 132. în *Vita Mosis* el aminteşte doar că petalonul este o plăcuţă de aur în formă de coroană pe care se înscriu semnele sfinte ale tetragramei. Mai interesantă mi se pare prima mărturie, din *De migratione*; „Pe cap el (preotul) poartă un petalon din aur, având pecetluite cuvintele «Sfinţenie Domnului». (...) Pecetea aceea (adică inscripţia, nu petalonul propriu-zis – n.n., C.B.) este Ideea Ideilor (*idea ideon*, în sens platonician – n.n., C.B.), după modelul căreia Dumnezeu a «tipărit» (*etypose*) lumea; ea este netrupească (*asomatos*) şi inteligibilă (noetos)”. După Philon – transmiţătorul unei tradiţii foarte vechi, de bună seamă – petalonul simbolizează centrul universului, mai mult decât atât, el conţine literele de nepronunţat care alcătuiesc Numele Creatorului lumii. Privind petalonul şi nevăzând în el nicio impuritate, Ioachim se încredinţează, pe de o parte, că jertfa lui a fost primită, iar pe de altă parte, că sterilitatea Anei a luat sfârşit.

20. în versiunea armeană (datând probabil de la sfârşitul secolului al Vl-lea; a fost tradusă de *Peeters în*

Évangiles apocryphes, Paris, 1914, vol. II) marele preot se numeşte Eleazar. Acesta va muri la un an după intrarea Măriei în Templu şi va fi urmat de Zaharia.

21. Versiunea armeană conţine un miracol (cap. II, 5). Ioachim sacrifică pe altar un miel pentru copilul ce va să i se nască. Dar, în loc de sânge, din beregata mielului tăiat începe să curgă un şuvoi de lapte. Preotul Eleazar interpretează miracolul ca pe un semn ce anunţă conceperea feciorelnică a lui Isus, precum şi viaţa sfântă a Măriei.

22. Textual: „împlinindu-se zilele purificării ein. Paragraful ne trimite laLevitic 12, 5-6: „Dacă naşte o fată sâ fie necurată două săptămâni, ca pe vremea când i-a venit sorocul; şi sâ rămână şaizeci şi şase de zile ca să se curăţească de sângele ei. Când se vor împlini zilele curăţirii ei, pentru un fiu sau pentru o fiică, să aducă preotului, la uşa cortului întâlnirii, un miel de un an pentru arderea de tot şi un pui de porumbel sau o turturea pentru jertfa de ispăşire”. Discuţia Anei cu moaşa aminteşte, şi ea, câteva scene din *Vechiul Testament*. De pildă: *Gen*. 38, 27-30; 25, 24-26. Faptul că Ana se bucură că a născut o fată vine în contradicţie cu obiceiurile *Vechiului Testament*, unde naşterea copilului de sex feminin pare un eveniment nu tocmai fericit. Remanierea armeană încearcă să atenueze impresia pe care ar putea-o naşte o asemenea veste. Aici moaşa îi spune Anei: „Ai născut o fată, *dar* foarte frumoasă, chipeşă, pură, fără niciun cusur”. Tot după versiunea armeană, Ana o naşte pe Maria în luna a şaptea, marcând încă o dată soarta excepţională a pruncului.

23. Cei şapte paşi facuţi de Maria au o semnificaţie specială: şapte este numărul perfect atât în *Vechiul*, cât şi în *Noul Testament*. Episodul ne trimite însă şi spre un eveniment simbolic din viaţa lui Buddha. „Imediat după ce s-a născut, Buddha s-a ridicat în picioare, a făcut şapte paşi spre nord, a privit apoi către toate zările şi a rostit cu glas tunător: «Eu sunt Primul din întreaga lume, sunt Cel mai Bun din întreaga lume». Prin cei şapte paşi Buddha se

înstăpâneşte asupra lumii. Desigur altul este cazul Măriei. Nu cred ca se poate vorbi de vreo dependenţă reciprocă" (Smid, 50). Chiar dacă nu se poate vorbi de o influenţă budistă, cert este faptul că ne aflăm în faţa unui simbol universal, a unui arhetip transcultural. Personajele excepţionale se înstâpânesc asupra lumii prin săvârşirea unui număr simbolic de paşi, gest care va fi apoi ritualizat. Paşii Măriei pot avea o legătură directă cu cei şase paşi ritualici facuţi în timpul deplasării şi instalării chivotului (a se vedea, spre pildă, *Cartea a doua a lui Samuel* 6, 12). în versiunea armeană Maria face trei paşi (tot un număr simbolic).

24. Pruncii de sex feminin nu erau prezentaţi la Templu după naştere. Aşadar nici Maria nu fusese încă binecuvântată. „Celebrarea aniversării Măriei este o invenţie a autorului nostru; evreii socoteau o asemenea sărbătoare superstiţie păgână. Autorul a preluat ideea din Gen. 21, 8, unde vedem că Avraam face masă mare de ziua înţărcării lui Isaac. La acest ospăţ participă toate autorităţile religioase: arhierei, preoţi simpli, scribi, membri ai sinedriului; Ioachim invită însă tot poporul Iui Israel, căci el doreşte s-o prezinte pe însăşi Maica Domnului" (Amann, p. 202).

25. *Monoousion polyplousion enopion autou.*.Ana are un singur copil (*monoousion*) dăruit de Dumnezeu. Acest copil însă echivalează pentru mama sa cu o descendenţă numeroasă (*polyplousion*)" (Strycher, 227).

26. Ruben este personajul care l-a insultat pe Ioachim în Templu (cap. I). Din nou o scenă simetrică! După insultarea lui Ioachim şi plecarea acestuia în pustie, Ana cântă un cântec de jale; acum, după naşterea şi binecuvântarea Măriei, Ana cântă un cântec de bucurie şi mulţumire. Gândul la Ruben introduce nota de realism, specifică tuturor textelor apocrife: personajele prezentate într-însele nu sunt tipuri ideale, ci oameni în carne şi oase, cu pasiuni, uneori mărunte, dar adevărate. Aşa şi în scena de faţă: Ana se bucură, desigur, pentru naşterea Măriei, dar nu mai puţin şi la gândul că dispreţuitorul Ruben a

primit o lecţie pe cinste.

27. Ioachim se teme ca nu cumva, întârziind ei s-o dăruiască pe Maria Templului, să vină preoţii să le-o ceară. Atunci n-ar mai fi vorba de o consacrare liber-consimţită, ci de simpla împlinire a unei porunci.

28. Maria a rămas în Templu vreme de doisprezece ani. Versiunea armeană spune că părinţii ei au murit un an după intrarea ei în Templu şi că fetiţa a fost încredinţată unei familii preoţeşti. în acelaşi an a murit şi marele preot Eleazar, iar în locul lui veni Zaharia.

29. Scena aminteşte de dansul lui David împrejurul chivotului din *Cartea a doua a lui Samuel* (6, 14). Dansul constituia un fel de consacrare din partea lui Iahve. Ipoteza mi se pare plauzibilă, întrucât Maria este pusă în mai multe rânduri, de-a lungul *Protoevangheliei*, în legătură cu regele David şi cu „tribul lui David". Dansul Măriei mai poate avea însă o semnificaţie „nupţială". în perioada celui de-al doilea Templu, tinerele fete obişnuiau să danseze în vii pe 15 Av (lună corespunzând lunilor iulie-august), când tinerii buni de însurat îşi alegeau logodnicele. Maria dansează întrucât a fost aleasă de lahve. Cele două posibile interpretări duc aşadar spre aceeaşi idee, a consacrării copilei de către lahve.

30. Curajul marelui preot este inspirat de Duhul Sfint. Căci „accesul la altar era strict interzis nu numai femeilor, dar, în general, oricărui bărbat care nu se afla în slujba Templului" (Amann, p. 207). Altarul din *Protoevanghelie* pare să semene cu cel descris în *Ezechiel* 43, 13-17, care avea trei trepte. Aşadar Maria dansează chiar pe platforma (ultima treaptă) altarului.

31. Ultima scenă in care apar Ioachim şi Ana. Versiunea armeană ne spune că amândoi au murit în acelaşi an şi că Maria a ţinut doliu treizeci de zile. Există o legendă (a cărei origine nu poate fi stabilită cu precizie) care vorbeşte de trei soţi şi trei fiice ale Anei. După moartea lui Ioachim, Ana s-ar fi recăsătorit cu un anume Cleophas, apoi, murind şi acesta, cu un anume Salomeu. Din cele trei căsătorii s-au născut trei Marii, adică: Maica

Domnului; Maria, fiica lui Cleophas, soţia lui Alpheu şi mama „fraţilor lui Isus” – Iacob cel Mic, Iosif, Simon şi Iuda; în sfârşit, Maria, fiica lui Salomeu, soţia lui Zebedeu, mama lui Iacob cel Mare şi a lui Ioan. Legenda nu apare decât târziu, într-o versiune latină.

32. Aşadar Maria a împlinit cincisprezece ani. Remanierea armeană e mai logică. Preoţii sunt obligaţi să-i aleagă Măriei un soţ, întrucât părinţii ei muriseră.

33. După versiunea armeană, în Templu mai erau unsprezece fecioare în aceeaşi situaţie cu a Măriei. Preoţii vor alege soţi pentru toate douăsprezece. Autorul acestei versiuni justifică prezenţa fecioarelor în Templu printr-o cutumă străveche, legată de întruparea Mesiei. Dacă până la 15 ani Dumnezeu nu dădea niciun semn în privinţa fecioarelor, ele erau imediat măritate. Absolut toate fetele, fără excepţie, aparţineau neamului lui David. Prezenţa unei comunităţi de femei (practicând viaţa ascetică) pe lângă Templu e cât se poate de stranie. Philon, vorbind despre comunitatea therapeuţilor (înDe vita *contemplativa*), pomeneşte prezenţa femeilor. Multe femei apar şi în comunitatea filosofică înfiripată la Roma pe lângă Plotin (după cum relatează Porfir, in *Vita Plotini*). Deşi nu poate exista o legătură directă între aceste texte, prezenţa, în toate trei, a tipului de femeie-filozof (sau ascet) ne pune pe gânduri. Să fie oare un motiv specific literaturii sapienţiale egiptene? Plotin se născuse în Egipt, *Protoevanghelia* a fost redactată, pe cât se pare, în Egipt; Philon a trăit la Alexandria. Şi tot la Alexandria va trăi, în secolul al IV-lea, cea mai vestită femeie-filozof din istorie, Hipatia.

34. Iosif intra în scenă direct, fără nicio introducere. Autorul *Protoevangheliei* consideră că personajul este prea bine cunoscut pentru a-i mai prezenta biografia. Răspunzând la chemarea marelui preot, Iosif acţionează instinctiv, dar numai în aparenţă, căci în realitate el se află sub inspiraţia Duhului Sfînt (a se vedea comentariul lui Amann, pagina 214). Episodul tragerii la sorţi este calchiat după *Numeri* 17, 7. Există totuşi o diferenţă: minunea nu

constă în înflorirea spontană a nuielii, ci în apariţia neaşteptată a unei porumbiţe. Autorul a combinat aşadar trei motive preluate din tot atâtea locuri ale Scripturii: 1) episodul tragerii la sorţi, din *Num*. 17, 7; 2) episodul botezului lui Isus de către loan Botezătorul, din *Marcu* 1, 10; şi 3) profeţia din *Isaia* 11,1 („O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui lesei şi un Lăstar din rădăcinile lui va da"). Meyer sugerează că porumbiţa n-ar fi aici simbolul Duhului Sfânt, ci al Măriei. Pe de altă parte, Saintyves propune, în *Essais de Folklore Biblique* (Paris. 1923, p. 93) următoarea explicaţie miracolului: „Dacă ne amintim că porumbelul era o pasăre venerată nu doar în Palestina, ci şi în Siria, şi probabil în toate regiunile vecine, nu ne putem abţine să nu tragem concluzia că nuiaua sfântului losif era de fapt un toiag păstoresc, un sceptru străvechi din Siria care avea în vârf un porumbel sculptat". „Miracolul porumbiţei anulează miracolul din *Num*. 17" (Smid, p. 72).

35. Apocrifele nu pomenesc numele primei soţii a lui losif. O informaţie transmisă de Nikephoros în *H.E*. 2, 3, preluată de Ia Hipolit din Porto, episcop al Romei, ne spune că ea se numea Salomeea, că se înrudea cu familia lui loan Botezătorul, că era fiica lui Agheu, fratele lui Zaharia şi, prin urmare, verişoară cu loan Botezătorul. Cât priveşte fiii lui losif, a se vedea *Viaţa lui losif tâmplarul* din culegerea de faţă,

36. Trimite la *Numeri* 16.

37. losif e îndepărtat din următoarele trei motive: 1) ca să nu existe niciun dubiu în privinţa relaţiilor sale cu Maria; 2) ca să poată fi explicată vizita Măriei la Elizabeta; 3) pentru ca Maria să fie singură în clipa Bunei Vestiri.

38. Expresia „tribul lui David" trebuie luata ca o metaforă. Un asemenea trib nu exista. Autorul subliniază, şi în felul acesta, originea excepţională a protagonistei (trimiteri la *Matei* 1, 20 şi *Luca* 1, 27-32; 2, 4).

39. „Ca să înţelegem bine semnificaţia acestui episod trebuie să ne amintim că în pamfletul iudaic din care se inspiră şi *Discursul adevărat* al lui Celsus (a se vedea

Origen, *Contra lui Celsus 1*, 28) se vorbeşte despre Maria ca despre o biată femeie nevoită să-şi câştige viaţa din ţesut. *Protoevanghelia* răspunde în mod direct şi ferm acestui atac. Maria ţese, dar nu ca să câştige bani; ea lucrează împreună cu cele mai pure fecioare din tribul lui David" (Amann, pp. 218-219). Catapeteasma era un văl foarte preţios care despărţea sanctuarul, Templul propriu-zis de Sfânta Sfintelor. După Mishna (tratatul *Shekalom* VIII, 5), în fiecare an, optzeci şi două de fecioare participauja ţeserea a două văluri (unul fiind aşezat chiar la intrarea în Templu). în bisericile ortodoxe catapeteasma este perdeaua de deasupra uşilor împărăteşti.

40. Dintre materialele citate în *Protoevanghelie* – comentează Amann – şi folosite la confecţionarea vălului, patru sunt menţionate şi în *Exod* 35, 25: hiacintul (purpura violetă), purpura roşie (ceea ce autorul numeşte „porfirul cel adevărat"), purpura stacojie (*kokkinos*) şi inul (*bysson*), foarte fin, adus din India. Pentru a completa până la şapte, număr Ia care se vede că ţine mult, autorul mai adaugă amiantul, un mineral moale, aproape mătăsos, care se poate ţese, firul de aur şi mătasea, necunoscută până în secolul al V-lea a.Cr., când începe să se răspândească în tot bazinul Mediteranei.

41. Mulţi comentatori consideră fraza despre Zaharia o interpolare. Această menţiune nu vrea decât să stabilească o legătură cronologică şi evenimenţialâ între *Protoevanghelie* şi relatările canonice. Conrady susţine însă teza opusă. După el, menţionarea incidentului respectiv i se pare absolut necesară pentru continuarea *logică* a povestirii. Pentru că, dacă n-ar fi rămas fără grai, Zaharia ar fi trebuit să-i judece pe losif şi pe Maria. Şi cum oare ar fi putut s-o acuze pe Maria tocmai ci, care profeţise că o fecioară va aduce răscumpărarea întregii lumi?! Cele două ipoteze (interpolarea şi respectarea logicii narative) nu se contrazic. Probabil pasajul a fost adăugat ulterior tocmai pentru a da cursivitate şi verosimilitate povestirii. Această scurtă menpune introduce un al treilea cuplu în trama relatării: Zaharia şi Elizabeta, părinţii lui loan

Botezătorul. De altfel, peste numai două capitole Maria va face o vizită verişoarei sale. Cât despre Zaharia, ultima parte a *Protoevangheliei* îi este în întregime consacrată. Putem conchide aşadar că pasajul de faţă va fi fost introdus în textul deja unificat, tocmai pentru a stabili o relaţie clară între cele trei nuclee narative.

42. Ne aflăm în plină atmosferă a evangheliilor canonice. Există însă şi unele amănunte inedite: vestirea de la fântână, precum şi descrierea împrejurării în care a avut loc a doua vestire (Maria ţese purpura). Autorul se simte obligat să ofere cât mai multe informaţii realiste, pentru a preîntâmpina orice contraargument din partea adversarilor. „Mai târziu va apărea ideea că Maria l-ar fi conceput pe Isus prin ureche – o modalitate realistă de a spune că Maria a conceput după ce a auzit cuvintele îngerului" (Amann, p. 223). Aşadar Logosul divin închipuit caJlatus *vocis* ar fi fecundat urechea Fecioarei.

43. în remanierea armeană, Maria zămisleşte prin ureche (adică Logosul o pătrunde prin ureche). Imediat după ce o anunţă pe Maria, îngerul Gabriel pleacă la magii din Persia. Aceştia vor porni la drum şi peste exact nouă luni vor ajunge la peşterea din Betleem. Remanierea armeană încearcă sa dea textului o cât mai mare coerenţă.

44. Foarte şocantă această remarcă a autorului. Ea poate fi o interpolare sau pur şi simplu o glosă marginală introdusă ulterior în text. Amann se întreabă cu ironie: „O fi fost Maria într-atât de obişnuită cu vizitele îngerilor încât să fi uitat ce-i spusese arhanghelul Gabriel?!". După unii comentatori fraza ar avea menirea să scoată în evidenţă tocmai umilinţa Fecioarei. După alţii, ea ar constitui pur şi simplu o introducere la exclamaţia imediat următoare: „Cine sunt eu, Doamne, căci toţi mă binecuvântează?!". Afirmaţia vine în contradicţie cu *Luca* 2, 19: „Maria păstra toate cuvintele acelea şi se gândea la ele în inima ei". Amneziile Măriei au, privite din alt unghi, menirea să-i stimuleze pe cititori, în sensul că la fiecare „trou de mémoire" a Fecioarei, cititorul e obligat să-şi reamintească esenţialul: naşterea lui Isus prin intervenţie

divină.

45. Maria nu-şi poate împărtăşi gândurile decât unei femei care a trăit o minune asemănătoare cu a ei. într-adevăr, singura persoană dispusă şi capabilă să o înţeleagă este Elizabeta (şi versiunea armeană subliniază acest lucru), bâtrâna Elizabeta care a devenit însărcinată la bătrâneţe, când nu se mai aştepta la nimic.

46. Recapitulăm: Maria a fost dusă în Templu la trei ani. Aici a rămas doisprezece ani. Bunavestire a avut loc la câteva luni de la plecarea lui losif, adică la şaisprezece ani.

47. O bucată de pânzâ grosolană care se punea pe spate în semn de doliu sau penitenţă. A se vedea *Gen*. 37, 34 sau *Isaia* 58, 5.

48. Autorul *Protoevangheliei* cunoaşte tradiţia targumică (*Targumul lui Pseudo- -Ionatan* la *Geneză* 4, 1) conform căreia Eva ar fi rămas grea în urma împreunării cu Sammael, îngerul lui Dumnezeu cu chip de şarpe.

49. Textual: „ţi-ai înjosit sufletul", expresie ebraică preluată din *Vechiul Testament* şi calchiată în greacă.

50. De ce spune Maria că nu ştie? Să ne imaginăm o clipă în situaţia ei! Cine ar fi crezut-o (cu excepţia Elizabetei), dacă ar fi spus adevărul!? Şi apoi atât de absurdă i s-o fi părut şi ei formularea *omeneasca* a răspunsului, încât era convinsă că degeaba îi va vorbi lui losif. Taina trebuia dezvăluită nu de un simplu muritor, ci de către Dumnezeu însuşi. Sau avem de a face cu încă una din acele amnezii strategic inventate de autorul nostru pentru a scoate in evidenţă, în maximum de situaţii posibile, intervenţia divină?

51. Legea Domnului prevede (înDeut. 22, 13-21) pedeapsa cu moartea pentru femeia care s-ar lăsa posedată înainte de căsătorie.

52. Femeile frumoase puteau deveni pradă îngerilor lui Dumnezeu. „Idee curentă în epocă. Descoperim urme ale ei atât în *Vechiul*, cât şi în *Noul Testament*, în felul acesta era interpretat pasajul din *Gen*. 6, 2, unde se vorbeşte de unirea unor fii ai lui Dumnezeu (adică îngeri) cu fiicele oamenilor. *Cartea lui Enoh* a popularizat

interpretarea respectivă. Sfântul Pavel, atunci când recomandă femeilor să aibă capul acoperit în biserică din cauza îngerilor (1 Cor. 11, 10), se gândeşte probabil la primejdia de a nu fi posedate" (Amann, p. 232). în cazul în care Maria ar fi conceput de la un înger răzvrătit, ea nu ar fi avut absolut nicio vină. Posibilitatea conceperii de Ia Duhul Sfânt, adică de la puterea însăşi a lui Iahve, este din principiu exclusă (căci e inimaginabilă).

53. In remanierea armeană losif hotărăşte să o părăsească pe Maria undeva în pustiu.

54. Imnurile de slavă cântate de îngeri şi pe care Maria le-a ascultat neîncetat în Templu.

55. Tăcerea lui losif in faţa marelui preot aminteşte de tăcerea Măriei din scena anterioară. losif îşi dă seama că nu poate fi disculpat decât prin intervenţie divină. Autorul pregăteşte cu subtilitate, prin aceste ezitări şi tăceri aparent nejustificate, deznodământul din scena încercării cu „apa amară". Cei drepţi trebuie să tacă pentru a se auzi cât mai limpede glasul lui Dumnezeu.

56. Apa încercării sau judecăţii Domnului se găseşte menţionată în: *Num*. 5, 18-27; Flavius losephus, *Antichităţi iudaice* 3, 11, 6; Philon, *Spec*. *leg*. 3, 62; *Talmud* (Sota, 6, I). Pentru legislatorul evreu apa amară este menită să arate vinovăţia sau nevinovăţia femeii pe care soţul ei o bănuieşte de adulter. Dacă femeia este vinovată, apa sfintâ, în care s-a amestecat praf de pe solul Templului, o va lăsa stearpă; dacă nu este vinovată, apa nu-i va produce absolut niciun rău. în cazul nostru autorul urmăreşte să obţină atestarea oficială a virginităţii Măriei. De aceea el modifică ceremonia descrisă în *Numeri* după propriu-i interes. Suprimă ofranda iniţială, dar adaugă scena alungării celor doi inculpaţi pe munte sau în pustiu. Căci muntele şi pustiul reprezintă cele două locuri privilegiate unde Dumnezeu îşi manifestă puterea. în remanierea armeană, apa încercării e numită „otravă". Prin urmare, posibilitatea de a supravieţui unei asemenea încercări era nulă. Despre un „izvor al jurâmintelor" scrie şi Filostrat în *Viaţa lui Apollonios din Tyana* 1, 6 (Apollonios a trăit în

secolul 1 p.Cr.): „Se află lângă Tyana (in Cappadocia, la nord de munţii Taurus – n.n., C.B.) un izvor închinat, după cum se spune, lui Zeus, chezaş al jurâmintelor, care se mai numeşte izvorul din Asbameea. Acest izvor ţâşneşte rece, dar zgomotul ce-l face este întocmai zgomotului apei care fierbe într-un vas pus pe foc. Apa lui e prielnică şi plăcută pentru cei ce jură drept şi-i vatămă pe cei ce jură strâmb. Căci le arde ochii, mâinile şi picioarele, sunt osândiţi să devină hidropici şi să se stingă încetul cu încetul. Ei nu mai au nici puterea sâ plece, rămân ţintuiţi locului de o forţă de neînvins şi se jeluiesc pe marginea apei, recunoscând că au jurat strâmb'' (traducere de Marius Alexianu, ed. Polirom, 1997). Adelina Piatkowski, comentând pasajul respectiv, trimite la o altă mărturie despre „izvorul jurămintelor", conţinută în *Istoria romană* XXIII, 6, 19, a lui Ammianus Marcelinus.

57. Preotul foloseşte cuvintele pe care Isus i le spune femeii adultere (*loan* 8, 11).

58. Spre deosebire de Evangheliile canonice, *Protoevanghelia* fixează recensământul doar la oraşul Betleem. Luca, de pildă, pare să vorbească de un recensământ pe tot cuprinsul Imperiului.

59. *Viaţa lui losif tâmplarul* (II, 3) pomeneşte două fiice ale lui losif din prima căsătorie: Lidia şi Lisia (pe lângă cei patru fii: Iuda. loset, lacob şi Simeon).

60. Aşadar losif şi Maria erau însoţiţi de doi fii.

61. Răspunsul Măriei calchiază răspunsul pe care Domnul i l-a dat odinioară Rebecăi, soţia lui Isaac, mama lui lacob şi a lui Esau: „în pântecele tău sunt două neamuri şi două popoare se vor ridica din pântecele tău; un popor va ajunge mai puternic decât celălalt şi cel mai mare va sluji celui mai mic".

62. Versiunea armenească adaugă faptul câ în noaptea Naşterii Mântuitorului era un ger cumplit. Ea situează evenimentul pe 6 ianuarie, data la care se sărbătorea Crăciunul în primele secole creştine (o dată cu Bobotează).

63. Sfântul Luca plasează naşterea lui Isus într-un

staul; *Protoevanghelia*, într-o peşteră. De fapt nu există nicio contradicţie între cele două versiuni, căci staulul s-ar fi putut afla într-o peşteră. Unii comentatori susţin că autorul *Protoevangheliei* a inventat întreaga poveste. Prin urmare informaţia respectivă n-ar avea nicio valoare istorică. Autorul nostru ar fi transferat pur şi simplu asupra momentului eristic un mitem extrem de răspândit în Antichitatea clasică – Hermes n-a fost şi el născut de Maia într-o peşteră din muntele Cyllene? în plus, în *Septuaginta* există următoarea profeţie a lui Isaia: „El va locui într-o peşteră din vârful muntelui, înconjurată de stânci puternice *. Astfel o parte din comentatori vad originea..motivului peşterii" în simpla revalorificare a acestei profeţii din *Vechiul Testament*. Tischendorf a respins categoric explicaţia de mai sus. Care sunt contraargumentele sale? în primul rând, tăcerea sfântului Luca nu contrazice informaţia din *Protoevanghelie*; apoi, sfântul Luca nu vorbeşte de un staul, ci de o iesle. Cât despre faptul că numeroase personaje mitologice s-au născut într-o peşteră, el nu constituie o piedică in calea formării şi răspindirii unei legende asemănătoare; în sfârşit, profeţia lui Isaia nu reprezintă punctul de plecare în elaborarea episodului nostru, ci, dimpotrivă, formula de justificare *a posteriori* a unei tradiţii deja existente. Despre această tradiţie dau mărturie Iustin (*Dialogul cu Trifon* 78) şi Origen, care scrie: „Isus s-a născut la Betleem. Dacă cineva mai doreşte şi alte dovezi pe lângă profeţia lui Micheea şi relatarea din Evanghelie, atunci sâ afle că şi în ziua de astăzi există peştera in care el a fost născut. Chiar păgânii cunosc bine acest lucru; pretutindeni se povesteşte că aici s-a născut un anume Isus adorat" (*Contra Celsum*, 1, 1, 51). Eusebiu, excelent cunoscător al geografiei şi istoriei Palestinei, aminteşte în mai multe rânduri de peştera unde s-a născut Mântuitorul. încă de pe vremea lui peştera ajunsese loc de pelerinaj, iar împărăteasa Elena a construit aici o biserică impunătoare.

Aşadar se poate spune că *Protoevanghelia* se numără (pe lângă Iustin şi Origen) printre martorii unei tradiţii

orientale care fixa episodul naşterii Regelui lumii într-o peşteră. Tradiţia are legătură şi cu mitul Regilor magi, de sorginte iraniană (a se vedea, spre pildă. *Peştera comorilor*).

64. începe a doua parte a *Protoevangheliei*, numită convenţional *Evanghelia lui Iosif*, întrucât Iosif povesteşte la persoana întâi (ca martor ocular) scena, cea mai importantă, a naşterii. „Schimbarea bruscă a persoanei naratorului are rolul de a capta atenţia cititorului pentru episodul ce urmează" (Smid, p. 128). intr-adevăr, fragmentul următor, prin hieratismul imaginilor descrise, prin tensiunea pe care o degajă şi, nu în ultimul rând, prin subtilitatea şi frumuseţea expresiei poetice, rămâne unic în toată literatura creştină apocrifa.

65. Toată lumea aşteaptă întruparea Domnului, cu ochii ţintă spre cer. în remanierea armeană prima femeie pe care o întâlneşte Iosif pe drum este Eva însăşi, venită special ca să asiste la ştergerea păcatului său. Asistăm aşadar la o nouă antropogeneză. Eva joacă aici rolul moaşei credincioase din *Protoevanghelie*.

66. Punctul din care Iosif asistă la naşterea lui Isus este chiar centrul lumii. De aici totul pare încremenit, oprit şi, într-un sens calitativ, perfect. Dar blocarea osiei lumii nu înseamnă altceva decât că, o dată cu Isus, totul va să reînceapă. Isus vine ca re-capitulare, dar în acelaşi timp şi ca transfigurare a lumii vechi, scoasă pentru o clipă din cursul ei firesc. Suspendarea timpului, tăcerea de mormânt şi nemişcarea însoţesc de obicei epifaniile. A se vedea *Zaharia* 2, 13; *Matei* 27, 45-51 etc. întreaga lume asistă încremenită la naşterea Mântuitorului ei. Comentarea episodului în F. Bovon, „The Suspension of the Time in Chapter 18 of Protevangelium Iacobi", în *The Future of the Early Christianity*, Minneapolis, 1991, pp. 393-405.

67. „Moaşele evreice erau foarte căutate pentru priceperea lor", scrie Amann. Totuşi nu cred că acesta e sensul cel mai important pe care vrea să-l transmită autorul. El are nevoie de un alt martor *evreu* al naşterii. Dc

aceea se insistă pe originea personajului. Doar mărturia unui evreu îi poate convinge pe ceilalţi evrei, necredincioşi.

68. Se revine la persoana a treia.

69. După unele interpretări duhovniceşti, moaşa simbolizează omenirea supusă învăţăturilor dumnezeieşti, în timp ce Salomeea (femeia care va intra ulterior în scenă) reprezintă omenirea încăpăţânată şi incredulă.

70. Iar se revine la persoana întâi, cu scopul de a da mai multă veridicitate relatării. Scena e povestită de un martor direct.

71. Episodul cu Salomeea a fost creat după cel din *Evanghelia lui loan* 20, 25. Toma Necredinciosul a vrut să pipăie trupul Mântuitorului după înviere. Salomeea vrea sâ pipăie trupul Măriei după Naştere. Spre deosebire însă de episodul din evanghelia canonică, unde lui Toma nu i se întâmplă nimic (Isus se mulţumeşte să-l admonesteze cu blândeţe părintească!), în *Protoevanghelie* Salomeei i se usucă braţul. Atingerea trupului sfinţit de har al Măriei – Templu în care Dumnezeu însuşi s-a pogorât – echivalează, în ochii autorului nostru, cu o profanare de neiertat. Pedeapsa vine imediat. Dar la fel şi iertarea. Tratamentul diferit pe care-l suferă cei doi ar mai putea fi explicat şi prin faptul că, în cazul lui Toma, Isus nu face decât să reaprindă o credinţă amorţită numai, în timp ce în cazul Salomeei scopul „tratamentului" divin este să trezească *pentru prima dată* un suflet la credinţă. De aceea Salomeea suferă o terapie-şoc. Totul se întâmplă uluitor de repede. Trecerea din planul profan al existenţei în cel sacru se produce brusc şi violent. Asistăm nu la o iniţiere treptată şi senină, ci la o plonjare dureroasă într-o cu totul altă realitate. Zenon din Verona (episcopul acestui oraş între 362 şi 371) pomeneşte episodul pedepsirii şi vindecării moaşei în *Tractatus* II, 8: „Necredincioasei moaşe care doreşte s-o încerce pe cea care născuse, după ce descoperă că aceea rămăsese fecioară, îi ia foc mâna. Dar atingându-se apoi de copil, flacăra devoratoare se potoleşte. Astfel moaşa peste măsură de curioasă, fiind

uluită mai întâi de fecioară, iar apoi şi de copilul Dumnezeu, ea, care venise să vindece, pleca acum vindecată şi sâltând de bucurie”. Iar Prudentius (348-405) face o aluzie clară în imnul XI, 96 din *Cathemerinon*: „Pe acesta întunericul şi o moaşă,/ mama fecioară, leagănul/ şi o vârsta fragedă/ îl făcură Rege pentru neamuri”. Pedepsirea moaşei necredincioase poate fi pusă în legătură cu pedepsirea evreului Iephonias, din *Cuvântul lui loan Teologul* 47.

72. Am omis din traducere explicaţia moaşei: „lucru împotriva firii”, deoarece mi s-a părut că îngreunează inutil fraza.

73. Textual: „căci nu mica este lupta care se dă în jurul tău”. Aluzie directă la confruntările veacului al doilea dintre evrei/iudaizanţi şi creştini în legătură cu păstrarea fecioriei Măriei atât *in partu* cât şi *post partum*.

74. Am tradus *me paradeigmatizeis* prin „nu mă da drept pildă”, păstrând sensul etimologic. Din pasajul de faţă rezultă că Salomeea ajuta femeile sărace să nască. Convertirea ei constituie punctul de maxim interes al *Protoevangheliei*.

75. Pentru a fi purificat, după patruzeci de zile. Salomeea trebuie să tacă pentru ca Irod să nu afle locul unde se află Regele lumii. Un mare paradox caracterizează Naşterea Domnului: pe de o parte, ea ar trebui adusă la cunoştinţa întregii lumi; pe de altă parte însă ea trebuie ţinută cu mare grijă ascunsă, pentru ca pruncul sâ nu fie ucis de către Irod.

76. Adică la Ierusalim. Nu se vorbeşte nicăieri, în cuprinsul *Protoevangheliei*, de Nazaret, locul unde locuia losif, după Evangheliile canonice (*Luca* 2, 4).

77. *Protoevanghelia* nu conţine nicio informaţie despre numărul, numele şi demnitatea regeasca a magilor. Aceste precizări vor apărea în remanierile ulterioare. Versiunea armeană îi numeşte – Melkon, regele perşilor; Gaspar, regele hinduşilor şi Balthazar, regele arabilor – şi precizează că sunt fraţi, fii ai aceluiaşi rege. Ei au venit însoţiţi de o oaste imensă (douăsprezece mii de soldaţi) şi

au străbătut drumul din Persia până la Ierusalim în nouă luni. Au ajuns la peştera Domnului a treia zi după Naştere. Printre daruri se numără şi o carte tainică scrisă de însuşi „degetul lui Dumnezeu” şi dăruită lui Seth (fiul mângâierii), după moartea lui Abel. In această carte stă scrisă profeţia despre întruparea Fiului lui Dumnezeu în anul şase mii, ziua a şasea. Ea a fost transmisă din generaţie în generaţie până când a ajuns în Persia, sub domnia lui Cyrus.

78. Versiunea etiopiana a *Protoevangheliei* urmăreşte soarta magilor până la întoarcerea lor în ţară. Textul sună aşa: „Când au ajuns în ţara lor au mers în faţa regelui, care i-a întrebat: «Ce-aţi văzut acolo unde-aţi fost?». Ei au povestit tot ce văzuseră şi cum le-a primit pruncul darurile. Atunci regele i-a întrebat: «Dar El ce v-a dăruit vouă?»». «O bucăţică din scutecul său binecuvântat – au răspuns ei –, pe care am ascuns-o în pământ». Iar regele a zis: «Să mi-o aduceţi îndată!». Magii s-au întors în ţinutul unde ascunseseră bucăţica de scutec şi, pe când săpau să o dezgroape, o flacără imensă ţişni din locul acela. De aceea şi-n ziua de azi magii se închină focului”.

79. Ieslea boilor devine ascunzătoare pentru Mântuitor. Aşadar Isus rămâne în peşteră încă o vreme (după versiunea armeană, patruzeci de zile). Aici se încheie relatarea despre Maria şi Isus. Urmează episodul uciderii lui Zaharia. Legătura între cele două părţi se stabileşte prin intermediul episodului persecuţiei declanşate de către Irod. Acesta va fi crezut că fiul lui Zaharia, loan Botezătorul, urma să devină Regele Iudeii. Martiriul tatălui anticipă martiriul fiului. Dar, în fapt, lucrurile se prezintă invers: martiriul lui Zaharia este povestit după modelul martiriului fiului său, loan Botezătorul.

80. Scena femeii cu pruncul hăituită prin pustie pare a se fi inspirat din *Apocalipsă* 12.

81. „în versiunea slavă, publicată de Berends, se povesteşte că îngerul scoate din munte pâine şi apă. La nouă luni loan este înţărcat şi se hrăneşte cu miere

sălbatică dintr-un palmier. După treisprezece luni Elizabetei i se porunceşte să iasă din ascunzătoare. La cinci ani este dat în grija îngerului Uriel. Tot acum primeşte haina din păr de cămilă, pe care o va purta toată viaţa" (Amann, p. 263).

82. Legenda lui Zaharia este o explicaţie la pasajul dinMatei 23, 35, unde Isus vorbeşte de „Zaharia, fiul lui Barachia, omorât între Templu şi altar". Sfântul ieronim, comentând acest pasaj, spune că şi în vremea sa creştinii mai venerau urmele de sânge ale preotului Zaharia vizibile pe ruinele Templului.

83. în remanierea armeană preotul care descoperă crima se numeşte Filip.

84. Răzbunătorul nu este altul decât împăratul roman care va distruge Templul, adică Titus. Uciderea lui Zaharia atrage aşadar după sine distrugerea Templului şi justifică pretenţiile Imperiului roman. încă un argument pentru susţinerea originii păgâne a presupusului autor (simpatizant al romanilor).

85. Desigur, unul din cei patru fii ai lui losif din prima căsătorie, martor direct al evenimentelor povestite în *Protoevanghelie*.

Introducere la *Viaţa lui losif tâmplarul*

Suntem în faţa unuia dintre cele mai bizare texte ale antologiei: viaţa şi moartea lui losif, povestite de însuşi Isus discipolilor săi pe Muntele Măslinilor, după înviere (cum se poate deduce prin compararea cu alte apocrife). Originalul pare să urce până în secolul al V-lea sau chiar al IV-lea. Frazele milenariste (capitolul 26) constituie un element esenţial pentru datare, deoarece se ştie că tendinţele milenariste se resorb (fiind şi aspru reprimate de creştinismul oficial) o dată cu secolul al V-lea.

La început nu s-a cunoscut decât o variantă arabă. Ea a fost publicată, în anul 1722, de G. Wallin, după un manuscris aflat la Biblioteca regală din Paris şi care provenea din Egipt. Cum creştinii copţi aveau un cult deosebit pentru sfântul losif, cercetătorii au presupus existenţa unui original copt ce a stat la baza traducerii

arabe. Presupunere validată, la începutul secolului al XIX-lea, de E. Quatremère. într-adevăr, acesta a semnalat existenţa unui text copt aflat la Biblioteca Imperială din Paris, text sustras, împreună cu multe altele, din Biblioteca Vaticanului. Ulterior (în 1810) G. Zoega publică la Roma catalogul celebrei colecţii de manuscrise a cardinalului Borgia. La numărul CXXI erau înregistrate opt folii sahidice care cuprindeau *Vita S. losephi de Nazaret*. Fragmentul a fost tradus de E. Dulaurier (1835). Patruzeci şi unu de ani mai târziu, în cartea sa *Apocryphes Coptes du Nouveau Testament*, apărută la Paris, É. Revillout publică ediţia *princeps* a fragmentului sahidic, precum şi versiunea bohairică a aceluiaşi text, conţinută în codicele *Vaticanus LXVJIJ*. Versiunea sahidică numără doar nouă capitole (de la 13 la 21) din cea arabă. în schimb, cea bohairică este completă. Studiul textului copt arată câ ambele versiuni provin dintr-un original grec. Târziu, în secolul al XVl-lea, se menţionează şi o traducere latină.

Unii cercetători au mers până la a presupune că *Viaţa lui losif tâmplarul* nu ar fi decât o rescriere creştină a mitului lui Osiriş. în note am făcut mai multe referiri în acest sens. Forma sub care se prezintă textul sugerează utilizarea lui în cadru liturgic, probabil la sărbătoarea sfântului losif. Primele capitole au suferit influenţa apocrifelor Naşterii Domnului; nucleul central însă (boala şi moartea lui losif: capitolele 12-32) este profund original. Asistăm la o dramă liturgică a morţii, la o *agonia* (luptă) liturgică. Textul în sine se vrea citit ca o parabolă despre Judecata de Apoi. Centrală rămâne tema morţii raportată la faptele din lumea aceasta. Moartea poate ucide, dar poate şi salva. Nimeni nu scapă de întâlnirea cu ea, nici chiar cei doi „luaţi la cer", Enoh şi Uie, despre care iudeii cred că nu se vor despărţi niciodată de trup. Chiar şi ei, ne spune *Viaţa lui losif*. vor trebui sâ moară odată şi odată. Căci fără moarte nu există înviere, fără moarte nu poate exista mântuire. Moartea e indisolubil legată de păcatul originar. Omul, singur, a cerut-o de Ia Dumnezeu. Moartea nu face decât să asculte porunca Celui de sus. Ea se

dovedeşte cu mult mai ascultătoare decât omul. Frica de moarte provine, de fapt, din frica de păcat. losif însuşi, înainte de a muri, se spovedeşte, cu lacrimi de curăţire, Fiului său Isus. Apropierea morţii îl leagă şi mai strâns de Domnul său. Vedem cum Fiul îşi renaşte într-un fel tatăl după moarte. Prin simpla lui prezenţă, Isus spulberă frica morţii. Aceasta este, în fond, şi esenţa credinţei: biruirea fricii teribile pe care o resimte omul în faţa morţii *sale*. Dar în creştinism moartea nu este numai a sa, ci şi a Celui care s-a făcut om muritor. Moartea este moarte în Cristos, adică spălare de păcat, agonie, pierdere şi răscumpărare. Textul nostru provine din acelaşi mediu (deşi e mai recent) cu *Testamentul lui Avraam*, unde întâlnim aceeaşi temă, a confruntării cu misterul morţii. El trebuie aşezat în mai larga familie a „testamentelor" (de pildă, „a celor doisprezece patriarhi". Pentru aceasta, a se vedea notele şi comentariile). Una dintre trăsăturile de marcă ale creştinismului egiptean o reprezintă, fără doar şi poate, obsesia pentru destinul sufletului dincolo de această viaţă şi încercarea (fie şi nereuşită) de a da un sens morţii.

*

Consider util să adaug aici şi câteva cuvinte despre cultul lui losif în lumea catolică, dat fiind faptul că la ortodocşi el nu se bucură de o atenţie specială.

Venerarea tatălui „după trup'1 al lui Isus nu a luat un caracter public până în secolul al Xll-lea. La Bologna exista în 1129 o biserică închinată lui losif, deservită de benedictini până în secolul al XIV-lea. Mărturiile ulterioare se înmulţesc. Totuşi nu se poate vorbi decât de o serie de culte (slujiri) particulare şi locale. Nimic oficial şi universal aşadar. în secolul al XV-lea, cultul Iui losif izbucneşte cu o fervoare fără precedent. Trei slujitori ai Bisericii au contribuit decisiv la dezvoltarea Iui: Bernardino din Sienna, Jean Gerson şi cardinalul Pierre d'Ailly.

Bernardino din Sienna a fost un predicator benedictin foarte iubit în vremea sa. El a susţinut şi încurajat instituirea unei procesiuni solemne, a unei confrerii, precum şi construirea unei capele dedicate

sfântului Iosif la Perugia. Prin predicile sale arâspândit cultul lui Iosifân toată Italia. în 1413, cancelarul Jean Gerson se adresa, printr-o enciclică, tuturor bisericilor, rugându-le să adopte sărbătoarea Logodnei lui Iosif cu Maria. După trei ani se ivi o altă ocazie favorabilă: un conciliu general, ţinut la Constanz, unde prestigiosul teolog a participat în calitate de deputat al regelui Franţei, Carol al VI-lea, şi al Universităţii din Paris. Aşadar, pe 8 septembrie 1416, Gerson ţine o predică înaintea Părinţilor Conciliului plecând de la următoarele cuvinte din *Evanghelia după Matei*: *Iacob genuit Joseph, virum Mariae, de qua natus est Jesus qui dicitur Christus* („Iacob a născut pe Iosif, bărbatul Măriei, din care S-a născut Isus, Cel numit Cristos"), predică în care pledează încă o dată pentru introducerea sărbătorii mai sus pomenite. De asemenea, tot de Ia el a rămas un poem in douăsprezece cânturi închinat lui Iosif, numit chiarJosephina.

Prieten şi maestru al lui Gerson, cardinalul Pierre d'Ailly a compus, la concurenţă cu discipolul său, o lucrare dedicată sfântului Iosif, intitulată *Cele douăsprezece cinstiri*, din care se vor inspira mai târziu carmeliţii şi minoriţii în slujbele lor. Treptat, datorită celor trei preoţi amintiţi aici, cultul lui Iosif se extinde în ţările apusene. Dar mai cu seamă ârdinele călugăreşti au contribuit la întreţinerea, amplificarea şi difuzarea lui. Sfântă Tereza din Âvila a fost, probabil, cea mai înfocată propagatoare a acestui cult în Spania. De altfel, una dintre cărţile celebre ale vremii, scrisă de părintele carmelitan leronim Graciân al Maicii lui Dumnezeu şi publicată în 1612, are ca titlu *Viaţa şi moartea sfântului Iosif*. Bossuet rosteşte în 1659 un splendid „Panegiric al sfântului Iosif" in faţa reginei-mamă. Cultul capătă o atât de mare amploare în Apus, încât la Conciliul Vatican I (8 iunie 1890) papa Pius al IX-lea îl declară pe Iosif patron al Bisericii Catolice, ridicând sărbătoarea de pe 19 martie la rangul de „dublu de prima clasă".

Luna martie este şi astăzi, în întregime, consacrată de catolici sfântului Iosif.

*

întrucât versiunea latină a lui Tischendorf conţine foarte multe inexactităţi (după avizul specialiştilor, coptizanţi şi arabizanţi: de pildă, Otero şi Erbetta), am luat ca text de bază pentru traducerea românească versiunea italiană a lui Erbetta-versiune însoţită şi de utile note filologicefăcând însă mereu apel la traducerile: spaniolă, a lui Santos Otero, şi franceză, a lui Peeters. Deşi nu cunosc copta, am hotărât totuşi să includ textul acesta în culegere pentru a da rotunjime şi unitate narativă romanului cristologic proiectat dintru început.

Orientare bibliografică

U. Holzmeister, *De Sancto Joseph quaestiones bibticae*, Roma, 1945.

L,Th. Lefort,,A propos de P histoire de Joseph le Charpentier", în *Le Muséon*,

66, 1953. pp. 201-203.

R. Morenz, *Die Geschichte von Joseph dem Zimmermann*, Berlin, 1951.

H. Rondet, „Saint Joseph. Histoire et théologie", în *Nouvelle Revue Théologique*;

85, 1953, pp. 113-140.

Viaţa lui losif tâmplarul1

[Prolog]

Astfel trecu în lumea celor drepţi părintele nostru losif tâmplarul, tată după trup al lui Cristos, care a trăit o sută unsprezece ani2. Mântuitorul Ie-a povestit apostolilor adunaţi pc muntele Măslinilor3 viaţa acestuia, iar ei au scris tot ce-au auzit. Apoi au depus textul la biblioteca din Ierusalim4, notând doar ziua în care sfântul bătrân s-a despărţit de trup în pacea Domnului: 26 *epep5*.

L [Isus le vorbeşte apostolilor]

1. într-o zi, aflându-se Mântuitorul nostru pe muntele Măslinilor în mijlocul ucenicilor Săi, le vorbi lor aşa: „Fraţilor preaiubiţi şi fii ai bunului meu Tată, singurii aleşi din toată lumea,

2. Ştiţi bine ce v-am spus dc-atâtca ori: trebuie ca eu să fiu răstignit şi să îndur moartea6; să mă ridic din morţi

şi să vă aduc vestea cea bună pentru ca voi, Ia rândul vostru, s-o predicaţi peste întreg pământul; să cobor din înalt o putere asupra voastră7, care să vă umple de Duh Sfint; iar voi, la sfârşit, să îndemnaţi pe toţi la pocăinţă zicându-le:

3. Mai mult cântăreşte un pahar cu apă în viaţa viitoare decât toate bogăţiile acestei lumi;

4. şi iarăşi: mai mult cântăreşte un singur pas în casa Tatălui meu decât toate bogăţiile acestei lumi;

5. şi iarăşi: mai mult cântăreşte un ceas de bucurie pentru cei drepţi decât o mie de ani pentru cei păcătoşi; păcătoşii vor plânge doar şi se vor tângui fără ca nimeni să se-ndure de lacrimile lor8.

6. Aşadar când voi, mădulare osebite ale mele, va trebui să porniţi la drum, predicaţi oamenilor acestea: Tatăl meu vă va cere socoteală după o dreaptă cântărire a faptelor9 şi vă va judeca până la ultimul cuvânt de prisos10 pe care l-aţi rostit;

7. căci aşa cum nimeni nu poate scăpa de ghearele morţii, tot aşa nimeni nu-şi poate ocoli propriile fapte, bune sau rele;

8. şi încă, vă repet ceea ce v-am spus de-atâtea ori: niciun puternic nu se va putea salva cu propria-i putere şi niciun bogat cu toate bogăţiile sale11.

9. Iar acum, ascultaţi cu luare-aminte! Vă voi povesti viaţa tatălui meu losif, bătrânul tâmplar binecuvântat de Dumnezeu.

II. [Văduvia lui Iosif]

1. Era un om pe nume losif, născut in Betleem, oraşul iudeu al regelui David.

2. învăţase două lucruri în viaţă: înţelepciunea şi meşteşugul tâmplăriei12.

3. Omul acesta se căsători şi avu fii şi fiice: patru băieţi şi două fete. Băieţii se numeau Iuda, loset, Iacob şi Simeon, iar fetele: Lisia şi Lidia13.

4. Dar, după scrisa fiecăruia, muri şi nevasta lui losif, lăsând în urma ei un băiat, pe Iacob, de vârstă fragedă.

5. losif era un om drept şi lăuda pe Dumnezeu în tot

ce «făcea. De multe ori trebuia să plece de-acasă împreună cu doi dintre feciorii săi pentru că aşa îi cerea meseria14. îşi câştiga pâinea din lucrul mâinilor sale, cum stă scris în Legea lui Moise.

6. Acest om drept de care vă vorbesc este losif, tatăl meu după trup. Cu el s-a logodit mama mea, Maria.

IU. [Maria în Templu]

1. Pe când tatăl meu petrecea, cum v-am zis, in văduvie, mama mea, fecioară plină de haruri şi binecuvântată, slujea în Templul Domnului cu mare sfinţenie. împlinise doisprezece ani. Pe primii trei şi-i petrecuse în casa părinţilor, iar pe ceilalţi nouă în Templul Domnului15.

2. Văzând preoţii că sfânta copilă ducea o viaţă ascetică şi cu frică de Dumnezeu, s-au sfătuit între ei şi-au hotărât aşa: să căutăm un om de treabă şi să o logodim cu el până i-o veni ceasul măritişului, ca nu cumva, din delăsarea noastră, să aibă prima scurgere în Templu. Căci am săvârşi cu toţii un mare păcat.

IV. [Maria se logodeşte cu losif]

1. Chemară aşadar tot tribul lui luda şi aleseră din el doisprezece bărbaţi cu numele celor douăsprezece triburi.

2. Dintre aceştia sorţii căzură pe bătrânul şi bunul losif, tatăl meu după trup.

3. Atunci preoţii au zis către maica mea, Fecioara: «Mergi cu losif şi ascultă-l în toate până când va veni ceasul să te măriţi».

4. losif o duse pe Maria în casa Iui. Aici ea îl găsi pe micuţul Iacob, rămas orfan, pe care-l mângâie şi-l îngriji. Dc aceea i s-a şi spus «mama lui Iacob».

5. După ce o aduse acasă, losif plecă la locul unde lucra ca tâmplar.

6. Maica mea, Maria, a trăit doi ani în casa lui losif până în ziua aceea minunată16. '

V. [întruparea]

1. Iar în cel de-al paisprezecelea an al vieţii sale Eu, Isus, Viaţa voastră, am venit să locuiesc în pântecele ei din propria mea voie.

2. Abia în a treia lună după ce rămăsese grea, veni şi nevinovatul losif de la lucrul său. Găsind-o pe Maica Mea însărcinată, a fost cuprins de mânie şi de frică. Se gândi s-o părăsească într-ascuns. Atât de scârbă i s-a făcut, încât n-a vrut nici să mănânce în ziua aceea.

VI. [îngerul Gabriel]

1. Iată însă că la miezul nopţii17 i se arătă, la porunca Tatălui meu, arhanghelul bucuriei, Gabriel, şi-i zise: «losif, fiu al lui David, nu-ţi fie teamă s-o ţii în casa ta pe Maria. Află că pruncul pe care ea-l va naşte este rod de la Duhul Sfint.

2. Va naşte un fiu căruia îi vei pune numele Isus. El va paşte neamurile cu toiag de fier»18.

3. Apoi îngerul se făcu nevăzut. Iar losif, trezindu-se, împlini întocmai ce-i spusese îngerul Domnului şi o ţinu pe Maria în casa lui.

VII. [Călătoria la Betleem]

1. între timp ieşi poruncă de la împăratul Augustus ca fiecare să meargă şi să se înscrie în cetatea unde s-a născut19.

2. Bunul bătrân porni şi el la drum spre Betleem, cetatea sa natală. O luă şi pe Fecioara Maria, maica mea. Şi pentru că sorocul naşterii era aproape, el dictă numele scribului în felul următor: losif, fiul lui David; Maria, soţia sa şi Isus, fiul lor, din tribul lui luda20.

3. Apoi Maria, Maica Mea fecioară, mă născu pe când se întorceau de la Betleem, chiar lângă mormântul Rahelei21, soţia patriarhului lacob, mama lui losif şi a Iui Benjamin.

VIII. [Fuga în Egipt]

1. Iată însă că Satana s-a băgat în sufletul lui Irod cel Mare, tatăl lui Arhelaos, acelaşi care i-a tăiat capul iubitei mele rude, loan22.

2. Irod umbla să mă răpună, deoarece credea că împărăţia mea este din lumea aceasta.

3. Dar Tatăl meu îi descoperi totul lui losif printr-o viziune. Şi îndată el fugi din Iudeea, luându-ne pe mine, pe Mama şi pe Salomeea23. Am coborât aşadar în Egipt, unde

am rămas vreme de un an, până când Irod muri mâncat de viermi – răsplată meritată pentru sângele nevinovat pe care îl vărsase.

IX. [întoarcerea la Nazaret]

1. După ce nelegiuitul de Irod s-a stins din viaţă, ne-am întors şi noi în Israel. Aici ne-am dus să locuim într-o cetate din Galileea, pe nume Nazaret.

2. Tatăl meu, bătrânul cel binecuvântat, lucra mai departe ca tâmplar. Astfel, datorită lui am putut trăi liniştiţi. Căci el, aş putea zice, n-a mâncat niciodată pâine pc degeaba24, urmând în toate Legea lui Moise.

X. [Bătrâneţea lui Iosif]

Deşi era înaintat în vârstă, trupul îi rămăsese zdravăn. Avea privirea ageră şi nu-i lipsea niciun dinte. Nu-şi pierduse nici judecata dreaptă, nici înţelepciunea. La cei o sută unsprezece ani părea încă tânăr25.

XI. [Cuminţenia lui Isus]

1. Fiii săi cei mai mari, loset şi Simon, după ce s-au însurat au mers să trăiască fiecare la casa lui. Cele două fete s-au măritat şi ele, cum e legea omenească, aşa încât Iosif a rămas doar cu fiul cel mai mic, cu Iacob26.

2. Cât despre mine, după ce Maica m-a născut, am fost mereu împreună cu ei, dându-le ascultare ca un fiu. Am făcut tot ceea ce-i omenesc, în afară de păcat27.

3. Măriei îi ziceam «mamă», iar Iui Iosif, «tată». Tot ce-mi cereau făceam şi niciodată nu scoteam vreun cuvânt rău în faţa lor. Căci îi iubeam nespus de mult.

XII. [Ceasul de pe urmă]

1. Veni însă şi ceasul în care tatăl meu, Iosif, trebuia să părăsească această lume, aşa cum le e scris tuturor bieţilor muritori.

2. Iar când trupul începu să-i slăbească, îngerul său păzitor se apropie şi-i zise: «Vei muri în anul acesta!»28.

3. Atunci, simţind cum i se tulbură sufletul, plecă la Ierusalim, intră în Templul Domnului, îngenunche dinaintea altarului şi se rugă aşa:

XIII. [Rugăciunea lui Iosif]

1. «O, Dumnezeule, Tată preamilostiv şi Dumnezeu al

întregii făpturi, Stăpânitor al sufletului, al trupului şi al cugetului meu!

2. Dacă e-adevărat că mi s-au împlinit zilele pe care mi le-ai dăruit în această lume, te rog, Stăpâne Dumnezeule, trimite pe arhanghelul

Mihail să stea lângă mine până când sufletul meu nefericit va ieşi din trup fără durere sau tulburare29.

3. Căci moartea stârneşte în toţi mare durere şi tulburare, fie el om, animal domestic sau fiară, vierme sau pasăre.

4. Pentru toate făpturile de sub ccr în care adie suflarea vieţii, ultima clipă, adică despărţirea sufletului de trup, este chinuitoare.

5. De aceea, Stăpâne, îngăduie îngerului să rămână lângă trupul şi lângă sufletul meu până când va trece, fără nicio durere, clipa despărţirii lor.

6. Fă ca îngerul pe care mi l-ai dat în ziua naşterii mele30 să nu mă privească, în drum spre tine, cu ochi supăraţi ci cu ochi iubitori şi senini.

7. Fă ca toţi cei cu faţă schimbătoare31 să nu mă-mpiedice să ajung la tine.

8. Nu lăsa ca sufletul meu să cadă în mâinile păzitorilor porţii şi scapă-mă de judecata cea înfricoşătoare32.

9. Fă ca valurile acelui râu de foc în care sufletele trebuie să se cureţe33 înainte de a privi slava feţei tale să mă privească fără duşmănie.

10. O, Dumnezeule care judeci cu adevăr şi dreptate, fie ca mila Ta să-mi aducă mângâiere, Tu, izvorul tuturor bunătăţilor! Slavă ţie în vecii vecilor. Amin!».

XIV. [Boala lui Iosif]

1. După ce s-a întors acasă, la Nazaret, Iosif a fost lovit de-o boală ce-avea să-l ducă în mormânt34.

2. Aceasta s-a arătat mai crudă ca niciodată.

3. Iată, pe scurt, viaţa iubitului meu părinte, Iosif:

4. La patruzeci de ani se căsători şi trăi cu femeia sa alţi patruzeci şi nouă. De la moartea acesteia trecu un an35.

5. Apoi Maica Mea a rămas doi ani în casa lui Iosif, după ce preoţii i-o încredinţaseră cu următoarea poruncă: «Ai grijă de ea până în ziua căsătoriei voastre!».

6. La începutul celui de-al treilea an al şederii sale aici – împlinise cincisprezece ani – m-a născut pe mine, în chip tainic, despre care nicio creatură nu ştie nimic în afară de Mine însumi, de Tatăl Meu şi de Duhul Sfint.

XV. [Slăbirea trupului]

1. Viaţa părintelui meu Iosif, bătrânul cel binecuvântat, se întinse pe o sută unsprezece ani – atât îi hărăzise bunul meu Tată.

2. Se despărţi de trup în a douăzeci şi şasea zi a lunii *epep*.

3. Atunci aurul curat al trupului său începu să se stingă, iar argintul cugetului şi judecăţii să se înnegrească.

4. Uită să mănânce şi să bea; pierdu îndemânarea cu care lucra de obicei.

5. în zorii zilei de 26 *epep*, pe când se afla încă în pat, a fost cuprins de-o mare tulburare. Scoase un geamăt cumplit, bătu din palme şi începu să urle:

XVI. [Plângerea lui Iosif]

1. «Vai de mine şi de ziua în care m-am născut!

2. Vai de pântecele în care am primit sămânţă vieţii! Vai de sânul care m-a alăptat!

3. Vai de genunchii pe care am fost legănat!

4. Vai de braţele care m-au ţinut până când am crescut şi am început să păcătuiesc!

5. Vai de limba şi de buzele mele, care de-atâtea ori au rostit vorbe nelegiuite, au minţit, au pârât şi au bârfit pe nedrept!

6. Vai de ochii mei care au văzut scandaluri!

7. Vai de urechile mele care au ascultat cu plăcere vorbe deşarte!

8. Vai de mâinile mele care au furat lucruri străine!

9. Vai de stomacul şi de pântecele meu care au tânjit după îmbucătura altuia; şi când o dobândeau o devorau mai iute ca flăcările unui foc mistuitor!

10. Vai de picioarele mele care au făcut rău trupului,

căci l-au purtat adesea pe cărări greşite!

11. Vai de trupul care mi-a pustiit sufletul, înstrăinându-l de Dumnezeu-Creatorul!

12. Ce să mă fac!? Sunt înconjurat din toate părţile.

13. Vai, cu adevărat mare este nefericirea păcătoşilor!

14. Adâncă tristeţe l-a cuprins pe tatăl meu, Iacob, înainte de a-şi da duhul şi nu mă ocoleşte nici pe mine, blestematul!

15. Isus, Dumnezeul, este mijlocitorul sufletului şi al trupului meu; împlinească-se în mine voia lui!».

XVII. [Spovedania]

1. După ce-a rostit el aceste cuvinte, eu m-am ridicat şi am intrat în odaia unde stătea întins. Şi văzându-l atât de tulburat i-am zis: «Bine te-am găsit, iubit părinte şi bătrân binecuvântat!».

2. El mi-a răspuns cu o voce sugrumată de frica morţii: «Fii de o mie de ori binevenit, căci, iată, numai auzindu-ţi vocea, sufletul meu s-a mai liniştit36.

3. Isuse, Stăpânitorul meu; Isuse, Regele meu adevărat, Mântuitorul meu bun şi milostiv; Isuse, eliberatorul meu; Isuse, călăuza mea; Isuse, apărătorul meu; Isuse, Tu, în bunătatea Căruia sunt toate; Isuse, al cărui nume dulce şi puternic stă pe buzele tuturor; Isuse, ochi ce vede şi ureche ce aude cu adevărat – ascultă azi pe slujitorul Tăul Pentru că spre Tine înalţ rugăciuni şi-n faţa Ta vărs lacrimi amare!

4. Cu adevărat Tu eşti Dumnezeu. Da, Tu eşti Stăpânitorul, după cum mi-a vestit îngerul de multe ori, dar mai cu seamă în ziua aceea în care inima mea colcăia de bănuieli omeneşti; căci o văzusem pe Fecioară însărcinată şi vroiam să o părăsesc37.

5. Dar pe când mă gândeam eu la asta, mi-a apărut în vis un înger şi mi-a zis: losif, fiu al lui David, nu-ţi fie teamă sa o iei pe Maria de nevastă, fiindcă pruncul pe care îl va naşte este rod de la Duhul Sfint.

6. Nu scorni bănuieli despre sarcina ei! Va naşte un fiu şi-l vei numi Isus*.

7. Tu eşti Isus Cristos, Mântuitorul sufletului, al trupului şi al cugetului meu. Nu mă osândi pe mine, slujitorul Tău şi rodul mâinilor Tale!

8. Eu nu ştiam şi nu desluşeam misterul naşterii Tale minunate, pentru că nu auzisem niciodată până atunci că o femeie ar putea zămisli fără bărbat şi că o fecioară ar putea naşte fără să-şi rupă astfel pecetea fecioriei.

9. O, Stăpânitorul meu! Dacă n-aş fi cunoscut legea acestei taine, n-aş fi crezut în Tine, în naşterea Ta sfântă, şi nici n-aş fi cinstit-o pe Maria, Fecioara care Te-a născut.

10. îmi amintesc şi-acum de ziua în care un copil muri muşcat de-un şarpe38.

11. Toate rudele s-au năpustit atunci asupra Ta, vrând să Te ducă înaintea lui Irod.

12. Dar Ţie ţi s-a făcut milă de bietul copil şi l-ai înviat din morţi, ca să mărturisească de faţă cu toţi că nu Tu l-ai omorât. Ce mare bucurie a fost atunci în casa mortului!

13. Dar eu Te-am tras de urechi şi ţi-am zis: ‘Ai grijă ce faci, fiule!*.

14. Tu mi-ai răspuns ameninţător: ‘Dacă n-ai fi tatăl meu după trup, te-aş învăţa minte pentru ceea ce mi-ai făcut’39.

15. Domnul meu şi Dumnezeul meu, dacă din pricina acelei zile ai venit astăzi cu glas de judecată şi ai îngăduit ca asemenea prevestiri cumplite să se abată asupra mea, Te rog, nu mă duce înaintea judecăţii Tale şi nu Te războiu cu mine!

16. Căci eu sunt robul Tău şi fiul roabei Tale.

17. Iar de-mi vei rupe lanţurile40 încet şi fără să simt, atunci şi eu îţi voi aduce jertfa binecuvântată: voi mărturisi slava Ta dumnezeiască, voi mărturisi că Tu eşti Isus Cristos, Fiu adevărat al lui Dumnezeu şi deopotrivă Fiu adevărat al omului».

XVIII. [Durerea Măriei]

1. La aceste cuvinte ale tatălui meu losif nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile şi am izbucnit în plâns. Vedeam cum moartea pune încet stăpânire pe el şi-i auzeam

cuvintele amare ce-i ieşeau din gură.

2. Atunci, fraţilor, mi-am amintit de moartea pe cruce pe care urma s-o îndur pentru viaţa întregii lumi.

3. Iar Maica Mea preaiubită, al cărei nume este plăcut tuturor celor ce mă iubesc, se ridică şi-mi zise cu glas înlăcrimat: «Vai de mine, Fiule, uite cum se apropie moartea de losif, bătrânul blând şi binecuvântat, tatăl Tău după trup, mult iubit şi cinstit!».

4. Eu i-am răspuns: «Maică preaiubită, care om născut în trup va scăpa de ghearele morţii?

5. Căci moartea este stăpâna tuturor oamenilor, Maică binecuvântată.

6. Şi tu va trebui să mori ca toţi ceilalţi oameni.

7. Totuşi moartea voastră, a tatălui meu losif şi a ta, o, maică binecuvântată, nu poate fi numită cu adevărat moarte, ci mai degrabă viaţă veşnică, fără de sfârşit.

8. Chiar şi eu voi muri pentru toţi, din pricina trupului în care m-am îmbrăcat.

9. Iar acum, Maică preaiubită, ridică-te şi intră Ia bătrânul binecuvântat losif, ca să vezi ce soartă îl aşteaptă acolo, sus».

XIX. [Isus şi Maria îl priveghează pe losif]

1. Maria se ridică, intră în odaia în care zăcea losif şi văzu semnele clare ale morţii pe chipul lui.

2. Eu, fraţilor, m-am aşezat la căpătâiul muribundului, iar Maica Mea, la picioarele lui41.

3. El îşi ţinea privirea aţintită spre mine, fără să-mi poată spune vreun cuvânt. Căci moartea îl cuprindea încetul cu încetul.

4. Apoi se uită în sus şi scoase un geamăt puternic.

5. I-am ţinut mult timp mâinile şi picioarele, căci el se zbatea şi mă ruga să nu-l las singur cu duşmanii.

6. I-am pus mâna pe piept şi am simţit că sufletul îi urcase deja la gât, pe unde urma să părăsească trupul. Dar clipa supremă a morţii încă nu sosise. Sosiseră doar lacrimile, tulburarea şi slăbiciunea dinaintea ei.

XX. [Agonia]

1. Când maica mea preaiubită văzu că-i pun mâna pe

piept, îi atinse picioarele şi simţi cum îi dispare fierbinţeala.

2. Atunci se întoarse către mine şi-mi zise: «Mulţumesc, fiule preaiubit; din clipa când i-ai pus Tu mâna pe trup nu mai are niciun pic de fierbinţeală.

3. Uite, picioarele-i sunt reci ca gheaţa»42.

4. Eu i-am chemat pe fiii şi pe fiicele lui şi le-am zis: «Haideţi să vorbiţi cu tatăl vostru chiar în clipa aceasta, până nu i se închide gura pe veci şi i se răceşte trupul»43. x

5. Atunci fiii şi fiicele lui au intrat şi i-au vorbit. Dar el începuse să simtă durerea morţii şi nu mai vroia să întârzie în lumea aceasta.

6. Lisia, fiica lui losif, se ridică şi zise către fraţii săi: «O, fraţilor preaiubiţi, de aceeaşi boală a suferit şi mama noastră, care a plecat şi n-am mai văzut-o până în ziua de azi.

7. La fel se întâmplă şi cu tatăl nostru losif – nici pe dânsul n-o să-l mai revedem în veci».

8. Atunci toţi fiii lui losif au izbucnit în lacrimi. Maria, Maica Mea, şi cu mine plângeam laolaltă cu ei, fiindcă sosise ceasul morţii.

XXI. [Moartea]

1. M-am uitat şi am văzut moartea venind spre casa noastră. în urma ei erau *amenti* şi diavolul însoţit de o mulţime uriaşă de «ciocli» îmbrăcaţi în foc şi vomitând fum amestecat cu sulf.

2. Tatăl meu îşi ridică ochii şi dădu peste chipurile acelea care îl priveau cu mânie şi ură. Căci aşa se uită ei la toate sufletele ce ies din trup, dar mai ales la cele păcătoase44.

3. Văzând că moartea se află în fruntea lor, ochii bunului bătrân se umplură de lacrimi.

4. în clipa aceea tatăl meu losif îşi dădu sufletul cu un suspin adânc. Iar sufletul său căuta un loc unde să sc-ascundă şi să scape.

5. Eu, auzindu-l pe tatăl meu suspinând din pricina acelor dihănii necunoscute, m-am ridicat iute şi am strigat

către diavol şi către cei din jurul lui.

6. Şi îndată ei o luară la fugă ruşinaţi şi buimăciţi.

7. Nimeni din cei de faţă, nici chiar Maria, Maica Mea, n-a simţit oastea aceea înspăimântătoare care vânează sufletele oamenilor.

8. Când moartea şi-a dat seama că alungasem din preajma ei toate puterile iadului, astfel încât nu-i mai putea face nimic lui Iosif, s-a umplut de frică.

9. Iar eu m-am ridicat şi am rostit o rugăciune către Tatăl meu, Dumnezeul preamilostiv:

XXII. [Rugăciunea lui Isus]

1. «Tată preamilostiv, Tată al adevărului, ochi ce vezi tot şi ureche ce asculţi tot, auzi-mă, sunt eu, Fiul Tău iubit şi Te rog pentru tatăl meu Iosif, făptura mâinilor Tale. Trimite o ceată de îngeri împreună cu Mihail, împărţitorul bunătăţilor şi cu Gabriel, vestitorul luminii, ca să însoţească sufletul tatălui meu Iosif prin cei şapte eoni întunecoşi45. Şi nu-l lăsa să meargă singur pe cărări primejdioase; căci mare spaimă naşte vederea duhurilor rele ce sălăşluiesc acolo, pe malul unui râu de foc învolburat ca o mare în vreme de furtună.

2. Fie-ţi milă de sufletul tatălui meu, Iosif, când va veni să se odihnească între palmele tale; atunci va avea nevoie de Tine!».

3. Pentru că, vă spun, preacinstiţi fraţi, orice om în stare să aleagă binele de rău, dacă-şi va pierde timpul umblând după desfătările ochilor, când i se va apropia ceasul morţii şi va trebui să se înfăţişeze la cumplita judecată spre a se apăra, acela sigur va avea nevoie de mila bunului meu Tată46.

4. Acum, să vă povestesc mai departe cum a trecut la ceruri Iosif, bătrânul cel binecuvântat.

XXIII. [Iosif îşi dă duhul]47

1. După ce şi-a dat ultima suflare l-am sărutat.

2. îngerii i-au luat sufletul şi i l-au înfăşurat în linţolii moi ca mătasea.

3. Stăteam chiar lângă el; dintre cei de faţă, niciunul nu şi-a dat seama că murise.

4. Am încredinţat sufletul lui Mihail şi Iui Gabriel, ca să-l apere de toate duhurile rele. îngerii au cântat imnuri de slavă mergând înaintea lui, până au ajuns la bunul meu Tată.

XXIV. [Doliu în casa lui Iosif]

1. Atunci m-am aruncat peste trupul tatălui meu Iosif, care zăcea acolo fără vlagă. I-am închis ochii, gura şi m-am ridicat să-l privesc[48].

2. Apoi am zis către Fecioară: «O, maică Maria, unde sunt toate lucrurile făcute de el din copilărie şi până acum? S-a isprăvit cu toate, ca şi cum el nici n-ar fi fost pe lumea asta!».

3. Când au auzit ce-i spusesem Măriei, Maica Mea fecioară, fiicele şi fiii lui Iosif m-au întrebat izbucnind în lacrimi: «Doamne, tatăl nostru a murit fără ca noi să ne dăm seama?»[49].

4. Eu le-am răspuns: «Da, a murit; dar moartea lui nu este moarte, ci viaţă veşnică.

5. Mare bucurie îl aşteaptă acolo pe iubitul meu tată Iosif. Din clipa în care sufletul i-a părăsit trupul pentru el s-a isprăvit cu orice durere. A apucat pe calea împărăţiei veşnice lăsând în urmă o dată cu trupul toate chinurile şi îndeletnicirile deşarte ale acestei lumi şi se îndreaptă spre locul de odihnă al Tatălui meu, din cerurile nepieritoare».

6. Totuşi când le-am spus fraţilor mei: «Tatăl vostru a murit», ei s-au ridicat, şi-au sfâşiat veşmintele şi l-au plâns multă vreme.

XXV. [îmbălsămarea]

1. Locuitorii din Nazaret şi din toată Galileea, aflând trista veste, au alergat la locul unde ne aflam noi. Au bocit până la ceasul al nouălea, după cum stă scris în Legea iudaică.

2. Apoi i-am trimis pe toţi acasă. Eu am spălat trupul tatălui meu Iosif, l-am uns cu balsam şi am înălţat către Tatăl iubit din ceruri o rugăciune dumnezeiască pe care o scrisesem cu propriile-mi degete, înainte de întrupare, în pântecele Fecioarei Maria[50].

3. Iar când am zis *Amin* au apărut o mulţime de

îngeri. Am poruncit Ia doi dintre ei să întindă un linţoliu şi să înfăşoare în el trupul tatălui meu losif.

XXVI. [Binecuvântarea]

1. Atunci am pus mâinile pe trupul lui şi am zis: «Să nu te atingă putreziciunea morţii; să nu-ţi putrezească urechile; să nu-ţi miroase trupul urât; linţoliul în care te-am înmormântat să nu se facă una cu pământul şi la fel carnea cu care te-am îmbrăcat; ci să rămână lipită de oasele tale până în ziua ospăţului celor o mie de ani; să nu îmbătrânească niciodată, iubitul meu tată, părul acesta pe care l-am mângâiat de-atâtea ori! Norocul să te însoţească pretutindeni 1

2. Iar pe cel ce va aduce daruri la mormântul tău în ziua de 26 *epep* eu îl voi binecuvânta cu o mulţime de daruri cereşti51.

3. La fel, cine va da o bucată de pâine unui sărac în numele tău, acela nu va duce lipsă de nimic câte zile-o avea.

4. îţi voi îngădui să chemi la ospăţul celor o mie de ani52 pe toţi care, de ziua ta, au dat un pahar cu vin unui străin, unei văduve sau unui orfan.

5. Te voi dărui, tată preaiubit, încă din timpul vieţii lor, tuturor celor care vor scrie cartea trecerii tale spre lumea de dincolo53 şi vor însemna toate cuvintele care mi-au ieşit azi din gură. Iar când ei vor părăsi această lume, eu voi face să dispară catastiful unde sunt scrise păcatele lor şi nu vor suferi nicio caznă în afară de moarte şi de râul de foc dinaintea Tatălui meu, în care trebuie să se cureţe toate sufletele.

6. Dacă un sărac nu poate face nimic din ce-am spus până acum, atunci să pună numele losif unuia dintre fiii săi, în cinstea ta. Şi eu voi avea grijă ca în casa aceea să nu intre nici foamea, nici boala. Căci acolo cu adevărat locuieşte numele tău».

XXVII. [îngroparea lui losif]

1. Atunci au intrat în casă bătrânii cetăţii împreună cu groparii. Ţineau să-l îngroape după obiceiul iudaic.

2. Au găsit cadavrul pregătit pentru înmormântare.

Linţoliul i sc lipise atât de tare de trup – parcă ar fi fost prins în cuie de fier – încât nu i-au mai recunoscut deschizătura.

3. Apoi au dus trupul la mormânt.

4. Când au ajuns acolo şi se pregăteau să intre, ca să-l aşeze lângă rămăşiţele tatălui său, eu mi-am amintit de ziua în care m-a luat în

Egipt şi de toate necazurile pe care le-a indurat pentru mine. Şi n-am mai putut rezista. M-am întins peste trupul lui şi am plâns multă vreme zicând:

XXVIII. [Tânguirea lui Isus]

1. «O, moarte, câte lacrimi şi tânguiri se nasc din pricina ta! Dar toată puterea îţi vine de la Cel ce stăpâncşte lumea;

2. de aceea nu te învinovăţesc pe tine, ci pe Adam şi pe Eva;

3. căci moartea nu face nimic fără porunca Tatălui meu;

4. unii au trăit până la nouăzeci de ani, alţii chiar mai mult,

5. dar nimeni n-a zis vreodată: ‘Eu am văzut moartea* sau ‘âmi dădea din când în când târcoale’;

6. ci moartea vine şi te încearcă o singură dată şi atunci numai trimisă de bunul meu Părinte;

7. când vine să caute pe cineva ea ştie că aşa a fost hotărât în cer;

8. iar dacă hotărârea s-a luat cu mânie, tot cu mânie o va duce şi moartea la îndeplinire, smulgând sufletul acelui om şi dăruindu-l stăpânului ei;

9. nu stă în puterea morţii să-l azvârle pe om în iad ori să-l ducă în împărăţia cerurilor54;

10. moartea împlineşte porunca lui Dumnezeu, spre deosebire de Adam care, nefacând voia Tatălui meu, a săvârşit o nelegiuire; Tatăl s-a mâniat pentru că în loc sâ asculte de porunca sa Adam a ascultat de vorbele amăgitoare ale Evei; de atunci toată făptura a fost sortită morţii;

11. dacă Adam s-ar fi supus, Tatăl nu l-ar fi pedepsit

cu moarte;

12. asta mă împiedică şi pe mine, acum, să-l rog pe bunul meu Tată să trimită un car luminos pentru Iosif, ca să nu guste amărăciunea morţii55; apoi să-I ducă la locul de odihnă cu tot cu trupul în care s-a născut şi să trăiască acolo împreună cu îngerii mei;

13. din cauza neascultării lui Adam s-au abătut peste omenire atâtea rele, dar mai cu seamă acela, fără leac, al morţii;

14. eu însumi, întrucât am un trup supus durerii, va trebui să gust amarul morţii, din milă faţă de creaturile mele».

XXIX. [Elogiul lui Iosif]

1. Pe când mă tânguiam eu aşa

2. aceia au deschis mormântul şi au aşezat cadavrul lângă al tatălui său Iacob.

3. Iosif a trăit o sută unsprezece ani. Nu-i lipsea niciun dinte din gură, vederea nu-i slăbise deloc, iar la înfăţişare părea un copil.

4. N-a suferit niciodată de ceva. A lucrat fără încetare în atelierul său de tâmplărie până când a dat peste el boala aceea blestemată care l-a şi răpus”56.

XXX. [Nedumerirea apostolilor]

L După ce Mântuitorul a terminat de povestit, noi, apostolii, ne-am ridicat în picioare plini de bucurie, i-am adorat mâinile şi picioarele şi i-am zis: „Domnul şi Mântuitorul nostru, îţi mulţumim pentru că te-ai îndurat să ne cinsteşti cu aceste cuvinte vii ale tale;

2. totuşi am rămas cu o nedumerire, bunule Mântuitor: nu putem înţelege cum le-ai dăruit nemurirea lui Enoh şi Ilie57 – căci aceştia doi sc bucură de toate bunurile corporale, trăind încă şi acum cu trupurile în care s-au născut, neatinse de putreziciune –,

3. în vreme ce binecuvântatului bătrân Iosif, tâmplarul, pe care l-ai preacinstit numindu-l «părinte» şi ascultându-l în toate – ba chiar şi nouă ne-ai poruncit: «Când vă voi da putere şi voi trimite glasul Tatălui meu, adică Duhul, Mângâietorul asupra voastră şi când veţi

porni să predicaţi Sfântă Evanghelie, predicaţi şi despre iubitul meu tată, Iosif!»

4. şi încă: «Scrieţi aceste cuvinte vii în testamentul despărţirii sale de lume!»

5. şi încă: «Citiţi aceste cuvinte în zilele de sărbătoare!»

6. şi încă: «Cine n-a învăţat să citească cum trebuie, să nu citească aceste cuvinte în zilele de sărbătoare!»

7. în sfârşit: «Cine va scoate sau va adăuga ceva acestor cuvinte, ca să mă facă mincinos, va fi pedepsit!» – 8. aşadar vedem cu uimire că, după ce l-ai numit «tatăl tău după trup» din ziua în care Te-ai născut la Betleem, nu i-ai îngăduit totuşi să se bucure de viaţa veşnică".

XXXI. [Răspunsul lui Isus]

1. Mântuitorul nostru a răspuns aşa: „Pedeapsa dată de Tatăl meu lui Adam va rămâne atâta timp cât acesta va continua sâ nu asculte de poruncile Tatălui.

2. Când Tatăl meu hărăzeşte ca un om să fie drept, atunci omul acela devine alesul Lui.

3. Când un om iubeşte lucrările diavoleşti, Dumnezeu îl părăseşte; şi oricât de lungă i-ar fi viaţa, într-o zi, chiar dacă până atunci va scăpa nepedepsit, va cădea şi el în mâinile diavolului.

4. Dacă însă un om va trăi mulţi ani făcând numai bine, atunci acel om va ajunge bătrân.

5. Când Dumnezeu vede că cineva a apucat-o pe calea pierzării, îi scurtează viaţa la jumătate.

6. Pe lângă acestea, profeţiile asupra neamului omenesc rostite de Tatăl meu trebuie să se împlinească întru totul.

7. l-aţi amintit pe Enoh şi pe Ilie. «Aceştia, aţi zis voi, trăiesc mai departe cu trupul lor de pe pământ. De ce n-ai îngăduit şi tatălui Tău, Iosif, să-şi păstreze trupul?».

8. Eu vă spun – de-ar fi trăit Iosif încă zece mii de ani, tot ar fi trebuit să moară până la urmă58!

9. Fiţi siguri, mădularele mele sfinte, că de câte ori se gândesc la moarte, Enoh şi Ilie vor să o guste mai repede, ca să scape de greutatea ce apasă asupra lor. Tot

trebuie să moară într-o zi de tulburare, spaimă, ţipete, prăpăd şi întristare59.

10. Intr-adevăr, Anticristul va omorî doi oameni şi le va împrăştia sângcle pentru un pahar cu apă; căci aceştia îl vor învinui de faţă cu toată lumea”.

XXXII. [Epilog]

1. Atunci noi am întrebat: „Domnul nostru şi Dumnezeul nostru, cine sunt cei doi oameni despre care zici că fiul pierzării, Anticristul, îi va omorî pentru un pahar cu apă?”.

2. Isus, Mântuitorul şi Viaţa noastră, a răspuns: „Enoh şi Ilie”.

3. Auzind noi cuvintele acestea din gura Mântuitorului, ni s-au umplut inimile de bucurie. Drept pentru care i-am adus laudele şi mulţumirile cuvenite. Căci El este Domnul, Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Isus Cristos şi prin El aducem Tatălui toată slava şi cinstirea, împreună cu Fiul şi cu Duhul Sfânt, dătătorul de viaţă, acum şi-n vecii vecilor. Amin.

Note

1. Am tradus versiunea bohairică, plecând de la traducerile, confruntate tot timpul, ale lui Erbetta, Peeters şi Otero. în cadrul notelor voi da, acolo unde este necesar, şi variantele textului sahidic şi arab.

2. Vârsta de o sută unsprezece ani este încărcată de semnificaţie; prin ea autorul ne sugerează viaţa virtuoasă a lui losif, după modelul omonimului său veterotestamentar, care murise la o sută zece ani. Nu întâmpiător losiful neotestamentar trăieşte cu un an mai mult decât Iosiful veterotestamentar. De altfel, în Egipt aceasta era vârsta ideală, vârsta pe care o atingeau îndeobşte pustnicii desăvârşiţi: Antonie (105 ani) ori Pavel cel Simplu (113 ani).

3. Nu ni se spune când anume le-a povestit Isus apostolilor viaţa tatălui său. în unele apocrife (de pildă, *Apocalipsa lui Pavel*) Isus apare pe Muntele Măslinilor *după înviere*. în general, predicile lui Isus după înviere conţin revelaţii privitoare la destinul postum al fiecărui om

sau privind sfârşitul lumii şi a doua lui venire pe pământ. Cum *Viaţa lui Iosif tâmplarul* nu vorbeşte decât despre moarte (există şi scene tipic apocaliptice), cred că apariţia lui Isus are loc după înviere. Astfel putem înţelege mai bine atât sensul profund al apocrifei, cât şi situarea ei într-o anumită zonă a literaturii iudeo-creştine. În ce priveşte sensul, *Viaţa lui Iosif* are o netă dimensiune parenetică (sfaturi ale lui Iosif şi, implicit, ale lui Isus înainte de a se urca la cer); în ce priveşte situarea, ea aparţine genului „testamentelor", atât de răspândit în Egipt. Micile intruziuni apocaliptice caracterizează, de altfel, genul respectiv. Isus povesteşte viaţa tatălui său ca exemplu vrednic de urmat. Reţeta se întâlneşte în toate „testamentele" (a se vedea, spre pildă, *Testamentul celor doisprezece patriarhi*).

4. În biblioteca din Ierusalim se credea că au mai fost depuse: panegiricul scris în cinstea Înainte-Mergătorului, precum şi *Urcarea la cer a Măriei*, a lui Teodosie. Faptul este invocat pentru a oferi autenticitate şi credibilitate textului.

5. Luna *epep* desemnează, în coptă, luna care începe la 25 iunie şi se termină la 24 iulie. Aşadar ziua morţii lui Iosif, 26 *epep*, ar fi, după calendarul nostru, 20 iulie. Curios este faptul că tocmai în această zi încep să crească apele Nilului. Tot pe 20 iulie începea anul vechilor egipteni, eveniment marcat de o mare sărbătoare populară. Plecând de la aceste coincidenţe, unii comentatori (Klameth, Morenz sau Graf) au afirmat că apropierea episodului morţii lui Iosif de cel al morţii lui Osiris este cât se poate de legitimă. Conform acestei ipoteze, povestirea vieţii şi morţii lui Iosif nu ar fi decât o revalorizare creştină a mitului osirian. Există analogii clare între apocrifa noastră şi *Testamentul lui Avraam*.

6. Evrei 2, 9.

7. *Faptele apostolilor 1*, *8*.

8. Deosebire radicală între cele două lumi: terestră şi cerească. Tonul seamănă cu cel din „fericiri".

9. *Levitic* 19, 36.

10. *Matei* 12, 36.

11. *Psalmul* 32, 16.

12. Versiunea arabă spune că era şi „preot in Templul Domnului”. Aşadar losif îmbină excelenţa morală cu priceperea practică, cele două dimensiuni ale înţelepciunii străvechi.

13. Despre copiii lui losif dintr-o primă căsătorie vorbeşte şi *Protoevanghelia lui lacob*. Aici sunt pomenite însă şi două fete. în general, tradiţia nu vorbeşte decât de băieţi.

14. în ce priveşte meseria lui losif, apocrifa noastră urmează vechea tradiţie, orală sau livrescă: losif era tâmplar. încă din secolul al II-lea Iustin scrie că Isus însuşi a lucrat o vreme în tâmplăria tatălui său. Lucru perfect plauzibil daca ne gândim că, de obicei, în societăţile tradiţionale, fiii moştenesc meseriile taţilor. O asemenea opinie a circulat şi în legătură cu Socrate. Şi el ar fi lucrat multă vreme, înainte de a se consacra filosofiei, în atelierul de sculptură al tatălui său. Filosoful Celsus (cf. Origen, *Contra Celsum 6*, 34, 36) îl cunoştea pe Isus ca tâmplar. Sfântul Marcu foloseşte în *Evanghelia* sa cuvântul *tekton*. care se referă nu numai Ia tâmplărie, ci şi la fierărie; tradiţia însă pare să ia în consideraţie doar primul sens al termenului.

15. In *Protoevanghelie*, precum şi în versiunea armeană a *Evangheliei copilăriei Domnului* Maria se logodeşte cu losif la cincisprezece ani (petrecuse doisprezece ani în Templu).

16. Ziua minunată este ziua bunei vestiri. Autorul încearcă sâ se sincronizeze cu datele tradiţiei. De aceea prelungeşte perioada între ieşirea din Templu a Măriei şi bunavestire. El sugerează că în aceşti doi ani Fecioara s-a ocupat de creşterea lui lacob, mezinul familiei.

17. în versiunea arabă, epifania are loc „în mijlocul zilei”.

18. *Psalmul* 2, 9.

19. *Luca* 2,1.

20. losif îl înscrie şi pe Isus (deşi acesta încă nu era

născut) cu numele poruncit de către înger.

21. Mormântul Rahelei este localizat astăzi pe drumul care leagă Ierusalimul de Betleem.

22. în *Protoevanghelia lui Iacob* Irod îl ucide pe tatăl lui Ioan, preotul Zaharia, deoarece credea că fiul acestuia urma să-l detroneze. Episodul va fi fost creat *à rebours*, plecând de la episodul tăierii capului lui Ioan Botezătorul.

23. Numele femeii necredincioase din *Protoevanghelie*. Aici se pare că este vorba de o slujnică în casa lui Iosif.

24. 2 *Tesaloniceni* 3, 8.

25. De comparat cu descrierea pe care Atanasie o face lui Antonie cel Mare. Incoruptibilitatea trupului este una dintre cele mai clare semne de sfinţenie. Toţi patriarhii din *Vechiul Testament* îmbătrânesc frumos şi mor în pace.

26. Versiunea arabă spune că împreună cu Iosif au mai rămas, pe lângă Iacob, Maria, Isus şi Iuda.

27. *Evrei* 4, 15.

28. Scenariu tipic: personajele sfinte sunt anunţate din timp când vor trece pe lumea cealaltă.

29. Influenţă clara a *Testamentului lui Avraam* asupra apocrifei noastre. în *Testament*, arhanghelul Mihail este trimis de către Dumnezeu să ia sufletul patriarhului cu toată blândeţea, în aşa fel încât acesta să nu sufere nicio clipă,

30. îngerul păzitor (apare în *Apocalipsa lui Pavel*, de pildă, cunoscută în mediile monastice egiptene).

31. Sau „multiformă”. Duhurile rele au capacitatea de a-şi schimba înfăţişarea, în *Testamentul lui Avraam* moartea are paisprezece chipuri.

32. După ieşirea din trup, sufletul trece prin cercul îngerilor răi. Dacă aceştia văd că are mai multe virtuţi decât păcate îl Iasă în pace. Dacă nu, îl duc cu ei în iad.

33. Tot în *Testamentul lui Avraam se* vorbeşte de o etapă a Judecăţii, care constă în „proba focului”. Sufletele trebuie să treacă prin foc: dacă rezistă, atunci intră în rai; dacă nu, merg în iad.

34. Top sfinţii mor de boală. Aşadar încă o trăsătură

tipică a genului.

35. Vârsta de nouăzeci de ani în momentul logodirii lui Iosif cu Maria apare şi în *Protoevanghelie*. Din reprezentările cele mai vechi nu se poate pred za însă vârsta pe care i-o atribuiau artiştii. Uneori el este înfăţişat ca un tânăr imberb, alteori, ca un bătrân cărunt. Începând cu secolul al V-lea, Iosif apare ca un tip robust şi bărbos (de pildă în mozaicul de la Santa Maria Maggiore, executat în 435 sub pontificatul lui Sixtus al III-lea, scena Bunei vestiri şi a Prezentării la Templu).

36. Iosif îl rugase pe Dumnezeu să i-l trimită în preajma morpi pe arhanghelul Gabriel. Dar în locul lui vine însuşi Isus.

37. Autorul ţine sâ ne prezinte în acelaşi timp moartea unui sfânt, o spovedanie cutremurătoare şi un testament exemplar.

38. Contaminarea a două episoade prezente în *Evanghelia lui Pseudo-Toma* şi în *Evanghelia arabă a copilăriei*. Într-un episod, Iacob, „fratele Domnului'*, e muşcat de o viperă, pe când culegea lemne, şi apoi vindecat de Isus; în celălalt episod, un copil este aruncat de către tovarăşii de joacă de pe o terasă, iar vina pică pe nedrept pe Isus. Ca sa se disculpe, acesta îl învie pe cel mort şi-i cere sâ spună adevărul.

39. Episodul este povestit în *Pseudo-Toma*.

40. Adică dacă-i va elibera sufletul de trup.

41. Susţinătorii paralelismului Iosif – Osiris observă în acest episod că Isus şi Maria se aşază lângă cel aflat în agonie exact aşa cum stau Horus şi Isis la moartea lui Osiris. în ambele cazuri fiul stă la căpătâi, iar soţia la picioare.

42. Pe de altă parte însă, acesta este semnul morţii iminente.

43. Ritual tipic: copiii (şi nu numai, întreaga familie, inclusiv sclavii) se adună împrejurul muribundului şi-i ascultă cu smerenie şi luare-aminte ultimele cuvinte, care au valoare de testament spiritual. Scenariul e modificat în funcţie de intenţiile autorului. Aici Isus joacă „primul rol”,

iar nu Iosif.

44. în *Testamentul lui Avraam* există o scenă extraordinară în care moartea îşi prezintă „chipul hidos” (cap. XVI). Autorul nostru pare să o cunoască, lat-o: „Moartea se dezbrăcă de toată splendoarea şi frumuseţea, îşi lepădă slava şi chipul luminos asemeni soarelui şi se îmbrăcă în veşminte de casap. Se întunecă la faţă şi deveni mai sălbatică decât o fiară sălbatică şi mai împuţită decât orice împuţiciune. Apoi îi arătă lui Avraam şapte capete de balaur, ca nişte văpăi, şi paisprezece chipuri: unul mai cotropitor decât focul, teribil la vedere; unul mai înfricoşător decât un hău; unul mai întunecos decât noaptea însăşi; unul negru-negru, de viperă; unul mai sălbatic decât aspida; unul, de leu înspaimântător; unul de şarpe şi basilic. Şi îi mai arătă un chip învăpăiat, ca o sabie; unul ascuţit ca o lamă de cosor; unul trăsnind înspăimântător şi brăzdat de tunete grozave. îi mai arătă un chip: de mare spumegând sălbatic, de fluviu cu apele tulburi, de balaur teribil cu trei capete şi de pahare pline ochi cu otrăvuri. într-un cuvânt, îi arătă cu de-amănuntul toate hidoşeniile ei, amăreala ei nesuferită, precum şi toate bolile ce aduc moartea înainte de soroc. Astfel că, din pricina putorii, a hidoşeniei şi a insuportabilei sale amăreli şapte slujitori şi slujitoare se sfârşiră pe loc. Iar dreptului Avraam i se făcu atât de scârbă de Moarte, încât era cât pe ce să-şi dea sufletul”.

45. Sălaşurile duhurilor rele.

46. Din când în când câte o inflexiune parenetică/apologetică.

47. Versiunea sahidică: „Când Eu am spus amin, Maica Mea a răspuns în limba pe care o vorbesc cei ce sălăşluiesc în cer. 2. Atunci au zburat deasupra trupului tatălui Meu, Iosif, Mihail, Gabriel şi corul de îngeri coborât din cer. 3. Sufocările şi tremurăturile morţii se înteţiră. Aşa am ştiut că sosise clipa fără alinare. 4. Tatăl meu se chinuia ca o femeie apucată de durerile naşterii. Febra îl cuprinse cum cuprinde uraganul sau vâlvataia focului o pădure mare şi deasă. 5. Moartea, fricoasă, nu îndrăznea

să se apropie de trupul tatălui meu şi să-l dezlipească de suflet; căci privirea ei se izbi de Mine, care stăteam lacăpătâiul său şi-i ţineam tâmplele în palme. 6. Când Mi-am dat seama că moartea se teme să intre din pricina Mea, m-am ridicat şi m-am îndreptat către uşă. 7. Găsind-o singură, aşteptând, i-am zis: «O, tu, care vii de la miazăzi, intră repede şi împlineşte ceea ce ţi-a poruncit Tatăl meu! 8. Dar să ai grijă de losif ca de ochii din cap. căci el este tatăl meu după trup şi a împărtăşit împreună cu Mine toate suferinţele din vremea copilăriei Mele, când a trebuit să fugă dintr-o parte într-alta din pricina urzelilor puse la cale de Irod; apoi m-a crescut şi m-a povăţuit aşa cum fac de obicei părinţii spre folosul fiilor lor». 9. Atunci intră Abbadon, luă sufletul tatălui Meu şi-l despărţi de trup chiar în clipa în care soarele apărea la orizont, în ziua de douăzeci şi şase a lunii *epep*, în pace. 10. Tatăl Meu a trăit o sută unsprezece ani. II. Mihail şi Gabriel au luat o bucată de mătase şi au pus în ea sufletul iubitului Meu tată, losif, după ce I-au sărutat cu mare sfinţenie. 12. în timpul acesta nimeni dintre cei care se aflau în preajma lui losif nu şi-a dat seama că el murise, nici chiar mama Mea, Maria. 13. Am încredinţat sufletul iubitului meu tată, losif, lui Mihail şi Gabriel, ca să-l păzească de tâlharii aflaţi pe drum; iar duhurilor destrupate le-am poruncit să cânte mai departe imnuri de slavă până când sufletul va fi aşezat alături de Tatăl Meu, în cer”.

48. Astăzi – remarcă Morenz – aceste gesturi n-au păstrat decât o semnificaţie pioasă. La origine însă ele îşi găsesc o explicaţie concretă în concepţia religioasă a egiptenilor. Unul dintre cele mai importante rituri de înmormântare este numit „deschiderea gurii şi a ochilor”. în cazul textului nostru însă, Isus face gestul contrar – el închide gura şi ochii lui losif. Asta se leagă de concepţiile ascetice ale anahoreţilor din pustia Egiptului. Pentru ei organele de simţ sunt porţi prin care răul poate oricând să pătrundă şi să ispitească sufletul. în plus, părinţii pustiei refuzau în mormân tarea fastuoasă şi ceremonioasă. Ei îşi doreau o moarte discretă, precum viaţa pe care au trăit-o.

49. Numai Isus, psihopompul, stăpân peste viaţă şi peste moarte, a văzut ce s-a întâmplat cu sufletul tatălui său.

50. Isus dirijează ceremonialul îmbălsămării şi al îngropării.

51. Aceste binecuvântâri dau seamă de vechimea cultului atribuit lui Iosif, deşi povestirea noastră este posterioară secolului al IV-lea. Sfântul Ieronim scrie în *Expositio quattor Evangeliorum*, in *Mt*. 1: „Prin patru s-a făcut pieirea lumii: prin bărbat, prin femeie, prin lemn şi prin şarpe; şi tot prin patru s-a făcut restaurarea ei: prin Cristos, prin Maria, prin Cruce, prin bărbatul Iosif1. Rugăciunea spusă de Isus e specifică ritului de îmbălsămare egiptean.

52. O dovadă în plus a vechimii textului (anterior secolului al V-lea) este şi această expresie milenaristă (milenariştii aşteptau a doua venire, iminentă, a Mântuitorului, însoţită de *o mie de ani* paşnici). Se ştie că tendinţele milenariste au dispărut, atât din Orient, cât şi din Occident, pe la începutul secolului al V-lea (cei mai vajnici adversari fiind Augustin şi Ieronim). „Ospăţul celor o mie de ani” face aluzie la două pasaje din *Noul Testament*: la *Marcu* 14, 25: Adevărat grăiesc vouă că de acum nu voi mai bea din rodul viţei până în ziua aceea când îl voi bea din nou în împărăţia lui Dumnezeu”; şi la *Apocalipsa* 20, 2-7. Diavolul va fi înlănţuit vreme de o mie de ani; acest ospăţ este ospăţul de nuntă al Mielului; este marele ospăţ al lui Dumnezeu. Binecuvântările lui Isus amintesc de urările făcute vechilor egipteni după moarte pentru conservarea cadavrului (inclusiv a sufletului) până la înviere. Astfel, în Cartea Morţilor, sufletul se roagă lui Osiris: „Tatăl meu, salut! îmbălsămează-mi toate părţile trupului, ca să nu piară... Eu nu mă voi veşteji, nu mă voi descompune. Nu voi împrăştia duhoare în jurul meu. Nu mă voi risipi în nimic. Ochiul meu va rămâne întreg. Trăsăturile feţei mele nu se vor pierde sub o mască lichidă. Urechile mele nu se vor închide la sunetul cuvântuiui tău. Limba mea nu va fi ciopârţită... Luaţi aminte, duhuri,

cadavrul meu nu va suferi niciun rău. Trupul meu va rămâne veşnic neschimbat. Nu va fi distrus pe pământ in vecii vecilor" (G. Kolpaktchy, *Livre des morts des anciens Égyptiens*, 1954, p. 272).

53. Inclusiv autorii apocrifei sunt binecuvântaţi.

54. Nota moralizatoare, parenetică: moartea nu e nici bună, nici rea. Ea împlineşte numai porunca Domnului. Omul o face bună sau rea, după cum a trăit, pios sau nu, de-a lungul vieţii. Referirea Ia căderea lui Adam devine în acest context obligatorie.

55. Înţelegem durerea Iui Isus, precum şi neputinţa lui de a face un miracol pentru losif. El însuşi trebuie mai întâi să moară pentru a învinge astfel moartea. Numai după înviere, adică după ştergerea definitivă a păcatului adamic, Isus îi poate ajuta pe morţi (a se vedea episodul urcării la rai a tâlharului bun).

56. Boala este consecinţa păcatului originar. Isus îşi termină povestirea cu elogiul tipic al sfântului.

57. Enoh şi Ilie (la care se poate adăuga Moise) au fost urcaţi la cer cu tot cu trup. întoarcerea lor e aşteptată cu puţin înainte de a doua venire a lui Isus pe pământ. Ei îl vor demasca pe Anticrist şi vor fi ucişi de către acesta.

58. Aici, un pasaj parenetic în care Isus adresează sfaturi direct apostolilor săi înainte de a se înălţa la ceruri. Nu trebuie uitat că Isus povesteşte viaţa tatălui său, pe Muntele Măslinilor, după înviere şi înaintea urcării la cer.

59. Aluzie la domnia Anticristului.

Introducere la *Evanghelia lui Pseudo-Toma*

Această scriere apocrifă, care a ajuns până la noi sub titlul exact de *Povestirile lui Toma, filosoful israelit, despre copilăria Domnului*, nu are nicio legătură cu celebra *Evanghelie a lui Toma*. Autorul textului de faţă, chiar dacă va fi cunoscut-o, a lăsat deoparte versetele de doctrină propriu-zisă, explicită.

Toma, presupusul autor, n-a fost identificat cu apostolul decât târziu, după secolul al IlI-lea, când cultul acestuia se extinsese deja în tot Orientul creştin. Abia versiunea greacă mai scurtă, B (posterioară versiunii A) îi

conferă autorului titlul de „apostol”. La rândul ei, versiunea latină schimbă şi apelativul „israelit înlocuindu-l cu cel de „ismaelit”. James crede că titulatura dată în versiunea latină este cea autentică. Dacă mai adăugăm şi faptul că acest ismaelit este numit şi „filosof” se poate trage concluzia, după James, că autorul apocrifei se poate să fi fost un brahman care a adus tradiţiile respective din vechea şi atât de misterioasa Indie. De altfel, în afară de un singur pasaj (din capitolul XIX), nicăieri altundeva nu se dă vreo indicaţie cu privire la locul sau locurile în care copilul Isus îşi pune la cale „isprăvile” (aşa aş fi tentat să traduc pe *ta paidika*) ieşite din comun. De aceea unii comentatori s-au şi gândii la posibilitatea unor influenţe hinduiste, cum ar fi, de pildă, episoade din viaţa lui Krishna sau Buddha. Cel mai probabil, scrie Otero, autorul acestei povestiri apocrife va fi fost un creştin elenizant, puţin familiarizat cu limba şi literatura iudaică. La rândul său, ultimul exeget şi editor important al textului nostru, Sever Voicu, înclină să-l aşeze pe autor în tradiţia ebionită (tradiţie care-l considera pe losif tată după trup al lui Isus). Prima atestare a *Evangheliei lui Pseudo-Toma* se găseşte în *Omilia a şaptesprezecea la Evanghelia lui loan* a Iui Ioan Gură de Aur, pronunţată între anii 386-396. Originalul însă este mai vechi cu cel puţin un secol şi jumătate (aprox. sfârşitul secolului al II-lea, începutul celui de-al IlI-lea).

Principalele versiuni:

a) *Greacă A*, cea mai veche şi în acelaşi timp cea mai extinsă. A fost editată pentru prima dată de G.L. Mingarelli, după un manuscris de la Bologna (sec. al XV-lea). Thilo a găsit un ah manuscris la Dresda (A 187; sec. al XVl-lea), al cărui text l-a inclus în al său *Codex Apocryphus* (pp. 275 *sq*.).

b) *Greacă B*, cunoscută după manuscrisul pe care Tischendorf l-a copiat în Sinai (ms. datează din sec. al XIV-lea sau al XV-lea). Versiunea B este mai scurtă decât versiunea A, pe care o urmează cu destulă fidelitate. Adesea prezintă analogii cu *Pseudo-Matei*.

c) *Latina*. Se păstrează în codice mult mai vechi

decât cele ale versiunii greceşti – într-un palimpsest din Viena (sec. al V-lea sau al Vl-lea). Există şi un manuscris vatican pe care l-a folosit Tischendorf pentru ediţia sa de *Evanghelii apocrife* (pp. 164 *sq*.).

d) *Siriacă*. Este conţinută într-un manuscris din secolul al V-lea aflat Ia British Museum şi publicat pentru prima dată de către Wright, în 1865. Peeters consideră că această versiune s-ar afla la originea versiunilor greacă şi latină.

Despre influenţa exercitată de această evanghelie dau seamă numeroasele variante slave descoperite şi publicate până în prezent. Acestea urmează îndeaproape versiunea greacă. Totuşi prezintă destule asemănări şi cu versiunea latină.

*

Straniu apare personajul Isus în această scriere! Răzbunător, aspru, uneori de o cruzime imposibil de închipuit pentru cineva familiarizat cu Evangheliile canonice. Două sunt calităţile copilului divin asupra cărora se fixează autorul: aceea de taumaturg şi aceea de învăţător sau „dis.cip.ol- -maestru”. Cele două calităţi, aşa cum ne sunt ele prezentate în text, par mai degrabă ireconciliabile. Minunile pe care le săvârşeşte Isus provoacă, nu atât admiraţie şi simpatie, cât un respect amestecat cu spaimă şi uneori, de ce să nu spunem?, cu repulsie. Cum poate, de pildă, Isus, Cel care predică în Evangheliile canonice o iubire de aproapele mergând chiar până la iubirea de duşman (adică, pentru lumea antică, încarnarea însăşi a *departelui*), cum poate aşadar acelaşi personaj să se lase cuprins de sentimentele cele mai vulgar-omeneşti, ucigând fără cruţare pe oricine-i răneşte micul-marele orgoliu de Dumnezeu întrupat? Pentru un creştin, de bună seamă, această evanghelie este cu mult mai scandaloasă decât oricare dintre Evangheliile canonice pentru un păgân. Isus-taumaturgul pare să-l contrazică, spuneam, pe Isus-învăţătorul. Violenţei nestăpânite a celui dintâi i se opune înţelepciunea cumpănitoare a celui de-al doilea. Minunile sunt „stâmite”

aproape tot timpul de câte o patimă. Nu există minune fără morală, gratuită, precum cele din Evangheliile canonice. Aici totul trebuie citit invers, în răspăr sau în subtext. Trebuie citit după o dialectică omenească a ascunderii şi descoperirii sensului adevărat. Isus nu ne este prezentat ca Isus-Fiul adevărat al lui Dumnezeu şi al Omului, ci ca mască a lui Isus, sub care noi trebuie să descifrăm un anumit mesaj intelectual. Doar dacă înţelegem acest mesaj putem fi salvaţi. Cunoaşterea devine singura cale spre şi de mântuire. „Decriptaţi" în cheie gnostică, cei doi Isus nu se mai contrazic. Ei nu sunt decât două măşti, două chipuri alegorice ale Mântuitorului, măşti care se pot schimba, înlocui după intenţia şi bunul plac al autorului.

în versiunea slavă, Toma nu mai este numit „filosoful", ci „alesul". Atunci când porunceşte vrăbiilor de noroi să zboare, Isus se numeşte pe sine „Cel viu": „Amintiţi-vă de mine, Cel viu!" le spune el celor de faţă. Se cunoaşte, de asemenea, rolul exegezei mistice a alfabetului în cosmologia valentiniană. Isus, explicând semnificaţia primei litere din alfabet, precum şi a „puterii" sale (*tou alpha ten dynamin*), *este* în mod clar înfăţişat ca învăţător gnostic, ca Maestru capabil să risipească ignoranţa şi să trezească la adevăr. Chiar vârsta foarte fragedă a acestui învăţător nu e străină de gnoza valentiniană. Aceasta consideră că *Logosul* a venit în lume sub chipul unui prunc. Pruncul este şi simbolul prin excelenţă al *pneumaticilor*, al gnosticilor desâvârşiţi. Aşadar confruntarea dintre Isus-învăţătorul (de fapt discipolul-învăţător) şi învăţătorii deveniţi discipoli trebuie înţeleasă alegoric, ca o confruntare între materie şi spirit, între *hyle* şi *pneuma*. în acest sens trimit şi la notele de la sfârşitul traducerii. Violenţa copilului devine, în cheie gnostică, explicabilă. Isus e un luptător pentru salvarea Spiritului (Binelui) din ghearele Materiei (Răului). Funcţia de luptător justifică acest caracter violent al acţiunilor sale. Ceea ce pentru un ochi profan nu poate fi decât violenţă lipsită de raţiune, pentru ochiul iniţiat este cale spre mântuire. Singura cale spre mântuire! Materia trebuie

ucisă. Astfel Spiritul se poate elibera şi întoarce apoi în Eonul din care căzuse cândva. Numai atunci omul, trezit la adevăr, poate spune ca Isus însuşi din versiunea slavă, că „este viu”. Viu, prin cunoaştere sau mai degrabă recunoaştere de sine.

*

Am făcut traducerea după versiunea greacă publicată de Tischendorf, chiar dacă această versiune, după cum arată foarte just Sever Voicu, reprezintă o remaniere tardivă. Cititorul interesat sâ adâncească nu numai problemele teologice, ci şi cele lingvistice sau codicologice are la îndemână mai multe studii, între care şi o sinopsă critică a ansamblului tradiţiei manuscrise (Sever Voicu, *Una Sinossi dei* Paidika tou kyriou lesou. *Episodi dell 'Infanzia di Gesu*).

Orientare bibliografică

B. Bagatti, „Nota sul Vangelo di Tommaso Israelita”, în *Euntes Docete*, 29, 1976, pp. 482-489.

S. Gero, „The Infancy Gospel of Thomas'*, *in Novum Testamentum*, 13, 1971, pp. 46-80.

S. Voicu, „Notes sur 1* histoire du texte de I* *Histoire de l *enfance de Jésus*”, în *La Fable apocryphe*, 2 («Apocrypha» 2), 1991, pp. 119-132.

Evanghelia lui Pseudo-Toma

I

Eu, Toma Israelitul, am considerat necesar să dezvălui tuturor fraţilor păgâni copilăria Domnului nostru Isus Cristos, precum şi minunile pe care le-a făcut după naşterea sa pe acest pământ. Dar să începem cu începutul1!

II

1. Copilul Isus, pe când avea cinci ani, se juca după ploaie în albia unui şuvoi2: aduna apele murdare în câteva gropi şi le limpezea cu un singur cuvânt poruncitor.

2. Frământând apoi cu mâinile noroiul moale3 a plăsmuit douăsprezece vrăbii. A făcut aceasta într-o sâmbăta. Mai mulţi copii se jucau împreună cu el.

3. Un iudeu care a văzut că Isus se juca în ziua de

sabat a alergat şi l-a pârât tatălui său zicând: „lată, fiul tău se joacă la pârâu; a făcut douăsprezece păsări de noroi profanând ziua sabatului”.

4. losif veni la pârâu şi văzându-l pe Isus începu să-l certe: „De ce faci în zi de sabat4 ce nu este îngăduit?”. Dar Isus, lovindu-şi palmele una de cealaltă, strigă vrăbiilor de noroi: „Luaţi-vă zborul!”. Şi păsările au bătut din aripi şi s-au îndepărtat cu mare larmă.

5. Iudeii care erau de faţă s-au înspăimântat. Apoi au mers şi au povestit mai marilor lor isprava Iui Isus.

III

1. împreună cu Isus era şi fiul învăţătorului Ana5. Acesta începu să împrăştie cu o nuieluşă de salcie apa adunată de Isus6.

2. Atunci Isus se mânie şi-i zise: „Copil nelegiuit, necredincios şi fără minte, cu ce ţi-au greşit zăgazurile mele şi apa aceasta? Usca-te-ai ca un copac şi să nu ai nici frunze, nici fruct, nici rădăcină!”.

3. Şi chiar în clipa următoare copilul acela s-a uscat din cap până-n picioare. Isus n-a mai rămas, ci s-a întors acasă, la losif. Atunci părinţii celui blestemat să se usuce şi-au luat plodul în braţe şi, jelindu-i vârsta fragedă, au venit cu el la losif şi au început să-l învinuiască pe tată pentru faptele fiului.

IV

1. Altă dată mergea prin sat şi un copil l-a îmbrâncit in fugă. Isus s-a burzuluit şi i-a zis aceluia: „Nu ţi-ai mai sfârşi drumul!”. Şi chiar în clipa următoare acela căzu mort la pământ7. Câţiva, care văzuseră ce s-a întâmplat, s-au mirat foarte tare şi au zis: „De unde-o fi copilul acesta, pentru că tot ce spune sc-mplincşte!?\

2. Părinţii celui mort au venit la losif şi au început să-l învinuiască zicând: „Cu un asemenea copil n-ar trebui să locuieşti în satul acesta. Măcar învaţă-l să binecuvânteze în loc să distrugă! Iată, nu vezi că ne omoară copiii!?”.

V

1. Atunci losif l-a chemat pe Isus deoparte şi a-nceput să-l certe: „Pentru ce faci toate acestea? Nu-ţi dai seama

că oamenii suferă de pe urma ta şi-au prins să ne urască şi să ne hăituiască?”. Isus i-a răspuns: „Eu ştiu că vorbele acestea nu sunt ale tale. Totuşi voi tăcea din respect pentru tine. Aceia însă îşi vor primi pedeapsa”. Şi îndată toţi cei care-l învinuiseră şi-au pierdut vederea.

2. Cei de faţă s-au înspăimântat cumplit. Nu ştiau ce să creadă. Spuneau numai despre el că orice cuvânt îi ieşea din gură, bun sau rău, îndată se-mplinea într-o minune. losif, văzând isprava lui Isus, l-a apucat de ureche şi I-a tras de mai multe ori cu putere8.

3. Atunci copilul s-a mâniat şi i-a zis: „De ajuns ai căutat fără să găseşti şi ai făcut prea multe lucruri neînţelepte. Oare nu ştii că sunt al tău? De cc mă superi?”.

VI

1. Un învăţat pe nume Zaheu se afla în apropierea lor. Când a auzit ce i-a zis Isus tatălui său, a rămas foarte mirat cum un copil putea să vorbească în felul acela!?

2. După câteva zile s-a dus la losif şi i-a zis: „Văd că ai un băiat înţelept şi descuiat la minte. încredinţează-mi-l să-l învăţ literele alfabetului, toată ştiinţa de carte, precum şi felul în care se cuvine să se poarte cu bătrânii şi să-i respecte, ca pe unii ce sunt mai în vârstă şi chiar părinţi, ori cum se cuvine să-i iubească pe cei de aceeaşi vârstă cu dânsul”9.

3. Şi i-a înşirat una după alta, foarte limpede, toate literele de Ia *alpha* până la *omega10*. Dar Isus, privindu-I ţintă pe învăţătorul Zaheu, îi zice: „Cum de-ţi îngădui să înveţi pe altul ce este *betha* când tu nu ştii nici măcar ce este *alpha*? Ipocritule, dacă ştii, învaţă-ne mai întâi ce este *alpha* şi după aceea vom crede şi ce ne vei spune despre *betha*”. Apoi s-a apucat să-I descoasă pe învăţător despre prima literă a alfabetului, dar acela n-a fost în stare să-i dea niciun răspuns.

4. Atunci, în prezenţa mai multora, Isus îi zice lui Zaheu: „Ia aminte, învăţătorule, cum e alcătuită prima literă! Uite-te, are laturi şi o bară la mijloc, care, cum vezi, sunt unite transversal, împreunate, înălţate şi separate. Liniile care-l alcătuiesc *pe alpha* au trei însuşiri: sunt

omogene, bine întocmite şi egale ca măsură”.

VII

1. Când a auzit Zaheu multele şi feluritele interpretări ale copilului făcute în jurul primei litere, n-a mai ştiut ce să creadă. A rămas uluit atât de răspuns cât şi de adâncimea învăţăturii sale şi a zis către cei prezenţi: „Vai mie, nenorocitul, sunt fără ieşire! Eu însumi mi-am atras ruşinea chemându-I pe copilul acesta.

2. Vino şi ia-ţi-l înapoi, frate Iosif, căci acum îţi cer eu ajutor. Nu-i mai suport privirea aspră şi nu-i pricep vorbele dintr-o dată. Copilul acesta nu este zămislit, ca toţi oamenii; poate îmblânzi până şi focul. Poate s-o fi născut înainte de facerea lumii. Nu ştiu ce pântece l-a purtat şi ce sân l-a hrănit!? Vai mie, prietene, cum mă uluieşte; niciodată nu-i pot urmări gândul. M-am păcălit singur, nefericitul de mine, de trei ori nefericit! Credeam că voi avea un învăţăcel şi m-am trezit cu un învăţător.

3. Prieteni, mă gândesc mereu la ruşinea pe care am păţit-o, ca un bătrân să fie biruit de un copil. Parcă m-am vlăguit de tot şi am murit din cauza acestui copil. Acum nici nu mai sunt în stare să privesc în ochii lui. Când toţi îmi zic că am fost biruit de un ţânc, eu ce trebuie să le răspund? Şi ce să mai povestesc despre toate câte mi le-a spus cu privire la alcătuirea primei litere din alfabet? Nu ştiu, prieteni, nu cunosc nici începutul, nici menirea vieţii sale.

4. De aceea te rog, frate Iosif, ia-l înapoi în casa ta. Ceva măreţ trebuie să fie, ori un zeu, ori un înger, ori ceva ce eu nu ştiu spune”.

VIII

1. în vreme ce iudeii îl tot sfătuiau ce şi cum pe Zaheu, copilul a izbucnit într-un imens hohot de râs şi a zis: „Să rodească acum toate ale sale şi să capete vederea inimile care-au fost orbite. Eu am venit din ceruri pe pământ ca să-i blestem şi să-i chem apoi la cele de sus, precum mi-a poruncit Cel care pentru voi m-a trimis”11.

2. îndată ce copilul şi-a încheiat vorba toţi cei care căzuseră sub blestemul lui s-au vindecat. De atunci nimeni

n-a mai îndrăznit să-l mânie, de frică să nu fie blestemat şi să rămână slut.

IX

1. Câteva zile mai târziu Isus se juca pe terasa unei case. Unul dintre copiii care se jucau acolo împreună cu el căzu şi muri. Ceilalţi, văzând ce s-a întâmplat, s-au împrăştiat care-ncotro şi l-au lăsat singur pe Isus.

2. Şi când au sosit părinţii celui mort, au aruncat vina asupra lui. Isus le-a zis: „Nu eu l-am azvârlit de sus”. Dar ei continuau să-l blesteme.

3. Atunci Isus a sărit de pe acoperiş, s-a apropiat cu faţa de gura copilului şi a început să strige cu glas puternic: „Zenon – căci aşa se numea acela –, ridică-te şi spune-mi: eu te-am aruncat jos?”. Acela s-a ridicat îndată şi a zis: „Nu, Doamne, nu tu m-ai aruncat jos, ci tu m-ai ridicat de jos”. Cei de faţă au rămas trăsniţi. Iar părinţii copilului au slăvit pe Dumnezeu pentru minunea întâmplată şi s-au prosternat în faţa lui Isus12.

X13

1. Peste câteva zile, îndeletnicindu-se un tânăr de prin vecini cu tăiatul lemnelor, a scăpat toporul din mână şi şi-a spintecat piciorul. Din cauza scurgerii de sânge a murit.

2. Şi cum îndată s-a iscat în jurul său mare zarvă şi învălmăşeală, a alergat acolo şi copilul Isus, şi-a făcut cu forţa loc prin mulţime, a apucat piciorul zdrobit al tânărului şi îndată l-a vindecat. După care i-a zis: „Acum ridică-te, isprăveşte lemnele de tăiat şi să-ţi aminteşti de mine!”. Văzând întâmplarea toată mulţimea s-a prosternat în faţa copilului şi a zis: „Cu adevărat în copilul acesta sălăşluieşte duhul lui Dumnezeu”.

XI

1. Pe când avea şase ani mama sa îi dă un ulcior şi-l trimite să scoată apă şi să i-o aducă acasă. Dar în învălmăşeală ulciorul i s-a spart.

2. Atunci Isus îşi desfăcu mantaua cu care era îmbrăcat, o umplu cu apă şi i-o duse mamei sale. Aceasta, văzând miraculoasa întâmplare, îl sărută şi ţinu ascunse în

ea toate minunile pe care le făcea copilul14.

XII

1. La vremea semănatului Isus a ieşit împreună cu tatăl lui să pună grâu pe hatul pe care-l aveau. Şi cât tatăl arunca seminţele în brazdă, s-a apucat şi copilul să semene un bob. Apoi a secerat, a adunat o sută de *koroi* şi a împărţit o parte oamenilor nevoiaşi din sat, spre mulţumirea acelora. Prisosul l-a luat losif. Avea opt ani când a făcut minunea aceasta15.

xni

1. Tatăl său era tâmplar. Meşterea mai ales pluguri şi juguri. într-o zi i s-a poruncit, de către un om înstărit16, să facă un crivat. S-a întâmplat însă ca una dintre stinghii să fie mai scurtă decât cealaltă. Şi fiindcă losif nu ştia cum s-o dreagă, i-a zis copilul Isus: „Pune jos amândouă stinghiile şi potriveşte-le Ia fel de la jumătate”17.

2. Iosif a făcut întocmai. Isus, care stătea la celălalt capăt, a apucat de lemnul mai scurt şi l-a întins până a ajuns să fie de mărimea celuilalt. Tatăl său a rămas încremenit de uimire. Apoi l-a îmbrăţişat şi sărutându-l i-a zis: „Sunt fericit că Dumnezeu mi-a dat un asemenea copil”.

XIV

1. losif, văzând cum sporeşte deşteptaciunca băiatului o dată cu vârsta, îşi zise că n-ar fi bine să-l lase fără ştiinţă de carte. Drept pentru care îl duse la un alt învăţător. învăţătorul îi spuse lui losif: „Am să-i arăt mai întâi buchiile greceşti şi apoi pe cele evreieşti”. Căci ştia de ce-i în stare copilul şi se temea de el. După ce i-a scris alfabetul a încercat să i-l explice multă vreme, dar tot nu-l lămurea.

2. Isus i-a zis: „Dacă eşti cu adevărat învăţător şi cunoşti bine literele, spunc-mi înţelesul lui *alpha*, iar eu ţi-l voi spune pe cel al Iui *betha*”. Atunci învăţătorul s-a enervat şi l-a plesnit după ceafa. Simţind durerea, copilul îl blestemă şi îndată acela se prăbuşi, mort, cu faţa la pământ.

3. Isus s-a întors acasă la losif. Dar losif s-a întristat

foarte tare şi i-a poruncit nevestei lui18 să nu-l mai lase dincolo de poartă căci oamenii, înfuriaţi cum sunt, au să-l omoare.

XV

1. După un timp, alt mare învăţat, prieten apropiat al lui losif, i-a zis acestuia: „Adu-mi băiatul la şcoală, poate voi reuşi să-l învăţ literele cu binişorul". losif a răspuns: „Dacă te încumeţi, ia-l cu tine!". învăţătorul l-a luat plin de teamă şi muncit de griji. în schimb copilul mergea alături cu voie bună.

2. Intră în clasă sigur pe sine. Găsind o carte pc pupitru o luă în mâini şi, fără să citească literele, deschise gura şi începu să grăiască de la Duhul Sfânt şi să explice Legea celor ce se aflau acolo şi-l ascultau19, între timp o mare mulţime de oameni veni să-l asculte şi toţi se mirau ce învăţături frumoase şi ce vorbe cumpănite ieşeau din gura unui prunc20.

3. Când află de toate acestea losif se înspăimântă şi o luă la fugă spre şcoală, gândindu-se că şi noul învăţător va fi blestemat. Dar acesta îl întâmpinâ pe losif şi-i zise: „Ca să vezi, frate, ce întâmplare! Eu l-am luat pe fiul tău ca învăţăcel, dar el e plin de duh şi-nţelepciune. Rogu-te aşadar să-l iei cu tine acasă!".

4. Auzind acestea Isus i-a zâmbit învăţătorului şi i-a zis: „Pentru că tu ai vorbit drept şi ai mărturisit ce se cuvine, şi cel lovit mai înainte se va vindeca". Şi îndată se vindecă învăţătorul celălalt. Atunci losif şi-a luat copilul şi s-a întors acasă.

XVI

1. Altă dată, losif l-a trimis pe fiul său, lacob21, să strângă lemne şi să le aducă acasă. împreună cu lacob a mers şi copilul Isus. Şi iată că în timp ce strângea surcelele grămadă, o viperă îl muşcă pe lacob de mână.

2. Deja zăcea să moară când s-a apropiat Isus şi a suflat deasupra muşcăturii. într-o clipă durerea a încetat, vipera a plesnit, iar bietul lacob şi-a recăpătat vigoarea22.

XVII

1. într-o casă vecină cu a lui losif un copilaş s-a

îmbolnăvit şi a murit. Mama lui urla de durere. Auzi şi Isus, căci era larmă şi jale mare, şi merse în grabă să vadă ce-i. Găsi copilul mort. Atunci îi atinse pieptul şi-i zise: „Pruncule, cu tine vorbesc, să nu mori, ci să trăieşti şi să rămâi împreună cu mama ta!”. îndată copilaşul deschise ochii şi zâmbi. Iar Isus zise către mamă: „Ia-l în braţe, alăptează-l şi să-ţi aduci aminte de mine!”23.

2. Toţi cei de faţă s-au mirat şi au spus: „Cu adevărat copilul acesta este un zeu ori un trimis al vreunui zeu, căci fiecare cuvânt al său devine fapt împlinit”. Apoi Isus a plecat de acolo şi a început să se joace cu alţi copii.

XVIII

1. Cineva îşi construia o casă. La un moment dat s-a auzit o zarvă mare. Isus s-a ridicat şi s-a dus acolo. Văzu un om mort, întins Ia pământ. îi luă mâna şi-i zise: „Omule, cu tine vorbesc! Ridică-te şi termină-ţi lucrul!”. Omul s-a ridicat îndată şi i s-a închinat.

2. Toţi cei de faţă s-au mirat şi au zis: „Acest copil e de stirpe cerească, fiindcă multe suflete a salvat din ghearele morţii şi încă va mai salva de-a lungul întregii sale vieţi”24.

XIX

1. Când avea doisprezece ani părinţii săi au mers, ca de obicei, să petreacă Paştile la Ierusalim. Şi după ce-a trecut sărbătoarea au pornit înapoi spre casă. Pe drum însă copilul s-a răzgândit şi s-a întors Ia Ierusalim. Părinţii, nevăzându-l, socoteau c-o fi cu alţi tovarăşi de călătorie.

2. Trecu o zi. După ce l-au căutat pe la rude şi nu l-au găsit, s-au îngrijorat şi au hotărât să meargă iar la Ierusalim. Abia după trei zile au dat peste el, aşezat în Templu, în mijlocul învăţaţilor pe care-i asculta şi-i întreba despre Lege. Cu toţii priveau şi se minunau cum un copil poate sâ închidă gura bătrânilor şi învăţătorilor poporului, explicând foarte limpede capetele Legii şi parabolele profeţilor25.

3. Atunci s-a apropiat de el mama sa şi i-a zis: „Pentru ce ne-ai făcut asta, copile? Te-am căutat îngrijoraţi peste tot’*. Dar Isus i-a răspuns: „De ce mă căutaţi? Nu

ştiţi că eu trebuie să fiu cu cele ale Tatălui meu?”.

4. Doctorii şi fariseii au întrebat: „Tu eşti mama copilului acestuia?”. „Da”, a răspuns ea. Şi ei au zis: „Fericită eşti între femei, căci Dumnezeu a binecuvântat rodul pântecelui tău. O atât de mare slavă, virtute şi înţelepciune nu cunoaştem şi nici n-am auzit că ar fi existat vreodată”.

5. Isus s-a ridicat şi a plecat alături de mama sa. De atunci a început să-şi asculte părinţii, iar mama sa ţinea ascunse toate aceste întâmplări. Astfel înainta Isus în înţelepciune, în vârstă şi în har. Slavă lui în vecii vecilor. Amin.

APENDICE

Primele trei capitole ale *Evangheliei lui Pseudo-Toma* în latină

I. [Cum au fugit Maria şi Iosif cu pruncul în Egipt]

1. Pe când s-a fost iscat mare zarvă, căci Irod îl căuta prin tot locul pe Isus, ca să-I ucidă, un înger I-a povăţuit pe Iosif: „la-o pe Maria cu pruncul şi fugiţi în Egipt din calea ucigaşilor!”. Când au intrat în Egipt, Isus avea doi ani.

2. Trecând odată Isusprintr-un câmp semănat a întins mâna şi a cules câteva spice pe care le-a prăjit, apoi le-a ales şi a-nceput să le mănânce.

3. Când au ajuns în Egipt au primit găzduire în casa unei văduve. Acolo au rămas vreme de un an.

4. Isus împlinise trei ani. într-o zi a văzut cum se jucau câţiva copii şi a vrut să se joace şi el împreună cu dânşii. A luat un peşte uscat, l-a pus într-un lighean şi i-a poruncit să se zbată. Iar peştele chiar începu să se zbată. După aceea a zis către peşte: „Scuipă sarea din tine şi plimbă-te prin apă!*’. Şi întocmai s-a şi întâmplat. Câţiva megieşi, văzând cum s-au petrecut lucrurile, i-au povestit văduvei Ia care trăsese Maria. Iar văduva, auzind acestea, i-a şi alungat din casa ei.

IL [Un învăţător îi alungă din oraş]

1. într-o zi Isus trecea cu Maria, mama sa, prin piaţa din mijlocul oraşului. Acolo zări un învăţător care le vorbea elevilor. Deodată douăsprezece păsări care se ciupeau

între ele pe un acoperiş căzură drept în sânul învăţătorului. Văzând întâmplarea Isus se opri şi izbucni în râs.

2. Atunci învăţătorul, auzindu-l cum râde, zise plin de furie către discipolii săi: „Mergeţi şi aduceţi-l pe acela la mine!”. Şi după ce i l-au adus, învăţătorul îl prinse pe Isus de ureche şi-l întrebă: „Ce-ai văzut de râs?”. Isus răspunse: „Iată ce, învăţătorule: aveam palma plină cu boabe de grâu. Am întins-o şi am împrăştiat tot griul. Păsările, de teamă să nu le ia altcineva boabele, le-au dus din mijloc. De aceea se ciupeau între ele, ca să-şi împartă prada”26. Isus nu plecă de acolo până când nu se împliniră toate. învăţătorul îl alungă din oraş împreună cu mama sa.

III. [Cum a fost alungat Isus din Egipt]

1. îngerul Domnului ieşi înaintea Măriei şi-i zise: „Ia pruncul şi întoarce-te în ţinutul iudeilor, căci au murit toţi cei care-i doreau moartea”. Atunci s-a ridicat Maria împreună cu Isus şi au pornit spre Nazaret, un orăşel de pe moşiile tatălui ei.

2. După moartea lui Irod, losif a ieşit din Egipt şi l-a dus pe Isus în pustiu până când aveau să se potolească cei din Ierusalim, care doreau să ia viaţa pruncului. Şi a mulţumit lui Dumnezeu pentru că i-a dat de ştire şi pentru că a găsit har în faţa Domnului Dumnezeu. Amin.

Note

1. Acest scurt prolog figurează doar în recensiunile târzii. Evanghelia originală începe abrupt, cu capitolul al doilea. Intr-un manuscris grec, precizează Sever Voicu („L Histoire de P enfance de Jésus”, traducere inedită, prezentare şi note în *Écrits apocryphes chrétiens*, Paris, 1997, pp. 189-204) există un prolog mai lung, care leagă apocrifa noastră de *Protoevanghelia lui Iacob*.

2. „Şuvoi”: aşa am tradus cuvântul *rryax*. Întâmplarea se petrece după o ploaie torenţială, fapt amintit în ms. de la Sinai şi de la Vatican. Astfel putem înţelege de ce Isus limpezeşte apele. Vatican: „S-a stâmit o ploaie mare pe pământ şi Isus umbla prin ea. Şi era o ploaie teribilă, iar El strângea toate apele într-un bazin”.

3. Aminteşte de crearea omului de către Dumnezeu din *Geneză* 2, 7. Episodul plăsmuirii păsărilor „din lut” şi al însufleţirii lor este pomenit şi în Coran, surata a IlI-a, vs. 49.

4. Aluzie la *Matei* 12, l-2, unde Isus suportă aceeaşi acuză, de profanare a sabatului prin săvârşirea minunilor.

5. Un scrib Ana apare şi în *Protoevanghelia lui Iacob* (cap. 15, l-2). Ana încarnează pretutindeni personajul malefic, îngust la minte, adversar necondiţionat al lui Isus.

6. în gestul distructiv al copilului se întrevede o reminiscenţă gnostică. Episodul poate fi interpretat ca o „mostră” a aversiunii umane, a creaturii, faţă de opera creatoare a lui Dumnezeu. Gnosticii disting două momente în creaţie: formarea lumii materiale şi infuzia sufletului viu; aşadar creaţia *hilica* şi creaţia *psihică*. *Psihicii* pot deveni *pneumatici*, adică se pot mântui.

7. Adevărata explicaţie a defectelor pe care le are aici Isus se leagă de gnosticismul latent al apocrifei. Unii gnostici considerau că Isus avea un truppsi/i/c (cel care a fost sacrificat pe cruce) supus influenţelor pasiunilor. Alţii îl considerau îmbrăcat în aşa-zisele *seminţe pneumatice*, văzute ca modele ale viitoarelor suflete salvate. în sfârşit, alţii credeau că adevăratul Mântuitor (*Soter*) nu a coborât asupra lui Isus decât în momentul botezului, separindu-se de el înaintea Patimilor. Dacă ţinem cont de toate acestea, caracterul coleric, pornirile vindicative şi nestăpânirea lui Isus nu ni se mai par atât de stranii. Copilul Isus nu are nicio legătură cu Isus Cristos îndumnezeit prin botez. Prin urmare el se comportă ca orice *psihic* încă nemântuit. Caracterul divin se manifestă totuşi prin minuni *in negativa*.

8. în spovedania de pe patul morţii (*Viaţa lui Iosif tâmplarul* 17), Iosif îi cere iertare iui Isus pentru această „urecheală”, spunându-i că nu-şi dăduse încă seama de natura lui divină. Faptul câ Iosif se comportă faţă de fiul său ca orice părinte după trup, certându-l şi chiar servindu-i din când în când corecţii corporale constituie un indiciu important pentru atribuirea apocrifei comunităţii

ebionite (aceştia recunoşteau divinitatea lui Isus numai după botez şi susţineau că el s-ar fi născut ca oricare alt om).

9. Codicele slave publicate de J. Ivanov (*Bogomilski Knigi i Legendi*, Sofia, 1925) conţin în plus următorul fragment: „Dar losif se mânie şi-i zise învăţătorului: «Cine poate să-l înveţe pe acest copil ce este crucea? Poate crezi cumva că fratele meu!? Dar el e mai smerit şi mai blând decât toţi». Când îl auzi pe losif spunând asemenea cuvinte, Isus izbucni în râs şi-i zise lui Zaheu: «Învăţâtorule, tot ce ţi-a spus tatăl meu este adevărat»„.

10. Textul se referă la alfabetul grec. Caracterul gnostic al fragmentului este evident. Mărturia sfântului Irineu din *Adv. haeres*. I, 20, I confirmă acest lucru: „în plus, ei (gnosticii – n.n.) mai introduc şi o mulţime nesfârşită de scrieri apocrife, pentru a impresiona pe cei săraci cu duhul sau pe cei care nu cunosc scrierile autentice. în acelaşi scop, ei mai adaugă şi povestiri mincinoase precum aceasta: «Pe când Domnul era copil şi învăţa literele alfabetului, învăţătorul îl puse, după cum era obiceiul, să zică *alpha*. Şi Isus zise *alpha*. Apoi învăţătorul îi ceru să zică si *betha*. Dar Isus îi răspunse: Mai întâi spune-mi tu ce este *alpha* şi după aceea îţi voi spune şi eu ce *este betha* ». Ei explică răspunsul Mântuitorului în sensul că numai El ar fi cunoscut Incognoscibilul, pe care l-a înfăţişat sub forma literei *alpha* '. Despre simbolistica lui *alpha* şi a lui *omega* – începutul şi sfirşitul tuturor lucrurilor – vorbeşte şi *Apocalipsa lui loan*. în *Evanghelia lui Pseudo-Toma* însă alta este valoarea simbolică a celor două litere, prima şi ultima din alfabetul grec. *Alpha e* considerat ca principiu al emanaţiilor succesive. Astfel, dacă îl înţelegem pe *alpha*, putem înţelege toată creaţia, întrucât aceasta se află conţinută, în stare neexplicitată, în principiu. Structura lui *alpha* se regăseşte în celelalte litere ale alfabetului, care, toate, compun sintaxa întregii lumi. De altfel, gnosticii respingeau *Apocalipsa lui loan* şi dispreţuiau eschatologia, considerând-o inepţie vrednică de mintea neiniţiaţilor.

Pentru ei eschatologia se confundă cu protologia, căci mântuirea înseamnă redescoperirea seânteii divine ascunse în fiecare suflet şi dezvăluită prin purificare. Aşadar, pentru a reveni la textul nostru, cine cunoaşte pe *alpha* nu mai are nevoie să cunoască pe *omega*.

11. Vatican are următoarea versiune: „Isus s-a întors spre iudeii care erau cu Zaheu şi le-a zis: «Toţi cei care acum nu văd, vor vedea şi cei care nu înţeleg vor înţelege; surzii vor auzi, cei care mor pentru mine vor învia şi pe cei din înălţimi îi voi chema şi mai sus, aşa cum mi-a poruncit Cel care m-a trimis la voi»„.

12. O scenă identică e povestită în *Historia monachorum in Aegypto* 28 (traducerea lui Rufinus): doar că protagonistul nu esté Isus, ci Macarie Egipteanul. în satul lângă care acesta îşi avea chilia se comisese o crimă. Un om fusese acuzat, dar pe nedrept. Atunci, pentru a lămuri situaţia, Macarie, împreună cu tot satul, merge la mormântul celui ucis şi-l întreabă dacă acuzatul este într-adevăr vinovat de omor. Vocea mortului răspunde că nu. Nu pot să nu văd o influenţă clară a ciclului de apoftegme legate de cei doi Macarie (personaje extrem de populare în Egiptul creştin) asupra ciclului de povestiri despre copilăria lui Isus (în special *asupra Evangheliei arabe a copilăriei*).

13. Capitolul X este o interpolare târzie.

14. Vatican: „Când Maria a văzut minunea făcută de Isus, l-a sărutat şi a zis: «Doamne, ascultă-mă şi salvează-l (mântuieşte-I) pe fiul meu!»„. Ca în Evangheliile canonice, despre Maria se spune că păstra toate semnele minunate în inima sa. Episodul are o replică într-o apocrifa coptă despre leremia.

15. O dezvoltare narativă a pildei semănătorului din Matei 13, 3-8. Mi se pare evidentă culoarea milenaristă a capitolului. Tatăl şi fiul seamănă şi recoltează în aceeaşi zi. Cantitatea de grâu obţinută este uluitoare (a se vedea *şi Apocalipsa apocrifă a lui loan* sau, mai aproape de perioada scrierii noastre, cartea a V-a din *Contra haereses* a lui Irineu). Asemenea recolte îmbelşugate se vor întâlni

abia în mileniul ce va urma venirii a doua a Iui Isus.

16. După *Evanghelia arabă* a *copilăriei* (cap. 39), acest om înstărit ar fi chiar regele din Ierusalim. A se vedea şi *Evanghelia lui Pseudo-Matei* (cap. 37).

17. într-o altă versiune, losif primeşte comanda de la un ţăran pentru fabricarea unui plug. Isus îl roagă sâ-i lase pe dânsul sâ se descurce. Cum plugul făcut de Isus iese perfect, losif hotărăşte să-l dea la învăţat carte. Astfel se face legătura cu următorul capitol. Iustin, în *Dialogul cu Trifon*, sçrie câ „Isus făcea pluguri şi juguri*' (88, 8). în versiunea publicată de Tischendorf insă Isus devine maestrul lui losif, întrucât, după cum precizează autorul la început, acesta nu se pricepea decât la pluguri şi la juguri. Prin urmare habar nu avea să facă paturi. Isus îi corectează eroarea tot printr-o minune.

18. Prima dată când e pomenită „nevasta" lui losif, fără să fie însă numită. Pe autor nu-l interesează decât relaţia dintre losif şi Isus.

19. Calc după *Matei* 5, 2 şi textele paralele din sinoptice.

20. Vatican: „Toţi care se aflau atunci acolo îl ascultau cu plăcere; învăţătorul stătea lângă dânsul şi-l asculta plin de bunăvoinţă, îndemnându-l să explice mai departe. Şi s-a adunat mulţime mare. Cu toţii ascultau sfântă învăţătură pe care le-o dădea Isus şi predicile plăcute ce-i ieşeau din gură. Căci pe cât de mic era el, pe atât de mari erau lucrurile pe care le spunea".

21. lacob, unul dintre cei patru fii ai lui losif din prima căsătorie. A se vedea şi *Protoevanghelia lui lacob*. Episodul muşcăturii de şarpe e amintit de losif în *Viaţa lui losif tâmplarul* 17.

22. Scena e povestită identic şi în *Evanghelia araba a copilăriei*, cap. 43. O asemenea vindecare (de fapt, autovindecare) este povestită şi de Palladius, în *Istoria lausiacd* 18, 10. Protagonistul este Macarie Alexandrinul (cei doi Macarie sunt adesea confundaţi însă). Acestae muşcat de o aspidă în timp ce săpa un puţ. După muşcătură (mortală, zice textul), Macarie apucă aspida

fără nicio teamă, cu amândouă mâinile şi o face bucăţi zicându-i: „Dumnezeu nu te-a trimis aici: cum ai îndrăznit să vii de capul tău?n.

23. Ultima serie de miracole ale evangheliei sunt benefice. Ca şi cum cititorului, deja iniţiat, i se poate dezvălui acum şi latura luminoasă, pozitivă a acţiunii Mântuitorului.

24. Capitolele XVII şi XVIII din ediţia Tischendorf constituie interpolări târzii.

25. Trimite la *Luca* 2, 41-51.

26. Chiar dacă sensul nu este identic, aceeaşi povestire apare şi în *Viaţa lui Apollonios din Tyana* a lui Filostrat IV, 3. Citez fragmentul pentru confruntare: „într-o zi, pe când [Apollonios] vorbea [efesenilor] despre comunitatea obştească şi arăta că trebuie să ne hrănim unii pe alţii, nişte vrăbii stăteau cocoţate, în tăcere, pe arbori, dar dintr-o dată una dintre ele se înălţă piunind, de parcă le-ar fi îndemnat pe celelalte surate; la auzul piuitului, acestea începură şi ele să ciripească şi îşi luară zborul sub conducerea celei dintâi. Totodată Apollonios îşi curmă firul cuvântării, ştiind prea bine de ce plecaseră păsările, fără însă a tălmăci faptul mulţimii (...). Apollonios schimbă vorba, spunând: «Un copil, ce aducea orz într-un castron, a alunecat, a adunat orzul de pe jos fără prea mare grijă şi plecând mai departe, a lăsat o puzderie de boabe risipite pe jos, iar vrabia care văzuse totul a venit să le înştiinţeze pe celelalte despre acest noroc şi să le poftească să mănânce împreună cu ea»'' (trad. Marius Alexianu). Morala istorioarei e că tot aşa trebuie să procedeze şi oamenii, adică să devină altruişti. S-ar putea, de ce nu?, ca fragmentul apocrifei noastre să fie o replică la istorioara lui Filostrat, învăţătorul batjocorit de Isus reprezentind un avatar anonim al magului pitagorician.

Introducere la *Evanghelia araba a copilăriei*

Se numeşte aşa datorită faptului că, până la sfârşitul secolului trecut, nu i se cunoaşiea decât versiunea arabă. în 1899 însă E.A. Wallis Budge publică şi o versiune siriacâ (rezultată din colaţionarea a două manuscrise), drept

pentru care. mai corect, am putea-o numi *Evanghelia siro-arabă a copilăriei* (alt titlu folosit de editori este *Viaţa lui Isus în arabă*). Pentru versiunea arabă dispunem de două manuscrise: unul provine din biblioteca lui J. Golius şi se găseşte în momentul de faţă la *Biblioteca Bodleiană* din Oxford: celălalt, *Codex Orientalis*, sc găseşte la *Biblioteca Laurcntină* din Florenţa. H. Sike a publicat prima traducere latină, în 1697, folosindu-se de manuscrisul bodleian. Versiunea Iui a fost ulterior preluată, cu diferite modificări, de Fabricius, Jones, Giles, Schmid, Migne, Cowper, Thilo şi Tischendorf.

Versiunea siriacă a fost identificată şi tradusă de Peeters (1914). Savantul francez demonstrează că textul arab este ulterior celui siriac, pe care, de fapt, îl traduce într-o manieră destul de liberă.

Sursele acestei apocrife sunt numeroase şi diverse. De pildă, capitolele l-l4 sunt inspirate din *Protoevanghelia lui lacob*; capitolele 41-55, adică ultimele, prelucrează datele oferite de *Pseudo-Toma*. Capitolele din mijlocul *Evangheliei* constituie partea cea mai originală. Ele ne înfăţişează minuni a căror protagonistă este Fecioara, intercesoare privilegiată a credincioşilor pe lângă Isus-Duninezcu. Majoritatea acestor minuni se operează prin scutecul sau apa sfinţită în care a fost spălat pruncul divin. Avem în faţă una dintre cele mai exotice scrieri apocrife. Parcurgem o adevărată epopee a fabulosului nemaiţinut în frâu. Accentul cade pe demonstrarea caracterului divin al pruncului Isus. Miracolele au funcţie revelatorie. Ele sunt pure epifanii. într-o lume în care predomină caracterul aniconic, radical transcendent, ncreprezentabil al divinităţii, miracolele aduc dovada, şocantă, a întrupării Dumnezeului Celui viu.

Capitolele l-l0 (sau chiar până la 14), precum şi 41-55 au fost adăugate ulterior nucleului alcătuit de capitolele 11-42. Există influenţe din *Protoevanghelia lui lacob*, *Pseudo-Toma*, *Viaţa lui losif tâmplarul*. Nu se poate reconstitui un text originar pur, dat fiind caracterul eminamente popular al *Evangheliei arabe*.

*

Traducerea s-a făcut după versiunea latină publicată de Tischendorf. Subtitlurile capitolelor îmi aparţin.

Orientare bibliografică

E.A. Wallis Budge, *The History of the Blessed Virgin Mary and the History of the Likeness of Christ*, 2 voi., Londra, 1899.

P. Peeters, *Évangiles apocryphes*, Paris, 1914.

M. Provera, *Il Vangelo arabo dell'Infanzia*, Ierusalim, 1973.

G. Widengren, *Les Religions d'Iran*, 1969.

Evanghelia arabă a copilăriei Mântuitorului

ÎN NUMELE TATĂLUI ŞI AL FIULUI ŞI AL SFÂNTULUI DUH, UN SINGUR DUMNEZEU

Cu ajutorul şi îngăduinţa Supremei Divinităţi începem să scriem cartea minunilor lui Isus Cristos, Stăpânul, Domnul şi Mântuitorul nostru, intitulată *Evanghelia copilăriei*, în pacea Domnului. Amin.

I. [Cuvintele lui Isus în leagăn]

1. Am găsit ceea ce urmează în cartea preotului Iosif. Acesta a trăit pe vremea lui Cristos, iar unii zic că ar fi fost însuşi Caiafa.

2. Aşadar el povesteşte că Isus a vorbit pe când se afla în leagăn zicând mamei sale, Maria: „Eu sunt Isus, Fiul lui Dumnezeu, *Logosul* pe care l-ai născut; după cum ţi-a vestit îngerul Gabriel. Tatăl meu m-a trimis ca să izbăvesc lumea''1.

II. [Călătoria la Betleem]2

în anul 309 al erei Iui Alexandru3 a venit poruncă de Ia Augustus ca fiecare sa se înscrie în locul unde s-a născut. Aşadar Iosif s-a ridicat şi, luând-o pe Maria, a plecat din Ierusalim către Betleem. Când au ajuns lângă o peşteră, Maria i-a zis lui Iosif că i se apropie sorocul naşterii şi nu mai poate continua drumul până în oraş. „Hai să intrăm în peştera aceasta", a zis ea. Soarele stătea să apună. Atunci Iosif a plecat în grabă să-i caute o femeie de ajutor. Cum tot umbla încolo şi-ncoace zări o bătrână evreică născută în Ierusalim şi-i zise: „Fii binecuvântată!

Rogu-te, vino şi intră în această peşteră unde o femeie se pregăteşte să nască!”.

III. [Moaşa din Ierusalim]

Bătrâna şi Iosif ajunseră Ia peşteră după apusul soarelui. Intrară. Şi, iată, încăperea era plină de lumini mai frumoase decât cele ale unor lămpi sau candelabre şi mai strălucitoare decât razele de soare. Pruncul, învelit în scutece şi aşezat într-o iesle, sugea liniştit la sânul mamei sale, Maria. Priveau amândoi miraţi la lumina aceea. Atunci bătrâna o întrebă pe Maria: „Tu eşti mama pruncului?”. Şi după ce Maria încuviinţă din cap bătrâna zise: „Nu semeni deloc cu celelalte fiice ale Evei”. Maria răspunse: „După cum Fiul meu nu seamănă întru nimic cu ceilalţi prunci, tot astfel şi cea care L-a născut nu are egal între femei”. Bătrâna zice: „Stăpâna mea, iată, eu am venit să-ţi cer un leac, căci de multă vreme sufăr de paralizie”. Atunci stăpâna noastră Maria i-a zis: „Pune-ţi mâinile deasupra copilului!”. Şi cum făcu aceasta, îndată se însănătoşi. Apoi a ieşit din peşteră zicând: „De acum voi fi roaba şi slujitoarea pruncului acestuia câte zile-oi avea!”.

IV. [închinarea păstorilor]

Atunci sosiră şi păstorii. Ei aprinseră focul şi fremătau de bucurie. Şi, iată, li s-au arătat oştirile cereşti lăudând şi slăvind pe Dumnezeu. Păstorii se luară după ele, astfel încât peştera deveni pentru o clipă asemeni unui Templu al lumii cereşti. Laolaltă glasuri cereşti şi pământeşti slăveau şi preamăreau pe Dumnezeu la naşterea lui Cristos. Văzând atâtea miracole clare bătrâna evreică îi mulţumi lui Dumnezeu aşa: „îţi mulţumesc, o, Dumnezeule, Dumnezeule al lui Israel, că ai îngăduit ochilor mei să vadă naşterea Mântuitorului lumii”4.

V. [Tăierea împrejur]5

în ziua a opta pruncul trebuia să fie tăiat împrejur. L-au tăiat chiar acolo, în peşteră. Bătrâna evreică a luat pieliţa (alţii spun că i-a luat cordonul ombilical! — n.n., C.B.) şi a pus-o într-o sticluţă cu ulei de nard mai vechi, pe care a dat-o unui fiu al ei, parfumat, zicându-i: „Ai grijă să nu vinzi nimănui sticluţa cu nard, chiar dacă ţi s-ar oferi

trei sute de dinari!”. Aceasta e sticluţa pe care a cumpărat-o Maria, păcătoasa, şi a vărsat-o peste capul şi picioarele Domnului nostru, Isus Cristos, ştergându-le apoi cu părul său6.

După zece zile au adus pruncul la Ierusalim, iar în a patruzecea zi de la naştere au mers cu el la Templu, înaintea Domnului, şi au jertfit pentru dânsul; lucru prescris şi de Legea lui Moise în felul următor: „Toţi întâi născuţii de sex bărbătesc vor fi numiţi sfinţi ai lui Dumnezeu!”.

VI. [Prezentarea la Templu]

Când Fecioara Maria, mama sa, îl ţinea fericită în braţe, bătrânul Simion l-a văzut strălucind ca un stâlp de lumină; era înconjurat de îngeri, care-l proslăveau asemenea gărzii din jurul unui rege. Simion se apropie în grabă de Maria şi, întinzând mâinile către ea, zise Domnului Cristos: „Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace; căci ochii mei văzură îndurarea Ta, pe care ai pregătit-o spre mântuirea tuturor popoarelor, lumină pentru toate neamurile şi slavă pentru poporul Tău, Israel”.

Ana, profetesa, a luat şi ea parte la ceremonie mulţumindu-i lui Dumnezeu şi urându-i fericire Măriei.

VIL [închinarea magilor]

La naşterea Domnului Isus în Betleemul Iudeii, pe vremea regelui Irod, au venit trei magi de la Răsărit şi au intrat în Ierusalim, după cum prorocise Zarathustra7; şi au adus cu ei daruri: aur, smirnă şi tămâie8. Inchinându-se, au oferit darurile pruncului Isus. Maria a luat un scutec9 şi l-a dat lor drept mulţumire pentru atâtea bogăţii. Ei l-au primit cu cea mai înaltă cinstire. Tot atunci Ii s-a arătat un înger sub chipul stelei ce-i călăuzise la venire; s-au luat după raza ei şi au pornit la drum; şi au ţinut-o aşa până au ajuns în patria lor.

VIII. [Sosirea magilor în patria lor]

Regii şi principii le-au ieşit înainte şi, plini de nerăbdare, i-au întrebat ce-au văzut şi ce-au făcut, cum au călătorit la dus şi la întors, dar mai ales ce-au adus de-

acolo? Magii au arătat scutecul primit de la Maria. Atunci au făcut mare sărbătoare şi, după obiceiul lor, au aprins un foc şi i s-au închinat. Apoi au aruncat scutecul în mijlocul flăcărilor, care l-au înghiţit îndată. Dar după ce focul s-a stins, ei au găsit scutecul ca Ia început, de parcă flăcările nici nu l-ar fi atins. Atunci au început să-I sărute şi să şi-l pună peste cap ori peste ochi zicând: Acesta este Adevărul10; mare minune că focul n-a reuşit să-l facă scrum sau măcar să-l ardă un pic*'. Apoi l-au luat şi cu cea mai aleasă cinstire l-au pus în vistieria lor.

IX. [Mânia lui Irod]

Când Irod văzu că magii îl păcăliseră, fiindcă nu mai trecuseră la întoarcere pe la el, îi chemă pe toţi preoţii şi înţelepţii din ludeea şi le zise: „Lămuriţi-mă, unde trebuia să se nască Cristosul (unsul)?". Şi cum aceia răspunseră că în Betleemul Iudeii, Irod începu să urzească moartea Domnului Isus Cristos.

Atunci un înger al Domnului i-a apărut lui losif în vis şi i-a zis: „Scoală-te, ia pruncul şi pe maica lui şi plecaţi în Egipt!". La primul cântat al cocoşilor ei se sculară şi porniră la drum.

X. [Fuga în Egipt]

losif se tot gândea cum avea să-şi pregătească acea călătorie. Când veni dimineaţa, văzu că făcuseră un pic de drum. Deja se apropiau de un oraş mare unde se afla un idol căruia toţi ceilalţi idoli şi zei ai egiptenilor îi aduceau daruri şi ofrande. Aici slujea un preot care transmitea locuitorilor Egiptului şi ai ţinuturilor sale tot ce spunea Satana prin gura idolului11. Iar preotul avea un fiu în vârsta de trei ani, posedat de câţiva demoni. Sărmanul copil vorbea vrute şi nevrute, împroşcând cuvinte grele, iar când îl apucau pandaliilc îşi sfişia veşmintele, rămânând în pielea goală, şi azvârlea cu pietre după oameni.

în oraş exista şi un sanatoriu consacrat acelui idol. Sosind dar losif împreună cu Maria şi instalându-se aici, toţi s-au înspâimântat. Atunci căpeteniile şi preoţii idolilor au alergat într-un suflet la idolul cel mare şi l-au întrebat: „Ce-i cu vâlva şi cutremurarea ce s-au iscat pe pământul

nostru?”. Idolul le-a zis: „A venit la noi un zeu ascuns, care este cu adevărat Dumnezeu; niciun alt zeu, în afară de El, nu merită cultul divin, căci numai El este Fiul lui Dumnezeu. Pământul însuşi, cum l-a presimţit, s-a cutremurat; la venirea Lui s-a zguduit şi s-a despicat. Noi ne temem cumplit de puterea lui uriaşă”12. Chiar în clipa aceea idolul se prăbuşi. Toţi locuitorii Egiptului şi mulţi alţii pe deasupra alergară să vadă dezastrul.

XL [Vindecarea unui copil posedat]

Fiul preotului, apucat de boala lui obişnuită, intră în sanatoriu. Aici dădu peste losif şi peste Maria, de care toţi ceilalţi se temeau să se mai apropie. Stăpâna Maria spălase scutecele Domnului iar acum le întindea la uscat pe nişte scânduri. Copilul posedat de demoni veni, luă un scutec şi-l puse pe cap. în clipa aceea demonii începură să-i iasă din gură, în chip de şerpi ori de corbi, şi s-o ia la fugă. Iar copilul începu să laude pe Dumnezeu şi să mulţumească Domnului care-l vindecase.

Când tatăl aceluia văzu că s-a vindecat, îl întrebă:„JFiule, ce s-a întâmplat cu tine? Cum te-ai vindecat?”. Fiul răspunse: „Când demonii s-au năpustit peste mine, m-am îndreptat spre sanatoriu. Acolo am întâlnit o femeie sfântă cu un prunc. Tocmai întindea rufele proaspăt spălate pe nişte scânduri. Atunci eu am înhăţat un scutec dintre acelea şi, punându-mi-l pe cap, îndată m-au lăsat demonii şi au fugit”. Plin de o imensă bucurie, tatăl a zis: „Fiule, poate că pruncul acela este însuşi Fiul Dumnezeului Celui viu care a creat cerurile şi pământul. Căci, de cum a trecut El pe lângă noi, idolul s-a sfarâmat şi toţi zeii s-au prăbuşit şi au pierit sub puterea lui uriaşă”.

XII. [Temerile Sfintei Familii]

Astfel s-a împlinit profeţia care zice: „Din Egipt l-am chemat pe Fiul meu”13. Dar losif şi Maria, auzind că idolul acela s-a prăbuşit şi a pierit, s-au înfricoşat şi s-au temut. Atunci au zis aşa: „Când eram în Israel, Irod şi-a pus în gând să ia viaţa lui Isus şi pentru aceasta a ucis toţi pruncii din Betleem şi din împrejurimi. Iar acum nu-i nicio îndoială că egiptenii, îndată ce vor auzi de sfarâmarea

idolului lor, ne vor arde de vii”14.

XIII. [Tâlharii]

Plecând de acolo au ajuns într-un loc bântuit de tâlhari. Aceştia, după ce jefuiseră mai mulţi drumeţi de haine şi bagaje, îi legară fedeleş. Dintr-o dată tâlharii aud o larmă uriaşă, aidoma larmei stârnite de alaiul unui Rege magnific, care pleacă din reşedinţa sa însoţit de armată, de cavalerie şi în bubuituri de darabană. Buimăciţi, tâlharii o luară Ia fugă lăsând acolo tot ce furaseră.

Ostatecii se ridicară, îşi desfacură unii altora legăturile şi, luându-şi bagajele, o porniră la drum. Ceva mai încolo se întâlniră cu losif şi Maria şi-i întrebară: „Unde este regele acela care se apropia făcând atâta larmă încât, la auzul ei, tâlharii ne-au lăsat şi noi am putut scăpa teferi?”. losif le răspunse: „Vine în urma noastră!1’15.

XIV. [Femeia îndrăcită]

Apoi au sosit în alt oraş, unde se afla o femeie stăpânită de diavol, într-o noapte, când ea se dusese după apă16, blestematul şi răzvrătitul acela de diavol17 intră în ea. Sărmana femeie nu mai suporta nici să fie îmbrăcată, nici să şadă în casă. Degeaba o legau cu funia sau cu lanţul. Rupea tot şi fugea dezbrăcată prin pustietăţi. Ori se aşeza la răspântii şi printre lespezi de morminte şi azvârlea cu pietre după oameni, aducând multe necazuri pe capul alor săi.

Când o văzu, Măriei i se făcu milă. Şi diavolul o părăsi îndată, sub chipul unui om tânăr care fugea şi zicea: „Vai mie din pricina ta, Marie, şi a Fiului tău!”. Aşa a scăpat femeia aceea de chin. Apoi, venindu-şi în fire, s-a ruşinat de goliciunea ei şi s-a dus acasă ferindu-se să dea ochii cu careva. După ce s-a îmbrăcat a povestit tatălui şi tuturor alor săi cum se petrecuseră lucrurile. Iar aceştia, cei mai de seamă cetăţeni ai oraşului, i-au găzduit pe Maria şi pe losif cu toată cinstirea cuvenită.

XV. [Mireasa mută]

A doua zi, după ce şi-au luat merinde pentru drum, au plecat de acolo. Pe la chindii ajunseră în altă cetate, unde tocmai se făcea o nuntă. Numai că, prin urzelile

diavolului cel blestemat şi prin farmece vrăjitoreşti, mireasa amuţise şi nu mai putea vorbi defel.

Când Maria a intrat în cetate cu Fiul său, Domnul Cristos, în braţe, mireasa cea mută a zărit-o. A întins mâinile către Domnul Cristos şi, smulgându-L de la pieptul Măriei, L-a luat în braţe, L-a strâns tare la sânul ei şi L-a sărutat; apoi a început să-L legene dintr-o parte într-alta stând aplecată deasupra Lui. Şi, ca prin farmec, limba i se dezlegă şi urechile i se destupară. Şi-i mulţumi lui Dumnezeu, slăvindu-I, că o făcuse iarăşi sănătoasă. Iar locuitorii acelei cetăţi jucară toată noaptea de bucurie că Dumnezeu şi îngerii Lui coborâseră la ei.

XVI. [Altă femeie îndrăcită]

Şi au rămas acolo trei zile, ţinuţi la mare cinste şi petrecând minunat. După care şi-au pus merinde pentru drum, şi-au luat rămas bun de la oameni şi au mas într-altă cetate unde, cum era firesc, aveau de gând să înnopteze. Aici trăia o femeie virtuoasă. Odată, pe când îşi spăla rufele Ia râu, diavolul cel blestemat cu chip de şarpe se năpusti asupra ei şi i se-ncolăci în jurul pântecului18. Şi de-atunci noapte de noapte o chinuia cumplit.

Ei bine, femeia aceea, văzând-o pe stăpâna Maria cu pruncul, Domnul Cristos, la sân, i-a zis mânată de dorinţă: „Stăpână, lasă-mă să iau în braţe pruncul şi să-l sărut!”. Maria a lăsat-o. Şi îndată ce L-a atins cu mâinile, Satana a slobozit-o şi a luat-o la fugă. Nici că l-a mai văzut femeia de atunci. Drept pentru care toţi cei de faţă au adus slavă Dumnezeului Preaînalt. Iar femeia i-a răsplătit din belşug pe drumeţi.

XVII. [Lcproasa]

A doua zi, aceeaşi femeie a luat apă înmiresmată ca să-l spele pe Isus. După ce I-a spălat, a adunat apa şi a vărsat o parte din ea peste trupul mâncat de lepră al unei copile care locuia acolo. Şi îndată copila se vindecă de lepră. Atunci locuitorii cetăţii au zis: „Fără nicio îndoială losif, Maria şi Pruncul acesta sunt zei, nu oameni”19.

Şi pe când cei trei se pregăteau să plece de acolo, iată, se apropie de ei fata care fusese bolnavă de lepră şi-i

roagă să o ia tovarăşă de drum.

XVIII. [Un copil lepros]

Ei încuviinţară iar fata li se alătură.

Aşa ajunseră într-un oraş a cărui cetăţuie aparţinea unui principe foarte vestit. în cetăţuie erau şi locuinţe pentru oaspeţi. Făcură popas aici. Fata intră în camera soţiei principelui şi, găsind-o pe aceasta tristă şi cu ochii în lacrimi, o întrebă care era pricina durerii? „Să nu te mire, a răspuns această, că mă vezi plângând. Căci mare mâhnire mă apasă şi până acum n-am îndrăznit să mă destăinui nimănui". Fata i-a zis: „Poate dacă-mi dezvălui mie şi mă iei părtaşă la suferinţa ta, voi găsi un leac". „Te rog numai sâ păstrezi secretul şi să nu-l zici nimănui", răspunse soţia principelui. „Eu sunt căsătorită cu un principe care stăpâneşte o mulţime de cetăţi. Dar multă vreme după ce m-a luat de soţie eu nu i-am dăruit niciun fiu. Când, în sfârşit, i-am dăruit unul, acesta a fost lepros. Văzându-l astfel, principele l-a renegat iar mie mi-a zis: «Ori ucide-l, ori încredinţează-l unei doici, care să-l crească într-un loc pustiu de unde nimeni să nu mai ştie ceva despre el! De tine mă rup cu totul, căci după ceea ce mi-ai făcut nici nu mai vreau să te văd». De atunci parcă mi-am pierdut minţile şi zac aici răpusă de durere. Vai, fiul meu! Vai, soţul meu!".

Atunci copila a grăit aşa: „Nu-ţi spuneam eu că voi găsi leac pentru nenorocirea ta? Ascultă-mă! Şi eu eram leproasă, dar m-a curăţit un zeu care se numeşte Isus, fiul Măriei". Femeia întrebă îndată: „Unde se află zeul acesta de care îmi vorbeşti?". „Chiar lângă tine", răspunse copila. „Au mas cu toţii sub acoperişul casei tale." „Cum se poate aşa ceva", grăi femeia, „arată-mi, unde sunt?". „Iată-irăspunse copila-, pe losif şi pe Maria. Pruncul lor se numeşte Isus. El este cel care m-a scăpat de boală şi de chin". „O să-mi arăţi şi mie – zise femeia – cum te-ai vindecat de lepră, nu-i aşa?". „Cum să nu!?", răspunse copila: „Am luat apa în care mama şi-a spălat pruncul şi am vărsat-o peste mine. Şi îndată mi-a trecut lepra".

Atunci soţia principelui se ridică şi-i pofti pe aceia sâ-

i fie oaspeţi. Iar pentru Iosif pregăti un banchet strălucitor, la care veniră cei mai de seamă bărbaţi din cetate. A doua zi de dimineaţă luă apa înmiresmată unde tocmai fusese îmbăiat Isus şi, aducându-l pe fiul său, îl stropi cu ea. Şi pe loc fiul se curăţă de lepră. Iar mama, slăvind şi mulţumind lui Dumnezeu, zise: „O, Isuse, fericită mama care Te-a născut! Căci pe cei de aceeaşi fire cu tine îi cureţi cu apa în care a fost scăldat trupul Tău

Apoi a copleşit-o cu daruri pe stăpâna Maria şi şi-a luat rămas bun de la ea cu toată cinstirea cuvenită.

XIX. [Tânărul fermecat]

Sosiră în altă cetate, unde au vrut să rămână peste noapte. Poposiră aşadar în casa unui om abia însurat, care însă, atins de puterea unei vrăji, nu se putea bucura de nevastă-sa. Dar cum şi-au petrecut ei noaptea sub acoperişul aceluia, îndată i s-a desfăcut vraja. A doua zi, la răsăritul soarelui, se pregăteau să plece. Atunci bărbatul Ie ieşi înainte şi, drept mulţumire, făcu în cinstea lor un ospăţ mare.

XX. [Povestea unui măgar]

Aşa că au plecat de-acolo abia în ziua următoare. Pe când se apropiau de altă cetate, văzură trei femei care se întorceau plângând de la cimitir. Maria zise copilei care-i însoţea: „Mergi şi întreabă-le cine sunt şi ce nenorocire li s-a întâmplat?”. Ele însă n-au vrut să răspundă. Dar au întrebat-o pe copilă: „Voi de unde veniţi şi încotro vă duceţi? Nu vedeţi că se lasă noaptea!?”. „Suntem drumeţi – a răspuns copila – şi căutăm un loc de mas pentru noapte”. Atunci femeile i-au zis: „Veniţi şi înnoptaţi la noi”. Şi au mers după ele. Au fost primiţi într-o casă nouă, frumos gătită, ce mai!, gospodărie în toată regula. Asta se întâmpla pe timp de iarnă.

Copila intră în odaia celor trei femei şi le găsi din nou plângând în hohote şi jeluindu-se. Lângă ele se afla un măgar acoperit cu un veşmânt fastuos. Femeile îi puseseră dinainte un braţ de susan, îl sărutau întruna şi-i dădeau să mănânce. Copila, mirată, le întrebă ce-i cu măgarul acela în mijlocul odăii? Iar femeile răspunseră printre lacrimi:

„Măgarul pe care-l vezi era fratele nostru, născut din acelaşi pântece ca şi noi. După moartea tatălui nostru ne-a rămas o avere uriaşă. Cum nu aveam decât un frate, am hotărât să-l însurăm şi să-i facem o nuntă omenească. Dar nişte femei roase de invidie l-au vrăjit pe ascuns. Şi într-o noapte, puţin înainte de mijirea zorilor, când uşile casei erau încuiate, am văzut că fratele nostru s-a preschimbat într-un măgar, aşa cum îl vezi şi tu, cu ochii tăi. Vai, ce tristeţeI Şi tată nu avem, ca să ne mângâie! Am chemat pe toţi învăţaţii, pe toţi magii şi vrăjitorii din lume. Degeaba! De câte ori ne copleşeşte durerea ieşim împreună cu mama şi plângem la mormântul părintelui nostru. Apoi ne întoarcem acasă”20.

XXL [...ce-şi recapătă adevăratul chip]

Cum auzi copila vorbele acestea zise: „Mai îndurați puţin şi n-o să mai plângeţi! Căci leacul durerii voastre se află aproape, chiar aici, în casă. Cândva eu însămi am avut lepră, dar îndată ce-am cunoscut-o pe femeia cu pruncul Isus, abia născut, care m-a stropit cu apa de la îmbăierea lui, m-am vindecat. Sunt încredinţată că are leac şi pentru necazul vostru. Aşa că mergeţi Ia stăpâna mea, Maria, chemaţi-o la voi în odaie şi destăinuiţi-i secretul. Apoi, cu umilinţă, rugaţi-o să vă ajute”.

Auzind cuvintele fetei, cele trei au alergat la stăpâna Maria, au adus-o în odaie şi au stat înaintea ei plângând în hohote şi zicând: „O, Stăpâna noastră, Maria, ai milă de roabele Tale! Căci nu-i nimeni mai în vârstă, ori cap al familiei care să aibă grijă de noi. Iată, măgarul acesta din faţa ta este fratele nostru. Dar nişte femei I-au vrăjit şi l-au adus în halul în care-l vezi. De aceea te rugăm, îndură-te de noi!”. Măriei i se făcu milă de nenorocirea lor. îl luă pe Domnul Isus şi îl aşeză pe spatele măgarului, plângând laolaltă cu cele trei femei şi zicând către Isus Cristos: „Fiule, vindecă măgarul acesta prin puterea Ta nemăsurată şi fă-l iarăşi om înzestrat cu judecată precum era la început!”. Numai ce-au ieşit aceste cuvinte din gura stăpânei Maria, că măgarul s-a şi transformat în om – un tânăr fără cusur.

Apoi cu toţii – tânărul, mama şi surorile Iui – s-au închinat stăpânei Maria. Iar pe Copil l-au ridicat deasupra capului, chiar de mai multe ori, zicând: „Fericită este femeia care Te-a născut, o, Isuse, Mântuitorul lumii! Fericiţi sunt ochii care se înfruptă din bucuria chipului Tău!”.

XXII. [Căsătoria]

Atunci surorile au grăit către maica lor: „Iată, fratele nostru şi-a redobândit chipul omenesc cu ajutorul Domnului nostru Isus Cristos şi prin mijlocirea copilei, care ne-a îndreptat către Maica şi către Fiul ei. Cum fratele nostru este neînsurat, credem că se cuvine să i-o dăm de soţie chiar pe această copilă, slujitoarea Măriei”. Apoi s-au dus la Maria şi au întrebat-o. Şi ea a fost de acord.

Au pus la cale o nuntă ca-n poveşti. Tristeţea li s-a preschimbat în bucurie şi bocetul în horă. Au râs, s-au veselit, au cântat şi au jucat în haine mândre şi strălucitoare. Apoi au recitat Profeţii şi-au lăudat aşa pe Domnul: „O, Isuse, Fiu al lui David, care preschimbi tristeţea-n bucurie şi jalea-n veselie!”. losif şi Maria au rămas acolo zece zile. La plecare au fost conduşi cu mare cinste de către gazde. Acestea, după ce-şi luară bun rămas, începură din nou să plângă. Dar mai amarnic decât toţi plângea copila21.

XXIII. [Tâlharii]

De acolo începea un ţinut pustiu, bântuit de hoţi şi de tâlhari. Deşi losif şi Maria ştiau prea bine ce-i aşteaptă, totuşi au hotărât să traverseze locul pe timp de noapte. La un moment dat, zăresc doi tâlhari întinşi pe pământ, iar alături de ei o mulţime întreagă (tovarăşi de-ai lor), care dormeau somn greu. Cei doi tâlhari se numeau Titus şi Damachus. Şi i-a zis Titus lui Damachus: „Te rog, lasă-i pe oamenii aceştia în pace, ca să nu-i simtă tovarăşii noştri!”. Damachus însă nici n-a vrut s-audă. Atunci Titus i-a zis: „Uite, ia de la mine patruzeci de drahme despăgubire”. Ba i-a întins şi brâul cu care era încins, pentru ca acela să nu deschidă gura şi să vorbească.

Când a văzut stăpâna Maria ce mare bine le-a făcut tâlharul, i-a zis: „Domnul Dumnezeu te va sprijini cu dreapta Sa şi-ţi va ierta toate păcatele!”. Iar Domnul Isus i-a răspuns Maicii Sale: „O, Mamă, peste treizeci de ani, când iudeii mă vor răstigni în Ierusalim, aceşti doi tâlhari vor fi ridicaţi pe cruce împreună cu mine: Titus, Ia dreapta, iar Damachus, la stânga mea. Şi-n ziua următoare Titus va intra înaintea mea în paradis”22. Maria a zis: „Să te ferească Dumnezeu de una ca asta, Fiule!*. Apoi s-au îndreptat către cetatea idolilor, care, la apropierea lor, s-a preschimbat în dune de nisip.

XXIV. [Sfântă Familie în Matareea]

De acolo au apucat-o spre oraşul sicomorilor, adică Matareea23 de astăzi. La Matareea Isus a făcut un izvor în care Maica Lui i-a spălat cămaşa. Din suflarea Domnului amestecată cu apa s-a răspândit un balsam minunat în tot ţinutul acela.

XXV. [Sfânta Familie în Memfis]

Apoi au coborât la Memfis24, unde l-au văzut pe Faraon. Au rămas în Egipt vreme de trei ani. Iar Domnul Isus a făcut multe minuni care nu se găsesc scrise nici în *Evanghelia copilăriei*, nici în *Evanghelia completă*.

XXVI. [întoarcerea acasă]

După trei ani au plecat din Egipt către casă. Dar când au ajuns la hotarele Iudeei, Iosif s-a temut să intre. Fiindcă, deşi Irod murise, pe tron se afla acum fiul aceluia, Archelaos. în cele din urmă o luă totuşi prin Iudeea. Atunci îi apăru un înger al Domnului şi-i zise: „O, Iosif, mergi în cetatea Nazaret şi rămâi acolo!”.

într-adevàr e lucru de mirare ca Stăpânul tuturor ţinuturilor să fie purtat astfel şi plimbat de colo-colo prjn propria-i împărăţie.

XXVII. [Bolile din Betleem]

Cetatea Betleemului25 era plină de boli grele. Copiilor le supurau ochii, iar peste puţin timp mureau. Trăia acolo o femeie cu un copil bolnav, la un pas de moarte. Ea veni la stăpâna Maria, pe când aceasta îl îmbăia pe Isus Cristos, şi-i zise: „O, Maria, uită-te şi la fiul

meu care se chinuie din pricina bolii!”. Maria o ascultă şi-i zise: „la un pic din apa în care mi-am îmbăiat pruncul şi stropeşte-ţi fiul!”. Femeia făcu întocmai şi îndată copilul se linişti. După ce dormi puţin se trezi vindecat şi sănătos.

Atunci mama copilului, în culmea bucuriei, veni la Maria să-i mulţumească. Dar acesta îi zise: „Mulţumeşte-i lui Dumnezeu, căci El ţi-a vindecat fiul!”.

XXVIII. [Alt copil bolnav]

Tot acolo trăia o femeie vecină cu prima. Fiul ei suferea de aceeaşi boală. Şi cum, sărăcuţul, aproape orbise, plângea întruna, zi şi noapte. Atunci mama copilului vindecat i-a zis vecinei: „De ce nu te duci cu el la Maria? Căci şi eu l-am dus pe-al meu când era la un pas de moarte şi îndată s-a vindecat cu apa în care fusese îmbăiat trupul Fiului ei, Isus”. Cum auzi femeia aşa ceva, merse degrabă şi, spâlându-şi copilul cu apa aceea, îndată i se tămăduită acestuia şi trupul, şi ochii. Apoi veni cu fiul ei la Maria să-i povestească minunea. Dar Maria îi porunci să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru vindecare şi să păstreze taina celor întâmplate26.

XXIX. [Copilul aruncat în foc şi în apă]

Tot în cetate trăiau două femei căsătorite cu acelaşi bărbat. Fiecare avea câte un copil. Şi amândoi copiii erau bolnavi de friguri. Una dintre femei se numea Maria, iar fiul ei, Cleopa. într-o zi mama lui Cleopa se ridică, îşi luă copilul, merse la stăpâna Maria, Maica lui Isus şi oferindu-i un ştergar frumos îi zise: „O, Maria, primeşte de la mine acest ştergar şi dă-mi în schimbul lui un scutec al Fiului tău!”. Maria se învoi. Atunci mama lui Cleopa se întoarse acasă şi făcu din scutec o cămaşă cu care-l îmbrăcă pe copil. Şi aşa îl vindecă. Dar fiul celeilalte muri a doua zi. De atunci mare duşmănie se iscă între ele.

Fiecare se ocupa de treburile gospodăriei o dată la două săptămâni. Venise rândul Măriei, mama lui Cleopa. După ce aprinse cuptorul pentru copt pâine, ea plecă să aducă aluatul dospit din altă încăpere. îl lăsă pe Cleopa lângă foc. Duşmanca ei, cum îl văzu pe acesta singur- -singurel, îl înşfăcă şi mi ţi-l azvârli drept în cuptorul încins.

Apoi fugi de-acolo. Maria se întoarse şi-l găsi pe Cleopa râzând în cuptorul care era atât de rece de parcă nici n-ar fi aprins focul27. îşi dădu seama că Azrami l-a aruncat în mijlocul flăcărilor. După ce l-a scos de acolo pe băiat, s-a dus cu el la stăpâna Maria şi i-a povestit păţania. Dar Maria, Maica Domnului, i-a zis: „Taci şi nu mai spune la nimeni! Căci mă tem să nu ţi se întâmple ceva rău”28.

Altă dată Azrami, duşmanca, merse la fântână ca să scoată apă. Aici nu era nimeni în afară de Cleopa, care se juca liniştit. Cum îl văzu, Atzrami puse mâna pe el şi mi ţi-l azvârli direct în fântână. Apoi se întoarse repede acasă. Nişte oameni care veniseră după apă îl găsiră pe copil plutind la suprafaţă. Coborâră îndată şi-l scoaseră afară. Cuprinşi de cea mai marc uimire începură să laude pe Dumnezeu. Atunci veni şi mama băiatului; îl luă în braţe şi plângând se duse cu el la stăpâna Maria şi-i zise: „O, stăpână, oare nu vezi ce mi-a făcut duşmanca? lată, mi-a aruncat copilul în fântână. Acum e teafăr dar odată şi odată tot o să mi-l piardă”. Maria îi răspunse: „Dumnezeu te va răzbuna pentru asta”29.

Şi într-o zi, când duşmanca s-a dus să scoată apă, i s-au împleticit picioarele în frânghie şi ea a căzut în fântână. Au venit ei, oamenii, şi au tras-o afară, dar avea capul zdrobit şi toate oasele frinte. Astfel a murit de moarte rea şi s-a împlinit cuvântul psalmului: „Au săpat un puţ adânc, dar au căzut în groapa pe care o făcuseră”30.

XXX. [Un viitor apostol]

Altă femeie avea doi gemeni: amândoi bolnavi. Unul dintre ei muri după câtva timp, celălalt abia-şi mai ţinea sufletul. Maică-sa îl luă, veni cu lacrimi în ochi la Maria şi-i zise: „O, stăpână, ajută-mâ, salvează-mă, căci am avut doi fii şi, iată, pe unul l-am îngropat, iar pe celălalt mi-l pândeşte moartea! Uite cum ar trebui să-l rog şi să-l invoc pe Dumnezeu – şi începu a zice: «O, Doamne, Tu eşti blând şi milostiv şi sfânt; mi-ai dăruit doi fii. Pe unul mi l-ai luat înapoi, lasă-mi-l, te rog, măcar pe celălalt!»„.

Măriei, văzând-o cum plânge de fierbinte, i se făcu milă şi-i zise: „Aşază-ţi fiul în patul fiului meu şi acoperă-l

cu hainele acestuia!”. Copilul îşi dăduse deja ochii peste cap. Dar cum îl aşează în patul în care dormea Cristos, îndată ce simţi mirosul veşmintelor Domnului Isus Cristos, deschise ochii. Apoi o strigă pe mama lui, îi ceru pâine şi începu să mănânce. Femeia zise: „O, Maria, acum ştiu că în tine sălăşluieşte puterea lui Dumnezeu, căci Fiul tău vindecă pe toţi cei de o fire cu el numai prin atingerea hainelor sale”.

Copilul vindecat nu era altul decât viitorul apostol Bartolomeu din Evanghelie.

XXXI. [Femeia leproasă]

De faţă se afla şi o femeie leproasă, care, apropiindu-se de Maria, mama lui Isus, zise: „Stăpâna mea, ajută-mâ!”. Maria o întrebă: „Cu ce să te ajut – cu aur, cu argint, ori poate vrei să te cureţi de lepră?”. Şi femeia o întrebă: „Dar cine oare mă poate curaţi?”. Atunci Maria, stăpâna, îi zise:.Mai aşteaptă puţin, cât îmi spăl pruncul, pe Isus, şi-l culc în pat”. Şi femeia aşteptă.

După ce-l aşează pe Isus în pat, Maria îi dădu femeii apa în care îşi îmbăiase pruncul şi-i zise: „Ia din apa aceasta şi stropeşte-ţi trupul!”. Femeia făcu întocmai şi se vindecă. Apoi aduse laudă şi prinos de mulţumire lui Dumnezeu.

XXXII. [Nevasta leproasă părăsită de bărbat]

Trei zile a rămas femeia în casa Măriei. Când sc întoarse în cetatea ei sc întâlni cu un prinţ care tocmai se căsătorise cu fiica altui prinţ din partea locului. Numai că acesta descoperi, la scurt timp, pe fruntea soţiei sale, semnul leprei sub formă de stea. Desfăcu îndată căsătoria, declarând-o nulă. Femeia, văzând în ce stare se aflau, copleşiţi de durere şi plângând în hohote, îi întrebă ce li s-a întâmplat? Dar ei răspunseră: „Lasâ-ne, femeie, în pace şi nu ne mai iscodi. Căci pricina durerii noastre n-o putem spune nimănui”. Totuşi ea stărui; îi rugă să-şi deschidă inimile, poate va şti să le găsească leacul. După ce-i arătară semnul leprei de pe fruntea fetei, femeia zise: „Şi eu, cea pe care o vedeţi înaintea voastră, am avut lepră. Dar într-o zi, dueându-mâ la Betleem cu o treabă oarecare,

am întîlnit într-o peşteră31 o femeie cu numele Maria. Aceasta avea un fiu pe nume Isus. Când a văzut că sunt leproasă i s-a făcut milă şi mi-a dat apa în care-l îmbăiase pe fiul ei. Eu am luat-o, mi-am turnat-o pe trup şi m-am pomenit vindecată. Atunci ei o întrebară: „N-ai vrea să ne-o arăţi şi nouă pe stăpâna Maria?”. Ea răspunse că da.

îndată se sculară şi porniră spre Betleem, la Maria, încărcaţi cu daruri de mare preţ. După ce intrară şi-i oferiră darurile, o aduseră pc fata leproasă şi i-o arătară. Maria le vorbi aşa: „Pogoare-se mila Domnului asupra voastră!”. Şi dându-le puţină apă din aceea în care-l îmbăiase pc Cristos, porunci ca sărmana fată să fie spălată. Şi cum o spălară, îndată se făcu bine. Toţi cei de faţă începură atunci să laude pe Dumnezeu. Apoi se întoarseră bucuroşi în cetatea lor aducând slavă Domnului. Iar prinţul, auzind că soţia i se vindecase, o primi în casă şi făcu a doua oară nunta... fără să uite a-i mulţumi lui Dumnezeu pentru sănătatea redată femeii sale.

XXXIII. [Fata îndrăcită]

Trăia acolo o copilă chinuită de diavol32. Blestematul îi apărea de multe ori sub chipul unui şarpe uriaş gata-gata s-o înghită. Apoi îi sugea tot sângele din trup de ajunsese biata fată ca un cadavru. De câte ori se apropia jivina, ea îşi împreuna mâinile deasupra capului şi striga cât putea: „Vai de viaţa mea, cum nu este nimeni să mă scape de şarpele acesta nemilos!?”. Părinţii şi cei care-i stăteau în preajmă, ori numai o întâlneau, amarnic îi mai căinau soarta. Mulţime de oameni se strângeau în jurul ei şi toţi plângeau şi se jeluiau auzind-o pe ea cum plânge şi se vaită: „O, fraţilor şi prietenilor, oare nu este nimeni să mă scape de ucigaşul acesta?’’.

Dar iată că într-o bună zi glasul copilei ajunse până la urechile fetei de prinţ33 ce fusese vindecată de lepră. Aceasta ieşi pe terasa castelului şi o văzu pe biata copilă plângând cu mâinile încrucişate deasupra capului. Lângă ea se jeluiau o mulţime de oameni. Atunci îl întrebă pe soţul îndrăcitei dacă îi mai trăia soacra. Şi cum el răspunse că amândoi părinţii copilei erau în viaţă, ea îi zise:

„Cheam-o pe soacra ta la mine!”. Iar când o văzu pe aceasta o întrebă: „Copila nebună este fiica ta?”. Femeia tristă, cu lacrimi în ochi răspunse: „Da, este fiica mea’’. Atunci fata prinţului zise: „Păstrează secretul pe care ţi-l voi mărturisi: am fost bolnavă de lepră, dar Maria, Maica lui Isus Cristos, m-a vindecat. Dacă vrei ca fiica ta să-şi recapete minţile, ia-o cu tine la Betleem şi cauc-o pe Maria, Maica lui Isus. Fii sigură că o va însănătoşi. Eu una cred că te vei întoarce bucuroasă”.

Cum auzi femeia cuvintele fetei de prinţ, o luă pe fiică-sa şi plecă la Betleem. Aici se duse direct la Maria şi-i povesti necazul. După ce o ascultă, Maria îi dădu un pic de apă din aceea în care spălase trupul fiului său, Isus, şi-i porunci s-o toarne peste fată. Apoi îi mai dădu şi un scutec al Domnului Isus zicându-i: „la scutecul acesta şi, ori de câte ori ţi-o apărea vrăjmaşul, arată-i-l!”. După care îşi luă rămas bun de la ele.

XXXIV. [Vindecarea]

O luară înapoi spre casă. Dar iată că veni şi ceasul în care diavolul obişnuia să se năpustească asupra ei. Blestematul îi apăru sub înfăţişarea unui şarpe uriaş, la a cărui vedere copila se înspăimântă. Maică-sa îi zise: „Nu-ţi fie teamă, fata mea! Lasă-l să se apropie şi, când o fi lângă tine, pune-i în faţă scutecul pe care ni l-a dat Maria. Şi-o să vedem ce se-ntâmplă”.

Diavolul, preschimbat în şarpe cumplit, venea tot mai aproape. Trupul copilei se închircise de spaimă. Dintr-o dată scoase Ia iveală scutecul, i-l puse pe cap şi-i acoperi ochii. Atunci limbi de flăcări şi bucăţi de jăratic ţâşniră din scutec şi se năpustiră asupra şarpelui. Mare minune se întâmplă când şarpele dădu cu ochii de scutecul Domnului Isus, din care ieşeau vâlvătăi34. Prinse a striga cu glas înfricoşat: „Ce este între mine şi tine, o, Isuse, fiul Măriei!? Unde să mă ascund?”. Cuprins de mare spaimă se întoarse cu spatele şi plecă de la copilă. De atunci nu i se mai arătă. Sărmana avu, în sfârşit, parte de linişte.

Pentru aceasta îi mulţumi lui Dumnezeu, împreună cu cei care văzuseră minunea cu ochii lor.

XXXV. [Iuda Iscarioteanul]

Trăia acolo o femeie care avea un fiu muncit de diavol35. Acesta, pe nume Iuda, când punea diavolul stăpânire pe el, muşca pe toţi cei ce se întâmplă a-i sta în preajmă. Iar dacă nu găsea pe nimeni îşi muşca mâinile şi celelalte părţi ale trupului. Faima stăpânei Maria şi a Fiului său, Isus, ajunse până Ia urechile mamei lui Iuda36. Aceasta se sculă, îşi luă copilul şi se duse cu el la Maria.

Tocmai atunci Iacob şi Iosif îl scoseseră pe Isus afară, ca să se joace cu ceilalţi copii. Pe când şedeau ei în curte, veni şi Iuda şi se aşeză la dreapta lui Isus. Şi cum îl apucară pandaliile, vru să-l muşte pe Isus de mână, dar nu putu. îl lovi totuşi în coasta dreaptă atât de tare, încât Acela începu să plângă.

Atunci a ieşit dracul din Iuda, fugind, sub înfăţişarea unui câine turbat. Copilul care I-a lovit pe Isus şi din care a ieşit dracul cu chip de câine nu era altul decât Iuda Iscarioteanul, vânzătorul lui Isus; iar în coasta în care îl lovise Iuda, aveau să-i înfigă şi iudeii suliţa37.

XXXVI. [Figurinele din lut]

Isus împlinise şapte ani. îşi petrecea timpul cu prieteni de aceeaşi vârstă. Se jucau plăsmuind din lut statuete care înfăţişau boi, măgari, păsări şi diferite alte vieţuitoare. Fiecare ţinea să-şi impună opera lăudându-şi talentul şi priceperea. Isus le zise prietenilor săi: „Voi porunci statuetelor mele să se mişte”. Atunci prietenii îl întrebară: „Nu cumva te crezi Fiul Creatorului?”. Dar Isus porunci statuetelor să se mişte; şi ele chiar începură să ţopăie. După aceea le dădu o altă poruncă şi ele se opriră.

Modelase şi figurine de vrăbii şi de alte păsări, care începeau să zboare ori să se oprească din zbor, după cum le poruncea el. Când le întindea apă şi mâncare, ele beau şi mâncau38. Copiii merseră acasă şi povestiră totul părinţilor. Iar aceştia ziseră: „Copii, nu vă mai jucaţi cu Isus! Feriţi-vă de el şi vă păziţi, căci e un vrăjitor!*39.

XXXVII. [Stofele vopsitorului]40

într-o zi, tot hârjonindu-se cu alţi copii, Isus intră în atelierul unui vopsitor pe nume Salem. Aici se aflau

grămezi de stofe aduse pentru a fi vopsite. Isus le luă pe toate şi le aruncă într-un vas plin cu albastru de India. Când veni Salem şi văzu în ce hal arătau stofele, începu să urle ca un nebun şi să-l certe pe Isus zicând: „Ce mi-ai făcut, fiu al Măriei? Toţi oamenii din oraş or să mă înjure. Căci unul dorea să-i vopsesc stofa într-o culoare, altul într-alta, după plac. Dar ai venit tu şi s-a isprăvit cu toate”.

Atunci Domnul Isus îi zise: „Spune-mi la ce stofa ai vrea să schimbi culoarea şi eu ţi-o schimb”. Şi îndată începu să scoată din vas stofele şi să le coloreze după cum îi cerea vopsitorul, până când nu mai rămase niciuna.

Iudeii, văzând asemenea minune, lăudară pe Dumnezeu.

XXXVIII. [Isus îl ajută pe Iosif]

Iosif umbla cu lucrul prin toată cetatea. Oamenii îl chemau să le facă ciubere, paturi şi lăzi pentru haine. Unde se ducea, îl lua cu el şi pc Isus. Şi ori de câte ori Iosif greşea măsura vreunei lucrări, cu o palmă sau cu un cot, trebuind ori s-o mai scurteze, ori s-o mai lungească, Domnul Isus numai ce-şi întindea mâinile către lucrarea cu pricina şi ea se făcea cum ar fi dorit Iosif. Acesta nici nu punea mâna şi, la drept vorbind, Iosif era un tâmplar destul de nepriceput41.

XXXIX. [Iosif în faţa regelui]

într-o zi îl chemă însuşi regele din Ierusalim şi-i zise: „Ascultă, Iosif, vreau să-mi meştereşti un tron după măsura locului în care stau eu de obicei”. Iosif n-avu încotro şi se apucă de lucru. Doi ani a rămas în palatul regelui, până ce a isprăvit tronul. Dar când l-a pus la locul său, a văzut că tronul era mai îngust cu două palme. Regele s-a mâniat foarte tare. De frică, Iosif şi-a petrecut noaptea nemâncat.

Isus l-a întrebat de ce-i era atât de frică. Iosif i-a răspuns: „Pentru că tot ce-am făcut în aceşti doi ani s-a pierdut”. Dar Isus îi zice: „Nu te teme şi nu-ţi amărî sufletul! Uite, tu apuci de-o parte a tronului, eu, de cealaltă, şi-I îndreptăm!”. Iosif făcu aşa cum îl învăţase Isus şi, trăgând amândoi – unul într-o parte, altul, în cealaltă –, aduseră tronul la măsura potrivită.

Cei care au văzut minunea au încremenit de uimire. Apoi, când şi-au revenit, au lăudat pe Dumnezeu.

Lemnul din care a fost făcut tronul era un lemn renumit în vremea lui Salomon, fiul lui David. Se folosea la multe şi felurite lucrări.

XL. [Copiii preschimbaţi în iezi]

Altă dată Isus ieşi în drum şi văzu un grup de copii adunaţi la joacă. Se luă după ei, dar aceia se ascunseră. Tot căutându-i, Isus ajunse la poarta unei case unde mai multe femei stăteau la taifas. Se opri şi le întrebă în ce parte o apucaseră copiii? Şi cum ele îi răspunseră că nu se afla nimeni acolo, Isus grăi: „Dar cei din cuptor ce sunt?”. „Nişte iezi42 de trei ani”, răspunseră femeile. Atunci Isus începu să strige: „Ieşiţi, iezilor, de-acolo şi veniţi la păstorul vostru!”. îndată copiii, prefăcuţi în iezi, ieşiră din cuptor şi prinseră a ţopăi în jurul lui Isus.

Văzând una ca asta femeile îngenunchează la picioarele lui Isus cuprinse de uimire şi de teamă. îşi împreunară mâinile şi-l rugară: „O, Isuse, Stăpânul nostru, Fiul Măriei, cu adevărat eşti păstorul cel bun al Israelului! Fie-ţi milă de roabele Tale, care stau dinaintea Ta şi care nu s-au îndoit niciodată; căci Tu ai venit, o, Stăpâne al nostru, ca să vindeci, iar nu ca să ucizi!”. Isus le răspunse: „Fiii lui Israel sunt ca etiopienii printre celelalte popoare”. Femeile ziseră din nou: „Tu, Doamne, le ştii pe toate şi nimic nu-ţi este ascuns. Aşa că Te rugăm, lubitorule, redă-le copiilor acestora, robii Tăi, chipul ce I-au avut înainte!”. Isus grăi: „Haideţi, copii, să mergem şi să ne jucăm!”. Şi îndată, sub ochii femeilor, iezii se preschimbară, la loc, în copii43.

XLI. [Isus rege]44

în luna Adar45 Isus i-a strâns pe copii în jurul său, ca un rege. Aceştia şi-au aşternut hainele pe pământ46, iar el s-a aşezat deasupra. Apoi i-au pus pe cap o coroană împletită din flori şi au stat la dreapta şi la stânga lui. Oricine trecea pe acolo era adus cu forţa şi obligat să se închine regelui. Abia după aceea îi îngăduiau să-şi continue drumul.

XLII. [Simon Cananeanul]

Pe când petreceau ei aşa, se apropiară câţiva oameni care duceau pe targă un copil. Acesta plecase în pădure, împreună cu alţi prieteni de vârsta lui, ca să caute lemne. Aici dădu peste un cuib de prepeliţă, întinse mâna să culeagă ouăle când un şarpe veninos zvâcni din cuib şi-l muşcă. Bietul copil începu să strige după ajutor. Prietenii, sosiţi în grabă, îl găsiră zăcând la pământ, ca şi mort. Merseră după rudele lui, care-l ridicară să-l aducă în oraş.

Aşa au ajuns la locul unde şedea Isus în chip de rege, înconjurat de ceilalţi copii, în chip de slujitori. Aceştia, cum au zărit convoiul, au şi ieşit în calea celui ce fusese muşcat de şarpe zicând către însoţitorii săi: „Veniţi să-l salutaţi pe rege!”. Şi cum sărmanii oameni, copleşiţi de durere, nu voiau să se abată din drum, i-au târât cu forţa.

Se pomeniră aşadar în faţa Domnului Isus. El îi întrebă: „De ce purtaţi copilul acesta pe targa?”. După ce-i răspunseră că fusese muşcat de un şarpe, Domnul Isus vorbi către ceilalţi copii: „Haideţi să ucidem şarpele acela!”. Părinţii băiatului muşcat cerură îngăduinţa să plece acasă, deoarece fiul lor se zbătea în chinurile morţii. Dar copiii răspunseră: „Oare n-aţi auzit porunca regelui: «Haideţi să ucidem şarpele!»!? Nu vreţi să-l ascultaţi?’’.

Ajunseră la cuibul de prepeliţă. Domnul Isus îi întrebă pe copii: „Aici este sălaşul şarpelui?”. Aceia încuviinţară. Atunci, la chemarea Domnului, şarpele ieşi fără zăbavă şi I se supuse. Iar Domnul îi porunci: „Du-te şi suge tot veninul pe care I-ai vărsat în trupul copilului acestuia!”. îndată şarpele se târî până Ia mâna copilului şi-şi trase înapoi tot veninul. Apoi Isus îi aruncă un blestem şi pc loc jivina se rupse în două. Iar copilul, mângâiat de Domnul, se însănătoşi.

După ce se trezi începu să plângă. Atunci Domnul Isus îi zise: „Nu plânge, pentru că în curând vei fi ucenicul meu!”. Acesta era chiar Simon Cananeanul, despre care se aminteşte în Evanghelie47.

XLIII. [Isus şi Iacob]

Altă dată losif îl trimise pe fiul său Iacob să aducă

lemne din pădure. Isus merse împreună cu el. Ajungând la locul unde se găseau vreascuri, lacob se apucă să Ie culeagă. Dintr-o dată, o viperă blestemată ţâşni şi-l muşcă de mână. lacob începu să strige şi să plângă. Văzându-l în ce hal era, Isus se apropie şi suflă peste rană. Şi îndată se vindecă48.

XLIV. [Copilul întors dintre morţi]

într-o zi, pe când Isus se afla cu alţi copii, care se jucau pe un acoperiş, unul dintre ei căzu de foarte sus şi muri pe loc. Ceilalţi se împrăştiată care încotro. Isus rămase singur pe acoperiş. Când veniră părinţii şi rudele copilului căzut îi ziseră lui Isus: „Tu l-ai îmbrâncit pe fiul nostru!'.

Degeaba le spunea el că n-au dreptate. Ei strigau întruna: „Copilul nostru a murit şi iată ucigaşul!". Atunci Isus zise: „Nu mă vorbiţi de rău! Dacă nu mă credeţi pe mine, haideţi să-i întrebăm chiar pe fiul Vostru! El va scoate adevărul la lumină". Şi Isus coborî, se aplecă deasupra celui mort şi, cu glas puternic, întrebă: „Zenon, cine te-a aruncat de pe acoperiş?". Mortul deschise gura şi răspunse: „Doamne, hu tu m-ai îmbrâncit, ci Spaima, ea m-a prăvălit!". Isus îi sfătui pe cei de faţă să asculte cu luare-aminte cuvintele copilului49.

Şi toţi îl slăviră pe Dumnezeu pentru minunea aceea.

XLV. [Ulciorul spart]

Odată Maria îl trimise pe Isus la fântână, ca să aducă apă. Dar când $e întorcea el, ulciorul, plin ochi, se izbi de ceva şi se făcu ţăndări. Atunci Isus îşi desfăcu repede batista, adună apa în ea şi i-o duse hiaicii sale care, văzându-l, rămase mută de uimire. Ea aduna şi păstra în inimă tot ceea ce vedea50.

XLVI. [Vrăbiile de noroi]

Altă dată Isus se juca împreună cu alţi copii încropind mici iezere. 151 plăsmui douăsprezece vrăbii, pe care le aşează de jur-împrejurul iezerului său, câte trei pe fiecare latură. Era în zi de sabat.

Chiar atunci se apropie de ei un iudeu, fiul lui Ana, şi, văzându-i cu Qe se ocupau, zise mânios şi plin de

indignare: „Cum aşa, faceţi figurine clin noroi în zi de sabat?”. Şi odată se repezi şi le strică iezerele. Isus lovi cele douăsprezece vrăbii cu palma, iar ele îşi luară zborul ciripind.

Apoi fiul lui Ana se apropie şi de Isus şi-i calcă malurile iezerului în picioare. Toată apa se scurse pe de lături. Atunci Isus îi zise: „Cum s-a scurs apa aceasta, aşa sâ se scurgă şi viaţa din tine!”. Şi copilul se Usca pe loc.

XLVII. [Blestemul]

într-o seară Isus se întorcea acasă împreună cu losif. Pe neaşteptate apăru înaintea lor un copil care, din fugă, îl îmbrânci atât de tare pe l^us, încât acesta căzu la pământ. Atunci Domnul zise: „Cum m-ai lovit Pe mine, aşa să cazi şi tu şi să nu te mai ridici!”. Şi chiar în clipa aceea copilul se prăvăli la pâmânt şi-şi dădu sufletul.

XLVIII. [învăţătorul neînvăţat]

Trăia în Ierusalim un om pe nume Zaheu, care-i învăţa pe copii. Acesta îi zise lui losif: „De ce nu-l aduci pe Isus la mine, ca să-l învăţ li terele?”. losif încuviinţă. îi împărtăşi hotărârea sa şi Măriei.

Astfel îl duseră pe Isus la învăţător. Cum îl văzu, învăţătorul îi ceru să spună *aleph*. Şi după ce a spus *aleph*, învăţătorul îi porunci să spună *beth*. Dar Isus răspunse: „Mai întâi să-mi explici care este semnificaţia lui *aleph* şi după aceea voi pronunţa şi *beth* „. Văzând că învăţătorul îşi îndreaptă nuiaua asupra lui, Isus îi spuse toate înţelesurile lui *aleph* şi ale lui *beth*. Apoi vorbi despre formele literelor – despre faptul că unele litere sunt drepte, altele răsucite, iar altele în spirală; uncie au puncte, altele nu au puncte; spuse şi de ce o anumită literă se află înaintea altei litere51. Acestea şi multe alte lucruri începu el să le înşire şi să le clarifice, despre care învăţătorul nu întâlnise nimic în cărţile sale.

La sfârşit Isus îi zise învăţătorului: „la seama la ce-ţi voi spune!”. Şi în chip limpede şi distinct începu să recite: *aleph*, *beth*, *ghimel*, *daleth*, până la *tau*. Atunci învăţătorul, plin de uimire, grăi: „Copilul acesta cred că s-a născut înaintea lui Noe”. Apoi merse la losif şi-i zise: „Mi-ai adus

la şcoală un copil mai învăţat decât toţi învăţătorii”. Maria întări zicând: „Fiul tău nu are nevoie de nicio învăţătură!”.

XLIX. [învăţătorul pedepsit]

Totuşi îl duseră Ia un profesor mai învăţat. Acesta, cum îl văzu, îi zise: „*Pronunţă*, *aleph*!”. Şi după ce spuse *Isus aleph*, profesorul îi porunci să pronunţe *beth*. Dar Isus răspunse: „Mai întâi să-mi explici semnificaţia literei *aleph* şi după aceea voi pronunţa şi *beth* P. Atunci profesorul ridică mâna să-l lovească. Pe dată însă mâna i se uscă, iar el rămase mort.

Văzând cele întâmplare, losif îi zise Măriei: „De acum înainte nu-l mai lăsăm afară din casă, fiindcă oricine i se împotriveşte e pedepsit cu moarte”.

L. [Isus învăţătorul]

Când a împlinit doisprezece ani I-au dus la Ierusalim, la sărbătoarea Paştilor. După sărbătoare părinţii s-au întors acasă, dar Isus a rămas în Templu, printre învăţaţii, bătrânii şi cărturarii israeliţi. îi iscodea cu privire la lucrurile pe care aceştia le cunoşteau ori răspundea el însuşi la întrebările lor.

Şi i-a întrebat el: „Al cui fiu este Mesia?”. Iar ei au răspuns: „Fiul lui David”. Atunci el Ie-a zis: „Cum, dar, Duhul îl numeşte pe El Domn când grăieşte: «Zis-a Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pc vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»?”.

Atunci primul cărturar îl întrebă: „Ai citit tu Sfintele Scripturi?”. „Da” – a răspuns Isus – „şi Scripturile şi ceea ce este cuprins în ele”. După aceea le explică pe rând cărţile Legii, precum şi preceptele, hotărârile şi tainele cuprinse în cărţile Profeţilor, lucruri ce-s mai presus de mintea oricărei creaturi. La urmă cărturarul acela zise:..Eu unul mărturisesc că până acum n-am dobândit şi nici nu mi-a fost dat să aud o asemenea învăţătură. Cine-o fi, oare, copilul acesta? *.

L. [Isus şi astronomul]

Se găsea acolo şi un filosof priceput în astronomie. El îl întrebă pe Isus dacă studiase astronomia. Atunci Isus începu sâ vorbească: despre numărul sferelor şi cel al

corpurilor cereşti; despre natura mişcărilor lor; despre opoziţii; despre forma tor triunghiulară, pătrată sau hexagonală; despre revoluţia lor pe bolta cerească; chiar şi despre poziţia lor în minute şi secunde precum şi despre alte lucruri pe care nicio minte nu le poate cuprinde.

LII. [Isus şi fizicianul]

Tot printre acei filosofi se găsea şi unul priceput în ştiinţele naturii. El îl întrebă pe Isus dacă studiase cumva şi medicina. Atunci Isus începu să-i vorbească: despre fizică şi metafizică; despre hypofizică şi hyperfizică; despre calităţile trupului; despre umori şi despre efectele lor; despre numărul membrelor, al oaselor, al venelor, al arterelor şi al nervilor; despre efectul căldurii şi al uscăciunii, pe de o parte, precum şi despre toate câte se produc din cauza acestor fenomene, pe de altă parte; apoi despre lucrările sufletului în trup şi despre simţurile şi virtuţile sale; despre cum se nasc vorbirea, mânia şi pofta nesăţioasă; în sfârşit, despre unirea sufletului cu trupul şi despre despărţirea lor, precum şi despre altele pe care mintea nici unei creaturi nu le-ar putea cuprinde.

Atunci filosoful se ridică, se închină în faţa lui Isus şi-i zise: „O, Doamne, din clipa aceasta voi fi ucenicul şi slujitorul Tău!”52.

LIII. [...după trei zile]

Pe când vorbeau ei aşa despre unele şi despre altele, iată că sosi acolo Maria, Maica Domnului, care-l tot căutase prin împrejurimi trei zile, împreună cu losif. Văzându-l printre cărturari – cărora, ba le punea întrebări, ba le răspundea la întrebări – îi zise: „Fiule, pentru ce ne-ai făcut aceasta? Iată, eu şi cu tatăl tău am obosit de când te căutăm!”. Dar el le-a grăit: „De ce mă căutaţi? Oare nu ştiţi că se cuvine să stau în casa Tatălui meu?”. Ei însă n-au înţeles vorbele lui.

Atunci cărturarii o întrebară pe Maria: „Acesta este fiul tău?”. Ea făcu semn că da. Şi ei ziseră: „Ferice de tine, femeie care ai născut un asemenea copil!”.

Apoi Isus se întoarse cu ci la Nazaret şi-i ascultă în toate. Iar mama lui păstra în inima sa toate aceste cuvinte.

între timp Isus sporea cu vârsta, cu înţelepciunea şi cu harul la Dumnezeu şi la oameni.

LIV. [Viaţa ascunsă]

Din ziua aceea îşi ascunse minunile tainice şi se ocupă cu studiul

Legii până la vârsta de treizeci de ani53. Atunci Tatăl proclamă în mod public, la Iordan:.Acesta este Fiul Meu Cel iubit întru care am binevoit! ’.

Tot atunci se arătă şi Duhul Sfint sub chipul unui porumbel alb.

LV. [Epilog]

Acesta este Cel pe care, în genunchi, îl adorăm; Cel care ne-a dăruit fiinţă şi viaţă slobozindu-ne din pântecele maicilor noastre; Cel care s-a întrupat pentru noi şi ne-a răscumpărat, ca să îmbrăţişeze cu mila Sa veşnică şi să ne arate îngăduinţa Sa izvorâtă dintr-o imensă dărnicie, bunătate, generozitate şi bunăvoinţă. A Sa este slava şi bunătatea şi puterea şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

Aici se încheie Evanghelia deplină54 a copilăriei, tălmăcită cu ajutorul lui Dumnezeu după textul original.

Note

1. în versiunea arabă laurentină, editată şi tradusă de Provera, acest capitol este inserat după capitolul XXVI, în care se povesteşte cum Isus, copil, însufleţeşte diferite animale. Autorul „laurentinului” a vrut să grupeze în felul acesta episoadele eristice prezente în Coran (Isus vorbeşte încă din leagăn, surata a 111-a, vs. 46; Isus însufleţeşte păsările, surata a IlI-a 48).

2. Versiunea laurentină începe cu o profeţie a lui Zarathustra privind naşterea lui Isus dintr-o fecioară, moartea şi învierea Lui. Zarathustra îi avertizează pe discipoli şi despre apariţia unei stele neobişnuite (de fapt, un înger), care le va arăta calea spre locul naşterii Mântuitorului. Versiunea siriacă relatează că îngerul care-i anunţă pe cei trei magi (fii de regi) este acelaşi care l-a dus din Ierusalim pe profetul Habacuc şi i-a adus de mâncare lui Daniel, în groapa cu lei. Magii au ajuns într-o singură noapte la Betleem. Mai precis, ei au plecat din

Persia la lăsarea serii şi au ajuns la ceasul al treilea după miezul nopţii. Tot într-o singură noapte s-au întors acasă.

3. Macedon, bineînţeles. Legenda lui era încă vie în Orient. Mântuitorul, după tradiţia iraniană, urma să fie Regele lumii, prefigurat de Alexandru.

4. Moaşa joacă exact rolul moaşei din *Protoevanghelia lui Iacob*. Dar autorul apocrifei noastre combină numai o parte din elementele *Protoevangheliei* cu alte elemente preluate din textele canonice.

5. Versiunea siriacă urmează un fir logic. Prezintă mai întâi episodul înfăţişării magilor şi abia apoi descrie circumcizia şi consacrarea la Templu. Versiunea de faţă a inversat capitolele.

6. Din *Legenda aurea* aflăm câ sfântul prepuţ Iui Isus i-a fost adus de un înger lui Charlemagne. Acesta îl depune întâi la biserica Sfânta Maria din Aix-la-Chapelle, apoi îl duce la Charroux. Sfântul prepuţ ajunge în biserica numită Sfânta Sfintelor din Roma. Aici el a fost depozitat intr-un foarte preţios relicvariu (păstrat încă la Muzeul Vaticanului). Dar relicva a fost furată în timpul jefuirii Romei din 1527 şi dusă în parohia din Calcata, în apropiere de Viterbo, unde se află şi astăzi.

7. Este vorba de prorocirea relatată în capitolul I al versiunii siriace.

8. Istoria miraculoasă a celor trei daruri se află cuprinsă în *Peştera comorilor*, cea mai veche povestire orientală despre călătoria magilor. Aici se spune că Adam, după alungarea lui, împreună cu Eva, din rai, ar fi venit şi ar fi ascuns în „Peştera comorilor" aur, smirnă şi tămâie. Astfel, după multe generaţii, comorile lui Adam au fost aduse ca daruri lui Isus.

9. Scutecul dăruit de Maria magilor se afla, in secolul al XlII-Iea (după o tradiţie), Ia Constantinopol. Apoi el a fost adus în Franţa şi distrus în timpul revoluţiei din 1789.

10. *Al-haqq* în arabă. Nume dat scutecului sau Iui Isus?

11. Idolatria e nu doar o practică păgână, ci de-a dreptul diabolică. După o tradiţie străveche, atestată de

Iustin, preluată apoi de Irineu şi de alţi apologeţi creştini, neamurile păgâne sunt conduse de către îngerii căzuţi împreună cu Lucifer.

12. Idolii atestă venirea Fiului lui Dumnezeu. în *Evanghelia lui Nicodim*, episodul coboririi lui Isus în iad, Moartea şi Iadul îl mărturisesc pc Isus ca Dumnezeu adevărat, spre deosebire de Satana, care continuă să-l renege.

13. *Osea* 11. 1; cf. *Matei* 2, 15.

14. Versiunea siriacă spune în continuare că vestea prăbuşirii idolului a ajuns până la urechile Faraonului, care a dat imediat poruncă soldaplor să-i prindă pe Isus şi pe ai săi. Când aceştia ajunseră la poarta oraşului unde locuia Faraonul, două „acareturi" (Peeters traduce prin *appareils*) începură să strige: „Iatâ-l pe împăratul împăraţilor!". Faraonul îi arestează, dar un evreu exilat în Egipt, pe nume Lazâr, se pune chezaş pentru dânşii.

15. De remarcat discreţia lui losif! El nu mărturiseşte ostatecilor că fiul său este Regele care i-a salvat. îi lasă în continuare să creadă în venirea unui alai regesc adevărat, adică pământesc.

16. După o tradiţie specifică Egiptului duhurile rele sălăşluiesc în apă. Demonul o posedă pe femeie pe timpul nopţii, lângă o fântână. Această tradiţie este atestată şi de câteva apoftegme ale Părinţilor egipteni. Versiunea siriacă vorbeşte explicit de „un tânăr" văzut de femeie în ochiul fântânii. Vrind să-l prindă, tânărul se fereşte cu agilitate şi-i intră în trup.

17. „Blestematul diavol" este o expresie coranică. Asemenea interpolări târzii apar foarte des în apocrifa noastră.

18. încă o femeie posedată de către diavol pe marginea unei ape, de data aceasta, un râu. Scena din capitolul al XVl-lea ne duce cu gândul la semnificaţia primordială a botezului creştin. Imersiunea în apă a novicelui reiterează lupta lui Isus cu diavolul în pustie. Isus îl ajută pe cel botezat să învingă. Versiunea siriacă aduce un element inedit: femeia care spăla rufe a vrut la un

moment dat să se scalde. Văzând că nu e nimeni prin preajmă, ea se dezbrăcă şi intră în râu. Atunci duhul râu cu chip de şarpe i se încolăci împrejurul trupului.

19. în Egipt s-a dezvoltat de timpuriu un cult închinat lui losif. La fel, Maria se bucura de o mare cinstire. Cultul însuşi al „sfintei familii" îşi are rădăcinile tot în Egipt.

20. Recunoaştem, în rezumat, povestea lui Lucius cel preschimbat în măgar din romanul lui Apuleius. în primele două secole, se spunea, în batjocură, despre creştini, ca se închină unui cap de măgar. Isus însuşi apare reprezentat astfel în mai multe caricaturi. Pe de altă parte, dacă motivul transformării unui om (bărbat sau femeie) într-un măgar este specific literaturii misterice egiptene, nu se poate afirma o influenţă a poveştii lui Apuleius asupra episodului relatat în apocrifa noastră (romanul lui Apuleius prezintă etapele incifrate ale iniţierii în cultul lui Isis, cum bine se ştieî). în literatura produsă de creştinismul egiptean aproximativ în aceeaşi perioadă cu *Evanghelia copilăriei*, scena metamorfozei unei fiinţe umane într-un animal şi apoi a revenirii la chipul normal se întâlneşte încă în cel puţin două texte (după ştiinţa mea): este vorba de *Istoria lausiaca* 17 şi de *Historia monachorum* 18 (traducerea lui Rufinus). Iată miracolul povestit de Palladius! Un egiptean se îndrăgosteşte la nebunie de soţia cuiva. Dar n-o poate cuceri în niciun fel. Atunci apelează la un vrăjitor, rugându-l să facă ce-o şti pentru ca soţul aceleia să o repudieze. Vrăjitorul o preschimbă într-o iapă. Întorcându-se acasă, soţul găseşte aşadar în pat o iapa în loc de nevastă. Cum slujbele preoţilor egipteni se dovedesc ineficiente, el hotărăşte să meargă în pustie, la Macarie, a cărui faimă se răspândise pretutindeni. Macarie se roagă îndelung, stropeşte animalul de câteva ori cu aghiazmă şi imediat acesta îşi recapătă chipul iniţial. De fapt. spune Palladius, metamorfoza era numai în mintea celor din preajma femeii. Femeia rămăsese femeie, dar soţul şi cei din familia sa o vedeau altfel, întrucât aveau minţile sucite (de vrăjile magului). Ambele „scenete" îl au ca protagonist pe Macarie cel Mare, a cărui faimă de taumaturg era bine

cunoscută. în plus, şi motivul „plângerii la mormânt” se întâlneşte în mai multe apoftegme legate de figura Iui Macarie (dar sensul apoftegmelor e cu totul altul, pur spiritual). Se poate spune aşadar că există o influenţă clară a ciclului macariot asupra acestor două capitole din apocrifa noastră. Doar că aici rolul călugărului taumaturg este jucat de cuplul Maria – Isus.

21. Capitolele XX-XX11 alcătuiesc o mică nuvelă cu happy-end. Tânărul preschimbat în măgar îşi recapătă chipul de dinaintea vrăjii şi o ia de soţie pe fata lecuită, cu câteva capitole mai sus, de către Maria. Să fie o replică intenţionată dată de creştini (în versiune populară, desigur) literaturii misterice păgâne (etapele iniţierii sunt aceleaşi, doar protagoniştii şi sensul iniţierii respective au suferit o revalorizare profundă).

22. Altă legendă care va face o carieră extraordinară în Orient: legenda bunului tâlhar. Episodul trimite la *Evanghelia lui Nicodim*, X: „Unul dintre răufăcători i-a zis lui Isus: «Dacă tu eşti Cristosul, salvează-te şi salvează-ne!». Dysmas însă i-a răspuns certându-l: «N-ai nicio frică de Dumnezeu? Doar suferim aceeaşi pedeapsă: noi, pe bună dreptate, căci o meritǎm pentru faptele noastre; in vreme ce omul acesta n-a făcut niciun râu». Apoi se ruga: «Doamne, să-ţi aminteşti de mine în împărăţia Ta!». Isus i-a răspuns: «Amin, amin, zic ţie, chiar astăzi eşti cu mine în rai»„. în *Evanghelia lui Nicodim* tâlharii se numesc Dysmas (cel bun) şi Gestas (cel rău).

23. Acest oraş aparţine astăzi provinciei Gizeh şi este situat la nouă kilometri nord-est de Cairo. Se mai păstrează, încă şi acum, tradiţii minunate. De curând a dispărut un sicomor plantat în 1672, urmaşul direct al celui despre care ne relatează apocrifa. Episodul este o interpolare din secolul al Xll-lea.

24. Misr, Cairo de astăzi, mai precis, după Peeters, cartierul copt numit astăzi Vechiul Cairo.

25. O amnezie a autorului: în capitolul precedent îngerul vine special ca să-l anunţe pe losif să nu meargă la Betleem, ci să se îndrepte către Nazaret.

26. De teamă să nu fie daţi de gol. Primejdia încă nu trecuse, deoarece pe tron se afla fiul lui Irod.

27. Scena trimite direct la episodul celor trei tineri cântând în flăcările cuptorului, din *Cartea Iui Daniel*.

28. Maria o avertizează pe mama lui Cleopa că, dacă va dezvălui taina lui Isus (căutat de oamenii casei regale), va fi considerată complice şi pedepsită ca atare.

29. Cleopa trece aşadar prin două încercări: a focului şi a apei. Aluzie la botezul creştin?

30. *Psalmul* 7, 16.

31. în capitolul III se relatează vindecarea moaşei evreice de către Isus. Dar moaşa din capitolul respectiv suferea de paralizie, nu de lepră. Autorul, sau interpolatorul, n-a mai verificat datele, creând încă o contradicţie jenantă.

32. Străvechi mitem, întâlnit în toate religiile lumii: fata plătită tribut unui monstru şi salvată în ultima clipă de un erou, al cărui avatar este aici Isus.

33. Miracolele se produc în lanţ. Taina puterilor extraordinare ale lui Isus şe transmite în cerc restrins, de la „pacient" vindecat la „pacient" care tânjeşte după vindecare.

34. Epifanie sau kratofanie ignee, des întâlnită în *Vechiul* şi *Noul Testament*. A se vedea şi episodul din *Cuvântul lui loan Teologul*, *în* care evreii decişi s-o ucidă pe Maria sunt respinşi de vâlvătăi uriaşe ţâşnind dinlăuntrul locuinţei acesteia.

35. După versiunea siriacă Isus ar fi înfăptuit acest miracol la vârsta de trei ani.

36. De remarcat faptul că taina divinităţii lui Isus se transmite între mame (cu copii bolnavi sau nefericiţi).

37. De fapt, tradiţia spune că suliţa i-a fost înfiptă în coaste de către un centurion roman pe nume Longinus. Autorul nu sesizează contradicţia: dacă Isus l-a vindecat pe Iuda, cum de acesta a putut să-l vândă evreilor? Sau poate că el n-a urmărit decât să arate că Iuda era predispus, încă din copilărie, posesiunilor diabolice!?

38. Versiunea siriacâ adaugă încă un amănunt

fantastic: Isus punea dinaintea figurinelor din lut închipuind nişte măgari fin şi orz, iar figurinele începeau să mănânce şi se opreau la porunca Domnului.

39. Reprelucrare a unui episod din *Evanghelia lui Pseudo-Toma*.

40. Capitolul XXXVII lipseşte din versiunea siriacă.

41. în *Evanghelia lui Pseudo-Toma* se spune că losif nu ştia să meşterească decât pluguri şi juguri. Iată întreg capitolul XIII, direct legat de fragmentul de faţă: „Tatăl său era tâmplar. Meşterea mai ales pluguri şi juguri. într-o zi i s-a poruncit, de către un om înstărit, să facă un crivat. S-a întâmplat însă ca una dintre stinghii să fie mai scurtă decât cealaltă. Şi fiindcă losif nu ştia cum s-o dreagă, i-a zis copilul Isus: «Pune jos amândouă stinghiile şi potriveşte-le la fel de la jumătate». 2. Iosif a făcut întocmai. Isus, care stătea la celălalt capăt, a apucat de lemnul mai scurt şi I-a întins până a ajuns să fie de mărimea celuilalt. Tatăl său a rămas încremenit de uimire. Apoi l-a îmbrăţişat şi sărutându-l i-a zis: «Sunt fericit că Dumnezeu mi-a dat un asemenea copil»„. Aici evantaiul lucrărilor prestate de losif pare sâ se fi lărgit considerabil. Dar în acelaşi timp ni se spune făţiş că era cam nepriceput (pentru a justifica intervenţiile miraculoase ale lui Isus). Versiunea siriacă povesteşte episodul îndreptării crivatului.

42. Sau „ţapi”.

43. Paralelism cu micul roman al tânărului preschimbat prin vrăji în măgar, povestit în capitolele XX-XXI1. Numai că aici Isus este cel care face şi desface vraja.

44. Începând cu acest capitol autorul se inspiră din *Evanghelia lui Pseudo-Toma*.

45. Luna martie. Versiunea siriacă plasează scena în luna mai.

46. *Matei* 21,3.

47. Versiunea siriacă adaugă un episod interesant: „Veni apoi un om din Ierusalim. Copiii îi ieşiră în cale şi-l opriră zicându-i: «Salută-l pe rege!». Omul se supuse. Când ajunse în faţa lui Isus, Acesta văzu că omul avea un

şarpe încolăcit în jurul gâtului, care uneori îl sufoca, alteori îl lăsa mai slobod. Isus îl întrebă: «De câtă vreme stai cu şarpele acesta în jurul gâtului?». Omul răspunse: «De trei ani». Isus îl întrebă iar: «Şi cum de ţi-a căzut aşa o pacoste?». Omul zise: «Eu i-am făcut un bine şi el m-a răsplătit cu un râu». Isus*. «Cum adică, tu i-ai făcut un bine şi el te-a răsplătit c-un rău?». Omul: «Uite cum: într-o iarnă l-am găsit rebegit de frig, l-am luat în sân şi, ajungând la mine acasă, l-am pus într-o ulcică de pământ, pe care am acoperit-o, ca să nu iasă afară. Apoi, când m-am dus să descopăr ulcica şi să-l scot la soare, căci se făcuse vară, el mi-a sărit de gât şi s-a încolăcit acolo. De atunci mă chinuie întruna şi nu pot nicicum scăpa de el». Atunci Isus i-a grăit aşa: «Fără să-ţi dai seama te-ai purtat cum nu trebuie cu el. Dumnezeu a făcut şarpele ca să vieţuiască în pământ şi să treacă mereu de la frig la cald. Pentru ce nu l-ai lăsat să trăiască în pământ, aşa cum e voia lui Dumnezeul? L-ai închis într-o ulcică şi nici măcar nu i-ai dat să mănânce. I-ai făcut mult rău». Apoi Isus a zis către şarpe: «Coboară de pe omul acesta şi mergi să trăieşti la locul tău, sub pământ!». Iar şarpele se descolăci îndată. Văzând aceasta, omul zise: «Cu adevărat eşti Rege, Regele regilor, şi toţi vrăjitorii şi toate duhurile rele îţi ascultă poruncile»„. Izvorul poveştii de mai sus pare să se afle in India.

48. Aceeaşi scenă în *Evanghelia lui Pseudo-Toma*, cap. 16.

49. Versiunea siriacă diferă şi aici. Copilul mort se numeşte aici Buza. EI este imbrincit de pe acoperiş de către tovarăşii de şotii, care, văzând ce-au făcut, se sfătuiesc să-l scoată vinovat pe Isus. Părinţii lui Buza îi dau în judecată pe părinţii lui Isus. Aceştia sunt arestaţi şi aduşi în faţa guvernatorului. In momentul culminant al procesului intervine Isus: el îl readuce la viaţă pe Buza şi-i cere să mărturisească adevărul. Astfel guvernatorul află cine sunt adevăraţii vinovaţi şi-i pedepseşte.

50. *Luca* 2, 51, Scenă preluată din *Pseudo-Toma*, cap. 11.

51. Spre deosebire de *Pseudo-Toma*, unde este vorba despre alfabetul grec, aici este vorba despre un alfabet semit.

52. Toate aceste scene tind să pună în evidenţă omniştiinţa Mântuitorului. Dar el este în primul rând Mesia. Nu cunoaşterea totală îl caracterizează, ci folosirea acestei cunoaşteri pentru mântuirea oamenilor.

53. Justifică lipsa oricărei mărturii despre Isus între doisprezece şi treizeci de ani.

54. Adică integrală, spre deosebire de evanghelia canonică, extrem de lacunară, după autorul nostru, în privinţa copilăriei Mântuitorului.

Marele preot refuza jertfele oferite de către Ioachim şi Ana (gropniţa de Ia mânăstirea Humor). Jatâ, sosi şi ziua cea mare a Domnului. Fiii lui Israel au început să aducă daruri, după cum era obiceiul. Atunci Ruben a stat înaintea lui Ioachim şi i-a zis: «Nu ţi-e îngăduit s-aduci tu, primul, daruri, căci n-ai născut vlăstar în Israel»„ (*Protoevanghelia lui Iacob* 1,2).

întristarea lui Ioachim (gropniţa de la mânăstirea Humor). „S-a întristat Ioachim foarte tare şi nu s-a mai arătat femeii sale. Ci s-a dus în pustiu, şi-a pus acolo cortul şi a ţinut post patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi zicând în gândul lui: «Nu voi coborî la casa mea după mâncare şi băutură pâna când Domnul şi Dumnezeul meu nu se va uita la mine; până atunci rugăciunea îmi va ţine de foame şi de sete»** (*Protoevanghelia lui Iacob* 1, 4 *sq.*).

Plângerea Anei (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Ridicându-şi privirile spre cer [Anal zări un cuib de vrăbiuţe în frunzişul dafinului şi prinse a jeli de una singură" (*Protoevanghelia lui Iacob* 3, l-4, 1).

Întâlnirea de la Poarta de aur (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Şi, iată, când a sosit Ioachim cu turmele, Ana stătea la poartă. Văzându-l, a alergat şi i s-a prins de gât zicând: «Acum ştiu că Domnul Dumnezeu m-a binecuvântat din plin»„ (*Protoevanghelia lui Iacob* 4, 4).

Banchetul lui Ioachim (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Când pruncul împlini un an, Ioachim făcu masă mare şi chemă preoţii, învăţaţii, bătrânii şi întreg poporul lui Israel. Şi o aduse pe copilă înaintea preoţilor care o binecuvântarâ” (*Protoevanghelia lui Iacob* 6, 1).

Ioachim, Ana şi Maria la un an (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Lunile se adăugau una câte una la vârsta copilei. Când împlini doi ani Ioachim îi zise Anei: «lată, a venit timpul s-o ducem la Templul Domnului. Trebuie să ne ţinem cuvântul dat, ca nu cumva să ne-o ceară Atotstăpânitorul şi să rămână darul neprimit». Dar Ana răspunse: «Hai să mai aşteptăm un an, ca să nu plângă mititica după tatăl şi după mama ei». «Să mai aşteptăm», încuviinţă Ioachim” (*Protoevanghelia lui Iacob* 7, 1).

Prezentarea Măriei la Templu (gropniţa de la mânăstirea Humor):..Când Maria împlini trei ani, Ioachim zise: «Chemaţi pe fiicele neîntinate ale evreilor. Fiecare sâ ţină în mână o făclie aprinsă pentru ca pruncul să nu tânjească după ce lasă în urmă, iar inima să nu-i fie răpită de vreun lucru străin de Templul Domnului»„ (*Protoevanghelia Iui Iacob 7*, 2).

Marele preot o binecuvântează pe Maria (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Fecioarele merseră cu făclii în

mâini până la Templul Domnului. Aici preotul o întâmpinâ pe Maria şi, sărutând-o. o binecuvântâ" (*Protoevanghelia lui iacob* 7, 2).

Bunavestire la fântână (gropniţa de la mânăstirea Humor): „intr-o zi [Maria] a luat ulciorul şi s-a dus la apă. Când, iată, o voce îi spune: «Bucură-te cea plină de har. Domnul este cu tine, binecuvântată eşti între femei». Ea se tot uita in dreapta şi-n stânga să vadă oare de unde vine glasul acela? Apoi, tremurând de spaimă, se întoarse acasă" (*Protoevanghelia lui lacob* 11, 1).

întoarcerea lui losif (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Maria era în luna a şasea când se întoarse şi losif de la treburile sale. Intrând el în casă o găsi cu pântecele crescut” (*Protoevanghelia lui Iacob* 13, 1).

încercarea apei (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Preotul zise: «Am să vă dau să beţi apa încercării Domnului, căci doar aşa vor ieşi la lumină păcatele voastre»„ (*Protoevanghelia lui Iacob* 16).

Naşterea Mântuitorului într-o peşteră (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Când au ajuns au văzut că peştera era umbrită de un nor luminos. [...] Apoi norul a început să se ridice. înăuntrul peşterii străluci o lumină atât de puternică, încât n-am putut-o suporta. Apoi se ridică şi lumina, iar din ea apăru noul născut care-şi întindea gura după sânul maicii sale" (*Protoevanghelia lui Iacob* 19).

Cele două moaşe (gropniţa de Ia mânăstirea Humor).

Tradiţia vorbeşte despre două moaşe care au ajuns la peşteră după Naşterea Mântuitorului. Lângă Maria se află însă şi trei fecioare care o slujesc. Sursa primară nu a fost identificată.

Sosirea magilor (mânăstirea Hurez):..Magii şi-au continuat drumul până la peşteră călăuziţi de stea” (*Protoevanghelia lui Iacob* 21, 3).

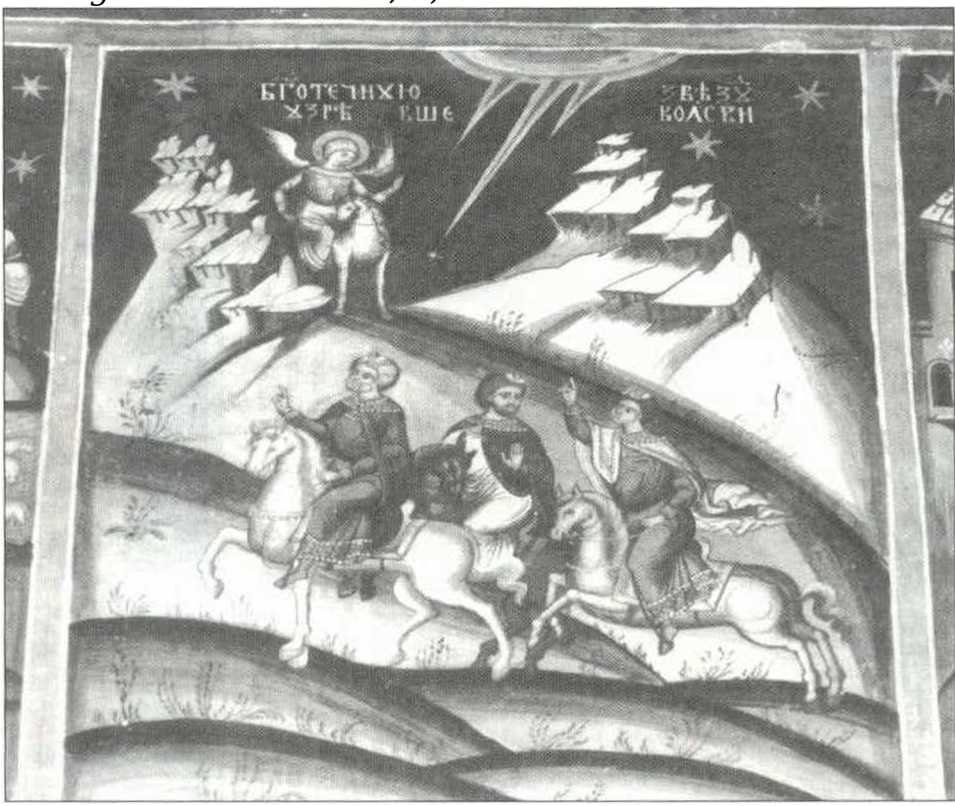

Iosif, Maria, lacob şi Isus in Egipt (gropniţa de la mânăstirea Humor): „Când veni dimineaţa losif văzu că făcuseră un pic de drum. Se apropiau de un oraş mare” (*Evanghelia araba a copilăriei* 10). Evident, sursa nu poate fi identificată cu precizie. Se poate invoca orice text apocrif descriind peregrinările Sfintei Familii prin Egipt.

Sfintâ Familie tn Egipt (gropniţa de la mânăstirea Humor). Un amănunt pitoresc: micuţul Isus este purtat de

bătrânul losif după cap.

Ieşirea lui Isus din iad (anastasis; mânăstirea Hurez): „împăratul slavei îşi întinse mâna dreaptă şi, apucând cu putere, îl ridică pe întâiul părinte, Adam. Apoi se întoarse către ceilalţi şi zise: «Veniţi cu Mine toţi cei care aţi murit din pricina lemnului atins de acesta! lată, Eu vă ridic pe toţi [din moarteJ prin lemnul crucii»„ (*Evanghelia lui Nicodim* 26).

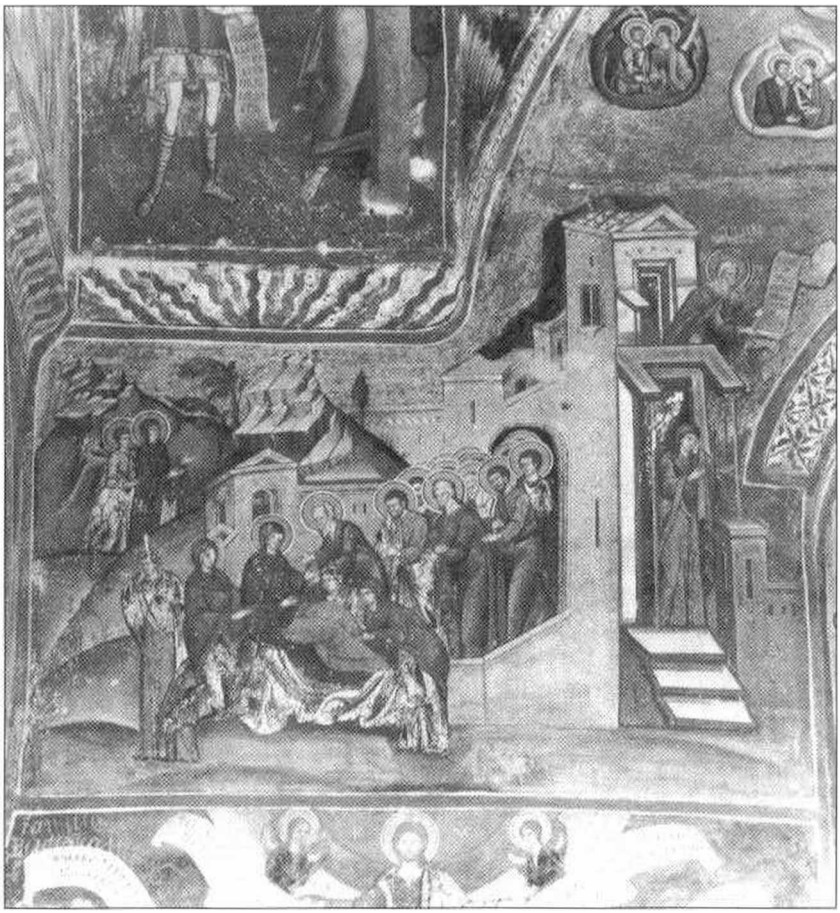

Sosirea Apostolilor la casa Măriei (mânăstirea Hurez): „Toţi apostolii, plini de bucurie, au rostit împreună rugăciunea domnească. Şi după ce au zis *Amin* a apărut şi fericitul Ioan şi le-a destăinuit ce şi cum. Atunci apostolii au intrat în casă, au găsit-o pe Maria şi i-au grăit aşa: «Fii binecuvântată de Domnul care a făcut cerul şi pământul!»'* (*Urcarea la cer a Maicii Domnului* 5 *et passim*).

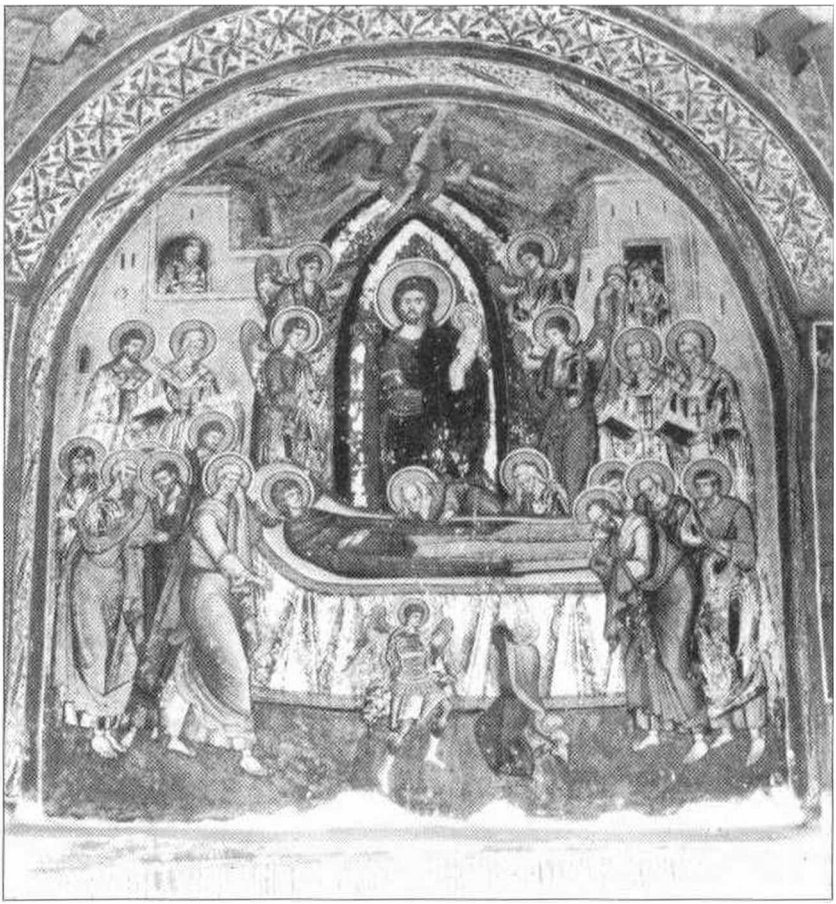

Adormirea Maicii Domnului (mânăstirea Hurez): „Dar iată că [...] un iudeu pe nume Iephonias, vinjos la trup, se repezi asupra sicriului. Atunci un înger al Domnului îi reteză amândouă braţele din umeri, cu o sabie de foc, lâsindu-le să atârne în aer, pe lângă sicriu” (*Cuvântul Sfântului loan Teologul despre Adormirea preasfintei Născătoare de Dumnezeu* 46 *et passim*).

Introducere la *Evanghelia lui Pseudo-Matei*

Protoevanghelia lui lacob a pătruns destul de repede şi în Occident. Nu se poate afirma cu precizie dacă a existat o traducere fidelă şi completă în latina a apocrifei (în urma descoperirii foarte recente a unor fragmente, cercetătorii înclină spre această realitate) sau dacă ea a fost reelaborată în chip original în mediul apusean (opinia

de până acum). Oricum ar fi, ori că presupunem o traducere integrală în latină, ori că ne mulţumim cu ideea unei elaborări *in situ*, cert este că la baza ambelor texte se află modelul grec.

Evanghelia lui Pseudo-Matei are mai multe surse. în primul rând, *Protoevanghelia lui lacob*. Apar însă numeroase episoade în plus. Unele amintesc de *Pseudo-Toma*, altele, de *Evanghelia arabă a copilăriei Mântuitorului*. De aceea am şi plasat-o, în cadrul antologiei, după ele. Distingem două părţi: prima (influenţată de *Protoevanghelie*) cuprinde capitolele l-l7; a doua (influenţată *de Pseudo-Toma*, dar nu numai) merge până la *sfârşit*. *Pseudo-Matei* trebuie citită aşadar ca un fel de recapitulare a tuturor evangheliilor de până acum.

Data elaborării poate fi fixată în a doua jumătate secolului VI, secol în care sfântul Benedict înfiinţează, după modelul oriental adus de loan Cassian, primele mânăstiri occidentale şi în care compune *Regula* Ordinului său. Amann arată, în notele la *Pseudo-Matei*, că multe episoade îşi trădează provenienţa lor monastică – de pildă, viaţa Măriei în Templu se desfăşoară în mod incontestabil după rânduiala din mânăstirile benedictine.

Arta sacră occidentală a preluat foarte multe subiecte din această evanghelie. De asemenea, ea a fost sursă de inspiraţie pentru scriitorii medievali, în special pentru Iacopo da Varrezze şi Vincent de Beauvais.

*

Traducerea s-a făcut după textul latin publicat de Tischendorf.

Orientare bibliografică

É. Amann, *Le Protévangile de Jacques et ses remaniements latins*, Paris, 1910. D. Baldi, *L* infanzia del Salvatore*, Roma, 1925.

C. Cecchelli, *Mater Christi*, III, Roma, 1954.

M.S. Enslin, „The Christian Stories of Nativity", în *Journal of Biblical Literature*, 59, 1940, pp. 317-338.

M.J. Kispaugh, *The Feast of the Presentation of the Virgin Mary in the Temple*. *An Historical and, Literary*

Study, Washington, 1941.

J. Lafontaine-Dosogne, *Iconographie de l'enfance de la Vierge dans l’Empire byzantin et en Occident*, 2 vol., Bruxelles, 1992.

Evanghelia lui Pseudo-Matei

ÎNCEPE CARTEA DESPRE NAŞTEREA PREAFERICITEI FECIOARE MARIA Şl DESPRE COPILĂRIA MÂNTUITORULUI, SCRISĂ ÎN EBRAICĂ DE PREAFERICITUL EVANGHELIST MATEI ŞI TRADUSĂ ÎN LATINĂ DE PREAFERICITUL PREOT IERONIM

Prolog1

A

Episcopii Chromantius şi Heliodorus2 îl salută întru Domnul pe fratele lor preaiubit, Ieronim.

Atât naşterea Fecioarei Maria cât şi naşterea şi copilăria Domnului nostru Isus Cristos le găsim povestite în cărţile apocrife. Fiind însă de părere că acestea conţin şi multe lucruri potrivnice credinţei noastre, credem că toate trebuie respinse, pentru ca nu cumva, prin mijlocirea lui Cristos, să dăm satisfacţie Anticristului, lată însă că doi bărbaţi credincioşi, Parmenius3 şi Virinus, trecând pe aici, ne-au spus că sfinţia ta ai găsit un manuscris în ebraică al preafericitului evanghelist Matei, în care ar fi povestite atât naşterea Maicii Fecioare cât şi copilăria Mântuitorului nostru.

De aceea te rugăm, preaiubite, în numele Domnului nostru Isus Cristos, să traduci textul din ebraică în latină, nu atât pentru a cunoaşte minunile Iui Cristos, cât mai degrabă pentru a preîntâmpina şiretenia ereticilor care, vrind să introducă o învăţătură falsă, au amestecat naşterea sfintâ a lui Cristos cu minciunile lor, ca să ascundă cu dulceaţa vieţii amarul morţii sale.

Va trebui aşadar, iubite vrednic de cinste, fie să îndeplineşti rugămintea fraţilor tăi, fie să primeşti o plăcută însărcinare din partea episcopilor tăi, însărcinare ce-ţi va părea demnă de a fi dusă până la capăt. Salut întru Domnul şi roagă-te pentru noi!

B

Ieronim, umil slujitor al lui Cristos, către sfinţii şi preafericiţii episcopi Chromantius şi Heliodorus, salut întru Domnul.

Cine se apucă să sape pământul în care presupune că există aur, nu se repede la ceea ce va da Ia iveală o groapă abia scormonită; ci, înainte ca fierul vibrând al cazmalei să scoată Ia suprafaţă aurul strălucitor, trebuie să întoarne şi să răstoarne bulgării de pământ, hrănindu-se cu nădejdea, chiar dacă nu-şi sporeşte deloc avutul.

La grea treabă m-am înhămat, dacă luăm în seamă că ceea ce mi-aţi poruncit voi, preafericiţilor, să traduc nici chiar apostolul şi evanghelistul Matei n-a vrut să fie publicat. Dacă n-ar fi fost o taină, în mod sigur ar fi adăugat-o la evanghelia sa. El însă a compus această cărticică pecetluind-o cu semne ebraice şi nepublicând-o. Astfel încât astăzi cartea scrisă de propria-i mână cu litere ebraice se află în posesia unor bărbaţi foarte credincioşi care, şi ei, la rândul lor, au primit-o moştenire de la înaintaşi. Cum aceştia nu au dat niciodată exemplarul original să fie tradus, conţinutul lui s-a transmis în diverse moduri. Aşa sc face că versiunea publicată de un discipol al lui Manicheus, pe nume Leucius4 – care a mai scris şi nişte „Fapte false ale apostolilor” – n-a fost operă de zidire, ci de distrugere spirituală. De aceea s-a şi hotărât la un sinod ca Biserica să n-o ia în seamă.

înceteze aşadar muşcăturile celor care latră la noi, căci nu vom adăuga această cărticică la scripturile canonice; traducem cuvintele apostolului şi evanghelistului doar spre a da în vileag şiretenia ereticilor. Pe de o parte ne supunem poruncii unor episcopi credincioşi, iar pe de altă parte ne împotrivim unor eretici necredincioşi5.

Aşadar nu slujim decât iubirii lui Cristos fiind încredinţaţi că ne vor ajuta şi rugăciunile celor care, prin supunerea noastră, vor putea citi sfânta copilărie a Mântuitorului.

(Sfirşitul prologului)

Partea întâi

I

1. Trăia odată în Ierusalim un om pe nume Ioachim, din tribul lui Iuda. Şi era acest Ioachim un cioban înstărit, cu frică de Dumnezeu şi bun la suflet. N-avea altă grijă decât oile sale, din laptele cărora îi hrănea pe cei credincioşi, aducând daruri de două ori mai multe celor ce-şi închinaseră viaţa lui Dumnezeu şi studierii Legii şi daruri simple slujitorilor acestora. Aşadar îşi împărţea mieii, oile, lâna şi toate bunurile dobândite peste an în trei: o parte revenea văduvelor, orfanilor, peregrinilor şi săracilor; altă parte, slujitorilor lui Dumnezeu; iar a treia o păstra pentru sine şi pentru casa Lui.

2. De aceea şi Dumnezeu îi înmulţea turmele, aşa încât nu avea pereche în rândul poporului lui Israel. încă de Ia vârsta de cincisprezece ani începu sâ ţină pomenita rânduiala. Când împlini douăzeci de ani o luă de soţie pe Ana, fiica lui Isahar6, tot din tribul său, adică din neamul lui David. Dar deşi au trăit împreună vreme de douăzeci de ani, ea nu i-a dăruit nici fete, nici băieţi7.

ri

1. Şi iată ca într-o zi de sărbătoare8 printre cci care ofereau sacrificii Domnului se afla şi Ioachim. Tocmai sc pregătea să vină cu darurile când un învăţător de la Templu, pe nume Ruben, se apropie de el şi-i zise: „Tu n-ai voie să stai laolaltă cu cei ce aduc jertfe lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu te-a binecuvântat cu urmaşi în Israel”. Păţind o asemenea ruşine de faţă cu tot poporul, Ioachim ieşi cu lacrimi în ochi din Templul Domnului. Nici nu se mai întoarse acasă. îşi luă turmele şi pe ceilalţi păstori şi plecă într-un ţinut atât de îndepărtat, încât vreme de cinci luni9 Ana, soţia sa, nu ştiu nimic despre dânsul.

2. Ea, sărmana, plângea şi se ruga întruna: „Doamne, Dumnezeule atotputernic al lui Israel, după ce că nu mi-ai dat niciun copil, mi-ai luat acum şi bărbatul!? lată, au trecut cinci luni de când nu l-am mai văzut şi n-am nicio veste de la el. Poate-o fi mort şi trebuie să-i fac slujbă de înmormântare!?”.

Şi cum sc jeluia în grădina casei, ridicându-şi ochii

spre Dumnezeu, văzu un cuib de vrăbii într-un dafin. Atunci, cu glas sfişiat de durere prinse a grăi: „Doamne Dumnezeule atotputernic, care ai dăruit tuturor făpturilor – şi sălbăticiunilor, şi vitelor, şi şerpilor, şi peştilor, şi păsărilor – pui, ca să se bucure de ei, de ce numai pe mine m-ai lipsit de darul tău binecuvântat? Ştii, Doamne, că încă din ziua măritişului am făcut un legământ: dacă-mi vei dărui un copil – băiat sau fată – îl voi închina Templului Tău sfint”10.

3. Pe când vorbea, iată, îi apăru înainte un înger al Domnului şi-i zise: „Nu te teme, Ana, căci Dumnezeu a hotărât să-ţi dea rod. Pruncul care se va naşte din tine va fi slăvit în toţi vecii, până la sfârşitul lor”. Şi după ce-i spuse acestea, îngerul dispăru din ochii ei. Atunci ea, tremurând de frică, din pricina celor văzute şi auzite, intră în odaie, se aruncă pe un pat, de parcă ar fi fost moartă, şi rămase toată ziua şi toată noaptea rugându-se plină de cutremurare11.

4. Apoi o chemă pe slujnica ei şi-i zise: „Vezi cât sunt de nenorocită din pricina văduviei mele şi cât mă chinui; n-ai vrut nici măcar să stai lângă mine”12. Slujnica însă răspunse bombănind: „Ce pot eu să fac dacă Dumnezeu ţi-a închis pântecele şi bărbatul te-a părăsit?”. Când o auzi Ana începu să plângă şi mai tare.

III

1. Tot atunci, în munţii unde Ioachim îşi păştea turmele apăru un tânăr13 care-I întrebă pe acesta: „De ce nu te întorci la femeia ta?”. Ioachim răspunse: „M-am însurat cu ea de douăzeci de ani şi dacă Dumnezeu n-a vrut să-mi dăruiască un fiu, am ieşit din Templul Domnului acoperit de ruşine şi de ocară. Acum, pentru ce să mă întorc la ea, o dată ce-am fost alungat şi batjocorit!? Rămân aici cu oile mele cât o vrea Dumnezeu să mai văd lumina pe lumea asta. Darurile pentru săraci, văduve, orfani şi slujitorii lui Dumnezeu le voi trimite cu dragă inimă prin oamenii mei”.

2. Când termină, îngerul îi răspunse: „Eu sunt îngerul lui Dumnezeu. Tot astăzi m-am arătat şi nevestei tale care

se ruga plângând şi i-am adus mângâiere; căci să ştii: a zămislit o fată din sămânţa ta14. Iar această fiică a voastră va sta în Templul lui Dumnezeu şi Duhul Sfint se va odihni peste ea; şi bucuria ei va fi mai mare decât bucuria oricărei alte femei sfinte. Nimeni nu va putea zice vreodată că a mai existat una ca ea în trecut, ori că va mai exista în viitor. De aceea coboară din munţi şi întoarce-te la nevasta ta – o vei găsi însărcinată. Căci Dumnezeu a stârnit în pântecele ei sămânţă de viaţă; Lui trebuie să-i aduci mulţumire. Iar această sămânţă va fi binecuvântată, la fel ca şi Ana, care va rămâne maica binecuvântării veşnice".

3. Atunci Ioachim, închinându-se în faţa îngerului i-a zis: „Dacă am găsit har la tine, adastă puţin în cortul meu şi binecuvânteazâ pe slujitorul tău!". Dar îngerul i-a răspuns: „Nu te mai numi slujitor al meu ci împreună-slujitor, căci amândoi slujim aceluiaşi Dumnezeu. Mâncarea însă şi băutura mea nu pot fi văzute de oamenii muritori, de aceea nu se cuvine să mă pofteşti în cortul tău15. Oferă lui Dumnezeu, în ardere de tot, darul pe care vroiai să mi-l faci miel".

Atunci Ioachim a prins un miel neîntinat şi a zis către înger: „Eu unul n-aş fi îndrăznit să aduc o ardere de tot lui Dumnezeu16 dacă tu, poruncindu-mi, nu mi-ai fi dat puterea să o fac". Dar îngerul a răspuns: „Nici eu nu te-aş fi îndemnat să aduci jertfa aceasta dacă n-aş fi cunoscut voia Domnului". Pe când Ioachim aducea jertfă lui Dumnezeu, o dată cu fumul şi mireasma se înălţă şi îngerul la cer.

4. Ioachim căzu cu faţa la pământ şi zăcu aşa de la ceasul al şaselea din zi până seara17. Slugile şi zilierii se speriară, căci nu ştiau de ce zace el acolo şi socoteau că vrea să se omoare. Atunci alergară şi-l ridicară îndată de la pământ. După ce le-a povestit ce văzuse, aceştia, tulburaţi de o asemenea minune, prinseră a-l îndemna să împlinească fără şovăială porunca îngerului şi să se întoarcă la nevasta Iui. Ioachim stătea şi cugeta îndesine dacă să se întoarcă sau nu la Ana, când îl cuprinse toropeala. Şi iată, îngerul care-i apăruse mai înainte, pe

când era treaz, îi apăru acum în somn. zicându-i: „Eu sunt îngerul păzitor18 care ţi-am fost dat de Dumnezeu; coboară liniştit şi întoarce-te la Ana, pentru că milosteniile făcute de tine şi de nevasta ta au ajuns până la Preaînaltul; şi EI v-a dat prunc cum n-a mai fost de la-nceputul lumii, cum n-au avut nici drepţii, nici profeţii şi cum nu va mai avea nimeni de acum încolo”. îndată ce se trezi, Ioachim îşi adună păstorii şi le povesti visul. Aceştia se închinară Domnului şi-i ziseră lui Ioachim: „Vezi, să nu te mai îndoieşti de îngerul Domnului! Ridică-te şi să pornim la drum! Vom merge agale, ca sâ paştem şi turmele”.

5. După treizeci de zile ajunseră aproape de casă. Atunci un înger al Domnului îi apăru Anei, care se afla în rugăciune, şi-i zise: „Du-te la poarta numită «de aur»19 să-ţi întâmpini bărbatul! Pentru că, iată, astăzi se întoarce la tine’*. Ea alergă îndată împreună cu roabele sale şi începu să se roage chiar în faţa porţii. Când tocmai era gata să renunţe (căci aşteptase foarte multă vreme), îşi ridică ochii şi-l văzu pe Ioachim venind cu turmele. Atunci Ana alergă într-un suflet spre el, îi sări de gât şi zise mulţumind lui Dumnezeu: „Eram văduvă, acum nu mai sunt; eram stearpă, acum am zămislit”. Toţi vecinii şi cunoscuţii ei se umplură de bucurie şi tot poporul lui Israel era mulţumit de această veste20.

IV

După nouă luni Ana născu o fată şi-i puse numele Maria21. La trei ani o înţărcară. Atunci au mers Ioachim şi Ana, soţia sa, la Templu şi, după ce-au adus jertfe Domnului, au lăsat-o pe Maria între fecioarele de aici22, care-şi petreceau zilele şi nopţile slăvindu-l pe Dumnezeu. Iar Maria, cum o lăsară jos, dinaintea Templului, urcă atât de repede cele cincisprezece trepte, încât nici nu avu timp să-şi întoarcă privirile ca să-şi caute părinţii, cum fac de obicei copiii mici. Toţi cei de faţă rămaseră muţi de uimire, chiar şi preoţii Templului.

V

Atunci Ana, plină de Duh Sfint, vorbi aşa înaintea mulţimii adunate: „Domnul Dumnezeul oştirilor şi-a amintit

de cuvântul dat şi a venit în vizită sfântă la poporul Său, ca să umilească neamurile ce s-au ridicat de-atâtea ori împotriva noastră şi să le-ntoarcă inimile către El; a deschis urechea rugăciunilor noastre şi a îndepărtat de la noi ocările duşmanilor; a făcut mamă dintr-o femeie stearpă şi a adus mare bucurie şi veselie în Israel. Acum pot aduce şi eu daruri Domnului fără ca duşmanii să-mi stea împotrivă. Domnul să le întoarcă lor inimile către mine, iar mie să-mi dea bucurie veşnică”.

VI

1. Maria era admirată de întreg poporul. La numai trei ani avea un mers atât de sigur, vorbea atât de bine şi punea atâta râvnă în slăvirea lui Dumnezeu, încât părea o femeie în toată firea, iar nu un prunc. Şi atât de adânc se ruga, de parcă ar fi avut aproape treizeci de ani. Faţa ci strălucea ca neaua, încât ceilalţi abia o puteau privi. Torcea şi împletea lâna; şi toate cele pe care nicio femeie bătrână nu era în stare să facă, ea, la o vârstă aşa fragedă, izbutea să le ducă la bun sfârşit.

2. Iată cum îşi rânduise fiecare zi23: din zori până la ceasul al treilea stătea şi se ruga; de Ia ceasul al treilea până la ceasul al nouălea24 se ocupa cu lucrul său; de la ceasul al nouălea începea iar să se roage şi nu înceta până când nu-i apărea îngerul Domnului, din mâna căruia primea mâncarea. Astfel înainta din ce în ce mai mult în slăvirea Iui Dumnezeu, în sfârşit, învăţa atât de repede împreună cu celelalte fecioare mai în vârstă, încât nimeni nu era mai zeloasă decât ea la privegheri, mai iscusită în înţelegerea Legii lui Dumnezeu, mai darnică în iubire, mai pură şi mai desăvârşită în toate virtuţile. Era hotărâtă, dreaptă şi neschimbătoare. în fiecare zi mai făcea un pas către desăvârşire.

3. Nimeni n-a văzut-o vreodată mânioasă şi n-a auzit-o vorbind de rău pe cineva. Toate cuvintele ei erau pline de har, de ai fi zis că-l arc pe Dumnezeu în gură. îşi petrecea timpul cu rugăciunea şi studierea Legii. Avea grijă şi de surorile ei, ca nu cumva vreuna dintre ele să păcătuiască prin cuvânt, alta să râdă prea tare şi fără măsură, sau alta,

orbită de trufie, să-şi ocârască semencle. Pe Dumnezeu îl binecuvântă fără-ncetare. Şi, ca să nu se întrerupă din slăvirea lui Dumnezeu nicio clipă, când cineva îi dădea bineţe, ea răspundea în loc de salut: „Mulţumesc lui Dumnezeul”. De la ea au moştenit oamenii obiceiul acesta de a spune „Mulţumesc lui Dumnezeu’25 în chip de salut. în fiecare zi mânca doar ce primea din mâna unui înger, iar mâncarea pe care i-o dădeau preoţii o împărţea săracilor. Deseori era văzută stând de vorbă cu îngerii, care o mângâiau ca nişte prieteni iubiţi. Dacă vreun suferind se atingea de ea, îndată se întorcea acasă vindecat.

VII

1. Preotul Abiathar aduse nenumărate daruri preoţilor de la Templu, pentru ca aceştia să i-o dea pc Maria, iar el să o căsătorească apoi cu fiul său. Dar Maria se împotrivea zicând: „Eu nu pot să cunosc bărbat şi niciun bărbat nu poate să mă cunoască pe mine!”. Dar preoţii şi rudele ei îi ziceau: „Dumnezeu este cinstit prin fii şi slăvit prin urmaşi – aşa a fost dintotdeauna în Israel!M. Maria le-a răspuns aşa: „Nu, mai înainte de orice Dumnezeu a fost cinstit prin castitate26, cum se şi dovedeşte:

2. Căci primul drept între oameni a fost Abel. El a plăcut lui Dumnezeu prin ofranda pe care I-a adus-o şi a fost ucis fără milă de cel care nu i-a plăcut lui Dumnezeu. De aceea a primit două coroane: pentru ofrandă şi pentru feciorie, căci nu şi-a întinat trupul niciodată. Şi Ilie a fost ridicat la cer în trup, căci şi-a păstrat trupul feciorelnic27. Asta am învăţat eu în Templu din copilărie şi până astăzi – că o fecioară poate fi plăcută lui Dumnezeu. De aceea am hotărât în inima mea să nu cunosc niciodată bărbat”.

VIII

1. Când împlini paisprezece ani, fariseii profitară de ocazie şi-i spuseră că legea strămoşească nu-i mai îngăduia să rămână în Templu. De aceea luară hotărârea să trimită un crainic pe la toate triburile lui Israel şi să cheme întreg poporul peste trei zile la Templul Domnului. Şi când poporul era adunat, preotul Abiathar se ridică şi urcă pe treapta cea mai înaltă, ca să poată fi auzit şi văzut de toată

lumea. Şi după ce se făcu tăcere deplină, zise: „Ascultaţi-mă, fii ai lui Israel, şi să vă intre bine în urechi vorbele mele! De când a fost ridicat Templul de către Salomon, au trăit în el multe fecioare – fiice de regi, de profeţi, de arhierei sau de preoţi simpli; toate alese şi admirabile. La vârsta cuvenită însă, au fost date bărbaţilor în căsătorie, urmând rânduiala celor dinaintea lor, şi prin aceasta au plăcut lui Dumnezeu. Singură, Maria a găsit un nou chip de a se face plăcută lui Dumnezeu, făgăduindu-l că va rămâne fecioară28. De aceea cred că prin întrebarea noastră şi prin răspunsul lui Dumnezeu vom şti în grija cui trebuie să o încredinţâm”.

2. Toată adunarea a fost de acord. Atunci preoţii au tras la sorţi din cele douăsprezece triburi ale lui Israel, iar aceştia căzură pe tribul lui Iuda. Şi zise preotul: „Mâine, toţi cei care n-au soţie să vină aici cu câte o nuia în mină!”. Aşa se face că veni şi losif laolaltă cu cei tineri, aducând şi o nuia în mână. Marele preot, după ce a strâns toate nuielele, a oferit o jertfă lui Dumnezeu şi L-a întrebat pe Domnul. Iar Domnul i-a răspuns: „Pune toate nuielele în Sfântă Sfintelor şi lasă-le acolo. Apoi spune-le celor de afară să vină mâine după ele. Atunci, ia seama, din vârful uneia dintre nuiele va ţâşni un porumbel şi va zbura Ia ceruri. Aceluia în mâna căruia sc va afla nuiaua cu semnul minunat îi va fi încredinţată grija Măriei”.

3. A doua zi veniră cu toţii dis-de-dimineaţă. Şi după ce au ars şi au adus jertfă, preotul intră în Sfântă Sfintelor şi aduse nuielele. Le împărţi pe toate, dar porumbelul nu ieşi din niciuna. Atunci preotul Abiathar îşi îmbrăcă veşmântul cu doisprezece clopoţei29, intră în Sfântă Sfintelor şi arse o jertfa. Şi pe când stătea cufundat în rugăciune, un înger îi apăru şi-i zise: „Uite, este aici o nuieluşă, foarte scurtă, pe care nici n-ai luat-o în seamă şi ai pus-o laolaltă cu celelalte; dacă o vei lua şi o vei da, în ea va apărea semnul de care ţi-am vorbit”. Aceea era tocmai nuiaua lui losif. losif sc ţinuse mai retras, căci era bătrân. Şi pentru că se temea să n-o primească pe Maria, nu-şi ceru nuiaua30. Cum stătea deci smerit şi la urmă,

preotul Abiathar strigă la el cu glas puternic: „Vino şi ia-ţi nuiaua, nu vezi că toţi te aşteptăm!?”. Atunci Iosif se apropie înfricoşat că marele preot strigase atât de tare la el. Şi abia întinse mâna după nuiaua sa, că din vârful ei ţâşni un porumbel mai alb decât zăpada şi de o frumuseţe nemaivăzută, care, după ce dădu câteva rotocoale deasupra Templului, se avântă-n văzduhuri.

4. Atunci tot poporul îl felicită pe bătrân zicându-i: „Fericit eşti acum, la bătrâneţe, căci Dumnezeu te-a găsit vrednic s-o primeşti pe Marial”. Şi cum preoţii îi ziceau: „Primeşte-o la tine, căci tu ai fost singurul ales de Dumnezeu din tot tribul lui Iuda!’5, el începu să li se închine, să-i roage şi să Ie spună plin de ruşinate: „Dar eu sunt bătrân şi am fii, la ce să-mi daţi copila aceasta!?”. Atunci Abiathar, marele preot, grăi aşa: „Aminteşte-ţi, Iosife, cum au pierit Dathan, Abiron şi Core, pentru că au dispreţuit voia Domnului. La fel se va întâmplă şi cu tine dacă nu vei asculta ceea ce Dumnezeu îţi porunceşte”. Dar Iosif răspunse: „Eu nu dispreţuiesc voia lui Dumnezeu – voi fi păzitorul copilei până când, tot prin voia lui Dumnezeu, vom putea şti care dintre fiii mei o va lua de soţie. Daţi-i şi câteva dintre prietenele ei fecioare, ca să-şi petreacă timpul împreună”. Preotul Abiathar îi răspunse: „îi vom da câteva fecioare, ca s-o mângâie până în ziua hotărâtă, când o vei primi la tine. Căci nu va putea lega o altă căsătorie”.

5. Iosif o primi pe Maria împreună cu alte cinci fecioare. Acestea au stat în casa lui Iosif. Ele se numeau: Rebeca, Sefora, Suzana, Abigea şi Zahcl. Preoţii le-au dat mătase, hiacint, pânză fină de in, purpură şi in simplu. Atunci au tras la sorţi, să vadă ce avea să lucreze fiecare. Şi Măriei i-a căzut sâ lucreze purpura pentru catapeteasma Templului Domnului. Şi când i-a căzut aceasta, celelalte fecioare i-au zis: „Deşi eşti mai mică decât toate, ai meritat să primeşti purpura”31. Zicând acestea au început s-o numească în glumă Regina fecioarelor. Şi cum glumeau ele aşa, a apărut dintr-o dată un înger al Domnului şi le-a zis: „Cuvântul acesta nu va fi spus în glumă, ci va fi rostit ca o profeţie adevărată”. Când

îl văzură pe înger şi-i auziră cuvintele, fecioarele se înspăimântară. Şi o rugară pe Maria să le ierte şi să se roage pentru dânsele.

IX

1. A doua zi, pe când Maria îşi umplea ulciorul la fântână, îi apăru un înger al Domnului şi-i zise: „Fericită eşti, Maria, căci ai pregătit în pântecele tău sălaşul Domnului. Iată, o lumină din cer va veni să locuiască în tine, iar prin tine va lumina întreg pământul”32.

2. Trei zile după aceea, pe când lucra purpura pentru Templu, a intrat la ea un tânăr frumos cum nu se poate spune33. Văzându-l, Maria s-a înfricoşat şi s-a cutremurat. Dar acela i-a zis: „Nu te teme, Maria, căci ai găsit har la Dumnezeu: iată, vei zămisli şi vei naşte un Rege care va stăpâni nu numai pe pământ, ci şi în ceruri, şi va domni în vecii vecilor”34.

X

1. Pe când se întâmplau toate lucrurile acestea, Iosif se afla cu lucrul său, căci era tâmplar, în cetatea, de pe malul mării, a Cafarnaumului. Acolo a rămas vreme de nouă luni. Întorcându-se acasă, o găsi pe Maria însărcinată. Atunci se înspăimântă şi, cuprins de o mare durere, strigă către Domnul: „Doamne Dumnezeule, ia-mi duhul, căci mai bine să mor decât să trăiesc!”. Dar fecioarele care erau cu Maria îi vorbiră aşa: „Ce spui, Iosif!? Noi ştim că n-a atins-o niciun bărbat; că cinstea şi fecioria ei au rămas neîntinate – pentru că a păzit-o Dumnezeu. Tot timpul şi l-a petrecut cu noi în rugăciune. în fiecare zi stă de vorbă cu un înger al Domnului şi-n fiecare zi primeşte mâncare din palma lui. Cum s-ar putea găsi vreun păcat în ea!? Dacă vrei să-ţi spunem bănuiala noastră, numai că îngerul Domnului a lăsat-o grea”35.

2. Zise atunci Iosif: „De ce mă amăgiţi făcându-mă să cred că îngerul Domnului a lăsat-o grea? Poate cineva s-a prefăcut doar că este îngerul lui Dumnezeu şi a înşelat-o”. Apoi începu să plângă şi să se jeluiască: „Cum voi mai merge de-acum la Templul Domnului? Cu ce obraz mă voi înfăţişa preoţilor lui Dumnezeu? Ce-o să mă fac?”. Şi

zicând acestea se gândea să se ascundă şi s-o părăsească.

XI

Hotărî sâ se scoale în toiul nopţii şi să fugă într-un loc de nimenea ştiut. Dar în aceeaşi noapte îi apăru în vis un înger al Domnului şi-i zise: „losif, fiul lui David, nu-ţi fie teamă s-o iei pe Maria de soţie, căci ceea ce este în pântecele ei de la Duhul Sfânt este. Va naşte un fiu care se va numi Isus; El va izbăvi poporul Său de păcate *. Atunci losif se trezi, mulţumi Dumnezeului său şi povesti Măriei şi celorlalte fecioare visul pe care l-a avut36. Şi, liniştindu-se în privinţa Măriei, îi zise: „Mare păcat am făcut că te-am bănuit**.

XII

1. Totuşi curând s-a dus vestea că Maria era însărcinată. Iosif a fost prins de slujitorii Templului şi adus înaintea marelui preot care, împreună cu toţi ceilalţi preoţi, a început să-l ocârască zicându-i: „De ce ai stricat cu-nşelăciune căsătoria unei asemenea fecioare pe care îngerii lui Dumnezeu au hrănit-o ca pe o porumbiţă în Templu, care n-a vrut să vadă niciodată bărbat şi care cunoştea cel mai bine Legea lui Dumnezeu? Dacă n-ai fi siluit-o, ar fi rămas până astăzi fecioară”. losif se jură că niciodată nu se atinsese de ea. Dar preotul cel mare, Abiathar, îi zise: „Să trăiască Dumnezeu, îţi voi da să bei apa Domnului şi îndată va ieşi la lumină păcatul tău”.

2. Atunci s-a adunat acolo tot Israelul. Şi era o mulţime de nu puteai s-o numeri37. O aduseră şi pe Maria la Templul Domnului. Iar preoţii, prietenii şi părinţii plângeau şi ziceau către ea: „Mărturiseşte în faţa preoţilor păcatul tău, tu, care erai ca o porumbiţă în Templul lui Dumnezeu şi primeai mâncare din palma unui înger!”. Atunci l-au chemat pe losif la altar şi i-au dat să bea apa Domnului38. Dacă un om mincinos bea din această apă, după ce înconjura altarul de şapte ori39, Dumnezeu dădea un semn pe faţa lui. losif însă o bău liniştit, apoi înconjură altarul fără să-i apară niciun semn al păcatului. Atunci toţi preoţii, slujitorii Templului şi mulţimea adunată îl proclamară nevinovat zicându-i: „Fericit eşti, căci nu ţi s-a

găsit nicio vină”.

2. Apoi au chemat-o pe Maria şi i-au zis: „Acum ce scuză ai mai putea avea? Crezi c-o să apară un semn mai mare decât acesta zămislit în pântecele tău, care te învinuieşte pe faţă40? Atât îţi cerem, să ne spui – fiindcă Iosif nu s-a murdărit cu tine – cine este cel care te-a înşelat? Mai bine mărturiseşte singură decât să-ţi dea mânia lui Dumnezeu semn pe faţă şi să te descopere în mijlocul mulţimii întregi”. Dar Maria le-a zis răspicat şi fără teamă: „Dacă este în mine întinare sau păcat, ori dacă a fost poftă şi desfrânare, Domnul sâ mă descopere în faţa poporului întreg, spre a fi pildă de îndreptare pentru toţi”. Şi s-a urcat la altarul Domnului plină de încredere; a băut apa şi a înconjurat de şapte ori altarul fără să-i apară vreo pată.

4. Mulţimea încremenise şi nu mai ştia ce să creadă. Vedeau foarte bine după pântece că zămislise, dar în acelaşi timp niciun semn nu-i apăruse pe faţă. începură să se certe cu toţii făcând o hărmălaie cumplită. Unii ziceau că e nevinovată, alţii/, de rea credinţă, o învinuiau41. Atunci Maria, văzând că poporul o bănuieşte încă, nefiind convins deplin de nevinovăţia ei, spuse cu glas limpede către toţi: „Să trăiască Adonai, Domnul oştirilor în faţa căruia stau, că niciodată nu am cunoscut bărbat şi nici nu ţin să cunosc, căci aşa am hotărât încă din copilărie. Atunci am făcut legământul acesta: să rămân neatinsă pentru Cel care m-a creat. Şi sunt încredinţată că voi trăi neatinsă numai pentru El şi că voi rămâne fără pată tot restul vieţii mele”.

5. Atunci toţi o sărutară rugând-o să-i ierte pentru bănuielile lor răutăcioase. Apoi mulţimea, preoţii şi fecioarele o conduseră până acasă, chiuind de bucurie: „Fie binecuvântat numele Domnului care ţi-a arătat sfinţenia înaintea întregului popor al lui Israel”.

XIII

1. După câtva timp veni un edict din partea Cezarului Augustus, ca fiecare să se declare în locul lui de naştere. Acest recensământ a fost făcut de către Cirinus42,

guvernatorul Siriei, Iosif trebuia să meargă şi să se declare, împreună cu Maria, la Betleem, căci de acolo se trăgea, Maria fiind din tribul lui Iuda şi din casa şi neamul lui David. Şi cum se aflau ei pe drumul care ducea spre Betleem, îi zice Maria lui Iosif: „Văd două popoare înaintea mea: unul plânge, iar celălalt râde”. Iosif răspunde: „Stai şi ţine-te bine în şa şi nu mai spune lucruri fără noimă”43. Atunci le ieşi în cale un copil foarte frumos, îmbrăcat cu un veşmânt strălucitor, care-i zise lui Iosif: „De ce ai spus că vorbele Măriei despre cele două popoare sunt fără noimă? Iată noima: poporul care plânge este cel al iudeilor, pentru că s-a lepădat de Dumnezeul său; poporul care râde este cel al păgânilor, pentru că a venit foarte aproape de Domnul, după cum li s-a făgăduit lui Avraam, lui Isaac şi lui Iacob; a sosit timpul ca tuturor păgânilor să li se dea binecuvântarea în seminţia lui Avraam”.

2. După ce-a zis aceasta, îngerul le-a poruncit să se oprească. Sosise clipa naşterii44. Apoi îi spuse Măriei să coboare din şa cât mai repede şi să intre într-o peşteră de sub pământ, unde niciodată nu fusese lumină, ci numai întuneric, fiindcă lumina zilei nu avea puterea să pătrundă până acolo. Când intră Maria însă toată peştera începu să strălucească45, de parcă soarele însuşi era acolo; ai fi zis că era în miezul zilei, într-atât de puternic scălda peştera acea lumină dumnezeiască; cât a rămas acolo Maria a fose lumină tot timpul, zi şi noapte; acolo a născut ca un băiat pe care, atunci când se năştea şi după aceea, I-au înconjurat îngerii zicând: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace oamenilor de bună voire”46.

3. Iosif era plecat să caute moaşe. Când se întoarse în peşteră Maria născuse47. Atunci zise Iosif către Maria: „Am adus două moaşe, pe Zelomi şi pe Salomeea48. Aşteaptă afară, în faţa peşterii, şi nu îndrăznesc să intre din cauza prea marii străluciri”. Auzind acestea Maria zâmbi. Dar Iosif îi zise: „Nu zâmbi! Mai bine gândeşte-te dacă nu ai nevoie de vreun leac”. Şi-i porunci uneia din moaşe să intre. Zelomi intră şi zise către Maria: „Lasă-mă să te ating!’’. Maria îi îngădui. Atunci moaşa strigă cu glas

mare: „Doamne, Doamne, ai milă de mine! Niciodată nu s-a mai auzit şi nu s-a mai închipuit ca sânii să fie plini de lapte şi ca pruncul să-şi fî lăsat mama fecioară! Cel născut n-a fost murdărit de nicio picătură de sânge, iar născătoarea lui n-a simţit nicio durere. Fecioară a zămislit, fecioară a născut, fecioară a rămas”49.

4. Când auzi acestea, cealaltă moaşă, Salomeea, zise: „Nu cred ce-aud decât dacă voi cerceta eu însămi”. Apoi intră la Maria şi o rugă: „Lasă-mă să te pipăi, ca să văd dacă Zelomi a spus adevărul”. Maria îi îngădui. Atunci Salomeea puse mâna şi cum o atinse mâna i se uscă pe loc50. De durere începu să plângă în hohote, să se zbată şi să strige: „Doamne, tu ştii că întotdeauna am trăit cu frică de Tine; că pe toţi săracii i-am îngrijit fără să le cer nimic în schimb; de la văduve şi de la orfani n-am cerut niciodată nimic, iar pe cel nevoiaş nu I-am lăsat să plece cu mâna goală de la mine. Iată, acum necredinţa m-a nenorocit, căci am îndrăznit s-o încerc pe fecioara Ta”51.

5. După ce a rostit acestea a apărut lângă ea un tânăr foarte strălucitor, care-i zise: „Apropie-te de prunc şi slăveşte-l! Atinge-l cu mâna şi te va mântui, căci EI este Mântuitorul lumii şi al tuturor celor care nădăjduiesc într-însul”. Moaşa se apropie de prunc şi, slăvindu-l, îi atinse marginile scutecelor în care acela era înfăşurat. Şi îndată mâna i se vindecă. Apoi ieşi afară şi începu să strige şi să vorbească despre minunile pe care Ie văzuse, ce păţise şi cum se vindecase. Astfel încât mulţi, auzind-o, crezură52.

6. De asemenea, şi nişte păstori povesteau că văzuseră îngeri. Aceştia, la miezul nopţii, cântau un imn în care lăudau pe Dumnezeu din cer, binecuvântau şi ziceau că s-a născut Mântuitorul tuturor, Cristos Domnul, prin care se va întoarce mântuirea poporului lui Israel.

7. Apoi a mai fost şi o stea uriaşă care a strălucit de seara până dimineaţa deasupra peşterii. O stea atât de mare nu se mai văzuse de la începutul lumii. Profeţii din Ierusalim53 ziceau că acea stea arată naşterea lui Cristos, Cel ce va împlini făgăduinţele făcute nu numai poporului lui Israel, ci şi tuturor păgânilor.

XIV

A treia zi de la naşterea Domnului Maria a ieşit din peşteră, a intrat într-un staul şi a aşezat copilul într-o iesle care se afla acolo. Un bou şi un asin i s-au închinat. S-au împlinit astfel cuvintele profetului Isaia: „Boul şi-a cunoscut stăpânul şi asinul ieslea domnului său". Şi toate celelalte animale din jurul său i se închinau fără încetare. S-au împlinit astfel cuvintele profetului Habacuc: „Te voi face cunoscut între două animale"54. losif şi Maria cu pruncul au rămas în acel loc trei zile.

I

XV

' 1. în a şasea zi au intrat în Betleem unde şi-au petrecut şi ziua a şăptea. într-a opta au tăiat pruncul împrejur şi i-au pus numele Isus, aşa cum îl numise îngerul mai înainte de a fi fost zămislit. După ce au trecut şi zilele de curăţire a Măriei, cum prevede Legea lui Moise, losif a dus copilul la Templul Domnului. Şi cum acesta fusese tăiat împrejur, au adus jertfa pentru el o pereche de turturele şi doi pui de porumbel.

2. Chiar atunci se afla în Templu un bărbat al lui Dumnezeu, de săvârşit şi drept, pe nume Simeon, care avea o sută doisprezece ani. Domnul îi spusese că nu va gusta moartea până.nu-l va vedea pe Cristos, Fiul lui Dumnezeu, întrupat. Cum dădu cu ochii de prunc, Simeon strigă cu glas puternic: „Dumnezeu a avut grijă de poporul Său; Domnul şi-a ţinut făgăduinţele". Bucuros, se închină în faţa pruncului. Apoi îl luă în poala sa, i se închină iarăşi, îi sărută picioarele şi zise: „Acum slobozeşte, Stăpâne, pe robul Tău, în pace, că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai pregătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Tău, Israel"55.

3. în Templul Domnului se afla şi prorociţa Ana, fiica lui Fanuel, din tribul lui Aşer, care trăise cu bărbatul ei şapte ani de la fecioria sa. Această văduvă avea optzeci şi patru de ani. Niciodată nu se îndepărta de Templul Domnului, petrecând numai în post şi rugăciune. Ea veni şi

se închină în faţa pruncului spunând că în El se află răscumpărarea lumii.

XVI

1. După doi ani[56] veniră la Ierusalim şi nişte magi de la răsărit, aducând daruri preţioase. Cum sosiră îi şi întrebară pe iudei: „Unde este regele care vi s-a născut? Căci I-am văzut steaua la răsărit şi am venit să I ne închinăm”. Întâmplarea ajunse şi la urechile regelui Irod care s-a speriat atât de tare, încât a trimis îndată după scribi, după farisei şi după învăţaţii poporului, ca să afle de la dânşii unde anume spuseseră profeţii că se va naşte Cristos. Iar aceia îi răspunseră: „în Betleemul Iudeii[57]. Căci aşa stă scris: Tu, Betleeme, pământ al Iui Iuda, nu eşti nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieşi Cel care va conduce poporul meu Israel”[58]. Atunci regele Irod îi chemă pe magi şi, cu iscusinţă, încercă să afle de la ei când li s-a arătat steaua. Apoi îi trimise la Betleem zicându-le: „Mergeţi şi cercetaţi cu de-amănuntul despre prunc, iar când îl veţi găsi daţi-mi de ştire, ca să vin să mă închin şi eu în faţa lui”.

2. Magii porniră la drum. Steaua le apăru din nou înainte şi-i călăuzi până la locul unde se afla pruncul. Văzând steaua ei se bucurară nespus. Intrară în casă şi găsiră pruncul la sânul mamei sale. Atunci şi-au scos bogăţiile şi i-au umplut de daruri pe Maria şi pe Iosif. Fiecare a dăruit pruncului câte o monedă de aur. Apoi unul i-a dăruit aur, altul, tămâie şi al treilea, smirnă. Dar când au vrut să se întoarcă la regele Irod, un înger le-a spus în vis să nu se ducă. Aşa că, după ce s-au închinai pruncului cu mare bucurie, s-au întors pe alt drum în ţara lor. *i*

XVII,*

I

1. Văzând regele Irod că magii şi-au bătut joc de el, i s-a aprins inima de mânie şi şi-a trimis oameni pe toate drumurile, ca să-i prindă şi să-i ucidă. Dar nu i-a putut găsi. Atunci şi-a trimis din nou oamenii în Betleem şi a omorât toţi pruncii de la doi ani în jos, socotind după timpul pe care îl aflase de la magi[59].

2. Cu o zi înaintea acestei crude întâmplări losif a fost sfătuit aşa de un înger al Domnului: „la-o pe Maria cu pruncul şi mergi pe drumul deşertului până în Egipt”. Şi losif a mers după cum îl povăţuise îngerul.

XVIII60

1. Ajunseră lângă o peşteră şi vroiau să se mai odihnească. Maria coborî din şa şi-l ţinea pe Isus pe genunchi. losif luase cu el la drum trei slujitori, iar Maria o slujnică tânără. Şi iată că dintr-o dată, din peşteră ieşi o mulţime de balauri; cum îi văzură slujitorii începură să ţipe de spaimă. Atunci Isus coborî de pe genunchii mamei sale şi stătu drept înaintea balaurilor. îndată aceştia i se închinară şi apoi plecară de acolo. Astfel s-au împlinit cuvintele profetului David: „Lăudaţi pe Domnul toţi cei de pe pământ, balaurii şi toate adâncurile’’61.

2. Copilaşul Isus mergea înaintea balaurilor şi le poruncea să nu facă rău nimănui. Dar Maria şi losif se temeau foarte tare ca nu cumva balaurii să-l lovească pe Isus. Atunci Isus le-a zis: „Nu vă temeţi şi nu vă gândiţi că sunt un copilaş; eu dintotdeauna am fost şi sunt un bărbat desăvârşit şi toate fiarele pădurii trebuie să se facă blinde înaintea mea ’62.

XIX

1. La fel, I se închinau leii şi leoparzii şi mergeau alături de ei prin deşert. Oriunde se duceau Maria şi losif, ei o luau înainte şi le arătau drumul, apoi îşi aplecau capetele închinându-se lui Isus. Prima zi când Maria văzu lei şi alte neamuri de sălbăticiuni venind în preajma sa încremeni de frică. Dar pruncul Isus o privi cu un chip vesel şi-i zise: „Mamă, nu te teme, căci nu aleargă spre tine ca să-ţi facă rău, ci ca să ţi se supună”. Cu vorbele acestea smulse toată teama din inimile lor.

2. Leii mergeau împreună cu ei, cu boii, cu asinii şi cu celelalte animale de povară. Şi nu făceau rău nimănui, ci erau blânzi între oile şi berbecii pe care îi aduseseră tocmai din ludeea. Aceştia treceau printre lupi fără nicio teamă că vor fi muşcaţi. Atunci s-au împlinit cuvintele profetului: „Lupii vor paşte la un loc cu mieii, leul va

mânca paie ca boul”63. Aveau cu ei doi boi înhămaţi Ia un car unde-şi puseseră toate cele de trebuinţă. Leii mergeau înaintea acestora şi Ic arătau drumul.

XX

1. După trei zile de mers Maria a fost toropită de arşiţa deşertului. Văzând un palmier îi zise lui losif: jvl-aş odihni puţin la umbra lui”, losif o duse iute lângă palmier şi o coborî din şa. După ce s-a aşezat, Maria s-a uitat în vârful palmierului şi a văzut că era plin de rod. Atunci i-a zis lui losif: Aş dori, dacă s-ar putea, să mănânc din roadele acestui palmier”. „Mă mir că zici asta – a răspuns losif – oare nu vezi cât de înalt este? Cum te-ai gândit să mănânci din fructele lui!? Eu sunt mai degrabă îngrijorat din pricina lipsei de apă, căci toate burdufurile au rămas goale şi nu avem cu ce să ne ostoim setea, nici noi şi nici vitele noastre”.

2. Atunci copilaşul Isus, care stătea fericit la sânul mamei sale, zice către palmier: „Pomule, apleacă-te şi răcoreşte-o pe mama cu fructele tale”. îndată, auzindu-i glasul, palmierul îşi plecă vârful până la picioarele Măriei şi ea culese numai fructe proaspete. Toate fructele au fost culese, dar vârful rămânea aplecat în continuare. Aştepta ca aceeaşi voce care-i spusese mai înainte să se aplece, să-i poruncească acum să se ridice. Atunci Isus îi zise: „Ridică-te, palmierule şi stai drept. Vei fi tovarăş pomilor care sunt în raiul Tatălui meu. Iar acum rupe cu rădăcinile talc vâna de apă ascunsă sub pământ, ca să curgă şi să ne potolească setea”. îndată palmierul s-a îndreptat, iar din rădăcinile sale au început să ţâşnească izvoare limpezi şi răcoroase, cu apa foarte dulce. Văzând izvoarele toţi s-au bucurat cu bucurie mare. După ce şi-au potolit setea au mulţumit lui Dumnezeu64.

XXI

1. A doua zi plecară de acolo. în clipa în care se porneau la drum Isus zise către palmier: „Iată, palmierule, îţi fac acest hatâr, ca una dintre ramurile tale să fie dusă de îngerii mei şi răsădită în raiul Tatălui meu. Şi te mai binecuvântez aşa: tuturor învingătorilor într-o întrecere să

li se spună: «Aţi dobândit ramura de palmier a victoriei»„. După ce a terminat de vorbit, un înger al Domnului a apărut deasupra palmierului, a rupt o ramură şi a zburat cu ea la cer. Cei care au văzut minunea au căzut cu faţa la pământ şi au rămas ca şi morţi. Dar Isus le zise: „De ce frica a pus stăpânire pe inimile voastre? Nu ştiţi că ramura aceea de palmier pe care am trimis-o în rai va fi pregătită pentru toţi drepţii în locul desfătării, tot aşa cum a fost pregătită şi pentru voi în deşertul acesta?”. Atunci aceia s-au ridicat de la pământ plini de bucurie.

XXII

1. Pe drum losif îi zise: „Doamne, căldura asta ne topeşte! Dac-ai vrea să ţinem calea pe lângă mare, ca sâ putem trece cu mai puţină trudă prin cetăţile de pe ţărm”. Isus îi răspunse: „Nu te teme, losif! Eu o să vă scurtez atât de mult drumul, încât bucata pe care aţi fi străbătut-o în treizeci de zile o veţi străbate într-una singură”. Şi el încă le mai vorbea când începură deja să se zărească munţii şi oraşele din Egipt.

2. Astfel ajunseră veseli şi bucuroşi Ia graniţele Hermopolisului şi intrară într-unul din oraşele Egiptului pe nume Sotinen. Şi fiindcă nu cunoşteau pe nimeni la care să poată fi găzduiţi, intrară într-un Templu supranumit Capitoliul Egiptului. Aici se aflau trei sute şaizeci şi cinci de idoli cărora zilnic li se aduceau cinstiri pângăritoare, ca unor zeităţi65.

XXIII

1. Când preafericita Maria a intrat cu pruncul în Templu toţi idolii s-au prăvălit la pământ, sfărâmându-se în bucăţi dinaintea feţei sale66. S-a văzut deci limpede că nu însemnau nimic. Atunci s-au împlinit cuvintele profetului Isaia: „Iată Domnul va veni pe un nor uşor şi va ajunge în Egipt; şi toţi idolii vor tremura înaintea feţei Sale”67.

XXIV

înştiinţat de cele întâmplate, Afrodisius68, guvernatorul acelui oraş, veni cu toată armata sa la Templu. Preoţii Templului, văzându-I că se apropie cu o întreagă armată, socoteau că se va răzbuna pc cei din

pricina cărora Ii se prăbuşiseră zeii. Dar Afrodisius intră în Templu şi, văzând toţi idolii căzuţi cu feţele la pământ, se apropie de Maria şi se închină înaintea pruncului de la sânul ei. Şi după ce i se închină zise către toată armata şi către prietenii lui: „Dacă acesta nu ar fi Dumnezeul zeilor noştri, zeii noştri nu ar fi căzut cu feţele la pământ şi nu s-ar fi prăvălit aici la vederea Lui. Astfel ei îl recunosc în taină Stăpânul lor. Dacă noi toţi nu vom face la fel ca zeii noştri, ne-am pune vieţile în primejdie aţâţând mânia acestui prunc şi am putea muri cu toţii. Aşa a păţit şi Faraonul egiptenilor care, pentru că n-a crezut în atâtea semne minunate, s-a scufundat în mare cu toată armata sa”. Arunci întreg poporul din oraşul acela a crezut în Domnul Dumnezeu prin Isus Cristos69.

Partea a doua

XXV

Nu peste multă vreme îngerul îi zise lui Iosif: „întoarce-te în ţinutul lui Iuda, căci au murit cei care umblau să ia viaţa copilului”.

XXVI

1. Aşadar Isus se întoarse din Egipt în Galileea. Abia împlinise patru ani. într-o sâmbătă se juca împreună cu alţi copii lângă albia Iordanului. Stând jos făcu în mâl şapte lacuri prevăzute cu câte un canal prin care, la porunca sa, râul îşi vărsa apa în lacuri, apoi şi-o retrăgea. Unul dintre copii, fiu al diavolului, prins de invidie, înfundă locul prin care apa intra spre lacuri şi strică tot ce făcuse Isus. Atunci Isus îi zise: „Vai de tine, fiu al morţii, fiu al Satanei. Cum îndrăzneşti să strici ce-am făcut eu?”. Şi îndată acela căzu mort.

2. Atunci părinţii mortului au început să strige, cu glas răzbunător, împotriva Măriei şi a lui Iosif: „Copilul nostru a murit pentru că l-a blestemat fiul vostru”. Auzând acestea Iosif şi Maria au venit îndată la Isus. Căci părinţii mortului aţâţau lumea şi iudeii se adunaseră în număr foarte mare. Dar Iosif i-a zis în şoaptă Măriei: „Eu nu-ndrâznesc să-i spun nimic70; ceartă-l tu aşa: «De ce ai aţâţat împotriva noastră mânia întregului popor? Uite,

acum trebuie să îndurăm atâtea neplăceri din partea oamenilor»„. Atunci Maria veni la el şi-l întrebă: „Domnul meu, ce-a făcut acela ca să moară?”. Isus răspunse: „Merita să moară, căci a stricat tot ce eu lucrasem”.

3. Atunci i-a zis Maria: „Să nu mai faci, Domnul meu, aşa ceva, căci se ridică oamenii împotriva noastră”. Iar ci, nevrând s-o supere pe Maica sa, îl lovi pe mort cu piciorul drept în spate şi zise către el: „Ridică-te, fiu nelegiuit. Nu eşti vrednic să intri în odihna Tatălui meu, fiindcă ai stricat tot ce eu lucrasem”. Atunci mortul a înviat şi s-a dus. Iar Isus aducea mai departe apa în lacuri numai prin poruncă.

XXVII

După aceea, în văzul tuturor, Isus luă mâl din lacuri şi făcu din el douăsprezece vrăbii. Făcuse aceasta într-o sâmbătă şi erau mulţi copii în jurul său. Dar un iudeu care îl văzuse a mers la Iosif şi i-a zis: „Iosif, uite, fiul tău lucrează în zi de sâmbătă, când nu este îngăduit. A făcut douăsprezece vrăbii din noroi ’. Atunci Iosif s-a dus şi l-a certat: „De ce faci în zi de sâmbâtă ceea ce nu este îngăduit?”. Auzind cuvintele tatălui său, Isus a bătut din palme şi a zis vrăbiilor sale: „Zburaţi!”. Şi la porunca lui vrăbiile au început să zboare. Apoi, în faţa tuturor celor care erau adunaţi acolo, văzându-l şi auzindu-l, a zis vrăbiilor: „Mergeţi, zburaţi peste tot pământul şi peste toată lumea şi fiţi vii!”. Când au văzut asemenea minune, toţi cei de faţă s-au umplut de uimire. Unii îl lăudau şi-l admirau, alţii însă îl vorbeau de rău. Câţiva au mers la căpeteniile preoţilor şi la întâi stătătorii fariseilor şi i-au înştiinţat că Isus, fiul lui Iosif, în văzul întregului popor al lui Israel a făcut mari semne şi minuni. Apoi au dus vestea şi în cele douăsprezece triburi ale lui Israel71.

XXVIII

Fiul lui Ana, preotul de Ia Templu, care venise împreună cu Iosif, a lovit şi el, plin de mânie, cu o nuia în văzul tuturor, şi a stricat lacurile pe care le făcuse Isus, Şi toată apa adunată din râu s-a scurs din ele. Căci toate canalele prin care apa venea spre lacuri fuseseră şi ele înfundate şi pe urmă distruse. Când a văzut Isus, i-a zis

acelui copil: „O, neam rău de nelegiuiţi, fiu al morţii, ucenic al lui Satan, să fie rodul seminţei tale fără vlagă, rădăcinile tale să nu aibă umezeală, iar ramurile tale, uscate de secetă, să nu dea fructe!”. Şi pe dată, în văzul tuturor celor adunaţi acolo, copilul acela s-a uscat şi a murit72.

XXIX

losif s-a cutremurat, I-a luat pe Isus şi au plecat acasă, împreună cu Maica acestuia. Iată însă că dintr-o dată, un alt copil, tot lucrător întru nelegiuire, a venit din faţa lor alergând şi l-a îmbrâncit pe Isus. Voia să-şi bată joc sau, dacă se putea, chiar să-i facă rău. Atunci Isus i-a zis: „N-o să te întorci teafăr de acolo unde te duci!”. Şi pe loc acela a căzut şi a murit. Părinţii mortului, văzând ce s-a întâmplat, au început să strige: „De unde s-a născut copilul acesta? Orice cuvânt rosteşte se adevereşte, ba adesea se împlineşte înainte chiar de a-l rosti”. Apoi s-au apropiat de losif şi i-au zis: „Du-l pe Isus de aici; căci nu poate trăi împreună cu noi, în această cetate. Sau dacă vrea să rămână, atunci învaţă-l să binecuvânteze în loc să blesteme”. losif s-a apropiat de Isus şi l-a certat zicându-i: „De ce faci asemenea lucruri? Uite câţi se plâng de tine şi din pricina ta au început să ne urască şi pe noi. Trebuie să suportăm tot felul de neplăceri din partea oamenilor”. Isus i-a răspuns lui losif: „Nu există fiu înţelept dacă tatăl său nu l-a învăţat după ştiinţa vremii sale; iar blestemul tatălui său nu face rău decât celor care fac ei înşişi rău”. Atunci cu toţii s-au strâns împotriva lui Isus şi au început să-l învinuiască înaintea lui losif. Când a văzut aceasta, losif s-a înspâimântat foarte tare, căci se temea de puterea şi de răzvrătirea poporului lui Israel. în clipa aceea Isus l-a apucat pe cel mort de o ureche şi l-a ridicat de la pământ în ochii tuturor. Şi au văzut că Isus vorbea cu acela ca un tată cu fiul său. Şi i s-a întors duhul în trup şi a înviat. Toţi au rămas uimiţi73.

XXX

1. Un profesor iudeu pe nume Zaheu I-a auzit pe Isus când spunea asemenea cuvinte şi, văzând că ştia să facă

minuni atât de mari, se îmbufnă şi începu să vorbească fără noimă, prosteşte şi fără cuviinţă împotriva lui Iosif. Zicea aşa: „Nu vrei să-l trimiţi pe fiul tău să înveţe ştiinţele omeneşti şi cum să se poarte? Văd că tu şi Maria ţineţi mai mult la fiul vostru decât la tradiţiile bătrâneşti. Se cuvine să arătaţi mai mare cinste bătrânilor comunităţii evreieşti şi să aveţi grijă ca fiul vostru să iubească pe ceilalţi copii de aceeaşi vârstă cu el şi să fie instruit laolaltă cu ei în învăţătura iudaică”.

2. Dar Iosif îl întrebă la rândul său: „Şi cine poate să ţină în frâu şi să înveţe un asemenea copil? Dacă eşti în stare să-I ţii şi să-l înveţi, noi nu ne împotrivim ca el să fie primească de la tine toate cele pe care le învaţă oamenii de obicei”. Isus, auzind ce spunea Zaheu, îi răspunse: „învăţătorule al Legii, tot ce-ai zis şi ai numit mai înainte se cuvine a fi folosit de către cei care învaţă în şcolile oamenilor; eu sunt însă străin de forurile voastre, căci nu am părinte trupesc. Tu, care citeşti Legea şi o cunoşti, rămâi în Lege; eu însă eram înaintea Legii. Deşi crezi că nu ai pereche în ştiinţă, vei fi învăţat de mine, pentru că nimeni în afară de mine nu te poate învăţa altceva decât ceea ce ai spus tu adineaori. Numai cine merită e în stare să o facă. Când voi fi ridicat de pe pământ, voi şterge orice urmă a genealogiei voastre. Tu nu ştii când anume te-ai născut; eu însă ştiu când sunteţi născuţi cu toţii şi cât va dura viaţa fiecăruia pe pământ”.

3. Atunci cei de faţă, care au auzit aceste cuvinte, au rămas uimiţi şi au început să strige plini de revoltă: „O, o, o, uitaţi-vă, ce mare şi de necrezut pângărire! Niciodată nu ne-a mai fost dat sâ auzim ceva de soiul acesta! Nici profeţii, nici fariseii, nici scribii n-au spus vreodată sau n-au auzit spunându-se aşa ceva. Noi ştim foarte bine unde s-a născut acesta. Şi cu toate că abia a împlinit cinci ani, de unde scoate astfel de cuvinte?”. Fariseii au răspuns: „Noi n-am auzit niciodată un copil atât de mic spunând asemenea vorbe”.

4. Isus le-a zis: „Vă miră că asemenea vorbe sunt rostite de un copil? Aşadar de aceea nu credeţi în ele! Toţi

sunteţi uimiţi că v-am zis că ştiu când v-aţi născut; ei bine, am să vă zic lucruri şi mai grozave, ca să fiţi şi mai uimiţi. De pildă, l-am văzut pe Avraam, pe care voi îl numiţi părintele vostru, şi am vorbit cu el, şi el m-a văzut pe mine". Când au auzit aceasta au amuţit cu toţii şi nimeni nu a îndrăznit să deschidă gura. Isus a continuat: „Am fost între voi cu copiii şi nu m-aţi cunoscut. V-am vorbit ca unor oameni cumpătaţi, dar nu mi-aţi desluşit glasul, pentru că sunteţi mai mici decât mine şi de slabă credinţă".

XXXI

1. Din nou învăţătorul Zaheu le-a zis lui Iosif şi Măriei: „Daţi-mi copilul să-l duc la învăţătorul Levi; el o să-l înveţe literele şi o să-l educe cum trebuie". Atunci Iosif şi Maria, luându-l cu blândeţea pe Isus, l-au dus la şcoală, ca să înveţe literele de la învăţătorul Levi. Intră în clasă şi rămase tăcut. învăţătorul Levi îi citea lui Isus câte o literă, începând cu *aleph*, apoi îi zicea: „Răspunde!". Dar Isus tăcea şi nu răspundea nimic. Atunci preceptorul Levi se mânie, luă o nuia de stirax şi-l Iovi peste cap.

2. Isus zise către învăţătorul Levi: „De ce mă loveşti? Adevărat să ştii că cel care este lovit îl învaţă mai multe pe cel care loveşte decât invers. Căci eu îţi pot spune ţie lucruri pe care tu nu mi le poţi preda. Dar aceştia toţi care vorbesc şi ascultă sunt orbi, ca arama sunătoare sau cimbalul ţipător – care nu înţeleg sensul a ceea ce interpretează prin sunete".

Şi Isus continuă să-i zică lui Zaheu74: „Toate literele de la *aleph* până la *tau* sunt aşezate într-o anumită ordine. Spune-mi tu mai întâi ce este *tau* şi îţi voi spune şi eu după aceea ce este *aleph*". Apoi Isus le-a zis iarăşi: „Cine nu-l cunoaşte pe *aleph* cum va putea să-l pronunţe pe *tau*, ipocriţilor!? Spuneţi-mi mai întâi ce este *aleph* şi atunci o să vă cred şi când veţi zice *beth*". Şi Isus a început să-i întrebe numele fiecărei litere şi a zis: „Să ne spună doctorul Legii ce este prima literă sau de ce are multe triunghiuri dispuse în trepte, ascuţite, cu puncte de legătură între laturi opuse, cu unghiuri ascuţite, obtuze sau drepte, cu linii drepte sau curbe?". Levi, auzind

acestea, rămase uimit în faţa unei asemenea înşiruiri de nume ale literelor.

3. Atunci prinse a striga înaintea celor care-l ascultau: „Merită acesta să trăiască pe pământ? Mai degrabă ar merita să fie agăţat de o cruce înaltă, căci focul ar putea să-l stingă şi de alte chinuri ar putea să scape. Eu cred că există dinaintea prăpădului universal, că s-a născut înainte de potop. Cine l-a purtat în pântec? Ce mamă l-a zămislit? Ce sâni l-au alăptat? Fug dinaintea lui; nu pot să-i suport cuvintele ce-i ies din gură şi totuşi inima mea rămâne-nmărmurită când aud asemenea cuvinte. Cred că niciun om nu este în stare să înţeleagă ceva din spusele lui, dacă nu-i vine Dumnezeu în ajutor. Acum eu singur, nenorocitul, m-am făcut de tot râsul. Căci socoteam că am un învăţăcel şi, când colo, mi-am găsit învăţătorul fără să-l recunosc. Ce să zic? Nu pot suporta cuvintele copilului acestuia: fug din cetate pentru că nu sunt în stare să le înţeleg. Bătrân am fost învins de un copil. Nu dau de niciun capăt în spusele sale. E greu ca, singur, cineva să descopere începutul. Adevărat vă zic, nu mint, după mine, purtarea acestui copil, felul său de a vorbi şi menirea sa nu au nimic în comun cu oamenii. Nu ştiu dacă este mag sau zeu; cu siguranţă însă un trimis al Domnului vorbeşte într-însul. De unde este, de unde-o fi venit şi cine va să fie, nu ştiu să vă zic”.

. 4. Atunci Isus, cu faţa voioasă, zâmbi la vorbele aceluia şi zise cu autoritate tuturor fiilor lui Israel care erau de faţă şi ascultau: „Cei sterpi vor rodi, orbii vor vedea, şchiopii vor merge drept, săracii se vor umple de avuţii şi morţii vor trăi iarăşi, aşa fel încât toţi să se întoarcă la starea lor desăvârşită şi să rămână în Acela care este rădăcina vieţii şi a dulceţii fără de sfârşit”75. După ce copilul Isus rosti aceste cuvinte, îndată cei bolnavi îşi redobândiră sănătatea. Şi nimeni nu mai îndrăznea să-i spună ceva ori să asculte ceva din gura lui.

xxxu

După aceea Iosif, Maria şi Isus au plecat de acolo şi s-au opjit în cetatea Nazaretului. Aici Isus trăia împreună cu

părinţii lui. într-o sâmbătă, pe când se juca el cu alţi copii pe terasa unei case, s-a întâmplat că unul dintre copii l-a împins pe altul de pe terasă, iar acesta a căzut pe pământ şi a murit. Cum părinţii mortului nu văzuseră ce se întâmplase, au început să strige după losif şi după Maria: „Fiul vostru l-a aruncat pe-al nostru la pământ şi l-a omorât". Isus tăcea şi nu le răspundea. losif şi Maria veniră în grabă Ia Isus. Mama sa l-a întrebat: „Domnul meu, spune-mi dacă tu l-ai aruncat la pământ". Atunci Isus a coborât de pe terasă şi I-a chemat pe copil după numele său, Zenon. Iar acela i-a răspuns: „Doamne!". Şi Isus i-a zis: „Eu te-am aruncat de pe terasă la pământ?". Acela a răspuns: „Nu, Doamne". Părinţii copilului care murise au rămas uimiţi şi l-au cinstit pe Isus pentru minunea săvârşită. De acolo losif şi Maria împreună cu Isus au plecat la Ieri hon76.

XXXIII

isus împlinise şase ani. Mama lui l-a trimis cu ulciorul la fântână, ca să scoată apă. Acolo mai erau şi alţi copii. Şi s-a întâmplat că, după cc a scos el apă, unul dintre copii I-a îmbrâncit, iar ulciorul s-a lovit şi s-a spart. Atunci Isus a întins haina cu care era îmbrăcat şi a adunat în ea toată apa vărsată din ulcior. Apoi i-a dus-o mamei sale. Maria, văzându-l, a rămas uimită şi cugeta în sinea ei. Iar toate acestea le păstra în inimă77.

XXIV

Altă dată a ieşit pe ogor. Luase puţin grâu din hambarul mamei sale şi l-a semănat. Şi griul s-a prins, a crescut şi s-a înmulţit peste măsură. Apoi el însuşi l-a secerat şi a adunat trei *koroi76* din care a împărţit tuturor cunoscuţilor săi79.

XXXV

Există un drum care iese din Ierihon şi merge până la râul Iordan. Pe aici au trecut odinioară fiii lui Israel. Tot aici se spune că a fost aşezată arca alianţei. Isus avea opt ani. Ieşise din Ierihon şi se îndrepta către Iordan. Lângă drum, chiar aproape de malul Iordanului, se afla o grotă unde o leoaică îşi hrănea puii. Din pricina aceasta nimeni

nu putea trece liniştit pc acolo. Aşadar Isus venea de la Ierihon ştiind că acolo, în grotă, o leoaică fătase de curând. Intră de faţă cu toată lumea. Când l-au văzut pe Isus, leii bătrâni i-au ieşit în întâmpinare şi i s-au închinat. Isus stătea în grotă şi puii alergau în jurul picioarelor lui, gudurându-se şi jucându-se cu el. Iar leii cei bătrâni stăteau mai la o parte închinându-I-se, cu capetele plecate, şi dădeau îneântaţi din coadă. Atunci poporul care rămăsese afară, departe, nemaivăzându-l pe Isus, a început să murmure: „Dacă acesta sau părinţii lui n-ar fi săvârşit păcate mari, nu s-ar fi băgat atât de repede în gura leilor*'. Şi, pe când mulţimea vorbea acestea şi era cuprinsă de jale, iată, apare Isus din grotă cu leii jucându-se fericiţi înaintea picioarelor lui. Părinţii lui Isus stăteau departe şi se uitau la toate acestea cu capetele plecate. De altfel toată lumea se ţinea departe de Iei şi nu îndrăznea să se apropie niciun pic. Atunci Isus a zis mulţimii: „Fiarele acestea sunt mult mai bune decât voi; căci ele îşi recunosc Stăpânul şi-I aduc slavă în timp ce voi, oamenii, care aţi fost făcu ţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, nu-l recunoaşteţi. Fiarele mă ştiu şi se îmblânzesc; oamenii mă văd şi nu mă recunosc”80.

XXXVI

După aceea Isus a trecut Iordanul însoţit de lei. Era de faţă multă lume. Şi apele Iordanului s-au despărţit, la stânga şi la dreapta81. Atunci el a zis leilor aşa fel încât să-l audă toată lumea: „Mergeţi în pace, nu faceţi rău la nimeni şi nici oamenii nu vă vor face vouă rău până vă veţi întoarce acolo de unde aţi ieşit”. Şi leii, luându-şi rămas bun cu un semn al trupului, nu cu glasul, s-au întors la sălaşul lor. Isus s-a dus şi el la Maica Sa.

XXVII

1. Iosif era tâmplar. Făcea din lemn juguri pentru boi, pluguri, unelte pentru întors şi cultivat pământul şi câteodată paturi. S-a întâmplat că un tânăr i-a cerut să meşterească un crivat lung de şase coţi. losif i-a poruncit copilului [lsusj să taie seândurile la mărimea potrivită. Dar acesta nu le-a respectat cum se cuvenea şi a tăiat o

seândură mai scurtă decât alta. Bietul Iosif a început să se frământe şi se tot întreba ce va face cu ea82.

2. Isus, văzându-l cum se perpelea zadarnic, fiindcă nu putea găsi nicio ieşire, îi zice cu glas mângâietor: „Vino să prindem amândoi de capetele fiecărei scânduri în parte, să le potrivim unul peste celălalt şi să tragem spre noi – aşa le vom aduce la aceeaşi mărime”, Iosif îi dădu imediat ascultare. Căci ştia că putea să facă tot ce voia. Aşadar Iosif a apucat cele două scânduri dintr-o parte şi le-a lipit de perete, lângă el; iar Isus a apucat de cealaltă parte, trăgând spre el scândura mai scurtă şi făcând-o cât cea lungă. După care i-a zis lui Iosif: „Acum du-te la lucru şi fă ce ţi-ai pus în gând”. Şi până la urmă Iosif a făcut ceea ce-şi pusese în gând.

XXXVIII

1. Pentru a doua oară oamenii i-au îndemnat pe Iosif şi Maria să-l dea pe Isus la şcoală, ca să înveţe literele. Ei n-au zis nu. Aşa că, după rânduiala strămoşească, I-au dus la un învăţător, ca să culeagă de la el şi învăţătură omenească. învăţătorul a început să-i predea plin de mândrie poruncindu-i: „Spune *alpha*'.”*63*. Dar Isus a răspuns: „Mai întâi spune-mi tu ce este *betha* şi apoi îţi voi spune şi eu ce este *alpha*”. Auzind acestea, învăţătorul s-a mâniat şi l-a lovit pe Isus. îndată însă după ce l-a lovit a căzut mort.

2. Isus se întoarse acasă, la mama sa. Temându-se, Iosif o chemă pe Maria şi-i zise: „Să ştii că sufletul meu e trist până la moarte din pricina copilului acestuia84. Căci se poate întâmplă ca, odată, cineva să-l lovească din răutate şi să-l omoare”. Dar Maria răspunse: „Omul lui Dumnezeu, să nu crezi că aşa ceva se poate întâmplă. Ci mai degrabă fii încredinţat că Cel care L-a trimis să se nască între oameni îl va păzi de toate răutăţile şi-l va feri, cu numele sau, de Vrăjmaş”.

XXXIX

1. Iudeii îi îndemnară şi a treia oară pe Maria şi pe Iosif să-l dea pe Isus la şcoală. De data aceasta la un învăţător blând. Şi, pentru că se temeau de popor, de

căpeteniile cele trufaşe şi de ameninţările preoţilor, l-au dus din nou la şcoală, ştiind totuşi foarte bine că Cel care a primit învăţătură numai de la Dumnezeu nu poate fi învăţat de un simplu om.

2. Cum a intrat în şcoală, călăuzit de Duhul Sfint, a luat cartea din mâinile învăţătorului care explica Legea şi, în faţa întregii mulţimi adunate acolo, a început să citească nu ce era scris în carte, ci ceea ce-i dicta Duhul Dumnezeului Celui viu, aşa cum dintr-un izvor viu ţâşncsc şuvoaie de apă, fără ca el să secătuiască vreodată. Cu atâtea dovezi arăta el poporului minunile Dumnezeului Celui viu, încât însuşi învăţătorul a căzut la pământ şi I s-a închinat. Inimile celor prezenţi, care ascultaseră tot cc el grăise, s-au umplut de uimire. Auzind întâmplarea losif veni tot o fugă la Isus, căci se temea să nu moară şi învăţătorul acesta. Cum îl văzu, învăţătorul îi zise:..Tu nu mi-ai dat un învăţăcel, ci un maestru: cine i-ar putea suporta cuvintele?". Atunci s-a împlinit prorocirea psalmistului: „Râul lui Dumnezeu s-a umplut de apă; gătit-ai hrana lor, că aşa este gătirea Lui"85.

XL

După aceea losif şi Maria s-au mutat de acolo din pricina răutăţii duşmanilor şi au venit în Cafarnaum. Pe când locuia aşadar Isus în Cafarnaum, un om foarte bogat, pe nume losif, muri dintr-o boală. Era deja întins pe năsălie. Isus, auzind că oamenii se loveau cu pumnii în piept, plângeau şi urlau de durere după mort, i-a zis lui losif, tatăl său: „De ce nu ajuţi cu harul tău ales pe omul acesta care se numeşte la fel ca tine!?", losif i-a răspuns: „Dar ce putere sau virtute aleasă am eu, ca să-l ajut pe acesta?". Isus i-a zis: „la-ţi vălul de pe cap, pune-l pe faţa mortului, spune-i: «Cristos să te mântuiască!» şi îndată el sc va mântui şi se va ridica de pe năsălie". Auzind acestea, losif alergă într-un suflet să împlinească cele ce-i poruncise Isus. Intră în casa mortului, puse vălul de pe capul său pe faţa celui care zăcea întins pe năsălie şi-i zise: „Cristos să te mântuiască". Şi îndată mortul se ridică de pe pat întrebând cine este Isus.

XLI

1. Din cetatea Cafarnaum au plecat în cetatea numită Nazaret. Iosif şi Maria stăteau în casa lor şi Isus împreună cu ei. într-o zi Iosif l-a chemat pe fiul său cel mai mare, Iacob86, şi l-a trimis în grădină după zarzavaturi de mâncare. Isus s-a luat şi el după fratele său, fără ştirea lui Iosif ori a Măriei. Pe când Iacob culegea zarzavaturile, deodată o viperă ieşi dintr-o gaură şi-l muşcă de mână. Sfâşiat de durere acesta începu să strige. Simţind cum îşi pierde puterea, zicea cu glas amar: „Vai, vai, o viperă blestemată m-a muşcat de mână".

2. Isus se afla tocmai în celălalt capăt al grădinii. Când auzi vocea plină de jale a fratelui său, alergă într-un suflet la el, îi luă mâna fără să-i facă altceva decât să sufle încet peste ea şi să o răcorească. Şi îndată mâna i se vindecă iar şarpele muri. Iosif şi Maria nu ştiau ce s-a întâmplat. La strigătele lui Iacob şi la glasul poruncitor al lui Isus, ei au alergat în grădină, dar când au ajuns şarpele era gata mort şi Iacob bine sănătos.

XLII

1. Când Iosif se ducea la câte un ospăţ cu fiii săi – Iacob, Iosif, Iuda şi Simeon –, precum şi cu cele două fiice ale sale, mergea şi Isus împreună cu Maica Sa şi cu sora acesteia, Maria lui Cleopha87, pe care

Domnul Dumnezeu a dăruit-o tatălui său, Cleopha, şi mamei sale, Ana, pentru faptul că o dăruiseră pe Maria, Maica lui Isus, Domnului. Şi au numit-o şi pe ea tot Maria, spre mângâierea părinţilor.

2. Când se strângeau cu toţii, Isus mai întâi îi sfinţea şi-i binecuvântă.

Apoi începea să mănânce şi să bea el, primul. Nimeni nu îndrăznea să mănânce ori să bea, nici să se aşeze la masa, nici să frângă pâinea până când nu făcea el toate aceste lucruri, după ce, mai întâi, îi binecuvântă. Iar dacă el nu era, aşteptau până venea şi împlinea toate acestea. Şi când vroia să se aşeze la masă, lângă el stăteau Iosif. Maria şi fraţii Iui, fiii lui Iosif. Pentru aceşti fraţi viaţa lui era ca un ochi călăuzitor; ei îl respectau şi se temeau de

El. Când Isus dormea fie ziua, fie noaptea lumina Domnului strălucea deasupra Lui. Fie lăudat şi slăvit în vecii vecilor. Amin. Amin.

Note

1. Prologul original a dispărut în ediţiile cele mai importante. în el se afirma că autorul acestei apocrife este lacob, fiul tâmpiarului losif, „fratele Domnului". Dar cum Papa Inocenţiu I şi, după el, *Decretul lui Ghelasie* au condamnat evanghelia aşa-zisă „a lui lacob", cei care au elaborat *Evanghelia lui Pseudo-Matei* au îndepărtat şi prologul original, înlocuindu-l cu o scrisoare (evident, falsă) a doi prieteni ai lui leronim. Punerea scrierii sub patronajul spiritual al lui leronim constituie suprema garanţie a caracterului ei nesubversiv.

2. Numele episcopilor Chromantius şi Heliodorus se întâlnesc în corespondenţa autentică a sfântului leronim. Chromantius este episcopul Aquileei între 387 şi 407. Despre Heliodorus, episcop de Altino, nu ştim nimic, leronim le dedicase celor doi traducerea, făcută după originalul ebraic, a cărţilor lui Salomon, a *Paralipomenelor* şi a cărţii lui Tobit (aceasta din urmă în mare vogă în Occidentul medieval).

3. Discipol al lui Priscillianus, condamnat pentru erezie şi executat în 384. Priscillianiştii aveau o pasiune extraordinară pentru scrierile apocrife. Ei au fost acuzaţi de maniheism, sabelianism, docetism.

4. Decretul ghelasian, în articolul 5, condamnă cărţile scrise de Leucius, numit aici „discipol al Diavolului".

5. Autorul îşi ia toate precauţiile posibile în această corespondenţă apocrifa: el afirmă că traducerea a fost cerută lui leronim de către doi episcopi (aşadar de către oamenii Bisericii drept-credincioase); recunoaşte că printre cei care folosesc scrierile apocrife (adică „ascunse", „tainice", în opinia sa) există şi impostori; dar recunoscând aceasta şi denunţându-i pe impostori el se situează implicit atât în rândul creştinilor de bună credinţă, cât şi in rândul iniţiaţilor în scrierile sacre. El nu doreşte sa includă această scriere în canonul Scripturii, ci

doar să-i contracareze pe eretici. O sumedenie de tertipuri aşadar pentru a impune scrierea în mediile oficiale. De remarcat distanţarea explicită de maniheism.

6. Unele codice prezintă diferenţe: Achar, Agar sau Aquar. Date despre Ana şi Ioachim nu avem decât din apocrife care însă pot reflecta o tradiţie anterioară. Abia după secolul al Il-lea orientalii încep comemorarea celor doua personaje în cadrul liturghiei. în anul 550 împăratul Iustinian porunceşte să se ridice o biserică impunătoare cu hramul lor la Constantinopol, după modelul celei existente deja la Ierusalim. Biserica Ortodoxă are trei sărbători dedicate sfintei Ana: 25 iulie, Adormirea sfintei Ana; 9 septembrie. Sfinţii şi drepţii dumnezeieşti părinţi Ioachim şi Ana; 9 decembrie, Zămislirea Sfintei Fecioare de către sfânta Ana. în Occident cultul Fecioarei este introdus mult mai târziu, de către papii orientali (în secolul al VlII-lea).

7. Prin urmare Ioachim are deja patruzeci de ani, vârstă la care bărbaţii se puteau considera în pragul bâtrâneţii la acea epocă.

8. In *Protoevanghelie*, „sărbătoarea Domnului”. Remanierea noastră este şi mai vagă în privinţa acestei sărbători.

9. Spre deosebire de *Protoevanghelie*, unde pustia pare să înceapă chiar de la porţile Ierusalimului, aici autorul ţine sâ precizeze distanţa între Ana şi Ioachim. Ruptura este atât de profundă între Ioachim şi comunitate (inclusiv familie). încât cinci luni de zile soţia lui n-a ştiut nimic despre el. Autorul occidental al remanierii latine are o reprezentare cu totul artificială a pustiului.

10. Spre deosebire de *Protoevanghelie*, unde Ana face legământul consacrării pruncului după concepere, dar înainte de naştere, aici legământul e plasat cu mult în urmă (douăzeci de ani!), în ziua căsătoriei cu Ioachim.

11. Atitudine specifică celor vizitaţi de zei (rămân multă vreme într-o stare de prostraţie vecină cu moartea).

12. Autorul remanierii latine dă un cu totul alt sens decât cel din *Protoevanghelie* discuţiei cu slujnica. Aici scena e plasată imediat după buna vestire, iar Ana,

cuprinsă încă de spaimă sacră, îi reproşează slujnicei că a lăsat-o singură într-un moment atât de greu (întâlnirea cu îngerul Domnului). Scena însă nu e prea coerentă.

13. Apariţia îngerului sub chipul unui tânăr este analoagă celebrei apariţii a îngerului Rafael din *Cartea lui Tobit* 5, 5 *sq*. Scena pare a se fi inspirat din capitolul 13 al cărţii Judecătorilor, unde îngerul se arată mamei lui Samson: „Odată însă s-a arătat îngerul Domnului femeii şi i-a zis: «lată, tu eşti stearpă şi nu naşti; dar vei zămisli şi vei naşte fiu»„.

14. Expresia *concepisse ex semine tuo* este în opoziţie cu cea de mai jos, *excitavit enim Deus semen in ea* („a stârnit Domnul sămânţă într-însa"). Aceasta din urmă favorizează interpretarea conceperii virginale a Măriei. *Concepisse ex semine tuo* arată însă că Ana era însărcinată înainte de întoarcerea din pustie a lui Ioachim (dar nu prin intervenţie divină, ci de la Ioachim). Dacă ţinem scama de faptul că Ioachim a lipsit cinci luni de acasă, atunci Maria se va fi născut la patru luni după întoarcerea tatălui său (căci, spre deosebire de *Protoevanghelie*, unde se spune că Maria s-a născut la şapte luni, aici ea se naşte ca orice copil normal, după nouă luni).

15. O scenă identică se întâlneşte în *Testamentul lui Avraam*. Aici, patriarhul îl invită pe arhanghelul Mihail (ascuns sub chipul unui drumeţ) la cină. Arhanghelul însă nu poate ingurgita mâncâruri pământeşti. Dumnezeu îl scapă din încurcătură trimiţându-i un „duh devorator".

16. Întrucât deja îi fusese respinsă una la Templu.

17. Aceeaşi atitudine de consternare şi paralizie ca şi a soţiei sale. De remarcat simetria relatărilor. Atât Ana, cât şi Ioachim se adresează intr-un târziu slugilor, care ţin să le facă amândurora câte un reproş. Spaima sacră provocată de viziunea îngerului este analoagă celei descrise în *Cartea lui Tobit* 12, 16: „Atunci s-au inspăimintat amândoi şi au căzut cu faţa la pământ căci erau cuprinşi de frica".

18. Identificarea îngerului Domnului cu îngerul păzitor (personal, atribuit fiecărui om îndată după

naştere). Trimite la Tobit 3, 25.

19. Sursa pare să fie informaţia lui Flavius Iosephus, din *Războaiele evreilor* V, 5, 3, după care porţile Templului (iar nu ale oraşului) ar fi acoperite cu plăci de aur şi de argint.

20. Sensul scenei este următorul: Ana, ieşind în întâmpinarea lui Ioachim la poarta oraşului, pe unde trece foarte multă lume, ţine să-şi facă publică bucuria şi, prin aceasta, să-şi îndrepte reputaţia în rândul coreligionarilor.

21. *Pseudo-Matei* coincide cu *Protoevanghelia* în majoritatea detaliilor naşterii Măriei (*Protoevanghelia* datează însă naşterea după numai şapte luni). Toate detaliile respective au fost acceptate cu entuziasm de către teologi, predicatori şi imnografi. Amintesc că Roman Melodul introduce pasajul protoevanghelie într-un condac al Naşterii. S-a discutat mult, din dorinţa de a armoniza datele apocrifelor cu tradiţiile locale, asupra cetăţii unde s-a născut Maica Domnului. Unii – printre ei sfântul Ioan Damaschinul şi sfântul Sofronie – susţin că nu poate fi vorba decât despre Ierusalim şi indică locul pe care se afla amplasată biserica Probatica. Alţii vorbesc de Betleem: de pildă, sfântul Ioan Gură de Aur, într-o omilie din anul 396, şi sfântul Chirii din Alexandria. în sfârşit, alţii, mai puţin numeroşi, afirmă că Maria s-ar fi născut la Nazaret. într-o versiune în hexametri *aEvangheliei lui Pseudo-Matei*, compusă în secolul al X-lea de către stareţa unei mânăstiri din Gandersheim, pe nume Hrotswitha, apare un episod inedit: alegerea numelui Maicii Domnului. Iată fragmentul: *Post haec novenopercerte mense peracto/ Venit summa dies in qua praenobilis Anna/ Progenuit natam cunctis saeculis venerandam./ Postque dies primi venere vocali/ Pontifices, tantae solito qui more puellae/ Nomen et optarent, ipsam quoque sanctificarent./ Queis Joachim precutas fudit praesentibus istas:/ „Rex caeli, stellis solus qui noniina ponis,/ Istius tenerae nomen dignare puelae/ Caelitus indiciis per te monstrare coruscis „./ Dixerat et subito sonuit vox fortis ab alto/ mandans egregiam Mariam vocitare puellam./ Stella maris lingua quod consonat ergo*

latina./ Hoc nomen nerito sortitur sancta puella,/ Est quia praeclarum sidus quod fulget in aevum/ Regis aeterni claro diademate Christi. („După ce s-au împlinit cele noua Iuni/A sosit ziua măreaţă în care preacinstita Ana a născut o fată ce avea să fie slăvită în toţi vecii./ Iar după opt zile au fost chemaţi mai întâi preoţii/ Care, după vechiul obicei, trebuiau să aleagă/ Numele copilei şi să o sfinţească./ Dc faţă cu toţi Ioachim a înălţat următoarea rugăciune:/ «Rege al cerului, Tu, care dai nume stelelor/ Arată printr-un semn de sus/ Ce nume este vrednică să poarte această fragedă copilă!»/ Spuse şi dintr-o dată a răsunat un glas puternic din tării/ Poruncind ca pruncul fără seamăn să se numească Maria,/ Ceea ce in limba noastră înseamnă «Steaua mării»/ Acest nume i-a fost sortit pe merit sfintei copile/ Căci astrul strălucitor ce luminează în veac/ A fost încoronat de Cristos, regele etern.*')

22. în original *in contubernium virginum*. „Autorul crede în existenţa, pe lângă Templu, a unui fel de mânăstire, unde sunt crescute şi educate fecioarele din Israel; o idee asemănătoare se întâlneşte şi în remanierea armeană" (Amann, 296). Doar că în remanierea armeană se face apel la o tradiţie iudaică, după care un anumit număr de fecioare erau consacrate Templului, aşteptindu-se ca una dintre ele sâ-l nască pe Mesia.

23. Ocupaţiile Măriei sunt descrise în ideea că ea duce o viaţă de călugăriţă. *Laus perennis* se împlineşte după regulile oficiului canonic din vremea autorului (secolul al Vl-lea). Ziua monastică e împărţită între rugăciune şi lucru manual. După Amann, fiecare cuvânt din acest capitol ar merita comentat în paralel cu *Regula* sfântului Benedict.

24. Lipseşte orice informaţie cu privire la ceasul al şaselea, în perfect acord cu regula benedictină.

25. Formulă obişnuită de salut între călugări. Sfântul Augustin scrie, referindu-se la mânăstirile întemeiate de el: „Adversarii noştri îndrăznesc să ne insulte pentru faptul că fraţii, atunci când văd un om, îi zic «Mulţumesc lui Dumnezeu»„. La fel, sfântul Benedict prescrie *în Regula*

sa, cu numărul 66, menită să orânduiască serviciul fratelui portar: „Dacă vreun sărac bate la poartă şi vrea să intre, să i se răspundă «Mulţumesc lui Dumnezeu», ori să fie binecuvântat”.

26. *Deus in castitate primo omnium colitur* rezuma foarte bine ideile care au pătruns în Biserică prin epistolele sfântului Pavel (mai ales I *Corinteni 7*, 25-40) şi care s-au precizat în Occident în urma controversei dintre sfântul Ieronim, pe de o parte, şi lovinian şi Vigilantius, pe de alta. Fecioria este văzută ca superioară, în demnitate, căsătoriei. Aceeaşi atitudine, în creştinismul oriental, din partea lui loan Gură de Aur. Despre idealul creştin al castităţii există numeroase lucrări. Trimit la două, cele mai importante: U. Ranke-Heineman, *Des eunuques pour le royaume des deux*, Paris, 1990 şi Peter Brown, *The Body and Society*. *Men*, *Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York, 1988.

27. Exemplele de castitate permanentă sunt destul de rare în *Vechiul Testament*. Scriitorii bisericeşti vor discuta cu aprindere dacă Maria este prima femeie care-şi va fi păstrat fecioria, lată unul dintre motivele pentru care Maria nu alege decât exemple masculine. Abel a fost propus ca model de castitate de către Vasile cel Mare şi Ambrozie. Cum Sfânta Scriptură nu spune că el fusese căsătorit, s-a tras concluzia că el şi-a păstrat, neatinsă, fecioria. Cât despre fecioria lui Ilie, la ea se referă sfântul Ieronim, Epifanie şi Ioan Cassian (*De institutione monastica* I, 2). Exemplul său este clasic în Occident. Mai târziu, el va trece drept prototipul vieţii monastice, iar ordinul carmeliţilor şi-l va lua chiar patron spiritual. Maria se aşază pe sine într-o tradiţie masculină. Începând cu secolul al IV-lea, sfinţenia femeii va fi asimilată „androginizării”. Altfel spus, prin sfinţenie (castitate, asceză) femeia se dovedeşte egală cu bărbatul.

28. Ca în *Protoevanghelie*, se vorbeşte despre o comunitate de fecioare locuind în Templu până la vârsta măritişului. Maria totuşi face excepţie chiar de la această excepţie (căci în Templu nu erau admişi decât bărbaţii) –

ea hotărăşte, inspirată de Duhul Sfânt, să-şi continue viaţa în castitate deplină chiar şi după vârsta limită.

29. Simbolul celor douăsprezece triburi (*Exod* 28, 33-35).

30. Autorul ţine să sugereze discreţia şi timiditatea bătrânului Iosif, care nu se simte deloc bine în rolul de „peţitor".

31. însemn regesc.

32. Cele mai vechi monumente figurative – notează Santos Otero – (de pildă medalionul din catacombele de la Priscila) se inspiră cu exclusivitate din textul sfântului Luca. Artiştii posteriori vor folosi frecvent datele apocrife. Reprezentarea Măriei lângă o fântână, în momentul în care primeşte buna vestire din partea îngerului, figurează pe un fildeş aparţinând colecţiei *Sfântului ţinut german* din Roma, precum şi pe un alt fildeş din secolul al V-lea, păstrat la *Victoria and Albert Museum* din Londra.

33. Un înger tot sub înfăţişarea unui tânăr frumos ii apăruse şi lui Ioachim în pustie, pentru a-i aduce vestea cea bună.

34. Acest pasaj – scrie acelaşi Santos Otero – a exercitat o influenţă foarte puternică în artă. Amintim amvonul din fildeş de la San Maximino, Ravena (542-552), unde o vedem pe Maria ţesând în momentul în care îngerul îi aduce buna vestire. Alte monumente înfăţişează ambele scene (de la fântână şi pe Maria ţesând). De pildă, fresca de la Sfântă Sofia din Kiev (secolul al Xl-lea), precum şi manuscrisul grec păstrat în Biblioteca Vaticanului, cu numărul 1162 (secolul al Xll-lea). Scenele apar şi pe zidurile mânăstirilor româneşti.

35. Fecioarele depun mărturie pentru purtarea cuviincioasă a Măriei în tot răstimpul cât a lipsit Iosif. Ele cred, conform unei vechi tradiţii, ca un înger a lăsat-o grea pe Maria.

36. Contrapunct Ia scena anunţării veştii celei bune lui Ioachim.

37. Miracolul se va înfăptui în faţa întregului popor.

38. *Aquam potationis Domini*. Toate manuscrisele au

această versiune. Cred însă că lectura propusă de Amann este cea corectă, anume, *aquam* probationis *Domini*, întrucât ea traduce exact expresia din *Protoevanghelie*, *hydor elenxeos* („apa încercării Domnului")...Apa băuturii Domnului" nu prea are niciun sens. Eu am preferat să simplific în traducere, respectând însă versiunea latină. Despre „apa încercării", a se vedea nota respectivă la pasajul din *Protoevanghelie*.

39. „Curios acest detaliu al înconjurării altarului de şapte ori. După Cecchelli (*Mat. Chr.* III, p. 345, nota 507) este vorba de un vechi procedeu semitic la care se referă *Talmudul* (Sota I, 6) comentând încercarea prescrisă in *Numeri* 5. El exista în Arabia preislamică menţinându-se şi astăzi laKti *aba* de la Mecca. La fel se poate spune şi despre India. Armenii aveau şi ei obiceiul ritual de a înconjura de câteva ori mormântul unui martir. Nici tradiţiile noastre populare nu sunt străine de o asemenea practică. Să ne amintim în acest sens obiceiul păstrat în multe sate spaniole de a înconjura bisericile cu animalele domestice în ziua de sfântul Anton, protectorul animalelor" (Otero, p. 199).

40. Conform ritului demascării prin „apa încercării Domnului", vinovatului îi apare un semn pe faţă. Dar Maria e dovedită deja vinovată (în ochii mulţimii) prin pântecele umflat.

41. Parabolă a certurilor mariologice ulterioare.

42. în *Luca* 2, 2 se vorbeşte despre Quirinus. Autorul apocrifei noastre a translitérai, fără discernământ, numele grecesc.

43. Cum să justificăm asprimea cu care vorbeşte aici Iosif? Poate el consideră că Maria a încălcat regula tăcerii, foarte importantă în mediul în care a fost redactată apocrifa (după Santos Otero). Oricum, scena are o funcţie clară: aceea de a introduce explicaţia îngerului, cu o importantă miză teologico-apologetică.

44. îngerul este cel care îi vesteşte Măriei că se apropie clipa Naşterii. Astfel autorul apocrifei vrea să ne sugereze că Maria nu a resimţit nicio durere, că Naşterea

a fost pentru ea o binecuvântare, iar nu un chin, ca pentru toate urmaşele Evei.

45. Extraordinară tensiune dramatică, sugerată şi prin contrastul întuneric/ lumină.

46. *Luca* 2, 14.

47. Iarăşi se pune în evidenţă discreţia lui Iosif. Un bărbat nu se cuvenea să asiste la o naştere.

48. Spre deosebire de *Protoevanghelie* (o moaşa plus Salomeea, femeia necredincioasă), *Pseudo-Matei* introduce două moaşe, dintre care una, evident, necredincioasă. Zelomi este o formă coruptă a numelui Salomeea. Sfântul Ieronim s-a opus cu îndârjire răspândirii legendei moaşei Salomeea. El scrie: „Acolo (în peşteră) n-a fost nicio moaşă; priceperea nici unei femei n-a intervenit în momentul naşterii. Maria însăşi a fost şi mamă, şi moaşă. Ea a culcat pruncul în iesle, ea l-a învelit în scutece. Trebuie respinse, aşadar, toate comentariile apocrifelor” (*Contra Helvid*. 10). Legenda însă conferea moaşelor un alt rol decât cel la care se referă Ieronim, şi anume rolul de *martori* ai unei Naşteri unice, fără dureri, fără sângerare şi chiar fără intervenţia unei „specialiste”. *Legenda aurea* o va prelua şi reelabora în drama liturgică intitulată chiar *Obstetrix*. Iacopo da Varrezze include printre dovezile caracterului miraculos al Naşterii Mântuitorului şi mărturiile celor două moaşe. Iată pasajul: „în compilaţia lui Bartolomeu, precum şi în *Cartea Copilăriei Mântuitorului* citim că, în momentul Naşterii, Iosif, care de altfel nu se îndoia deloc ca Dumnezeu avea să se nască dintr-o fecioară, chemă, după obiceiul locului, două moaşe: una se numea Zebel, cealaltă, Salomeea. Zebel o cercetă cu mare luare-aminte pe Maria şi o găsi fecioară. Atunci strigă: «O fecioară a născut!», Salomeea, care nu credea, vru să încerce, dar mâna i se uscă pe loc. Apoi i se arătă un înger care o povăţui să atingă pruncul şi astfel se vindecă”.

49. Prin gura lui Zelomi autorul proclamă fecioria Măriei *ante partum*, *in partu* şi *post partum*.

50. Autorul, din pudoare, ocoleşte termenii foarte

cruzi care apar în aceeaşi scenă din *Protoevanghelie*. Spre deosebire de *Protoevanghelie*, unde mâna profanatoare se face scrum, aici ea se usucă.

51. După proba „apei Domnului”, care confirmă fecioria Măriei *ante partum*, „proba Salomeei” confirmă fecioria *in partu* şi *post partum*.

52. în *Protoevanghelie* îngerul îi porunceşte moaşei să păstreze tăcerea până când Isus va fi dus la Templu, pentru ca Irod să nu-l prindă şi să-l ucidă.

53. *Prophetae qui fuerant*, fraza este destul de obscură. Se poate înţelege că profeţii de odinioară din Israel preziseseră semnificaţia acestei stele; ori se referă la profeţii contemporani evenimentelor, care, prinzând de veste, au mers la Ierusalim şi i-au dat interpretarea respectivă. Cel de-al doilea sens, deşi în acord cu gramatica, pare mai puţin probabil decât primul.

54. *Isaia* 1, 3; *Habacuc* 3, 2. *Vulgata* – scrie Santos Otero – traduce literal versiunea greacă: *în medio animalium innotesceris*. Sfântul Ieronim a revenit la sensul din ebraică: *Dominus opus tuum*, *in medio annorum vivifica illud* („Făpturii Tale, Doamne, hărăzeşte-i viaţă de-a lungul anilor”). Prezenţa boului şi a asinului nu este menţionată decât în *Pseudo-Matei*. Episodul a fost foarte repede asimilat de tradiţia orală a creştinismului. Unii, chiar dintre marii teologi, se referă la el ca la un fapt istoric cert. De pildă, sfântul leronim scrie în Scrisoarea 108: Jntrând apoi în peştera Mântuitorului, după ce a văzut sfântul sălaş al Fecioarei şi staulul în care *boul şi-a recunoscut Stăpânul*, *iar asinul*, *ieslea Domnului sau*, ca să se împlinească ceea ce este scris în cartea profetului: «Fericit cel ce seamănă pe ape, unde calcă boul şi asinul, auzindu-mă, jura că vede cu ochii credinţei pruncul înfăşurat în scutece, scâncind în iesle»„.

55. *Luca* 2, 29-32.

56. Tradiţie complet diferită de celelalte, atestată de Origen, în *Comentariu la Matei* 23.

57. Autorul şi-a luat măsuri de precauţie, deplasând Sfântă Familie la Betleem chiar a şasea zi după naştere.

58. *Miheea 5*, 1.

59. Abia acum ne dăm seama de ce autorul a situat scena închinării magilor abia după doi ani de la Naştere: tocmai pentru a sincroniza datele din evangheliile canonice. Irod nu putea porunci uciderea pruncilor până *la doi ani* decât după ce va fi aflat vestea naşterii Regelui lumii din gura magilor. Altfel, dacă magii ar fi venit la Ierusalim în chiar noaptea Naşterii sau trei zile după aceea, Irod ar fî trebuit să ucidă numai pruncii născuţi cu trei zile în urmă (iar nu pe toţi cei născuţi în ultimii doi ani). O opinie destul de acreditată în Evul Mediu – scrie Santos Otero – este aceea că, imediat după sosirea magilor, Irod a trebuit sâ se ducă la Roma, fie pentru a se disculpa de o crimă de lezmajestate, fie pentru a-i acuza de aceasta pe cei doi fii ai săi, Alexandru şi Aristobul. Abia după întoarcerea de la Roma (deci ar fi lipsit exact doi ani!) se ocupă de „problema" magilor şi dă poruncă să fie ucişi toţi pruncii din Betleem, de la doi ani în jos. Această versiune n-a „intrat însă în circulaţie" decât târziu, în secolul al Xll-lea, prin *Istoria scolastică a* lui Petru Comestor.

60. Urmează ciclul miracolelor înfăptuite de pruncul Isus şi de Maria în timpul peregrinărilor prin Egipt.

61. *Psalmul* 148, 7.

62. Cf. *Isaia* 1, 16.

63. *Isaia* 65, 25. Acest capitol, în care autorul descrie atmosfera paradisiacă ce domneşte în preajma lui Isus, se vrea o concretizare (unii comentatori vorbesc de un midrash haggadic) a versetului din *Isaia*, aplicat, în vechile culegeri de *testimoniu* creştine, Mesiei.

64. Scena copacului care se pleacă apare şi în ciclul „adormirilor Maicii Domnului". în unele variante îngerul aşază pe patul de moarte al Măriei o ramură de palmier. Sozomen pomeneşte legenda în *Istoria bisericească* V, 21, 8-10. O întâlnim şi în Coran (19, 2, 23).

65. Aşadar fiecare idol era cinstit într-o zi din an.

66. Scenă menţionată în textele monahismului egiptean: *Historia monachorum in Aegypto*, capitolul VIII

(Vil în traducerea lui Rufinus); *Istoria lausiacă*, capitolul 52.

67. *Isaia* 19, 1.

68. Scena cu Afrodisius figurează pe mozaicul arcului triumfal al bisericii Santa Maria Maggiore din Roma. Aici, o delegaţie îl întâmpină la poarta oraşului pe Isus însoţit de părinţii săi şi de patru îngeri.

, i

69. Aid se încheie prima parte, de influenţă protoevanghelică. A doua parte, aparţinând *Ciclului copilăriei*, nu este, în esenţă, decât o altă versiune a *Evangheliei lui Pseudo-Toma*. Trimit aşadar cititorul la notele acesteia.

70. în remanierea de faţă, autoritatea lui Iosif este sensibil diminuată. Maria îşi păstrează în continuare poziţia privilegiată.

71. *Pseudo-Toma*, capitolul 2.

72. *Ibid.*, capitolul 3.

73. *Ibid.*, capitolul 4-5.

74. Levi, bineînţeles, O scăpare a copistului.

75. Matei 11, 5.

76. *Pseudo-Toma*, capitolul 9.

77. *Ibid.*, capitolul 11.

78. Aproximativ o mie două sute de kilograme.

79. *Pseudo-Toma*, capitolul 12.

80. Mustrările lui Isus din finalul capitolului seamănă foarte mult cu mustrările aduse de către Dumnezeu oamenilor păcătoşi (comparându-i cu celelalte regnuri, virtuoase) din *Apocalipsa lui Pavel*.

81. 4 *Regi* 2, 8: „Atunci, luând Ilie mantia sa şi strângând-o vălătuc, a lovit cu ea apa şi aceasta s-a strâns la dreapta şi la stânga şi au trecut ca pe uscat”. Aluzia la Ilie nu este deloc întâmplătoare într-un mediu călugăresc, de unde provine remanierea noastră.

82. în celelalte două versiuni (*Pseudo-Toma* şi *Evanghelia arabă a copilăriei Mântuitorului*) Iosif greşeşte măsurile, iar Isus îndreaptă greşeala printr-un miracol.

83. Aici, cum se vede, spre deosebire de capitolul

XXXI, literele sunt după alfabetul grec.

84. Cf. *Matei* 26, 38; *Marc*. 14, 34.

85. *Psalmul* 64, 10.

86. Fiu din prima căsătorie a Iui losif.

87. O tradiţie spune că Ana, mama Măriei, a mai avut o fiică de la un alt soţ, Cleopha, după moartea lui Ioachim.

III

Patimile. Coborârea în iad. învierea şi înălţarea

Introducere la *Evanghelia tui Petru*

Manuscrisul acestei evanghelii a fost descoperit în iarna lui 1886 spre 1887 în mormântul unui călugăr creştin din Akhmim, vechea Panopolis din Egiptul de Sus. El se află în prezent la muzeul din Gizeh. Este vorba de o carte compusă din treizeci şi trei de file de pergament, dintre care numai opt sunt ocupate de textul evangheliei noastre. Restul de douăzeci şi cinci cuprind o descriere parţială a cerului şi a infernului, descriere cunoscută sub denumirea de *Apocalipsa lui Petru* şi de câteva fragmente din *Cartea lui Enoh*. Prima ediţie a fost publicată în 1892 de către U. Bouriant. Titlul i-a fost atribuit după numele autorului, sugerat în vs. 26 şi pomenit direct în vs. 60. în cartea a Vl-a a *Istoriei bisericeşti* Eusebiu din Cezareea citează parţial o scrisoare a lui Serapion, episcop de Antiohia (190-211), în care acesta face o descriere a *Evangheliei lui Pavel*, perfect compatibilă cu textul descoperit la Akhmâm (afirmând în acelaşi timp că docetiştii au introdus-o în Biserica din Antiohia). Există însă doar două vagi umbre de docetism, în vs. 10 şi 19. De altfel, caracterul docetist al scrierii începe să fie rediscutat şi redefinit în ultima vreme (a se vedea „Orientarea bibliografică *).

Trebuie spus că autorul ignoră istoria Palestinei, instituţiile iudaice şi mediul de viaţă al Mântuitorului. El se mulţumeşte să reelaboreze teologic datele evangheliilor canonice (deşi există şi părerea că *Evanghelia lui Petru* nu ar utiliza datele din evangheliile canonice). Totuşi el pare extrem de familiarizat cu acestea, şi nu numai cu ele, ci şi cu Profeţii ori cu diferite apocalipse (nu întâmpiător manuscrisul a fost copiat împreună cu două apocalipseî),

de care se foloseşte în mod extrem de liber, dar cu o intenţie precisă: aceea de a aşeza patimile, moartea şi glorificarea Domnului (*Kyrios*) în siajul profeţiilor veterocestamentare. Cât priveşte naraţiunea în sine, ea urmează evangheliile sinoptice. La nivel doctrinar însă, ea se inspiră din *Evanghelia după Ioan* şi din *Apocalipsă*. Aceasta explică şi frecvenţa titlurilor acordate lui Isus: *ho hyios tou theou*, *basileus tou Israel şi Kyrios*, frecvente în textele tradiţiei ioanice.

Evanghelia lui Petru nu este un text izolat. El rezonează, ca intenţie apologetică şi doctrinară, cu numeroase alte texte din secolul al II-lea: *Didahia*. *A doua epistolă clementină*, Policarp, Iustin, *Păstorul lui Herma*, Taţian, Meliton din Sardes. Punctul *post quem* al redactării sale pare să fie anul 70, anul distrugerii Templului din Ierusalim de către armatele lui Titus. Autorul nu cunoaşte instituţiile anterioare acestei date. Termenul *ante quem* este sfârşitul secolului al 11-lea. Pentru aceasta pledează afinităţile evidente cu textele citate mai sus, care pot fi datate cu precizie. De pildă, *Peri Pascha*, scurtul tratat al lui Meliton a fost scris între 160 şi 170. în concluzie, se poate afirma că *Evanghelia lui Petru* a fost redactată cam în a doua jumătate a secolului al II-lea (unii comentatori o situează puţin înainte).

Cât priveşte locul redactării, Völter, de pildă, optează pentru Egipt. Argumentele lui sunt: existenţa, în Egipt, a unei comunităţi creştine foarte puternice şi descoperirea manuscrisului evangheliei tocmai aici, în mormântul unui călugăr egiptean. Toţi ceilalţi specialişti susţin însă că locul iniţial al redactării este Siria. Plecând de la mărturia păstrată de Eusebiu, se poate deduce că *Evanghelia lui Petru* fusese citită mult timp în mediile docetiste din Antiohia şi pătrunsese în comunitatea din Rossos. Un al doilea argument al susţinătorilor acestei ipoteze este că Origen nu pomeneşte apocrifa noastră decât după călătoria sa în Antiohia. Din lectura textului reiese că autorul nu cunoaşte Palestina. Deşi în prima ediţie mă arătam favorabil ipotezei care susţine originea evangheliei

în Asia Mică, acum înclin cot mai mult să-i dau dreptate lui Völter. Un asemenea tip de literatură poartă pecetea geniului egiptean.

Apocrifa ne înfăţişează scenele pătimirii, răstignirii, îngropării, învierii şi înălţării la cer a Mântuitorului. Materialul narativ şi teologic provine din evangheliile canonice. Există imagini, formule, uneori chiar pericope întregi care probează dependenţa *Evangheliei lui Petru* de sursele canonice. Redistribuirea originală a materialului preexistent s-a făcut însă conform scopului – teologic, apologetic şi dogmatic – urmărit de autor. Libertatea cu care acesta retopeşte scenele din Evangheliile canonice, deşi evidentă, nu atinge „erezia” (noţiune aproape aberantă pentru secolul al Il-lea, în ciuda sau poate tocmai datorită puseurilor colerice ale lui Irineu). Cred că este vorba de un autor aparţinând unei comunităţi creştine de sorginte păgână, dată fiind simpatia arătată faţă de Filat. El se adresează însă unui public iudaic. Prima scenă care ni s-a păstrat (manuscrisul nu este complet, lipsesc începutul şi sfârşitul) ni-l prezintă pe regele Irod poruncind soldaţilor săi executarea răstignirii. Filat este absolvit, aşadar, de orice vină. Apoi, spre deosebire de modelul său direct (*Evanghelia lui loan*), Petru ia locul lui loan, repovestind totul din propriu-i unghi de vedere.

Evanghelia lui Petru are un caracter esenţialmente apologetic. Autorul îşi „fixează obiectivul” pe scena glorificării lui Isus, prezentat ca Domn/Stăpân (*Kyrios*). EI aduce o mulţime de mărturii directe (soldaţii romani, Filat, discipolii), precum şi indirecte (profeţiile Scripturilor iudaice) cu privire la învierea lui Isus. Scopul urmărit e să-i convingă pe evrei, cărora li se adresează scrierea, de realitatea indubitabilă a învierii. Şi autorul nostru pare atât de înrobit ideii sale, încât nu ţine seama de ambiguitatea unor formulări (precum cele apropiate de doctrina docetistă din vs. 10 şi 19).

Aici fac o mică paranteză finală. Contrar majorităţii cercetătorilor de până la ea, profesoara italiană M.G. Mara propune următoarea interpretare a versetului 19: „şi

Domnul a strigat: «Puterea mea, puterea mea, acum m-ai părăsit!» şi zicând acestea a fost ridicat la cer „. Acest verset trimite la *Evanghelia după Luca* 23, 46: „Şi Isus, strigând cu glas tare, a zis: «Părinte, în mâinile Tale încredinţez duhul Meu». Şi aceasta zicând şi-a dat duhul". Citez în continuare din comentariul profesoarei Mara, pp. 139-140: „Scriind *anelemphthe* („a fost ridicat") autorul *Evangheliei lui Petru* nu vrea să spună că Isus a murit... El anunţă înălţarea, căci exigenţele povestirii nu-i îngăduie să anticipeze învierea, pe care o va descrie pe larg mai încolo. în acest moment el vrea să sublinieze glorificarea. Puterea, adică Duhul lui Cristos îl părăseşte, dar *în mâinile Tatălui*. Abandonarea înseamnă glorificare Ia dreapta Iui Dumnezeu „. Şi mai departe: „Respingem orice orientare gnostică, deoarece, spre deosebire de toţi autorii gnostici prezentaţi de Iustin şi de Irineu, *Evanghelia lui Petru* recuperează imediat toate momentele itinerarului eristic, de la patimi până la intrarea în slavă".

*

Traducerea a avut la bază versiunea greacă publicată în ediţia lui

Santos Otero, 1991. Pentru note şi introducere am folosit ediţiile, amplu comentate, ale lui Vaganay, *L'Évangile de Pierre*, Paris, 1930 şi M.G. Mara, *L 'Évangile de Pierre*, *Sources chrétiennes*, 1973. Acestea ar trebui consultate în primul rând de către cititorii interesaţi.

Orientare bibliografică

F. Cabrol, „La découverte du manuscrit d'Akhmâm: l'évangile et P apocalypse de saint Pierre et le livre du prophète Enoch ', în *Revue des Facultés catholiques de 1 'Ouest*, 1893, pp. 570-590.

J.D. Crossan, *The Cross That Spoke*. *The Origins of the Passion Narrative*, San Francisco, 1988.

J.B. Green, „The Gospel of Peter and Canonical Gospel Priority", în *New Testament Studies*, *33*, 1987, pp. 321-343.

É. Junod, „Eusèbe de Césarée, Sérapion d'Antioche et P Evangile de Pierre", în *Rivista di storia e letteratura*

religiosa, 24, 1988, pp. 3-16.

H. Koester, *Ancient Christian Gospels*, Philadelphia şi Londra, 1990.

P. Lejay, „L'Évangile de Pierre", în *Revue des Études Grecques*, 1893, pp. 59-84; 267-270.

J.W. McCant, „The Gospel of Peter: Docetism Reconsidered", *ÎnNew Testament Studies*, 30, 1984, pp. 258-273.

O, Perler, JL* Évangile de Pierre et Méliton de Sardes", în *Revue Biblique*, 71, 1964, pp. 584-590.

D.F. Wright, Apologetic and Apocalyptic: the Miraculous in the Gospel of Peter', în D. Wenham (ed.), *Gospel Perspectives*, 6. *The Miracles of Jesus*, Sheffield, 1986, pp. 207-232.

Evanghelia lui Petru

I

1. Şi pentru că niciunul dintre iudei n-a vrut să-şi spele mâinile1 – nici Irod, nici judecătorii2 – Pilat s-a ridicat în picioare.

2. Atunci regele Irod a poruncit să-l ia pe Domnul3 zicându-le: „Faceţi totul precum v-am zis!"4.

II

3. Acolo se afla şi Iosif [din Arimateea], prietenul lui Pilat şi al Domnului5, Ştiind el că au de gând să-l răstignească, s-a dus la Pilat şi a cerut trupul Domnului, ca să-l îngroape6.

4. Pilat a trimis la Irod să-i ceară trupul7.

5. Şi Irod i-a zis: „Frate8 Pilat, dacă nu l-ar fi cerut nimeni, noi înşine l-am fi îngropat, căci se apropie ziua sabatului şi în Lege stă scris că soarele nu trebuie să apună peste vreun cadavru' 9. Aşadar l-au încredinţat poporului iudeilor cu o zi înainte de sărbătoarea azimilor.

III

6. Iar aceştia, luând pe Domnul, îl tot înghionteau în fugă şi ziceau: „Să-l schingiuim pe Fiul lui Dumnezeu, căci toată puterea lui este acum în mâinile noastre!".

7. După aceea l-au îmbrăcat în purpură şi l-au aşezat pe scaunul judecătorului zicându-i: „Să judeci cu dreptate,

Rege al Israelului!”.

8. Cineva a luat o cunună de spini şi a pus-o pe capul Domnului.

9. Şi unii care se aflau acolo îl scuipau în ochi, alţii îl loveau peste faţă, iar alţii îl tot împungeau cu o trestie rănindu-i trupul. Câţiva îl biciuiau zicând: „Asta-i cinstirea ce i se cuvine Fiului lui Dumnezeu!”10.

IV

10. Apoi au luat doi răufăcători şi i-au crucificat de-o parte şi de alta a Domnului. Iar Domnul tăcea11, ca şi cum n-ar fi simţit nicio durere12.

11. Şi ridicând crucea în picioare au scris pe ea: „Acesta este regele Israelului!”13.

12. I-au pus veşmintele în faţa crucii, apoi le-au luat unul câte unul >i le-au tras la sorţi.

13. Dar unul dintre cei doi răufăcători a strigat la ei certându-i: „Noi suferim [chinurile morţii] pentru relele pe care le-am făcut; cu ce v-a greşit însă Mântuitorul oamenilor?”.

14. Atunci au prins şi mai cumplită ură pe El14 şi au poruncit să nu i se zdrobească picioarele, ca să moară în chinuri.

V

15. Era în miezul zilei când întunericul a cuprins ludeea. Atunci s-a stârnit o mare zarvă şi toţi se temeau să nu apună soarele, căci Isus trăia încă. Doar în Lege stă scris că soarele nu trebuie să apună peste un cadavru.

16. Atunci unul dintre ei a zis: „Daţi-i să bea fiere cu oţet!”. Şi după ce le-au amestecat i-au dat să bea.

17. Au săvârşit de toate şi s-au umplut până peste cap de păcate.

18. Mulţi umblau cu făclii aprinse crezând că s-a făcut noapte.

19. Şi Domnul a strigat: „Puterea mea, puterea mea, acum m-ai părăsit!”. Zicând acestea a fost ridicat la cer.

20. Atunci catapeteasma Templului s-a rupt în două15.

VI

21. După aceea au smuls cuiele din palmele Domnului şi i-au aşezat trupul pe pământ. Iar pământul s-a cutremurat şi spaimă mare s-a făcut16.

22. Când a ieşit soarele au văzut că era ceasul al nouălea.

23. Iudeii s-au bucurat foarte tare şi au dat trupul lui Iosif [din Arimateea], ca să-l îngroape. Acesta văzuse tot binele pe care I-a făcut Isus.

24. Luând pe Domnul l-a spălat, I-a înfăşurat într-o pânză de in şi l-a astrucat în propriul Iui mormânt cunoscut sub numele de Grădina lui Iosif17.

VII

25. Atunci iudeii, bătrânii şi preoţii, dându-şi seama ce rău şi-au făcut singuri, au început sâ se lovească cu pumnii în piept şi să sc tânguie: „Vai de păcatele noastre; iată, se apropie judecata şi sfârşitul Ierusalimului!”18.

26. Eu19 sufeream laolaltă cu ai mei, dar ne ţineam ascunşi, cu toată durerea din inima noastră. Căci eram căutaţi ca răufăcători şi ca unii care vroiau să dea foc Templului20.

27. După aceea am ţinut post, ne-am aşezat şi am jelit toată ziua şi toată noaptea până la sabat21.

VIII22

28. Atunci s-au adunat doctorii, fariseii şi bătrânii căci auziseră că poporul murmură şi se loveşte cu pumnii în piept zicând: „Dacă la moartea lui s-au întâmplat atâtea minuni, să ştiţi că e un mare sfint”.

29. Înspăimântaţi, bătrânii s-au dus în grabă Ia Pilat şi l-au rugat:

30. „Dă-ne câţiva soldaţi care să păzească mormântul aceluia, pentru ca nu cumva ucenicii lui să vină şi să-i fure trupul iar poporul să creadă că el a înviat din morţi şi să se răzbune pe noi”.

31. Pilat l-a trimis pe centurionul Petronius împreună cu mai mulţi soldaţi, ca să păzească groapa. Doctorii şi bătrânii iudeilor i-au însoţit23.

32. Toţi cei de acolo, împreună cu centurionul şi soldaţii, au răsturnat o piatră uriaşă peste intrarea

mormântului.

33. Apoi au lipit pe ea şapte peceţi şi încropindu-şi un adăpost au rămas de strajă.

IX

34. în ziua sabatului, dis-de-dimineaţă, o mulţime de oameni din Ierusalim şi din împrejurimi a venit să vadă mormântul pecetluit24.

35. în noaptea de dinaintea duminicii, pe când soldaţii făceau de strajă câte doi, s-a auzit un glas puternic în cer.

36. Şi au văzut cerurile deschizându-se, iar doi bărbaţi strălucitori ca soarele au coborât din ele şi s-au apropiat de mormânt.

37. Şi piatra care fusese aşezată la intrare s-a dat singură la o parte; atunci, descoperindu-se mormântul, cei doi tineri au intrat in el.

X

38. Văzând soldaţii una ca asta s-au dus şi i-au trezit pe centurion şi pe bătrâni.

39. Tocmai le povesteau ce văzuseră, când iarăşi se arată, de data aceasta trei bărbaţi ieşind din mormânt – doi dintre ei sprijinindu-l pe al treilea – şi-n urmă, însoţindu-i, o cruce25,

40. iar capetele primilor doi ajungeau până la cer în timp ce capul Aceluia pe care-l ţineau de mâini trecea dincolo de ceruri.

4L Şi au auzit un glas de sus zicând: „Ai dus vestea celor adormiţi?”.

42. „Am dus-o”, a venit răspunsul dinspre cruce26.

XI

43. Atunci toţi cei de faţă au început să se sfătuiască între ei dacă să meargă să-l înştiinţeze pe Pilat.

44. Şi pe când discutau ei, iată că din nou se deschid cerurile şi un om coboară şi intră în mormânt27.

45. îndată cei din preajma centurionului au părăsit mormântul pe care-l păzeau, au alergat în toiul nopţii la Pilat şi i-au povestit tot ce văzuseră. Iar la sfârşit au zis cu glas cutremurat: „Intr-adevăr era Fiu al lui Dumnezeu”.

46* Şi răspunzându-le Pilat a zis: „Eu nu m-am pătat cu sângele Fiului lui Dumnezeu. Voi singuri aţi hotărât aşa”28.

47. După aceea s-au apropiat cu toţii şi l-au rugat stăruitor să poruncească centurionului şi soldaţilor să nu vorbească despre ce-au văzut,

48. „căci, ziceau ei, mai degrabă să avem de ispăşit un păcat mare în faţa Iui Dumnezeu decât să cădem în mâinile iudeilor şi să fim omorâţi cu pietre”.

49. Iar Pilat a poruncit centurionului şi soldaţilor să nu vorbească.

XII29

50. în zorii zilei de duminică Maria Magdalena, ucenica Domnului – care nu făcuse la mormântul Domnului cele ce făceau de obicei femeile în amintirea morţilor dragi, şi asta numai de frica iudeilor – 51. a luat cu ea câteva prietene şi s-a dus Ia locul unde a fost aşezat trupul lui Isus.

52. Dar se temeau ca nu cumva să le vadă iudeii şi ziceau: „Dacă n-am putut plânge şi jeli în ziua când l-au răstignit, măcar s-o facem acum, la mormânt.

53. Cine însă ne va da la o parte piatra de pe gura mormântului, pentru ca noi, intrând, să putem sta lângă el şi împlini cele de cuviinţă?

54. Căci uriaşă mai era piatra aceea şi ne temem să nu ne vadă careva. Dacă nu vom reuşi [s-o urnim din loc], măcar să punem la intrare tot ce-am adus întru pomenirea lui şi să bocim lovindu-ne cu pumnii în piept pân-o trebui să ne întoarcem la casele noastre”.

XIII

55. Şi când au sosit au găsit mormântul deschis. S-au apropiat şi privind cu luare-aminte înăuntru au văzut în mijlocul mormântului un tânăr minunat la înfăţişare30, îmbrăcat într-un veşmânt strălucitor, care le-a zis:

56. „De ce-aţi venit? Pe cine căutaţi? Pe Cel care-a fost răstignit? A înviat şi s-a dus. Iar dacă nu credeţi, aplecaţi-vă şi vedeţi că nu mai este pe locul unde a fost întins. Căci a înviat şi s-a întors acolo de unde a fost

trimis”.

57. Atunci femeile au fugit înspâimântate.

XIV

58. Sosi şi ultima zi a azimilor. Mulţi începură să se întoarcă la casele lor, căci sărbătoarea era pe sfârşite.

59. Noi, cei doisprezece ucenici ai Domnului31, plângeam şi eram trişti. Ne-am întors acasă zdrobiţi de cele întâmplate.

60. Iar eu, Simon Petru, şi fratele meu, Andrei, am luat năvoadele32 şi ne-am îndreptat spre mare. Cu noi se afla şi Levi, fiul lui Alfeu, cel pe care Domnul...

(final pierdut)

Note

1. începutul evangheliei s-a pierdut. Scena precedentă se poate însă reconstitui plecând de la un amănunt de ordin gramatical. în fragmentul nostru apare particula *de*, al cărei corelativ, *men*, ar trebui să existe în fragmentul lipsă. Acest cuplu de particule, *men-de*, exprimă ideea complementarităţii. In româneşte el se traduce prin „pe de o parte... pe de alta”. Obţinem aşadar următoarea ecuaţie: Irod şi un personaj necunoscut, X, se opun prin ceva, şi anume, prin gestul spălării mâinilor. Dar, ne spune evanghelia, Irod este cel care *nu vrea* să facă acest gest, în *opoziţie* cu personajul neidentificat. Completând lacuna cu informaţiile extrase din evangheliile canonice obţinem X=Pilat. Deci scena precedentă, nu însă şi iniţială, pare a fi fost scena spălării lui Pilat pe mâini.

2. Judecătorii nu împlinesc ritualul prescris în *Deuteronom* 21, 6-8.

3. Domnul, *kyrios*, titlu cu care *Evanghelia lui Petru* îl numeşte pe Isus de nu mai puţin de treisprezece ori. Numele lui Isus nu se menţionează, în schimb, niciodată. Amănuntul, aparent nesemnificativ, dă seama totuşi de caracterul apologetic al scrierii. Titlul de „Fiu al Iui Dumnezeu” apare doar în gura lui Isus însuşi, iar cel de „Mântuitor”, o singură dată, în gura bunului tâlhar (vs. 13). Despre titlurile acordate lui Isus, pe larg, în excelenta lucrare a lui Oscar Cullmann, *La christologie du Nouveau*

Testament, Paris, 1956.

4. Irod, iar nu Pilat, este cel care porunceşte uciderea lui Isus. Chiar de la început se conturează clar şi tranşant opoziţia între Irod, asupra căruia apasă întreaga vină a condamnării şi uciderii Mântuitorului, şi Pilat, guvernatorul inocent şi blând, ocupantul/păgânul „de treabă". De remarcat asemănarea frapantă cu *Acta Pilati* (*Evanghelia lui Nicodim*).

5. Triunghiul personajelor pozitive: Isus, Pilat, Iosif. Autorul vrea să sugereze faptul că Mântuitorul nu era chiar singur şi neajutorat în timpul procesului.

6. „Modificare profundă a datelor tradiţiei evanghelice care plasa, cum e şi firesc, demersul lui Iosif *după* scena calvarului. De ce această inversare ciudată a evenimentelor? Iată explicaţia noastră: faimosul text din *Deuteronom* 21, 22-23, pe care se sprijină atât evreii, în *Evanghelia după*

Ioan, pentru a *cere crucifagium* (zdrobirea fluierelor picioarelor), cât şi Irod, în evanghelia noastră, pentru a-l linişti pe guvernatorul Pilat, nu vorbeşte numai de interdicţia de a lăsa pe timpul nopţii cadavrele criminalilor «pe lemn», ci indică şi motivaţia religioasă a acestei interdicţii. într-adevăr, în textul ebraic, destul de bine tradus de Septuaginta, citim: «Dacă se va omorî un om care a săvârşit o nelegiuire vrednică de pedeapsa cu moartea şi l-ai spânzurat de un lemn, trupul lui mort să nu stea noaptea pe lemn; ci să-l îngropi în aceeaşi zi, căci cel spânzurat este blestemat înaintea lui Dumnezeu, şi să nu spurci ţara pe care ţi-o dă moştenire Domnul Dumnezeul tău».

Rabinii, în comentariile lor la *Pentateuh*, recomandau ca vinovatul, după ce era lapidat, să fie spânzurat, dar foarte repede coborât din ştreang, în plus, se ştie că acest fragment era foarte adesea invocat de evrei împotriva creştinilor, tocmai pentru că mentalitatea evreiască nu putea admite moartea pe cruce a Mesiei. N-am putea oare presupune, cu drept temei, următoarea ipoteză: unii adversari vor fi preluat obiecţia, adăugind că Isus

crucificat, blestemat de Dumnezeu ca spânzurat, pângărise şi pământul, adică devenise un blestem adevărat, căci, după toate aparenţele, el n-a putut fi îngropat înainte de termenul cuvenit? Aşa s-ar explica atât insistenţa curioasă a apocrifei noastre în a preciza că răstignitul a fost coborât de pe cruce înainte de ceasul al treilea al după-amiezii, cât şi transformarea cronologiei tradiţionale prin aşezarea cererii lui losif din Arimateea imediat după şedinţa procesului" (Vaganay, pp. 207 *sq*).

7. *Luca* 23, 7.

8. „Frate Pilat*1, *adelphos*, sinonim aici cu *philtatos*, apelativ obişnuit în scrisorile acelei vremi.

9. *Deuteronom* 21, 23. Pasajul joacă un rol important în economia evangheliei.

10. Scena batjocoririi şi flagelării lui Isus pare construită exclusiv pentru a justifica o profeţie „veterotestamentarâ". în acest sens a se vedea pasajul din *Isaia* 50, 6. Vaganay scrie (pp. 219 sq.): „Pentru autorul nostru datele din acest episod nu au sens decât prin faptul câ ele reproduc o profeţie ce leagă *Vechiul* de *Noul Testament*. Evident, nu este vorba de o reproducere literală: Pseudo-Petru nu insistă asupra similitudinilor. Credem mai degrabă că el a inserat în trama povestirii sale amintirile, mai mult sau mai puţin vagi, ale unei cateheze". Faţă de scena descrisă în evangheliile canonice Pseudo-Petru introduce un moment nou: aşezarea lui Isus pe scaunul/tronul judecătorului. Dion Chrysostomul scrie – în *De regno* 4, 66 – că perşii, la sărbătoarea Saceelor, aşezau un condamnat la moarte pe tronul regelui, îi dădeau onorurile cuvenite şi-i îngăduiau să-şi facă toate poftele înainte de a-l spânzura. Philon din Alexandria povesteşte şi el, în *Contra Flaccum* 5-6, cum şi-au bătut joc egiptenii de prinţul evreu Agrippa I, care se afla in trecere prin Alexandria: „Trăia în Alexandria un nebun pe nume Carabas, dintre aceia a căror nebunie nu se întoarce împotriva lor înşişi, nici împotriva celorlalţi. Nebunia lui era blinda şi liniştită. Hoinărea zi şi noapte pe străzi, înfruntând frigul sau arşiţa şi devenise distracţia tinerilor

şi copiilor fără nicio ocupaţie. Ei bine, tocmai pe acest nenorocit l-au târât în gimnaziu şi l-au suit pe un loc înalt, ca să-l vadă toată lumea. I-au pus pe cap o foaie de hârtie în loc de coroană, iar pe trup o bucată de pânză în loc de mantie. Unul a văzut pe jos o trestie. A cules-o şi i-a pus-o în mână în loc de sceptru. Şi, după ce l-au împodobit cu toate însemnele regalităţii, transformându-l într-un rege de bâlci, câţiva tineri cu ciomege pe umeri i-au format un soi de gardă personală. Apoi, unii au venit să i se închine, alţii să ceară dreptate, iar alţii să-i dea sfaturi despre treburile publice. Mulţimea dimprejurul său îl aclama, numindu-l Marin, cuvânt care, în siriacă, înseamnă «prinţ»„.

11. *Isaia* 53, 7: „Când a fost chinuit şi asuprit n-a deschis gura deloc, ca un miel pe care-l duci Ia măcelărie, ca o oaie mută înaintea celor care o tund: n-a deschis gura”.

12. Traducerea corectă este „ca şi cum”, nu „pentru că”. Varianta „pentru că nu simţea nicio durere” anulează realitatea crucificării, aşadar a jertfei lui Isus, aşezând evanghelia în pură descendenţă docetistă.

13. Imprecizie de ordin istoric. Romanii obişnuiau să scrie motivul condamnării pe o tăbliţă imediat după rostirea sentinţei. Condamnatul mergea cu tăbliţa legată de gât până la locul execuţiei. Aici tăbliţa era luată şi bătută în cuie deasupra crucii.

14. Este vorba de Isus, cum apreciază în comentariile lor Harnack şi Völter, iar nu de tâlharul cel bun, versiune spre care înclină toţi ceilalţi comentatori. Aceştia susţin că autorul s-ar contrazice dacă ar vorbi despre Isus, căci intenţia lui este de a arăta că Isus a fost înmormântat înainte de căderea nopţii. Prin urmare, nu are niciun interes să-i prelungească agonia. Dar pasajul trebuie citit „intertextual”. El trimite în mod cert Ia o profeţie – din *Numeri* 9, 12; *Exod* 12, 46, *Psalmul* 34 (33), 21 –, „Niciun os nu-i va fi zdrobit”, profeţie pusă foarte de timpuriu în legătură cu patimile Domnului.

15. Deşi episodul conţine toate datele Evangheliilor canonice – întunecarea cerului, strigătul lui Isus către

Tatăl, băutul oţetului amestecat cu fiere, în sfârşit, despicarea catapetesme! Templului –, ordinea în care sunt aşezate aceste date ne dă impresia că citim un text cu totul nou. Un episod de maximă tensiune alternează cu un altul exploziv, de maximă descărcare emotivă. Punctul în jurul căruia pulsează scena răstignirii din Evangheliile canonice este Isus. Aici, acest punct se deplasează dinspre figura Mântuitorului răstignit spre întunericul ce învăluie brusc întreaga lume. Cum am văzut şi în legătură cu cererea trupului de către Iosif din Arimateea, autorul apocrifei încearcă să impună ideea că Isus a fost coborât de pe cruce şi îngropat înainte de apusul soarelui. Când văd că cerul se întunecă, evreii care asistă la crucificare sunt cuprinşi de o spaimă teribilă. Ei cred că s-a făcut deja noapte şi că a început sabatul. A ucide în ziua sabatului reprezenta cea mai mare nelegiuire. Această tensiune se descarcă brusc în momentul reapariţiei soarelui: „Iudeii s-au bucurat foarte tare" văzând că „era abia ceasul al nouălea".

16. „Fără îndoială că Pseudo-Petru vrea să scoată în evidenţă, printr-un miracol, contactul trupului lui Isus cu pământul. Este un mod de a fixa atenţia cititorului pe momentul coborârii crucii. Vedem dar cât de naiv, în sensul de «nevinovat», este docetismul său. *Trupul lui Isus nu este o aparenţă, o fantomă fără consistenţă materială* deoarece, chiar şi după ce a fost părăsit de *dynamis*, el îşi păstrează caracterul supranatural. Un docet adevărat n-ar fi scris aşa" (Vaganay, p. 225).

17. Probabil că pe vremea lui Pseudo-Petru „grădina lui Iosif* era un loc foarte cunoscut, chiar şi de cititorii care nu locuiau în Palestina.

18. Aluzie la cucerirea Ierusalimului şi la distrugerea Templului de către Titus, în anul 70.

19. Adică Petru.

20. Probabil una dintre acuzaţiile aduse creştinilor de către evrei.

21. Adică patruzeci de ore. *Noul Testament* nu vorbeşte explicit de post în răstimpul dintre Crucificare şi

înviere. O asemenea tradiţie se întâlneşte însă în *Evanghelia evreilor*, fragmentul 17, pe care ni l-a transmis sfântul Ieronim (*De vins illustribus 2*): *nO* Evanghelie care se numeşte «după evrei», tradusă recent de către mine în greacă şi latină (Origen o foloseşte adesea) povesteşte ce s-a întâmplat după învierea Mântuitorului: «Atunci Domnul, după ce a dat linţoliul slujitorului preotului, a venit la Iacob şi i s-a arătat. Căci Iacob s-a jurat că nu va mai mânca pâine din ceasul în care a băut paharul Domnului şi până când nu va vedea pe Domnul înviat din morţi. Şi Domnul îi zice: «Adu-mi o pâine!». Apoi adaugă: «A luat pâinea, a binecuvântat-o şi i-a dat-o lui Iacob cel drept zicând: «Frate, ia şi mănâncă, pentru că Fiul omului a înviat din morţi»„.

22. Versetele 28-33 alcătuiesc cadrul în care va avea loc învierea. Martorii (contrar datelor din Evangheliile canonice) nu sunt prieteni ai lui Isus, ci personaje oficiale. Sesizăm dubla intenţie a autorului: în primul rând el vrea să ne sugereze că evenimentul pascal s-a desfăşurat sub ochii întregii lumi; în al doilea rând, vrea să „tragă la răspundere** pe toţi participanţii la acest eveniment. Pseudo-Petru a utilizat, se pare, fragmentul din *Matei* 27, 62-66, adăugând părţilor mai puţin convingătoare informaţii precise şi foarte coerente, în aşa fel încât învierea Domnului să devină un fapt *evident*. Iar când ni se spune că ucenicii au stat ascunşi plângând şi ţinând post, noi trebuie să înţelegem că ei n-au putut fura trupul Domnului în noaptea de vineri spre sâmbătă. Episodul mormântului pecetluit trimite la *Matei 27*, 66 precum şi la *Daniel 6*, 18. Numărul şapte aminteşte însă clar de *Apocalipsă 5*, 1.

23. Aşadar în jurul mormântului se află atât romani, cât şi evrei. Ei pun cadavrul înăuntru, după care se instalează acolo.

24. Autorul supralicitează: o mulţime de evrei din Ierusalim au venit să vadă mormântul lui Isus, pecetluit.

25. Aşadar nu numai soldaţii romani asistă la învierea Mântuitorului, ci şi „bătrânii*' evreilor (adică membrii

sinedriului). Amănunt extrem de îndrăzneţ. Atunci cum de aceşti evrei nu s-au convertit pe loc!? Preferă să-i miruiască pe soldaţi decât să creadă în mesianitatea lui Isus?

26. în ce priveşte învierea văzută ca înălţare glorioasă a lui Isus, M.G. Mara face următoarele observaţii:.*Moartea-înalţare* şi *învierea*-înălţarenu denotă nici ignorarea teologică a tainei lui Isus ca Domn (*kyrios*), nicio alăturare extravagantă de idei care n-ar avea alt scop decât satisfacerea unui anume gust pentru fantastic. Dimpotrivă, autorul nostru vrea să ne prezinte tocmai marea taină a lui Isus ca Domn (*kyrios*), taina ce exprimă şi rezumă toate celelalte taine. El cunoaşte foarte bine succesiunea diferitelor momente ale tainei, dar fiecare moment este văzut şi trăit în sinteza finală a gloriei" (p. 176). Imaginea cerurilor care se deschid e frecventă în literatura apocaliptică intertestamentară. Ea se întâlneşte însă şi în *Faptele apostolilor* 7, 56, precum şi în *Apocalipsă* 4, 1; 11,9. Cristos apare ca axis *mundi*. El leagă cele trei niveluri cosmice, lucru sugerat şi prin dimensiunile sale extraordinare. Simbolica fleşelor de pe catedralele medievale pare sâ aibă legătură directă cu fragmentul nostru. Catedrala rezumă lumea, cu toate cele trei niveluri ale sale. Bolta susţinută de coloane este bolta cerească. Nu întâmplător pe ea sunt presărate zeci de stele aurii. Fleşa iese din cer, sparge bolta, aşa după cum în *Evanghelia lui Petru* Isus însuşi stă „cu un cap" deasupra cerului şi a însoţitorilor săi. Despre acest subiect foarte interesant a se vedea: Jean Daniélou, *La théologie du judéo- - christianisme*, Paris, 1958, pp. 303-315 şi „Le symbolisme cosmique de la croix *, *înLa Maison Dieu*, 75, 1963, pp. 23-36; de asemenea, Mircea Eliade, *Images et symboles*, Paris, 1952, pp. 33-72 şi pp. 211-220.

Vs. 42: „Crucea care merge singură şi vorbeşte este deja prezenţa semnului Fiului omului amintit de Matei atunci când descrie întoarcerea glorioasă a Domnului (*kyrios*) şi la care fac aluzie *Epist. Apost.* 16: «Crucea mea va merge înaintea mea» şi *Apocalipsa lui Petru* 1: «Când

mă voi întoarce în slavă crucea va fi înaintea mea». Amintesc încă o mărturie interesantă din secolul al II-lea, despre autorul căreia nu se ştie altceva decât că a trăit şi a scris în Asia Mică. Textul prezintă crucea ca pe «scara lui Iacob şi calea îngerilor în vârful căreia stă cu adevărat Domnul». Şi continuă: «Acest arbore cu dimensiuni cereşti s-a fixat la mijloc, între pământ şi cer, ca susţinător al tuturor lucrurilor şi reazem al universului, ca suport al întregului pământ locuit şi pârghie a lumii, ţinând laolaltă diversitatea firii omeneşti. El atinge cu vârful bolta cerului şi are rădăcina vârtos înfiptă în pământ. Adună din toate părţile cu braţele-i imense duhul aerului dintre cer şi pământ. El este totul în tot şi peste tot»„ (Mara, pp. 180 *sq.*). în vechea literatură iudaică îngerii sunt înfăţişaţi ca nişte uriaşi: 2 *Enoh* 1, 2; *Testamentul lui Ruben 5*, 7. Isus însuşi apare astfel descris în *Păstorul lui Herma*, de pildă (83, 1). Despre un duh uriaş ne povesteşte şi Filostrat în *Viaţa lui Apollonios din Tyana* IV, 16. Este vorba despre fantoma (*eidolon*) lui Ahile, care i se arată înţeleptului ieşind din mormântul de lângă Troia. Ahile „era înspăimântător la vedere, fără a-şi pierde ceva din strălucire [...]. Când a apărut avea înălţimea de cinci coţi, pe urmă se mări încă, după care ajunse de două ori mai mare, dacă nu chiar mai mult. Pe puţin atinse doisprezece coţi când crescu de tot” (adică atunci când ieşi de tot din mormânt – n.n., C.B.) (trad. Marius Alexianu).

27. îngerul care Ie va înştiinţa a doua zi pe femeile mironosiţe despre învierea Domnului.

28. Stranie atitudine a evreilor! Deşi au văzut învierea cu ochii lor (aici, în această evanghelie) nu simt nicio dorinţă de convertire la adevăr.

29. Episodul femeilor la mormântul gol îşi are modelul – modificat desigur în funcţie de intenţia apologetică a autorului – în *Marcu* 16, l-8. în textul nostru femeile fug fără să rostească vreun cuvânt. Autorul se mulţumeşte să descrie pur şi simplu scena. Nu-l interesează ce s-a mai întâmplat cu femeile sau cu apostolii. „Aceasta s-ar putea explica prin faptul că autorul

nostru, care a urmat îndeaproape *Marcu* 16, l-8, nu cunoaşte sfârşitul celei de-a doua evanghelii (canonice); tăcerea lui ar fi o nouă dovadă că textul celei de-a doua evanghelii se termina atunci cu versetul 8" (Mara, 186).

30. îngerul despre care ni se spune că a coborât din cer după urcarea Domnului (vs. 44).

31. Suntem la exact o săptămână după Paşti. Detaliu stupefiant: autorul evangheliei vorbeşte despre cei doisprezece apostoli ca şi cum luda s-ar mai afla în viaţă. Să fie doar o greşeală de copist grăbit? Dar aceasta putea fi corectată de primul cititor atent. Mara presupune în comentariul său că „doisprezece" nu are în context o valoare strict numerică, ci una simbolică, de influenţă paulinică (1 *Corinteni* 15, 5).

32. Ultimul episod, în care apostolii îşi iau năvoadele în spinare şi se îndreaptă către mare (adică spre lacul Tiberiadei) trimite la *loan* 21, l-23. Pe autor îl interesează în primul rând Petru; de aceea omite intenţionat celelalte epifanii ale lui isus înviat. în *loan* 21, l-23 citim că Petru l-a văzut pe Isus după opt zile de la înviere. Cred aşadar că teza lui Mara expusă în nota precedentă are o marjă de incertitudine. Pseudo-Petru cunoştea, probabil, sfârşitul *Evangheliei lui Marcu*, sfârşit în privinţa căruia nu avem nicio dovadă clară că nu exista. Dar cum în evanghelia canonică Isus se arată mai întâi Măriei Magdalena, iar nu lui Petru, el nu are niciun interes să-l transcrie ori să-l prelucreze. Pur şi simplu nu-l interesează şi atunci îl lasă deoparte. Astfel sărim peste un interval de timp şi ajungem tocmai pe malul lacului Tiberiadei, unde, în sfârşit, Isus i se arată şi lui Petru.

Introducere la *Evanghelia lui Nicodim*

Procesul lui Isus constituie unul din episoadele cele mai tulburi şi în acelaşi timp tulburătoare din Evanghelie. Interese politice şi pasiuni lumeşti se amestecă, indiscret, cu adevărul *tăcut* al altei lumi, al nelumii noastre. Creştinii din Orient s-au repezit îndată asupra evreilor, susţinând că aceştia ar fi singurii vinovaţi de uciderea Mântuitorului. Creştinii din Occident nu s-au lăsat, nici ei, mai prejos:

calul lor de bătaie a fost însă Pilat. Fiecare parte a lumii s-a „defulat** condamnându-şi reprezentanţii suverani. Pe de o parte, au fost puşi la zidul infamiei Irod, toată cohorta de preoţi, leviţi şi cărturari iudei; de partea cealaltă, singur, Pilat, reprezentantul unei puteri imperialiste şi mai ales anticreştine până în secolul al IV-lea: puterea romană.

Evanghelia lui Nicodim reprezintă o mostră a acestei reacţii antiiudaice. Pilat face figură de ins blajin, manipulat, de avocat al lui Isus. El este contrapus, ca martor, intrigilor iudaice. Autorul sau autorii vroiau să demonstreze că un păgân, un venetic crescut în afara Legii, a intuit mai bine decât cei ce se pretindeau experţi ai Legii de partea cui era dreptatea dumnezeiască. De aceea primul text cunoscut, separat, sub numele de *Acta* sau *Gesta Pilati* reia, îmbogăţindu-l cu elemente inedite, episodul judecăţii lui Isus.

Această literatură a înflorit pe la sfârşitul secolului I şi începutul celui de-al II-lea. Fragmentele ajunse până la noi sunt însă prelucrări ulterioare (secolele V şi VI). Sfântul Iustin Martirul le pomeneşte *in Apologia* sa. Vrând, de pildă, să demonstreze istoricitatea episodului tragerii la sorţi şi împărţirii veşmintelor Mântuitorului, el invocă Acta *Pilati*: „Şi după ce l-au răstignit, cei care l-au pus pe cruce au tras la sorţi haina sa şi au împărţit-o între ei. Toate acestea într-adevăr s-au petrecut aşa, după cum le puteţi afla din *Faptele întâmplate sub Ponţiu Pilat*” (*Apoi*. 1, 35). Nu se ştie dacă Iustin citează opera unui autor anume, ori dacă se referă la documentele păstrate în arhivele împărăteşti de la Roma. Cert este că le cunoaşte din sursă directă şi că le foloseşte în scop apologetic.

Cam din aceeaşi perioadă avem şi mărturia lui Tertulian. în *Apologeticum* (XXI, 24), după o retrospectivă a patimilor şi răstignirii Mântuitorului, el notează: „Pe toate acestea cu privire la Cristos, Pilat, el însuşi *aproape creştin* (s.n.) în conştiinţa sa, le-a adus la cunoştinţa împăratului de atunci, Tiberiu”. De altfel, nu întâmplător am făcut sublinierea în citat, atitudinea lui Tertulian faţă de Pilat este atât de favorabilă, iar sensul procesului lui

Isus atât de tendenţios, încât mulţi cercetători au tras concluzia că autorii vastului ciclu *Faptele lui Pilat* s-ar fi inspirat chiar din *Apologeticul* Părintelui latin.

în sfârşit, se ştie precis că in jurul anilor 311-312, în timpul persecuţiei anticreştine de sub domnia lui Maximin, au circulat pe tot cuprinsul Imperiului nişte *Fapte ale lui Pilat* emanate de la curtea imperială cu un caracter extrem de calomnios la adresa lui Isus. Acestora li s-a dat imediat o replică „veridică" din partea creştinilor.

Mărturiile ulterioare, ale lui Orosius (sec. V) şi Grégoire de Tours, un secol mai târziu, privesc deja prelucrările, variantele retopite într-o altă formă, ale textelor iniţiale. Există aşadar trei etape în elaborarea acestui ciclu: prima, naşterea lui aproape concomitent cu textele canonice; a doua, revenirea lui în actualitate, pe vremea prigoanei anticreştine, la începutul secolului al IV-lea; şi a treia, reelaborarea sub forma în care le citim şi astăzi.

*

Evanghelia lui Nicodim este alcătuită din două părţi distincte, autonome la început: *Acta Pilati* (desfăşurarea procesului) şi aşa numita *Coborâre a lui Cristos în iad* (*Descensus Christi ad Inferos*). Episodul încarcerării lui Iosif constituie un alt nucleu narativ şi face legătura între cele două segmente foarte ample. Pe lângă versiunile traduse în culegere, „dosarul" sau „ciclul Pilat" mai cuprinde: *o Scrisoare a tui Pilat către Tiberiu*, *o Scrisoare a lui Tiberiu către Pilat*, o *Relatare a lui Pilat* (*Anaphora*), corespondenţa între Pilat şi Irod, *Trădarea lui Pilat* (*Paradosis*), *Moartea lui Pilat*, *Mărturia lui Iosif din Arimateea*, *Răzbunarea Mântuitorului* (*Vindicta*).

Numele de *Evanghelia lui Nicodim* dat celor două fragmente, la început distincte, este atestat după secolul al X-lea (Nicodim apare sistematic în titlul scrierii începând cu secolul al XlII-lea). El a fost impus prin culegerile scriitorilor medievali Vincent de Beauvais şi Iacopo da Varrezze. Independenţa iniţială a celor două texte este incontestabilă. Tischendorf aduce următoarele argumente:

din cele douăsprezece manuscrise consultate pentru stabilirea textului publicat în ediţia sa doar trei conţin şi a doua parce (coborârea în iad); Grégoire de Tours nu cunoaşte decât prima parte, pe care o numeşte *Gesta Pilati*; majoritatea manuscriselor greceşti şi versiunea coptă îşi încheie prima parte cu o concluzie proprie; în plus, partea a doua formează un tot unitar, suficient sieşi. Primul codice în care cele două texte apar reunite este *Einsidlensis*, puţin înaintea secolului X.

♦

Autorul *Faptelor lui Pilat*, numit în text Anania, trebuie să fie un iudeo- -creştin. Se resimte influenţa textelor canonice (Luca şi *Faptele apostolilor*). De asemenea, autorul va fi fost, cum însuşi o spune în prima frază, un bun cunoscător al legilor, un ins cu excelentă formaţie juridică. El îşi propune să refacă procesul Iui Isus din perspectiva lui Pilat, aşadar dintr-o perspectivă neutră. Evident, personajul principal e absolvit în cele din urmă, iar vina lăsată să cadă exclusiv asupra iudeilor. Textul are o notă supărător politică. Autorul nu reuşeşte (de fapt nici nu-şi propune) să transgreseze cadrul strict juridic.

Metafizica apare în partea a doua. Tehnica literară este aici foarte subtilă. Ne aflăm în faţa unei „puneri în abis”, unică în literatura creştină. Doi iudei înviaţi o dată cu Isus dau mărturie despre victoria acestuia asupra morţii şi iadului. înainte de a se urca la dreapta Tatălui, Isus coboară în sălaşul întunericului şi al umbrelor, pe care îl mântuie de râu. După ce-l înlănţuie pe

Satana, îi sloboade pe protopărinţi din pântecele lumii infernale (etimologic, „de jos”, „inferioare „) şi-i ia cu dânsul în paradis. E, de fapt, completarea noii ontogeneze începute pe pământ. Acum înţelegem, şi dintr-o altă perspectivă, rostul morţii Lui: transmiterea Evangheliei, a veştii celei bune şi lumii de jos. Restauraţia umană este astfel totală, integrală. Dumnezeu a murit pentru a-i bucura şi pe drepţii de „dincolo”. în *Evanghelia lui Petru*, atunci când Isus iese din mormânt sprijinit de cei doi îngeri însoţitori, „un glas de sus” îl întreabă: „Ai dus

vestea celor adormiţi?”. Iar dinspre cruce vine prompt răspunsul: „Am dus-o”. Teribil, cutremurător acest dialog între Tatăl şi Fiul! Nu cunosc o expresie mai simplă şi în acelaşi timp mai dramatică a iubirii lui Dumnezeu pentru om.

Scena coborârii în iad, a eliberării protopărinţilor şi a înlănţuirii lui Satan apare şi în alte scrieri apocrife, de pildă, în *întrebările puse Domnului Isus Cristos de către preafericitul apostol Bartolomeu şi de către alţi apostoli* (capitolele 6-28). Aici, *Cristos* înviat povesteşte, direct, întâmplările apostolului Bartolomeu. Amănuntele originale sunt foarte puţine (de pildă, atunci când Isus îl scoate pe Adam din „gura” Infernului, îi spune: „Să ştii că din cauza ta şi a odraslelor tale sunt răstignit pe cruce!”; iar protopărintele răspunde oftând: „Aşa ai socotit tu de cuviinţă, Doamne!”). în rest, faptele sunt aceleaşi.

în *Apocalipsa lui Pavel* îl vedem pe Cristos coborând în Infern pentru a doua oară-nu pentru a-i răscumpăra pe drepţii *Vechiului Testament*, ci pentru a Ie aduce răcorire şi alinarea de o zi a suferinţelor celor păcătoşi. Cei care au provocat această a doua coborâre în sălaşul morţii sunt arhanghelul Mihail, supraveghetorul pământului, şi apostolul Pavel, răpit în trup de Duhul Sfint şi purtat prin coate sălaşurile lumii nepământeşti.

*

Prima parte a textului nostru are două variante, notate A şi B, destul de diferite între ele. în ediţia sa din 1853, Tischendorf le-a inclus pe amândouă. Eu am tradus doar varianta A, considerată a fi fost forma autentică a *Faptelor lui Pilat*. Limba originală a fost, cu siguranţă, greaca. Invocarea unui arhetip ebraic contituie o modalitate convenţională de a afirma vechimea şi deci autoritatea textului.

Din a doua parte (*Coborârea în iad*) nu ni s-a păstrat decât o singură versiune în greacă. Există însă şi două latine, notate la fel: A şi B. Versiunea A urmează îndeaproape versiunea greacă; cealaltă se îndepărtează pe alocuri, dar nu radical. Am tradus în continuarea *Faptelor*

lui Pilat versiunea greacă după textul critic editat de Tischendorf şi am inclus în *apendice* traducerea versiunii latine B, cea mai răspândită în Occidentul medieval.

Orientare bibliografică

R. Gounelle, Z. Izydorczyk, *L'Évangile de Nicodème*, Brepols, Paris, 1997.

R. Gounelle, „Pourquoi, selon *V Évangile de Nicodème*, le Christ est-il descendu aux Enfers?", în J.—D. Kaestli, D. Marguerat (ed.), *Le mystère apocryphe. Introduction à une littérature méconnue*, Geneva, 1995, pp. 67-84.

A.D. Kartsonis, *ANASTASIS. The Making of an Image*, Princeton, 1986 (studiu de iconologie).

J. Kroll, *Gott und Hölle. Der Mythos vom Descensuskampfe*, Leipzig-Berlin, 1932; *Beiträge zum Descensus ad Inferos*, Königsberg, 1922.

E. von Dobschütz,..Nicodemus, Gospel of", în J. Hastings (ed.), A *Dictionary of the Bible*, III, Edinburgh, 1900, pp. 544-546.

Evanghelia lui Nicodim1

Amintiri2 despre Domnul nostru Isus Cristos compuse sub Ponţiu Pilat

Prolog

Eu, Anania, protector3 de rang pretorian, nomomat4, l-am cunoscut pe Isus Cristos din Sfintele Scripturi şi m-am apropiat de El prin credinţă, învrednicindu-mă şi de Sfântul Botez. Tot umblând eu după amintirile din acea vreme scrise în timpul vieţii Stăpânitorul ui nostru Isus Cristos, şi pe care evreii le-au dat în păstrare lui Ponţiu Pilat, am găsit manuscrisul lor ebraic şi, prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, le-am tălmăcit în greacă, spre a fi cunoscute de toţi cei care invocă numele Domnului nostru Isus Cristos. Aceasta s-a întâmplat în al şaptesprezecelea an al domniei stăpânului nostru Flavius Theodosius5 şi al şaselea al domniei lui Flavius Valentianus, indiktionul6 al nouălea.

Aşadar voi, care citiţi şi folosiţi textul acesta în alte cărţi, amintiţi-vă de mine şi rugaţi-vă ca Dumnezeu să-mi

fie prielnic şi să se îndure de păcatele pe care le-am săvârşit în faţa Lui!

Pace tuturor celor ce vor citi sau asculta aceste rânduri, precum şi slujitorilor lorî

Ne aflăm în al cincisprezecelea an al guvernării Cezarului Tiberiu, împărat al romanilor, şi în al nouăsprezecelea an al domniei lui Irod, regele Galileii, cu opt zile înainte de calendele lui aprilie, adică pe douăzeci şi cinci martie7, în timpul consulatului lui Rufus şi Rubelion, în al patrulea an al celei de-a 202-a Olimpiade, pe când mare preot al iudeilor era losif, fiul lui Caiafa8. După răstignirea şi pătimirea Domnului, Nicodim a transmis arhiereilor şi celorlalţi iudei toate câte s-au întâmplat. De asemenea, a compus şi un text în limba ebraică.

I

1. Adunându-se aşadar arhiereii şi doctorii, Ana şi Caiafa, Semes, Dathaes şi Gamaliel, luda, Levi şi Naftalim, Alexandru şi lair9, împreună cu ceilalţi iudei, s-au dus Ia Pilat şi l-au acuzat pe Isus de multe zicând: „Noi ştim că acesta este fiul tâmpiarului losif şi al Măriei; el însă pretinde că este Fiu al lui Dumnezeu şi Rege. în plus mai profanează şi sabatul, vrând să distrugă legea noastră strămoşească”.

Atunci Pilat îi întreabă: „Dar ce-a făcut anume şi ce vrea să distrugă?”. Iudeii răspund: „Noi avem o Lege după care, în ziua sabatului, nu este îngăduit să vindeci pe cineva. Acesta însă tocmai în zi de sabat a vindecat şchiopi, cocoşaţi, slăbănogi, orbi, paralitici, surzi şi îndrăciţi, slujindu-se de practici necurate”. Atunci Pilat întreabă: „Cc fel de practici necurate?”. Iar ei răspund: „E un vrăjitor. Prin puterea lui Belzebut alungă dracii, care i se supun îndată”. Pilat zice către ei: „Dracii nu se alungă prin puterea unui duh necurat, ci prin puterea zeului Asclépios”10.

2. Şi iudeii grăiesc aşa către Pilat: „Socotim de cuviinţă ca Măria-Ta sâ-l aduci în faţa tribunalului spre a fi judecat”. Atunci Pilat, chemându-i aproape, le zice: „Cum

pot eu, un simplu guvernator, să iau la rost un Rege?”. Ei răspund: „Dar nu noi spunem că este Rege; el pretinde asta”. Pilat îşi cheamă un mesager şi-i porunceşte: „Să mi-l aduci pe Isus cu toată cinstirea cuvenită!”. Mesagerul plecă îndată şi, recunoscându-l pe Isus, căzu la pământ şi i se închină; apoi, luându-şi mantia11, o întinse pe jos zicând: „Doamne, calcă pe aceasta şi intră, căci te cheamă guvernatorul”. Atunci iudeii, care văzuseră ce-a făcut mesagerul, au început să vocifereze înaintea Iui Pilat zicând: „De ce l-a poftit să intre un mesager şi nu un crainic; în plus, când l-a văzut, mesagerul i s-a închinat, şi-a întins mantia pe jos şi l-a îndemnat să calce pe ea ca un rege!?”.

3. Pilat îl cheamă pe mesager şi-i zice: „De ce-ai făcut asta? De ce ţi-ai întins mantia pe jos şi l-ai îndemnat pe Isus să calce peste ea?”. Mesagerul răspunde: „Guvernatorule, când m-ai trimis la Ierusalim, la Alexandru, l-am văzut pe omul acesta călare pe un măgar; copiii evreilor îl aclamau ţinând ramuri de măslin în mâini, iar alţii îşi aşterneau veşmintele în calea lui şi ziceau: «Mântuieşte-ne, Tu, care eşti între cei de sus! Binecuvântat Cel ce vine în numele Domnului!»„.

4. Atunci iudeii încep să strige la mesager: „Dar cum ai putut înţelege tu, în greacă, de vreme ce copiii aceia vorbeau în ebraică!?”. Mesagerul însă Ie răspunde aşa: „Am întrebat un iudeu: «Ce strigă aceştia în ebraică?» şi el mi-a tradus”. Pilat îi întreabă: „Cum strigau în ebraică?”. Atunci iudeii îi zic: „*Osanna membrome*; *baruhamma*; *adonai*”. „Şi ce înseamnă asta: *Osanna* şi tot restul?” întreabă Pilat. Iar iudeii răspund: „Mântuieşte-ne, Doamne, care eşti între cei de sus! Binecuvântat Cel ce vine în numele Domnului!”. Atunci Pilat zice: „Dacă voi înşivă mărturisiţi că sunt adevărate cuvintele strigate de copiii evreilor, atunci unde-a greşit mesagerul meu?”. Evreii tăcură. Apoi guvernatorul îi porunceşte mesagerului: „Mergi şi adu-l pe Isus la mine în ce fel vei vrea tu!”. Ieşind, mesagerul a făcut la fel ca prima oară. Şi-i zice lui Isus: „Intră, Doamne, guvernatorul te cheamă la

el!”.

5. Acolo se aflau signoforii, care ţineau stindardele puterii romane12. Şi când Isus a intrat, vârfurile stindardelor s-au plecat şi i s-au închinat. Iar iudeii, văzând aceasta, au început să urle împotriva signoforilor.

Atunci Pilat zice aşa către iudei:..Nu vă miră că vârfurile stindardelor s-au aplecat şi i s-au închinat lui Isus?”. Dar iudeii răspund: „Noi am văzut cum s-au aplecat signoforii şi i s-au închinat acestuia”. Pilat îi cheamă atunci pe signofori şi-i întreabă: „De ce-aţi făcut aceasta?”. Ei însă răspund: „Noi suntem greci şi slujitori ai zeilor; cum puteam să ne închinăm aceluia? Pe când ţineam stindardele ridicate, vârfurile lor s-au plecat singure şi s-au închinat”.

6. Pilat zice conducătorilor sinagogii şi bătrânilor poporului:.Alegeţi voi câţiva bărbaţi vânjoşi şi puneţi-i să ţină stindardele. Aşa o să vedem dacă se pleacă singure”. Şi luând bătrânii iudeilor doisprezece bărbaţi vânjoşi i-au pus câte şase la un stindard13. Stăteau chiar în faţa tribunei guvernatorului. Pilat îi porunceşte mesagerului: „Scoate-l pe acesta din pretoriu şi adu-l iarăşi în ce fel vei vrea tu!”. Şi Isus ieşi împreună cu mesagerul din pretoriu. Pilat îi cheamă la el pe cei care ţinuseră steagurile mai înainte şi le vorbeşte aşa: „Am jurat pe viaţa Cezarului că, dacă la intrarea lui Isus stindardele nu se pleacă, vă tai capetele”. Apoi strigă să fie adus Isus. Mesagerul repetă întocmai ce făcuse şi înainte, ba chiar îl rugă de mai multe ori pe Isus să calce peste mantia sa. Acesta făcu întocmai şi intră. Iar când intră stindardele se plecară şi i se închinară.

II

1. Atunci Pilat se înfricoşă foarte şi căută să plece din tribunal. Şi pe când se gândea el cum să se ridice şi să se facă nevăzut, iată că soţia lui trimite pe cineva cu următoarele cuvinte: „Să nu te-atingi de omul acesta drept, căci multe am mai pătimit noaptea din cauza lui!”. îndată Pilat îi strigă pe toţi iudeii şi le zice: „Ştiţi cât de pioasă este soţia mea14 şi cât ţine la religia voastră

iudaică!”. Iar ei răspund: „Da, ştim”. Atunci Pilat continuă: „Ei bine, iată ce-mi spune soţia mea: să nu mă ating de omul acesta drept, căci noaptea a pătimit multe din cauza lui”. Evreii însă i-au răspuns: „Nu ţi-am zis noi că e un vrăjitor? Uite ce vis a trimis nevestei tale!”15.

2. Pilat îl cheamă lângă el pe Isus şi-I întreabă: „De ce vin aceştia cu mărturii împotriva ta? Nu zici nimic?”. Atunci Isus a răspuns: „Dacă n-ar fi putut, n-ar fi vorbit. Căci fiecare e stăpânul gurii sale şi poate spune şi bune şi rele. Or să vadă ei!”.

3. Dar bătrânii evreilor îi răspund lui Isus:..Şi, mă rog, ce-o să vedem noi?! Mai întâi, că te-ai născut din preacurvie; apoi, că naşterea ta în Betleem a devenit moarte pentru mulţi prunci nevinovaţi; in sfârşit, câ tatăl tău, losif, a fugit împreună cu mama ta, Maria, în Egipt pentru că nu erau văzuţi cu ochi buni de poporul lui Israel ’16.

4. Doar câţiva evrei pioşi care se aflau acolo mărturisiră: „Noi nu putem zice: Acesta s-a născut din preacurvie, căci ştim că losif s-a logodit cu Maria. Deci acesta nu-i făcut din preacurvie”17. Atunci Pilat a grăit către cei care susţineau că Isus a fost născut din preacurvie: „Voi minţiţi, căci, iată, cei de un neam cu voi susţin că a avut loc căsătoria”. Dar Ana şi Caiafa îi zic lui Pilat: „Toată mulţimea adunată aici strigă într-un glas că acesta s-a născut din preacurvie şi nu suntem crezuţi. Cei care-l apără sunt prozeliţii şi ucenicii lui”. Pilat îi cheamă pe Ana şi pe Caiafa şi-i întreabă: „Cum adică prozeliţi?”. Ei răspund: „Adică oameni care s-au născut greci şi au devenit evrei”. Atunci Lazăr, Asterios, Antonie, Iacob, Amnes, Zera, Samuel, Isaac, Finea, Crispus, Agrippa şi luda18 – cei care au mărturisit că Isus nu se născuse din preacurvie – zic: „Ba noi nu am devenit prozeliţi, ci suntem copii de evrei şi adevăr grăim: când s-au căsătorit eram de faţă”19.

5. Atunci Pilat zice către cei care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie: Juraţi pe sănătatea Cezarului că tot ce-aţi spus este adevărat?”. Dar ei

răspund: „Legea noastră nu îngăduie să facem jurăminte. E un păcat. Să jure aceştia pe sănătatea Cezarului că nu-i adevărat ce-am spus noi şi poţi să ne omori”. Pilat zice către Ana şi Caiafa: „Nu răspundeţi nimic?”. Atunci Ana şi Caiafa grăiesc aşa: „Doar doisprezece oameni cred că acesta nu s-a născut din preacurvie; restul, adică toată mulţimea de aici, strigă într-un glas că s-a născut din preacurvie, că e un vrăjitor şi că se numeşte pe sine Fiu al lui Dumnezeu”20.

6. Atunci Pilat porunceşte să iasă toţi, în afară de cei doisprezece care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie. Apoi, îndepărtându-i de Isus, îi întreabă: „De ce vor să-l omoare?”. Iar ei răspund: „îl urăsc pentru că a vindecat în zi de sabat”. Atunci Pilat zice: „Cum, şi pentru o facere de bine vor sâ-l omoare?!”.

III

1. Pilat iese plin de mânie din pretoriu şi Ie spune acelora: „Martor mi-e Soarele că nu găsesc nicio vină în omul acesta”. Iudeii însă îi zic înapoi: „Dacă nu era un răufăcător, nu-l aduceam la tine”. Şi Pilat a răspuns: „Luaţi-l voi şi judecaţi-l după legea voastră”. Au zis iudeii: „Nouă nu ne este îngăduit să ucidem”. Atunci Pilat a grăit: „Aşadar numai vouă v-a zis Dumnezeu să nu ucideţi, mie nu?”.

2. După aceea a intrat în pretoriu, l-a chemat pe Isus deoparte şi l-a întrebat: „Tu eşti Regele iudeilor?”. Iar Isus a răspuns: „Spui asta de la tine, sau numai pentru câ ai auzit-o de la alţii?”. Pilat i-a răspuns: „Oare şi eu sunt evreu? Neamul tău şi preoţii cei mari te-au adus la mine. Ce-ai făcut?”. Atunci Isus a zis: „împărăţia mea nu-i din această lume. Căci dacă ar fi fost din această lume, slujitorii mei s-ar fi luptat să nu cad în mâinile evreilor. împărăţia mea însă nu este de aici”21. Pilat a zis: „Aşadar eşti Rege!?”. Isus a răspuns: „Tu zici că sunt rege. Pentru asta m-am născut şi am venit în lume: ca tot ce-i din adevăr să asculte glasul meu”. Atunci Pilat îl întreabă: „Ce este adevărul?’*22. Şi Isus îi zice: Adevăr din cer *. Pilat îl întreabă: „Dar pe pământ nu există adevăr?”. Şi Isus îi

răspunde: „Priveşte cum sunt judecaţi cei care spun adevărul de către cei puternici pe pământ!”23.

IV

1. Atunci Pilat îl lasă pe Isus în pretoriu, iar el iese în faţa iudeilor şi le zice: „Eu unul nu-i găsesc nicio vină”. La care iudeii răspund: „Dar omul acesta a zis că poate să distrugă Templul şi în trei zile să-l ridice la loc”. Pilat îi întreabă: „Ce Templu?”. „Templul ridicat de Solomon în patruzeci şi şase de ani – răspund ei – şi pe care acesta se laudă că-l dărâmă şi-l ridică la Ioc în trei zile”. Atunci Pilat le vorbeşte aşa: „Eu nu sunt vinovat de vărsarea sângelui acestui om drept. O să vedeţi voi!”. Iar iudeii răspund: „Cadă sângele lui peste noi şi peste copiii noştri!”.

2. Apoi, guvernatorul Pilat i-a chemat pe bătrâni, pe preoţi şi pe leviţi şi le-a zis într-ascuns: „Nu faceţi aşa! Acuzaţia că, vindecând, întinează sabatul nu-l poate condamna la moarte”. Şi bătrânii, preoţii şi leviţii îl întreabă pe Pilat: „Dar dacă cineva spune blasfemii despre Cezar, merită să moară, ori nu?”. Pilat răspunde: „Da, acela merită să moară”. Atunci evreii zic către Pilat: „Dacă unul care vorbeşte blasfemii împotriva Cezarului merită să moară, darmite unul care vorbeşte împotriva lui Dumnezeu?!”24.

3. După ce porunceşte evreilor să iasă din pretoriu, guvernatorul îl cheamă pe Isus şi-i zice: „Nu ştiu cum să fac cu tine?”. Dar Isus îi răspunde: „Cum ţi-a fost dat”. Pilat îl întreabă: „Şi cum mi-a fost dat?”. Atunci Isus îi zice: „Moise şi profeţii au prorocit despre moartea şi învierea mea”. Atunci evreii, câţi erau de faţă25 şi auziseră acele cuvinte, îi zic Iui Pilat: „De ce-ţi pierzi vremea ascultând asemenea blasfemii!?”. Dar Pilat le răspunde aşa: „Dacă ce-a spus e blasfemie, atunci luaţi-l, duceţi-l la sinagogă şi judecaţi-l pentru blasfemie după Legea voastră!”. Iudeii îi zic Iui Pilat: „Legea noastră prevede că, dacă un om păcătuieşte împotriva altui om, merită să primească patruzeci de lovituri minus una. Iar cel care spune blasfemii împotriva lui Dumnezeu să fie omorât cu pietre”26.

4. Şi Pilat zice: „Atunci luaţi-l şi pedepsiţi-l cum vreţi voi!**. Iudeii răspund: „Noi vrem să fie crucificat”. Pilat zice: „Nu are de ce să fie crucificat”.

5. Pilat se uită în jur şi, văzând că mulţi dintre evreii adunaţi acolo plâng, zice: „Dar nu toţi vor să fie omorât”. Bătrânii iudeilor răspund: „Cum, doar pentru asta a venit toată mulţimea de aici, ca să fie omorât!**. Şi Pilat întreabă: „De ce să fie omorât?”. Răspund iudeii: „Fiindcă a spus că este Fiu al lui Dumnezeu şi Rege”.

V

1. Atunci un evreu pe nume Nicodim27 vine în faţa guvernatorului şi-i zice: „îngăduie, preacinstite, să spun şi eu câteva cuvinte!”. Pilat îi răspunde: „Vorbeşte!”. Şi Nicodim începe: „Eu le-am spus aşa bătrânilor, preoţilor, leviţilor şi tuturor evreilor care se aflau în sinagogă: Cc-aveţi cu omul acesta? Nu vedeţi că face nenumărate semne dumnezeieşti şi minuni, pe care nimeni nu le-a mai făcut până astăzi şi nici nu le va mai face de astăzi înainte? Lăsaţi-l în pace şi nu plănuiţi vreun rău împotriva lui! Căci dacă minunile lui sunt de Ia Dumnezeu, ele vor rămâne, iar dacă sunt de la om, ele se vor destrăma. Doar şi Moise, când a fost trimis de Dumnezeu în Egipt, a făcut multe minuni poruncite de Dumnezeu înaintea faraonului. Şi erau acolo doi slujitori ai faraonului, Iamnes şi lambres28, care făceau şi ei, ca şi Moise, nu puţine minuni, aşa încât egiptenii îi socoteau aproape zei. Dar fiindcă minunile lor nu veneau de la Dumnezeu au pierit şi ei şi toţi cei care credeau în ei. Acum vă zic: lăsaţi-l în pace pe omul acesta, căci nu aveţi niciun motiv să-l omorâţi”.

2. Dar iudeii grăiesc către Nicodim: „Tu ai devenit discipolul acestuia şi-i iei apărarea”. Atunci Nicodim răspunde: „Oare şi guvernatorul i-a devenit discipol şi-i ia apărarea? Nu Cezarul l-a aşezat în funcţia pe care o are!?”. Iudeii s-au mâniat foarte tare şi au început să scrâşnească din dinţi împotriva Iui Nicodim. Pilat îi întreabă: „De ce scrâşniţi din dinţi împotriva acestui om care spune adevărul?”. Iudeii însă îi zic lui Nicodim: „Să primeşti adevărul şi partea acestuia!”. Nicodim răspunde:.Amin.

Amin. Primesc după cum aţi zis”.

VI

1. Atunci unul dintre iudei, ieşind în faţă, ceru guvernatorului îngăduinţa să spună şi el câteva cuvinte. Guvernatorul îi zice: „Dacă vrei să vorbeşti, vorbeşte!”. Şi iudeul începu aşa: „Eu am zăcut treizeci şi opt de ani pe un pat, sfişiat de dureri. Când a venit Isus, a vindecat o mulţime de oameni îndrăciţi ori suferinzi de alte boli. Câţiva tineri milostivi m-au ridicat şi pe mine, cu tot cu pat, şi m-au dus la el. Văzându-mă, Isus s-a tulburat şi mi-a zis: «Ia-ţi patul şi umblă!». îndată eu mi-am luat patul şi am început să merg”29. Dar iudeii îi zic lui Pilat: „întreabâ-l ce zi era când s-a vindecat?”. „Sâmbătă”, a răspuns vindecatul. Iudeii: „Nu ţi-am spus că vindecă şi alungă draci în zi de sabat?”.

2. Atunci iese în faţă alt iudeu şi zice: „Eu m-am născut orb. Auzeam glasul celor care-mi vorbeau, dar nu le vedeam chipul. Odată, când Isus a trecut pe lângă mine, eu am strigat din răsputeri: «Miluieşte-mă, Fiu al lui David!». Iar Lui i s-a făcut milă, şi-a pus mâinile peste ochii mei şi îndată am început să văd”30. Apoi a ieşit în faţă alt iudeu şi a zis: „Eu eram cocoşat, iar acesta m-a îndreptat cu un cuvânt”31.

VII

O femeie pe nume Veronica a strigat de departe: „Eu aveam o scurgere de sânge de doisprezece ani şi după ce m-am atins de poala veşmântului lui mi-a încetat”32. Dar iudeii zic: „în Legea noastră stă scris că femeile n-au dreptul să fie aduse ca martori”33.

VIII

Mulţi alţi iudei, bărbaţi şi femei, strigau şi ziceau: „Omul acesta este un profet şi demonii îl ascultă”. Atunci Pilat îi întreabă pe cei care strigau: „De ce nu-l ascultă şi învăţaţii voştri?”. Şi ei răspund: „Nu ştim”. Alţii au povestit cum s-a sculat Lazăr din mormânt a patra zi după ce murise. Atunci guvernatorul întreabă cutremurat pe iudei: „Pentru ce vreţi să vărsaţi sânge nevinovat?”.

IX

1. Apoi îi strigă pe Nicodim şi pe cei doisprezece bărbaţi care au mărturisit că Isus nu s-a născut din preacurvie şi-i întreabă: „Ce să fac? Iată, poporul începe să se revolte”. Aceia îi răspund: „Nu ştim; vor vedea ei!”. Atunci Pilat cheamă la el pe toţi iudeii şi le zice: „Ştiţi că noi obişnuim să eliberăm un prizonier în fiecare an de sărbătoarea azimilor. Acum am doi prizonieri: unul, pe nume Baraba, condamnat pentru că a ucis, şi acest Isus din faţa voastră, căruia nu-i găsesc nicio vină. Pe cine vreţi să eliberez?”. Atunci iudeii strigă într-un glas: „Pe Baraba!”. Pilat îi întreabă: „Şi eu ce să fac cu Isus, cel numit Cristos (unsul)?”. Iudeii zic: „Să fie crucificat!”. Câţiva iudei au răspuns: „Nu-l iubeşti pe Cezar dacă-l eliberezi pe acesta, care s-a numit pe sine Fiu al lui Dumnezeu şi Rege. Aşadar îl vrei pe acesta împărat, iar nu pe Cezar!?”.

2. Atunci Pilat zice aşa către evrei: „Dintotdeauna aţi fost un neam rebel şi v-aţi împotrivit binefăcătorilor voştri”34. Iudeii întreabă: „Care binefăcători?”. Pilat răspunde: „Iată, Dumnezeul vostru v-a scos odată din aspra robie a egiptenilor, v-a scăpat de urmăritori treeându-vă prin mare ca pe drum uscat, v-a hrănit în deşert cu mană şi cu prepeliţe, v-a potolit setea cu apă scoasă din stâncă şi v-a dat o Lege; şi-n schimbul acestor binefaceri voi l-aţi mâniat pe Dumnezeul vostru, făcând un viţel din aur topit, încât umbla să vă ucidă. Dar Moise l-a rugat cu lacrimi în ochi pentru voi şi Dumnezeu nu v-a ucis. Acum vreţi să mă acuzaţi şi pe mine că-l urăsc pe împărat!?”.

3. Apoi se ridică de la tribună şi vroia să iasă. Dar iudeii strigă: „Noi ştim că împăratul nostru este Cezarul, iar nu Isus. Chiar şi magii i-au adus daruri acestuia ca unui Rege. Şi când Irod a aflat de la magi că s-a născut un rege, îndată a căutat să-l omoare. Prinzând de veste, Iosif, tatăl său, a luat-o pe Maria cu pruncul şi au fugit în Egipt35. Iar Irod a poruncit să fie omorâţi copiii evreilor născuţi în Betleem”.

4. Aceste cuvinte l-au înfricoşat pe Pilat. După ce-a

potolit mulţimile care vociferau a întrebat: „Aşadar pe el îl căuta Irod?”. „Da, pe el”, răspund iudeii. Atunci Pilat a luat apă şi s-a spălat pe mâini în faţa Soarelui zicând: „Nu sunt vinovat de vărsarea sângelui acestui om drept. Voi o să vedeţi!”. Şi iudeii au strigat pentru a doua oară: „Să cadă sângele lui peste noi şi peste copiii noştri!”.

5. Pilat porunceşte să fie tras vălul de la tribuna unde stătea şi-i zice lui Isus: „Poporul tău nu te-a recunoscut ca Rege. De aceea am hotărât: mai întâi vei fi biciuit conform rânduielii pioşilor împăraţi (romani), apoi vei fi suit pe cruce chiar în livada unde ai fost prins36. Doi răufăcători, Dysmas şi Gestas37, vor fi răstigniţi împreună cu tine”.

X

1. Şi Isus a ieşit din pretoriu alături de cei doi răufăcători. Când au ajuns la locul pregătit, i-au luat veşmintele, l-au încins cu o bucată de pânză38 şi i-au pus pe cap o coroană de spini. Tot aşa i-au răstignit şi pe cei doi răufăcători39. Şi Isus a zis: „Tată, iartă-i, că nu ştiu ce fac!”. Soldaţii împărţită între ei veşmintele sale, iar poporul stătea şi-l privea. Preoţii cei mari şi căpeteniile îşi băteau joc: „Pe alţii i-ai salvat; salvează-te acum şi pe tine! Dacă este Fiu al lui Dumnezeu, să coboare de pe cruce!”. Soldaţii rideau; se apropiau, îi dădeau să bea oţet cu fiere şi-i ziceau: „Tu eşti Regele iudeilor; salvează-te!”. După ce a rostit sentinţa, Pilat a poruncit ca acuzaţia să fie scrisă deasupra crucii în greacă, latină şi ebraică, aşa cum spuseseră iudeii: „Este Regele iudeilor”.

2. Unul dintre răufăcători i-a zis lui Isus: „Dacă tu eşti Cristosul, salvează-te şi salvează-ne!”. Dysmas însă i-a răspuns certându-l: „N-ai nicio frică de Dumnezeu? Doar suferim aceeaşi pedeapsă: noi, pe bună dreptate, căci o meritǎm pentru faptele noastre; în vreme ce omul acesta n-a făcut niciun rău”. Apoi se ruga: „Doamne, să-ţi aminteşti de mine în împărăţia Ta!”. Isus i-a răspuns: „Amin, amin, zic ţie, chiar astăzi eşti cu mine în rai”.

XI

1. Era aproape ceasul al şaselea. Şi s-a făcut întuneric până la ceasul al nouălea; soarele a fost acoperit

de umbre, iar catapeteasma Templului s-a rupt în două. Isus a strigat cu glas puternic: „Tată, *baddach efkid ruel*”*A0*, ceea ce înseamnă: „în mâinile tale îmi pun duhul”. Văzând întâmplarea, centurionul41 începu să laude pe Dumnezeu şi să zică: „Omul acesta era un sfint”. Şi toţi cei de faţă, care au văzut ce s-a întâmplat, se căiau lovindu-se cu pumnii în piept.

2. Centurionul i-a povestit şi guvernatorului. Auzind, guvernatorul şi soţia lui s-au întristat atât de tare încât n-au mâncat şi n-au băut în ziua aceea. Şi a trimis Pilat după iudei şi le-a zis: „Aţi văzut ce s-a întâmplat?1*. Iar ei au răspuns: „N-a fost decât o eclipsă de soare”.

3. în timpul acesta cunoscuţii Domnului împreună cu femeile care-l însoţiseră din Galileea se ţineau deoparte şi vedeau totul. Un bărbat pe nume losif, membru în Sfatul bătrânilor, care locuia în cetatea Arimateii şi aştepta împărăţia lui Dumnezeu, a mers la Pilat şi a cerut trupul lui Isus. Şi după ce l-a dat jos de pe cruce, l-a înfăşurat într-un cearceaf curat şi l-a aşezat într-un mormânt săpat în stâncă, unde nu mai fusese înmormântat nimeni până atunci.

XII

1. Auzind iudeii că losif a cerut trupul lui Isus, au început să-I caute, pe el, pe toţi care mărturisiseră că Isus nu s-a născut din preacurvie, pe Nicodim şi pe ceilaţi care ieşiseră înaintea lui Pilat, ca să-i înşire faptele bune. Toţi stăteau ascunşi, în afară de Nicodim. Acesta s-a arătat, căci era unul dintre conducătorii evreilor. Şi îi întreabă Nicodim: „Cum aţi îndrăznit să intraţi în sinagogă?*'. Dar iudeii răspund: „Cum ai îndrăznit tu să intri-n sinagogă, fiincă tu eşti martorul aceluia şi partea lui o vei avea în veacul viitor”. „Amin, amin” răspunde Nicodim. La fel şi losif s-a apropiat de ei şi le-a zis: „De ce v-aţi supărat că am cerut trupul lui Isus? lată, l-am aşezat în mormântul meu proaspăt săpat, l-am învelit într-un cearceaf curat şi am rostogolit o piatră peste gura peşterii. Rău v-aţi mai purtat cu acest om sfânt, căci nu v-aţi mulţumit doar să-I răstigniţi; l-aţi străpuns şi cu suliţa”. Atunci iudeii au pus

mâna pe losif şi au poruncit să fie ţinut închis până a doua zi după sabat. Şi i-au zis aşa: „După cum bine ştii, acum nu-ţi putem face nimic fiindcă începe sabatul; dar îţi făgăduim că nu te vei învrednici de-un mormânt, ci-ţi vom lăsa hoitul să-I mănânce păsările cerului”, losif răspunde: „Aceste vorbe seamănă cu ale trufaşului Goliat care i-a înjurat pe Dumnezeu cel viu şi pe sfântul David42. Aşa a grăit Dumnezeu prin gura profetului: «Eu voi pedepsi şi tot eu voi răsplăti»43. Iată, un necircumcis după trup, dar circumcis după inimă, a luat apă şi-a spălat mâinile în faţa soarelui şi a zis: «Eu nu sunt vinovat de vărsarea sângelui acestui om drept, o să vedeţi voi!». Iar voi i-aţi răspuns aşa lui Pilat: «Să cadă sângele lui peste noi şi peste copiii noştri!». Acum tare mă tem că mânia lui Dumnezeu vă va ajunge, atât pe voi cât şi pe copiii voştri, precum aţi zis”44. Când au auzit iudeii cuvintele acestea parcă li s-a-nfipt un spin în inimă. L-au înşfăcat pe losif, l-au legat şi l-au încuiat într-o casă fără nicio fereastră. Apoi au pus paznici şi au pecetluit uşa.

2. Sâmbătă, mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii au rugat pe toată lumea să vină a doua zi la sinagogă. Şi, iată, dis-de-dimineaţă, mulţimea s-a adunat, ca să hotărască în ce fel îl vor omorî pe losif. Luând loc, sinedriul porunci să fie adus acuzatul, cu toată lipsa de respect. Dar când au deschis uşa, nu l-au găsit. Toţi au rămas încremeniţi de spaimă, fiindcă peceţile erau neatinse iar cheia de la uşă o avea doar Caiafa. Şi n-au mai îndrăznit să pună mâna pe cei care-i luaseră apărarea lui Isus înaintea lui Pilat45.

xra

1. Pe când iudeii stăteau în sinagogă şi se minunau de losif, iată, sosesc şi paznicii mormântului lui Isus. Ei ceruseră paznici de la Pilat, pentru ca nu cumva discipolii Domnului să vină peste noapte şi să-i fure trupul. Aceştia au povestit mai marilor sinagogii, preoţilor şi leviţilor tot ce s-a întâmplat acolo: „Dintr-o dată s-a făcut un cutremur mare şi am văzut un înger coborând din cer; şi îngerul acela a răsturnat piatra de pe gura peşterii şi s-a aşezat peste ea. Era strălucitor precum zăpada şi precum

fulgerul. Noi, cuprinşi de spaimă, am înlemnit. Apoi am auzit glasul îngerului care le vorbea femeilor de lângă mormânt: «Nu vă temeţi! Ştiu, îl căutaţi pe Isus, crucificatul. Nu mai este aici. S-a sculat, aşa cum a zis. Priviţi acum locul unde zăcea Domnul, apoi mergeţi degrabă şi spuneţi discipolilor săi că El s-a sculat din morţi şi se află în Galileea»„.

2. „Dar cu ce femei vorbea?” întreabă iudeii. „Nu cunoaştem” zic paznicii. „Cât era ceasul?” întreabă iarăşi iudeii. „Miezul nopţii’’46 zic paznicii. „Şi de ce nu le-aţi arestat?” întreabă iudeii. Iar paznicii zic: „Noi eram morţi de spaimă. Nici nu nădăjduiam că vom revedea lumina zilei. Cum să le mai şi arestăm!?”. „Să trăiască Domnul, nu vă credem!” zic iudeii. Iar paznicii răspund: „Aţi văzut voi atâtea minuni făcute de omul acesta şi n-aţi crezut, cum o să ne credeţi pe noi, acum? Dar bine aţi jurat «Să trăiască Domnul», căci El trăieşte cu adevărat”. Şi au mai zis paznicii: „Am auzit că l-aţi încuiat pe cel care a cerut trupul lui Isus şi aţi pecetluit uşa; dar când aţi descuiat a doua zi nu l-aţi mai găsit. Acum vă spunem: Voi daţi-ni-l pe losif şi noi vi-l dăm pe Isus!”. Iudeii răspund: „losif a plecat în oraşul lui”. „Şi Isus a înviat, zic atunci paznicii – precum am aflat de la îngerul acela – şi a plecat în Galileea’’47.

3. Iudeii s-au inspăimintat şi au zis: „Dacă se răspindeşte zvonul, trec toţi de partea lui Isus’’. Apoi, ţinând sfat, au strâns arginţi şi i-au dat soldaţilor ademenindu-i: „Spuneţi aşa: «Pe când noi dormeam, au venit discipolii aceluia şi i-au furat trupul». Şi de vor ajunge vorbele noastre la urechile guvernatorului, n-aveţi nicio teamă – o să-l convingem noi cumva şi-o să vă scoatem basma curată”. Soldaţii au luat arginţii şi ziceau peste tot aşa cum au fost învăţaţi48.

XIV

1. Un preot pe nume Finea, un doctor, Ada, şi un levit, Agheu, veniţi la Ierusalim tocmai din Galileea, au povestit mai marilor sinagogii, preoţilor şi leviţilor următoarele: „L-am văzut pe Isus împreună cu discipolii săi. Cobora de pe muntele Mamilch şi le vorbea aşa celor

ce-l însoţeau: «Mergeţi în toată lumea şi vestiţi la toată făptura: Cine a crezut şi s-a botezat se va mântui; iar cine n-a crezut va fi osândit. Multe minuni îi vor însoţi pe cei care au crezut: în numele Meu vor alunga draci; vor vorbi în limbi necunoscute; vor culege şerpi şi, de vor bea otravă ucigătoare, nu vor păţi nimic; îşi vor pune mâinile peste cei fără vlagă şi le vor reda puterea». Pe când Isus încă le mai vorbea discipolilor, am văzut cum a fost ridicat la cer”49.

2. Atunci bătrânii, preoţii şi leviţii zic: „Slăviţi şi lăudaţi pe Dumnezeul lui Israel, dacă într-adevăr aţi văzut şi auzit acestea!”. Cei trei răspund: „Să trăiască Domnul Dumnezeul părinţilor noştri, Avraam, Isaac şi Iacob, jurăm că am auzit toate acestea şi l-am văzut urcându-se Ia cer”. Bătrânii, preoţii şi leviţii întreabă: „Şi aici aţi veniţi să predicaţi evanghelia, ori să vă rugaţi Iui Dumnezeu?”. „Să ne rugăm lui Dumnezeu” răspund aceia. Bătrânii, preoţii şi leviţii zic: „Dacă aţi venit să vă rugaţi lui Dumnezeu, pentru ce v-aţi apucat să vorbiţi prostii în faţa poporului?”. Preotul Finea, doctorul Ada şi levi tul Agheu răspund mai marilor sinagogii, celorlalţi preoţi şi leviţi: „Iată, suntem în faţa voastră. Dacă ce-am spus nu este adevărat, faceţi cu noi ce vreţi!”. Atunci aceia, luând cărţile Legii, i-au pus să jure că nu vor mai povesti nimănui cele întâmplate. Apoi le-au dat să mănânce, să bea şi i-au scos afară din oraş. Le-au oferit arginţi şi, pe deasupra, trei însoţitori până în Galileea. Şi au mers în pace.

3. După ce au plecat cei trei în Galileea, arhiereii, mai marii sinagogii şi bătrânii s-au adunat în sinagogă, au încuiat poarta şi au început să se lovească cu pumnii în piept zicând: „Oare s-a întâmplat minunea aceasta în Israel?”. Ana şi Caiafa au zis: „De ce vă frământaţi degeaba? De ce bociţi? Nu ştiţi că discipolii aceluia au dat o grămadă de aur soldaţilor şi i-au învăţat să spună că un înger al Domnului, coborât din ceruri, a răsturnat piatra de pe gura mormântului?”. „Se poate – au răspuns preoţii şi bătrânii – ca discipolii să-i fi furat trupul; dar cum i-a reintrat sufletul în trup şi se plimbă acum prin Galileea!?”50. Cei doi, negăsind vreun răspuns, au zis: „Nu

ne este îngăduit să credem în vorbele unor netăiaţi împrejur”.

XV

1. Atunci Nicodim s-a ridicat, a stat în faţa sinedriului şi a zis: „Drept vorbiţi! Tu, popor al Domnului, ştii bine că cei trei bărbaţi care au coborât din Galileea sunt cu frică de Dumnezeu şi foarte paşnici. Nici nu se uită după banii altora, căci au destui51. Aceşti bărbaţi au povestit, sub jurământ, că l-au văzut pe Isus coborând de pe muntele Mamilch împreună cu discipolii săi; îi învăţa toate cele pe care le-aţi auzit, apoi a fost ridicat la cer. Dar nimeni nu i-a întrebat cum a fost ridicat? Fiindcă, ştim bine, chiar cartea Sfintelor Scripturi cuprinde un text în care se povesteşte că şi Ilie a fost ridicat la cer; iar Elisei a strigat cu glas mare; atunci Ilie şi-a aruncat bundiţa peste Elisei; acesta a luat-o şi a aruncat-o peste Iordan; aşa a reuşit să treacă apa şi să ajungă la Ierihon. Aici i-au ieşit în cale copiii profeţilor şi l-au întrebat: «Elisei, unde este stăpânul tău, Uie?». Iar Elisei a răspuns: «A fost ridicat la cer». Şi ei îi zic lui Elisei: «Oare nu l-o fi răpit vreun duh? Poate I-a părăsit undeva, pe-un vârf de munte. Să ne luăm slujitorii şi să-I căutăm!». L-au înduplecat şi pe Elisei să meargă împreună cu ei52. Trei zile şi trei nopţi l-au căutat pe Ilie şi nu l-au găsit53. Astfel au ştiut că a fost ridicat la cer. Acum, ascultaţi-mă cu luare-aminte: haideţi să trimitem oameni prin toţi munţii Israelului, ca să vedem dacă nu cumva Isus a fost înălţat de vreun duh şi aruncat pe-un munte!”54. Tuturor le-a plăcut cuvântul acesta. Şi au trimis oameni să scotocească munţii din Israel. L-au căutat pe Isus, dar nu l-au găsit. în schimb, l-au găsit pe losif, în Arimateea, dar nimeni n-a îndrăznit să se apropie de el55.

2. Şi au trimis veste la bătrâni, la preoţi şi la leviţi zicând: „Am scotocit toţi munţii din Israel şi nu l-am găsit pe Isus. L-am găsit însă pe losif, în Arimateea”. Când au auzit despre losif mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii s-au bucurat nespus şi l-au slăvit pe Dumnezeul lui Israel. Apoi s-au adunat să vadă cum îl vor putea întâlni. Au luat o bucată de hârtie şi i-au scris: „Pace ţie! Ştim că am greşit

faţă de Dumnezeu şi faţă de tine. Ne-am rugat însă lui Dumnezeu, ca să te învrednicească să te-ntorci lângă părinţii şi copiii tăi. Mult ne-am întristat când, descuind uşa, nu te-am găsit. Atunci ne-am dat seama că am luat o hotărâre greşită în privinţa ta. Domnul a avut grijă de tine. Tot El a înfrânt şi hotărârea noastră împotriva ta, preacinstite părinte Iosif'56.

3. Apoi, mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii au adunat şapte prieteni ai lui Iosif din tot Israelul şi le-au zis:..Fiţi atenţi, dacă primeşte scrisoarea şi o citeşte, atunci să ştiţi că vine cu voi; dacă însă n-o citeşte, înseamnă că este pornit rău împotriva noastră. Nu vă rămâne decât să-i daţi salutul păcii şi să vă întoarceţi". După ce i-au binecuvântat pe cei şapte bărbaţi, i-au lăsat să plece. Iar aceştia au mers la Iosif, i s-au închinat şi i-au zis: „Pace ţie!". Iosif a răspuns: „Pace vouă şi întreg poporului lui Israel!". Apoi i-au dat scrisoarea. Iosif a primit-o, a citit-o, a sărutat-o şi l-a binecuvântat pe Dumnezeu spunând: „Binecuvântat eşti, Doamne Dumnezeule, pentru că ai îndepărtat poporul lui Israel de la vărsare de sânge nevinovat. Binecuvântat fii, Doamne, pentru că ţi-ai trimis îngerul să mă adăpostească sub aripile sale". După aceea a întins masa în cinstea prietenilor săi. Şi ei au mâncat, au băut şi au dormit acolo.

4. Dis-de-dimineaţă au mers şi s-au închinat. După rugăciune Iosif a înhămat măgăriţa şi a pornit împreună cu prietenii către sfântă cetate a Ierusalimului. Aici tot poporul i-a ieşit în întâmpinare strigând: „Intră în paceî". Iar el răspundea: „Pace vouă!". Şi l-a îmbrăţişat tot poporul. Oamenii s-au rugat împreună cu Iosif şi se mirau grozav că-l văd la faţă57. Nicodim l-a primit în casa lui şi a făcut masă mare, unde i-a poftit pe Ana, pe Caiafa, pe bătrâni, pe preoţi şi pe leviţi. Aceştia s-au bucurat foarte tare că au mâncat şi au băut împreună cu Iosif. După ce au cântat şi imnuri au plecat pe la casele lor. Iosif a rămas în casa lui Nicodim.

5. A doua zi era vineri. Dis-de-dimineaţă mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii au venit acasă la Nicodim.

Acesta i-a primit zicându-le: „Pace vouă!*’. Şi ei au răspuns: „Pace ţie şi lui Iosif, pace casei tale şi casei lui Iosif!”. Apoi au intrat. Sinedriul s-a aşezat, iar Iosif se afla chiar la mijloc, între Ana şi Caiafa. Nimeni nu îndrăznea să-i vorbească. Atunci a început Iosif: „De ce m-aţi chemat?”. Ei îi fac un semn din cap lui Nicodim, să-i răspundă el lui Iosif58. Nicodim a deschis gura şi i-a vorbit aşa lui Iosif: „Ştii că preacinstiţii doctori, preoţi şi leviţi vor să afle un anumit lucru de la tine”. „întrebaţi!” a zis Iosif. Atunci Ana şi Caiafa au luat cartea Legii şi l-au pus pe Iosif să jure zicând: „Laudă şi slăveşte pe Dumnezeul lui Israel! Când Achar a fost pus, de către profetul Isus, sâ jure, el nu şi-a călcat jurământul făcut, ci a spus totul, fără să-i ascundă nimic. Aşa să faci şi tu!,;. Iosif a răspuns: „N-o să vă ascund nimic”. Şi aceia au zis: „Tare ne-am întristat când am auzit că ai cerut trupul lui Isus, că l-ai înfăşurat într-un cearceaf curat şi l-ai pus în mormânt. De aceea te-am pus la loc sigur, într-o casă fără ferestre. Ba am mai încuiat şi uşile, le-am pecetluit şi am pus lângă ele paznici, să stea cu ochii-n patru. însă a doua zi după sabat, când am descuiat uşa casei şi nu te-am găsit, ne-am întristat foarte tare. Poporul Domnului nu şi-a revenit din uimire până ieri. Acum spune-ne şi tu ce s-a întâmplat F*.

6. Şi Iosif a prins să povestească: „Aşadar voi m-aţi încuiat vineri59 pe la ceasul al zecelea. Am rămas încuiat tot sabatul. La miezul nopţii însă, pe când mă rugam, casa în care m-aţi închis s-a ridicat, atârnând de cele patru colţuri, şi eu am văzut în faţa ochilor un fel de fulger luminos. înfricoşat m-am trântit la pământ. Dar cineva m-a luat de mână şi m-a tras din locul unde leşinasem. Cu o boare umedă m-a stropit din creştet până-n tălpi. Am simţit o mireasmă de mir. După ce mi-a şters obrazul, acela m-a sărutat şi mi-a zis: «Nu te teme, Iosif! Deschide ochii şi priveşte către cel care-ţi vorbeşte!». Şi deschizându-mi ochii l-am văzut pe Isus. Dar fiindcă eram zguduit de spaimă, socoteam că-i doar o nălucire. Pe loc am început să spun poruncile. Acela însă le spunea împreună cu mine. Ştiţi bine că, dacă o nălucă se întâlneşte cu cineva care

spune poruncile, o ia la fugă. Eu, văzând că recita împreună cu mine, i-am vorbit: «Rabi Ilie!»60. El însă, mi-a zis: «Nu sunt Ilie». «Dar cine eşti, Doamne?» am întrebat. Mi-a răspuns: «Eu sunt Isus, al cărui trup l-ai cerut de la Pilat. Pe mine m-ai înfăşurat într-un cearceaf curat, mie mi-ai pus sudariumul peste faţă, pe mine m-ai aşezat în peştera ta săpată de curând şi-ai răsturnat o piatră la intrare». Atunci eu i-am zis: «Arată-mi locul unde te-am aşezat!». Iar el m-a dus şi mi-a arătat locul unde îl aşezasem. Giulgiul şi sudariumul rămăseseră acolo. Aşa am ştiut că era Isus. Apoi, luându-mă de mână m-a lăsat chiar în mijlocul casei mele, cu toate că uşile erau încuiate. M-a însoţit până lângă pat şi mi-a zis: «Pace ţie!». Apoi m-a sărutat şi iar mi-a zis: «Să nu ieşi din casă patruzeci de zile! Iată, eu mă duc acum la fraţii mei, în Galileea»„61.

XVI

1. Când au auzit mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii aceste lucruri din gura lui Iosif au căzut la pământ62 şi n-au mâncat până la ceasul al nouălea. Atunci Nicodim şi Iosif i-au îmbărbătat pe Ana, pe Caiafa şi pe toţi ceilalţi preoţi şi leviţi zicându-le: „Ridicaţi-vă în picioare! întăriţi-vă sufletele, căci mâine este sabatul Domnului”. Şi ei s-au ridicat şi s-au rugat lui Dumnezeu. Apoi au mâncat, au băut şi s-au dus pe la casele lor.

2. Sâmbătă, doctorii, preoţii şi leviţii s-au adunat şi se tot întrebau: „Ce mânie s-a abătut asupra noastră? Doar cunoaştem şi pe tatăl şi pe mama aceluia!”. Atunci învăţatul Levi zice: „Da, ştiu că părinţii lui sunt oameni cu frica lui Dumnezeu. Nu-şi calcă niciodată făgăduielile şi aduc zeciuială de trei ori pe an. Când s-a născut Isus părinţii l-au adus chiar aici, în lăcaşul acesta şi au oferit lui Dumnezeu jertfe şi arderi de tot. Iar marele învăţător Simeon l-a luat în braţe şi a zis: «Acum slobozeşte în pace pe robul tău, Stăpâne, după cum ai făgăduit, căci ochii mei văzură mântuirea ta, pe care ai gătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor; lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului tău, Israel». Apoi Simeon i-a binecuvântat şi pe părinţi şi a zis Măriei: «îţi dau veste bună despre

copilul acesta!». Iar Maria a întrebat: «Cu adevărat, Stăpâne?». «Cu adevărat» a răspuns Simeon. «Iată, Acesta este pus spre căderea şi ridicarea multora din Israel şi spre a fi semn de contrazicere. Chiar prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile multor inimi»„63.

3. Atunci iudeii îl întreabă pe învăţatul Levi: „De unde ştii aceste lucruri?”. Levi răspunde: „Doar însuşi Simeon m-a învăţat Legea”. Cei din sinedriu zic: „Vrem să-l vedem pe tatăl tău”. Şi îndată trimit după tatăl său. Acesta, după ce a fost întrebat, a răspuns: „De ce nu l-aţi crezut pe fiul meu? Da, însuşi fericitul şi dreptul Simeon l-a învăţat Legea”64. Sinedriul întreabă: „Rabi Levi, spui adevărul?”. „Numai adevărul” a răspuns Levi. Atunci mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii se vorbiră între ei: „Haideţi să trimitem în Galileea după cei trei bărbaţi, care au venit şi ne-au povestit cum învăţa şi cum a fost ridicat la cer Isus, ca să ne spună cum anume a fost ridicat”. Cuvântul acesta a plăcut tuturor. Şi au trimis pe cei trei bărbaţi, care-i însoţiseră pe rabini la întoarcerea lor în Galileea, cu următorul îndemn: „Spuneţi aşa rabinilor Ada, Finea şi Agheu: «Pace vouă şi tuturor celor ce sunt cu voi! Fiindcă în sinedriu s-au iscat multe certuri, vă rugăm să veniţi degrabă în sfântă cetate a Ierusalimului!»„.

4. Şi au plecat bărbaţii spre Galileea şi i-au găsit pe cei trei cercetând Legea. După ce şi-au dat sărutul păcii, galileenii au zis către nou-sosiţi: „Pace întregului Israel!”. Iar aceia au răspuns: „Pace vouai”. Şi galileenii au întrebat: „De ce-aţi venit?”. Trimişii au răspuns: „Sinedriul vă cheamă în sfântă cetate a Ierusalimului”. Când au auzit cei trei rabini că sunt chemaţi de sinedriu, s-au rugat lui Dumnezeu, s-au aşezat la masă împreună cu oaspeţii, au mâncat, au băut, apoi s-au ridicat şi au pornit cu pace la Ierusalim.

5. Sinedriul s-a întrunit a doua zi în sinagogă şi i-au întrebat: „L-aţi văzut într-adevăr pe Isus vorbindu-Ie celor unsprezece discipoli pe muntele Mamilch şi după aceea fiind ridicat Ia cer?”. Cei trei au răspuns: „Am spus ce-am

văzut – că a fost ridicat la cer”.

6. Atunci Ana a zis: „Despărţiţi-i şi să vedem dacă mărturisesc Ia fel!”. Şi i-au despărţit pe toţi trei. Mai întâi îl cheamă pe Ada şi-i zic: „Rabi, cum ai văzut că s-a înălţat Isus Ia cer?”. Ada răspunde: „Isus stătea pe muntele Mamilch şi le vorbea discipolilor. Dintr-o dată am văzut un nor care şi-a lăsat umbra peste ei. Apoi norul I-a ridicat pe Isus la cer, în vreme ce discipolii zăceau întinşi cu feţele la pământ”. îl cheamă şi pe Finea, preotul, şi-l întreabă: „Cum ai văzut că s-a înălţat Isus la cer?”. Şi Finea a răspuns la fel. La urmă l-au întrebat şi pe Agheu, care le-a spus acelaşi lucru. Atunci sinedriul a zis: „Legea lui Moise conţine următorul verset: Orice pricină va fi dovedită prin spusa a doi sau trei martori”65. Iar Buthem, învăţătorul, zice: „Stă scris în Lege: Şi a umblat Enoh cu Dumnezeu şi apoi nu s-a mai aflat, pentru că l-a luat Dumnezeu66. învăţătorul lair a zis şi el: „La fel am auzit şi despre moartea lui Moise, dar pe el nu l-am văzut. Stă scris în Legea Domnului: Şi a murit Moise după cuvântul Domnului, dar nimeni nu-i cunoaşte mormântul până în ziua de azi”67. Rabi Levi a zis: „Ce înseamnă spusele lui Simeon când l-a văzut pe Isus: Iată, Acesta este rânduit spre prăbuşirea şi spre ridicarea multora în Israel şi va fi semn de contrazicere?”. Rabi Isaac a zis: „Stă scris în Lege: Iată, Eu trimit pe îngerul Meu înaintea feţei tale, care să te călăuzească şi să te ţină pe calea cea bună, pentru că numele Meu se află în ea”.

7. Dar Ana şi Caiafa au zis: „Bine aţi citat cele scrise în Legea lui Moise, şi anume că nimeni n-a văzut moartea lui Enoh şi nimeni n-a spus nimic despre moartea lui Moise. Despre Isus însă ştim că a vorbit cu Pilat. Am văzut că a primit pumni şi scuipături în obraz; am văzut că soldaţii i-au pus pe cap o coroană de spini; am văzut că a fost biciuit; am văzut că a fost condamnat de Pilat şi apoi răstignit pe muntele Câpăţânei împreună cu doi răufăcători; am văzut că a băut oţet amestecat cu fiere şi că soldatul Longinos i-a străpuns coasta cu o suliţă; ştim că losif, cinstitul nostru părinte, i-a cerut trupul şi că a înviat,

după cum se zice şi după cum afirmă şi cei trei învăţători; ştim că a fost ridicat la cer şi că rabi Levi a dat mărturie despre cele spuse odinioară de rabi Simeon şi anume: Iată, Acesta este pus spre căderea şi ridicarea multora din Israel şi spre a fi semn de contrazicere”68. Şi au zis toţi învăţătorii. Legii întregului popor al lui Israel: „Dacă minunea aceasta vine de la Domnul, ştii, casă a lui Israel, că stă scris: Blestemat înaintea Domnului este cel spânzurat pe lemn!”69; şi iarăşi, că: „Zeii care n-au făcut cerul şi pământul vor pieri”. Şi au zis preoţii şi leviţii unii către alţii: „Dacă amintirea lui va dura până la Sommos, cel numit şi Iobel, să ştiţi că va stăpâni în veci şi-şi va ridica un popor nou”. Atunci mai marii sinagogii, preoţii şi leviţii au vorbit întregului popor al lui Israel: „Blestemat să fie cel ce se va închina unui obiect făcut de mână omenească; blestemat cel ce se va închina creaturii, aşezând-o pe aceasta alături de Creator!”. Şi întreg poporul a răspuns: Amin! Amin!”.

8. Apoi întreg poporul a înălţat un imn către Domnul zicând: „Binecuvântat fie Domnul care a dăruit odihnă poporului lui Israel, precum făgăduise; căci n-a căzut în deşert niciunul din cuvintele bune pc care i le-a zis Iui robului Său, Moise. Fie Domnul nostru şi cu noi aşa cum era cu părinţii noştri! Să nu ne părăsească [ci să fie alături de noi], ca să ne aplecăm inimile către El, să urmăm toate cărările Sale şi să păzim poruncile şi sfaturile chibzuite pe care le-a lăsat părinţilor noştri! în ziua aceea Domnul va împărăţi peste tot pământul: un singur Domn şi un singur nume al Său, Domn-împărat al nostru. El ne va mântui. Doamne, nu mai este unul asemenea Ţie! Mare eşti, Doamne, şi mare este numele Tău! Vindecă-ne, Doamne, cu puterea Ta şi vom fi vindecaţi! Mântuieşte-ne, Doamne, şi vom fi mântuiţi! Căci suntem parte şi moştenire a Ta. Nu-şi va părăsi Domnul poporul, fiindcă mare este numele Său şi fiindcă a început să facă din noi poporul Său”.

Şi după ce au cântat imnul, au plecat cu toţii la casele lor, slăvind pe Dumnezeu, căci a Lui este slava în vecii vecilor. Amin70.

Coborârea lui Cristos în iad
(versiunea greacă)
I (XVII)

1. Şi zice Iosif: „De ce vă miraţi că a înviat Isus? Nu aceasta trebuie să ne mire, ci faptul că n-a înviat singur. Căci [împreună cu el] au înviat o mulţime de morţi, care s-au arătat în Ierusalim. Şi dacă pe alţii nu-i ştiţi, măcar pe Simeon, cel ce I-a primit în braţe pe Isus, şi pe cei doi fii ai săi, înviaţi şi ei, trebuie să-i ştiţi. Doar noi înşine i-am îngropat cu puţină vreme în urmă71. Iată, acum mormintele lor sunt deschise şi goale, iar ei, înviaţi, trăiesc în Arimateea". Atunci am trimis câţiva oameni [de încredere], care au găsit mormintele acelora deschise şi goale. Iosif grăieşte iarăşi: „Să mergem în Arimateea şi-i vom găsi!"72.

2. Atunci se ridicară arhiereii, Ana şi Caiafa, şi Iosif, şi Nicodim, şi Gamaliel şi alţii cu ei şi merseră în Arimateea, unde leu adevărat] îi găsiră pe cei despre care vorbea Iosif. Făcură o rugăciune şi se îmbrăţişară73. Apoi se întoarseră [la Ierusalim] împreună cu aceia şi-i duseră în sinagogă. După ce au zăvorit uşile, au aşezat în mijlocul [sinagogii] *Vechiul Testament*, al iudeilor, iar arhiereii au zis către ei: Juraţi pe Dumnezeul Iui Israel şi pe Adonai că veţi spune adevărul adevărat despre cum aţi înviat şi despre Cel ce v-a înviat din morţi!".

3. Auzind acestea, înviaţii îşi făcură semnul crucii pe faţă74 şi răspunseră arhiereilor: „Daţi-ne hârtie, toc şi cerneală!". Şi îndată li s-au adus acestea. Apoi aşezându-se au scris după cum urmează.

ii (xvni)

1. Doamne Isuse Cristoase, învierea şi viaţa lumii, dăne nouă har, ca să putem povesti despre învierea Ta şi despre minunile pe care le-ai săvârşit în iad. Aşadar noi ne aflam în iad, împreună cu toţi cei adormiţi de la începutul veacurilor. Şi pe la miez de noapte se ridică în bezna aceea o lumină ca a soarelui şi străluci. Toţi ne-am luminat dintr-o dată şi ne-am văzut unii pe alţii. Atunci, adunându-se laolaltă părintele nostru Avraam, patriarhii şi profeţii şi

umplându-se de bucurie, au grăit aşa: „Lumina aceasta vine de la un mare luminător”75. Iar profetul Isaia zise: „Lumina aceasta vine de la Tatăl şi de Ia Fiul şi de la Sfântul Duh. Despre ea am profeţit pe când trăiam, zicând: «Pământ al Zabulonului şi ţinutul Iui Neftali, poporul care locuia în întuneric va vedea lumină mare»„76.

2. Apoi apăru în mijlocul lor un pustnic, iar patriarhii îl întrebară: „Tu cine eşti?”. El răspunse: „Eu sunt Ioan, ultimul profet, care am îndreptat căile Fiului lui Dumnezeu şi am propovăduit oamenilor pocăinţa spre iertarea păcatelor. Când Fiul lui Dumnezeu a venit la mine, eu l-am zărit de departe şi am zis poporului: «Iată mielul lui Dumnezeu, care ia păcatul lumii». Apoi I-am botezat cu mâna mea în râul Iordan şi am văzut Duhul Sfint pogorându-se asupra Lui în chip de porumbiţă. Şi am auzit glasul lui Dumnezeu Tatăl zicând: «Acesta este Fiul Meu preaiubit, întru Care am binevoit»77. De aceea m-a trimis şi la voi, ca sa vă dau de ştire cum că Fiul Unul născut al lui Dumnezeu va veni şi aici. Şi cine va crede într-însul se va mântui, iar cine nu va crede într-însul va fi osândit. Tuturora vă zic: cum îl veţi vedea, să vă închinaţi Lui, căci aceasta este singura împrejurare în care vă puteţi pocăi de închinările voastre la idoli – pe când trăiaţi în lumea deşertăciunilor – şi de păcatele săvârşite. Nu veţi putea face asta în nicio altă împrejurare”78.

III (XIX)

Auzind Adam – cel întâi creat, protopărintele – cum îi învăţa loan pe cei din iad, zise către fiul său, Seth: „Fiule, vreau să spui strămoşilor neamului omenesc şi profeţilor unde te-am trimis atunci când tânjeam să mor!”. Seth începu: „Profeţi şi patriarhi, ascultaţi aşadar. Când tatălui meu, Adam, cel întâi creat, i-a venit sorocul să moară, m-a trimis lângă poarta raiului cu rugăciune către Dumnezeu, ca să-mi îngăduie să merg, călăuzit de-un înger, Ia copacul milei şi să iau de acolo untdelemn cu care, ungându-mi părintele, să-l scol din boală. Şi am făcut întocmai. După ce m-am rugat, îngerul îmi spune: «Ce cauţi, Seth: untdelemnul care vindecă pe cei bolnavi, sau copacul care

zămisleşte untdelemnul acela, pentru boala tatălui tău!? Aşa ceva nu poţi găsi acum. Mergi dar şi spune părintelui tău că după ce se vor împlini cinci sute cincizeci de ani de la facerea lumii79, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, va veni pe pământ, întrupându-se, şi Acela îl va unge cu undelemnul [milei] şi-l va scula; îl va spăla – pe el împreună cu toţi cei din seminţia lui – în apă şi Duh Sfânt şi atunci va fi tămăduit de boală. Acum însă nu se poate face nimic»„80.

Auzind povestea patriarhii şi profeţii au fost cuprinşi de bucurie mare.

IV (XX)

1. Pe când toţi stăteau laolaltă şi se bucurau, apăru Satana, moştenitorul beznei, şi zise către Iad81: Ascultă ce-ţi spun, căpcăunule nesătul! [Ai auzit] de unul Isus din neamul iudeilor care se dă drept Fiu al lui Dumnezeu? Pe acesta – căci era numai un om – iudeii l-au răstignit prin lucrăturile mele. Tocmai a murit, aşa că pregăteşte-te să-l închidem aici. Ştiu bine că nu-i decât un om, fiindcă l-am auzit spunând: «Trist este sufletul meu până la moarte!»82. Multe rele mi-a mai făcut pe când trăia în lumea de deasupra, laolaltă cu muritorii! Oriunde întâlnea vreun slujitor de-al meu nu-l lăsa în pace şi pe toţi cei pe care eu îi făcusem betegi, orbi, şchiopi, leproşi sau altcumva, el îi tămăduia cu un singur cuvânt. Şi tot aşa, pe mulţi i-am pregătit de-ngropâciune, iar El, numai prin cuvânt, i-a readus la viaţă”. Răspunde Iadul: „Să aibă o putere atât de mare, încât să facă tot [ce-mi spui] numai prin cuvânt? Or, dacă-i aşa, cum de ai cutezat să-i stai împotrivă? Mie îmi pare că nimeni nu se poate pune cu unul ca acesta. L-ai auzit – spui tu – cum se temea de moarte. Dar El a vorbit aşa în batjocură şi pentru că vrea să pună mâna pe tine. Vai de tine ce te-aşteaptă pe veci!”. Satana zice: „Cum, căpcăunule nesătul, te-ai înspăimântat aşa de tare auzind de vrăjmaşul nostru, al amândurora!? Mie, unuia, nu mi-e deloc frică de El; ba chiar i-am aţâţat pe iudei să-L răstignească şi să-i dea de băut oţet cu fiere. Aşadar fii gata să-l înhaţi atunci când va veni!”.

2. Iadul a răspuns: „Moştenitor al beznei, fiu al pierzaniei, diavole, abia mi-ai povestit cum pe mulţi dintre cei pe care tu i-ai pregătit de-ngropăciune Acela i-a readus la viaţă numai prin cuvânt! Dacă pe alţii i-a slobozit din morminte, cum şi de unde găsi-vom noi puterea să-l ţinem pe El însuşi!? Cu puţin timp în urmă am înghiţit un mort care se numea Lazăr, dar îndată Unul dintre cei vii l-a smuls din pântecele meu cu putere, numai printr-un cuvânt83. Socot că a fost chiar Acela despre care mi-ai vorbit. Dacă-L vom primi aici mi-e teamă să n-o păţim şi cu ceilalţi. Priveşte, toţi cei pe care i-am înghiţit de la-nceputul veacurilor au prins să se vânzolească [atât de tare, încât] mă doare pântecele. Iar slobozirea lui Lazăr nu-mi pare deloc un semn bun. Căci a zburat din mine ca un vultur, nu ca un mort, aşa de repede l-a tras pământul afară. De aceea mă jur pe toate uneltirile noastre, nu-L primi aici! Eu, unul, cred că vrea să intre pentru [a izbăvi] păcatele morţilor. Şi-ţi zic, pe întunericul nostru, dacă-L aduci aici înăuntru, nu voi mai rămâne cu niciun mort!”84.

V (XXI)

1. Pe când Satana şi Iadul vorbeau între ei, s-a auzit un glas puternic ca un tunet: „Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre, ridicaţi-vă, porţi veşnice, ca să intre împăratul slavei!”85. Auzind, Iadul îi zice Satanei: „Ieşi, dacă te încumeţi, şi stai împotriva Acestuia!”. Şi Satana ieşi. Apoi Iadul porunceşte slugilor sale: „întăriţi bine uşile de aramă şi drugii de fier, păziţi zăvoarele86 şi fiţi peste tot cu ochii în patru! Dacă Acela apucă să intre aici, va fi vai de noi!”.

2. Auzind acestea strămoşii au început să se răstească la dânsul, zicându-i cu îndrăzneală87: „Deschide, căpcăunule nesătul, ca să intre împăratul slavei!”. Profetul David: „Orbule, nu ştii că încă pe vremea când trăiam în lume am poruncit despre glasul acesta zicând: «Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre, ridicaţi-vă, porţi veşnice, ca să intre împăratul slavei»!?”. Isaia: „Eu, învăţat de Duhul Sfint, am scris: «Din stăpânirea locuinţei morţilor îi voi izbăvi şi de moarte îi voi mântui. Unde este, moarte, biruinţa ta?»„88.

3. Şi iarăşi a strigat: „Ridicaţi-vă porţi!”. Dar Iadul, auzindu-L pentru a doua oară, prefacându-se că nu ştie, întrebă: „Cine este acest împărat al slavei?”. Atunci grăiră îngerii Domnului: „Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel tare în război”89. Şi o dată cu vorbele [îngerilor] porţile de aramă se sfărâmară, drugii de fier se făcură zob şi toţi morţii fură sloboziţi din legături – noi, de asemenea. Şi cum intră împăratul slavei – cu înfăţişare omenească – tot întunericul Iadului se lumină.

VI (XXII)

1. Iadul strigă cu grăbire: „Am fost biruiţi, vai de noi! Dar cine eşti Tu, atât de curajos şi de puternic? Cine eşti Tu, care intri aici fără niciun păcat?.Cel ce pare mic, dar face lucruri mari, smerit şi înălţat, sclav şi stăpân, ostaş şi împărat, Cel ce stâpâneşte peste vii şi morţi!? Ai fost spânzurat pe cruce şi pus în mormânt, dar Te-ai slobozit şi ai sfarâmat toată puterea noastră. Tu eşti Isus, Cel despre care ne povestea arhisatrapul Satana cum că prin cruce şi prin moarte vei moşteni întreaga lume”.

2. Atunci împăratul slavei îl apucă de creştet pe arhisatrapul Satana şi încredintându-l îngerilor Săi zise: „Legaţi-i mâinile, picioarele, gura şi grumazul cu lanţuri de fier *. Apoi îl dădu Iadului zicând: „Ia-l şi păzeşte-l cu străşnicie până la a doua mea venire!”.

VII (XXIII)

1. Luându-l pe Satana, Iadul îi zise: „Belzebut, moştenitor al focului şi al pierzaniei, duşman al sfinţilor, pentru ce a trebuit să pui la cale răstignirea împăratului slavei, ca să vină aici şi să ne despoaie!? întoarce-te şi vezi – n-a mai rămas niciun mort în pântecele meu! Tot ce-ai câştigat prin lemnul cunoaşterii ai pierdut prin lemnul crucii. Şi toată bucuria ta s-a preschimbat în jale! Căci vrând să omori pe împăratul slavei, te-ai omorât pe tine însuţi. Şi fiindcă mi te-a dat să te păzesc cu străşnicie o să afli, din experienţă, cât de rău pot fi! O, căpetenia dracilor, început al morţii, rădăcină a păcatului, răutate a răutăţii! Ce rău găsit-ai în Isus de i-ai pus la cale moartea? Cum ai cutezat să faci o asemenea fărădelege!? Cum ţi-a trecut

prin cap să cobori în beznă un om ca acesta, care te-a despuiat de toţi morţii adunaţi de Ia începutul veacurilor!? n.

VIII (XXIV)

1. Pe când Iadul îl muştruluia aşa pe Satana, împăratul slavei îşi întinse mâna dreaptă şi, apucând cu putere, îl ridică pe întâiul părinte, Adam. Apoi sc întoarse către ceilalţi şi zise: „Veniţi cu Mine toţi cei care aţi murit din pricina lemnului atins de acesta! Iată, Eu vă ridic pe toţi [din moarte] prin lemnul crucii”90. Şi îi scoase afară. Întâiul părinte, Adam, plin de bucurie, prinse a grăi: „Mulţumesc, Doamne, mărinimiei Tale, căci m-a scos afară din Iadul cel adânc”. La fel grăiră toţi profeţii şi sfinţii: „Mulţumim, ţie, Cristoase, Mântuitorul lumii, căci ne-ai scos viaţa din putreziciune!”.

2. Şi după ce au rostit ei vorbele acestea, Mântuitorul l-a binecuvântat pe Adam cu semnul crucii pe frunte. Făcu întocmai cu patriarhii, cu profeţii, cu martirii şi cu toţi strămoşii. Apoi îi luă şi-i scoase afară din Iad. El mergea înainte, iar sfinţii părinţi veneau pe urma Lui cântând aşa: „Binecuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Aleluia! Lui se cuvine slava tuturor sfinţilor!”.

IX (XXV)

în drum către rai Isus îl ţinea de mână pe Adam. O dată ajuns îi încredinţa pe toţi – pe Adam şi pe drepţi – arhanghelului Mihail91. Dar la intrarea în rai se pomeniră faţă în faţă cu doi bătrâni; şi sfinţii părinţi îi întrebară: „Cine sunteţi voi, care n-aţi cunoscut moartea şi n-aţi coborât în Iad, ci trăiţi în rai cu trupurile şi cu sufletele!?”. Unul dintre ei răspunse: „Eu sunt Enoh, care am fost drag lui Dumnezeu şi Dumnezeu m-a mutat aici, iar acesta este Ilie, thesbitul. Amândoi vom trăi – cu trupuri şi cu suflete – până la plinirea vremii; atunci vom fi trimişi de Dumnezeu să stăm împotriva Anticristului şi să fim omorâţi de el. Iar după trei zile vom învia şi vom fi duşi pe nori să-I întâlnim pe Domnul”92.

X (XXVI)

Pe când vorbeau ei aşa s-a apropiat un alt bărbat,

mai necioplit, şi cărând pe umeri o cruce. Sfinţii părinţi l-au întrebat: „Cine eşti tu, cu înfăţişarea asta de tâlhar, şi de ce cari pe umeri o cruce?”. Acela a răspuns: „într-adevăr, cum aţi spus, eu eram tâlhar şi hoţ în lume. De aceea iudeii, după ce m-au prins, m-au osândit Ia moarte pe cruce împreună cu Domnul nostru Isus Cristos. Văzând minunile pe care le-a făcut răstignit, am crezut într-însul. Am strigat către El şi am zis: «Doamne, să nu mă uiţi când vei împărăţii». Şi îndată El mi-a zis: «Amin! Amin! Chiar astăzi, îţi zic ţie, vei fi cu mine în rai!»93. Şi purtându-mi crucea am ajuns la rai, unde l-am găsit pe arhanghelul Mihail şi i-am zis: «Domnul nostru Isus Cristos, răstignitul, m-a trimis aici. Du-mă aşadar până Ia poarta Edenului». Când a văzut semnul crucii, sabia de foc mi-a deschis şi eu am intrat. Apoi arhanghelul mi-a zis: «Mai aşteaptă puţin, căci îndată trebuie să sosească şi Adam, întâiul părinte al neamului omenesc împreună cu câţiva drepţi. Veţi intra odată». Şi cum v-am zărit am venit să vă întâmpin”.

Auzind acestea sfinţii au strigat într-un singur glas, tunător: „Mare este Domnul nostru şi mare puterea Lui”.

XI (XXVII)

Toate acestea le-am văzut şi auzit noi, amândoi fraţii, care am fost aleşi şi trimişi de arhanghelul Mihail să vestim învierea Domnului după ce ne vom fi botezat în apa Iordanului. Şi am mers şi ne-am botezat împreună cu alţi morţi înviaţi. Apoi am venit la Ierusalim şi am petrecut Paştele învierii. Acum însă nu mai putem adăsta. Trebuie să plecăm. Iubirea lui Dumnezeu Tatăl, harul Domnului nostru Isus Cristos şi împărtăşirea Duhului Sfânt să fie cu voi toţii*

După ce au scris acestea şi au pecetluit cărţile, au dat una arhiereilor şi pe cealaltă lui losif şi lui Nicodim. Iar ei s-au făcut dintr-o dată nevăzuţi în slava Domnului nostru Isus Cristos.

APENDICE

Coborârea lui Cristos în iad

(versiunea latină B)

I

1. Atunci rabinii Addas, Finees şi Egias, trei bărbaţi care au venit din Galileea mărturisind că-l văzuseră pe Isus ridicat la ceruri, au ieşit dintre căpeteniile iudeilor şi au vorbit aşa înaintea preoţilor şi leviţilor prezenţi la adunare: „Cinstiţi stăpâni, pe când veneam noi din Galileea şi ne îndreptam spre Iordan, iată, ne iese în cale o mare mulţime de oameni în veşminte albe, oameni care muriseră de demult. între ei i-am recunoscut pe Carinus şi pe Leucius. După ce ne-am îmbrăţişat, căci am fost prieteni foarte apropiaţi, i-am întrebat: «Spuneţi-ne, fraţilor şi prietenilor, ce-i cu aceste suflete şi trupuri ale voastre? Cine sunt cei cu care călătoriţi şi cum de mai vieţuiţi trupeşte cu toate că aţi murit de-atita vreme?».

2. Ei au răspuns: «Am înviat cu Isus Cristos din iad. El însuşi ne-a scos afară dintre morţi. Prin El, să ştiţi, au fost sfărâmate porţile morţii şi ale întunericului, iar sufletele drepţilor94 au fost răscumpărate de acolo şi s-au suit împreună cu Domnul Cristos Ia ceruri. Noi, tot de la El am căpătat dezlegare să umblăm un timp pe malurile Iordanului şi prin munţi. Nu avem însă voie să ne arătăm oricui şi să vorbim cu toţi, ci doar cu cei care-i sunt Lui pe plac. Chiar acum noi n-am fi putut să vă vorbim şi nici să ne arătăm vouă fără îngăduinţa Duhului Sfânt»„95.

3. Când a auzit, întreaga adunare s-a umplut de spaimă. Toţi se întrebau dacă într-adevăr aşa sc petrecuseră faptele înfăţişate de cei trei galileeni. Atunci Ana şi Caiafa au zis: „îndată se vor lumina toate câte le-au spus aceştia, de la început şi până la sfârşit; căci dacă ar fi adevărat că Leucius şi Carinus sunt vii în trupurile lor şi dacă îi putem vedea cu ochii noştri, atunci toate câte s-au povestit aici trebuie crezute fără nicio îndoială. Când îi vom întâlni, ei ne vor încredinţa de toate. Dacă nu, sâ ştiţi că-i numai o scorneală”.

4. îndată s-a întrunit sfatul. Au hotărât să aleagă vreo câţiva bărbaţi potriviţi, cu frică de Dumnezeu, care ştiau când muriseră cei doi, cât şi locul unde fuseseră îngropaţi, ca să cerceteze îndeaproape dacă cele auzite nu erau minciuni. Aşadar au mers acolo cincisprezece bărbaţi care

au fost de faţă când cei doi şi-au dat sufletul, care stătuseră cu picioarele lor pe locul unde au fost îngropaţi şi le cunoşteau mormintele foarte bine. Sosind au găsit mormintele deschise (şi nu numai pe ale lor, dar încă multe altele) şi nici urmă de oase ori de cenuşă. S-au întors în mare grabă şi au povestit ce-au văzut.

5. Atunci s-a cutremurat toată sinagoga şi fiecare a început să se întrebe: „Ce-i de făcut?”. Ana şi Caiafa au zis: „Să le dăm de urmă şi să trimitem după ei pe cei mai de seamă dintre noi. Aceştia să le ceară şi să-i roage stăruitor să vină până aici”. Şi au trimis după ei pe Nicodim, pe Iosif şi pe cei trei rabini galileeni care-i văzuseră, ca să-i roage să binevoiască a veni în faţa adunării. Iar ei, ducându-se, au scotocit întreg ţinutul Iordanului precum şi munţii dimprejur. Cum nu găsiră pe nimeni aveau de gând să se întoarcă.

6. Când, dintr-o dată, de pe muntele Amelech Ie-a apărut în faţă o uriaşă mulţime de oameni, aproape douăzeci de mii, care învinseră o dată cu Domnul. Şi cu toate că recunoscură pe mulţi dintre ei, nu le-au putut vorbi din pricina spaimei şi a viziunii îngereşti. Aşa că s-au ţinut departe, mulţumindu-se doar să-i privească şi să-i asculte cum cântau din mers: „Domnul a înviat din morţi precum a zis. Să ne bucurăm şi să ne veselim, căci El domneşte în veci!”. Cuprinşi de uimire şi de spaimă sacră, trimişii au căzut cu faţa la pământ. Cei din mulţime i-au sfătuit să-i caute pe Carinus şi pe Leucius Ia casele lor.

7. Şi după ce s-au sculat de jos au pornit spre casele acelora. I-au găsit în rugăciune. Au intrat şi i-au salutat plecându-se până la pământ. Apoi s-au îndreptat şi au prins a vorbi: „Prieteni ai lui Dumnezeu, toţi iudeii ne-au trimis la voi, căci li s-a spus că aţi fost înviaţi din morţi. Aşadar vă roagă cu mare stăruinţă să veniţi şi să ne povestiţi şi nouă minunile săvârşite de Domnul chiar în ţinuturile şi în zilele noastre”. Cei doi s-au ridicat îndată, la porunca Domnului, s-au dus împreună cu trimişii iudeilor şi au intrat în sinagogă. Iar toată mulţimea iudeilor şi preoţii le-au pus în mâini cărţile Legii şi i-au îndemnat să

jure pe Elohim şi pe Adonai, pe Lege şi pe Profeţi zicându-le: „Să ne spuneţi cum aţi fost înviaţi din morţi şi ce minuni s-au petrecut în zilele noastre, despre care noi n-am auzit să se mai fi petrecut vreodată. Iată, de spaimă am înlemnit şi ni s-au uscat oasele trupului, pământul se cutremură sub tălpile noastre, fiindcă toţi am hotărât atunci să vărsăm sânge drept şi sfint".

8. Atunci Carinus şi Leucius au cerut prin semne un sul de hârtie şi cerneală96. Au făcut aşa pentru că Duhul Sfint nu le-a îngăduit să vorbească. După ce li s-a dat câte o bucată de hârtie, au fost închişi în două încăperi separate. Ei şi-au făcut cu degetele semnul crucii şi au început să scrie. Iar când au isprăvit au strigat, fiecare din chilia lui, „Amin!" aproape într-un singur glas. Apoi s-au ridicat de la masă,

Carinus a dat manuscrisul sau lui Ana, Leucius, pe al său, lui Caiafa, şi-au luat rămas bun, au ieşit din sinagogă şi s-au întors la mormintele lor.

9. Ana şi Caiafa au desfăşurat cele două suluri şi au început să le citească pe furiş. Poporul însă, aflând, s-a înfuriat şi a strigat: „Citiţi-le pe faţă, înaintea noastră! Şi după ce le veţi citi până la capăt noi le vom păstra, pentru ca adevărul lui Dumnezeu să nu fie preschimbat în minciună de mincinoşii ori nelegiuiţii cuprinşi de orbire". înspăimântaţi, Ana şi Caiafa au încredinţat sulurile scrise celor trei rabini: Addas, Finees şi Egias, care veniseră din Galileea cu vestea că Isus a fost ridicat la cer. Aceştia se bucurau de încrederea tuturor iudeilor. Şi au fost îndemnaţi să citească cu glas tare cele scrise. Iar ei au citit următorul text:

II

1. 'Doamne Isuse Cristoase, Fiul lui Dumnezeu Cel viu, îngăduie robului Tău Carinus să povestească minunile pe care le-ai săvârşit în iad.

Pe când ne aflam noi în întunericul şi umbra morţii, închişi în iad, iată că dintr-o dată a ţâşnit peste noi o lumină mare, de s-au cutremurat şi iadul şi porţile morţii. Apoi s-a auzit glasul Fiului Tatălui Preaînalt, ca un tunet

grozav, strigând cu putere: „Căpetenii, ridicaţi-vă porţile! Ridicaţi-vă porţile veşnice! Căci va intra împăratul slavei, Domnul Cristos”.

2. Atunci apăru Satana, căpetenia morţii, fugind înspăimântat, şi le porunci slujitorilor săi: „Grăbiţi-vă şi zăvoriţi porţile cu drugi de fier, luptaţi-vă aprig şi împotrivi ţi-vă cât puteţi, ca să nu fim legaţi noi până la urmă cu lanţurile pe care acum le ţinem pentru alţii”. într-o clipă nelegiuiţii se puseră-n mişcare: începură să închidă porţile cu zăvoare şi drugi de fier, să se înarmeze cu tot ce-aveau la îndemâna şi să urle cu glas rău şi înspăimântător.

III

1. Atunci Satana zise Iadului: „Pregăteşte-te să-l primeşti pe cel pe care am să ţi-l aduc”. Iadul a răspuns: „Dar glasul acesta a fost chiar al Fiului Tatălui Preaînalt; căci, iată, pământul şi toate sălaşurile de sub el s-au cutremurat; cred că deja ne-am deschis, şi cu, şi lanţurile mele. Te conjur Satana, capul tuturor răilor, pe puterile mele şi ale tale, să nu-l aduci, pentru ca nu cumva, dorind să-l prindem, să cădem noi prinşi în mâinile lui. Căci dacă numai auzindu-i glasul atât de straşnic mi s-a scurs toată vlaga, îţi dai seama ce ni se va întâmplă când el însuşi va veni aici!?”.

2. Satana, căpetenia morţii, i-a răspuns: „De ce te vaiţi? Nu-ţi fie teamă, vechi prieten întru cele rele, căci eu i-am aţâţat deja pe iudei împotriva aceluia şi-am pus la cale să fie bătut cu pumnii şi trădat de unul dintre ucenici. în plus îi e o frică teribilă de moarte, căci numai de frică a putut zice: «Trist este sufletul meu până la moarte». La moarte l-am şi dus; iată, acum stă spânzurat pe-o cruce”.

3. Iadul zice: „Dacă acesta este Cel care printr-un singur cuvânt puternic de-al său l-a făcut pe Lazăr să-şi ia zborul ca un vultur din pântecele meu atunci înseamnă că nu-i un om ca toţi oamenii, ci însuşi Dumnezeu în toată slava. Te rog, nu-l aduce la mine”. Satana însă răspunde: „Tu pregăteşte-te şi n-ai teamă, căci acela deja stă spânzurat pe cruce. Eu nu mai pot schimba nimic”. Atunci Iadul a vorbit Satanei: „Dacă nu mai poţi schimba nimic, ia

seama, ţi se-apropie sfârşitul! Eu unul voi rămâne zdrobit şi umilit; tu însă vei fi schingiuit groaznic sub porunca mea”.

IV

1. Drepţii lui Dumnezeu auzeau cum se ceartă Satana cu Iadul. Cei care nu se cunoşteau deloc începeau încetul cu încetul să se recunoască. Atunci părintele nostru, dreptul Adam, l-a întâmpinat pe Satana: „Căpetenie a morţii, de ce tremuri cuprins de frică? Iată, va veni Domnul şi-ţi va nărui toate plăsmuirile. Tu însuţi vei fi prins şi încătuşat pe vecie”.

2. Când au auzit cât de răspicat i-a vorbit Satanei părintele nostru Adam, toţi drepţii s-au bucurat şi s-au întărit în sufletul lor; apoi au alergat şi s-au strâns în jurul Protopărintelul. Acesta nu-şi mai putea reveni din uimire văzând ce mulţime nesfârşită fusese zămislită şi adusă pe lume din coapsa lui. Şi după ce-i îmbrăţişă lăcrimând amarnic pe cei de lângă dânsul, grăi către fiul său, Seth: „Povesteşte, fiule, sfinţilor patriarhi şi profeţi ce ţi-a zis păzitorul raiului atunci când te-am trimis după o picătură din untdelemnul milei, ca să-mi ung cu el trupul bolnav!”.

3. „Când m-ai trimis – începu Seth – la poarta raiului, mai întâi l-am rugat şi l-am implorat pe Domnul cu lacrimi în ochi, iar apoi am strigat la îngerul de pază cerându-i puţin untdelemn. Atunci arhanghelul Mihail ieşi afară şi-mi zise: «De ce plângi Seth? Doar ştiai dinainte că părintele tău, Adam, nu va primi untdelemnul milei decât peste multe generaţii, abia când preaiubitorul Fiu al lui Dumnezeu va coborî din ceruri pe pământ şi va fi botezat de loan în râul Iordan. Da, atunci va primi Adam untdelemnul milei, împreună cu toţi cei care cred în Acela. Iar împărăţia lor va dura veşnic»„.

V

1. Auzind cuvintele lui Seth toţi drepţii se umplură de bucurie pentru a doua oară. Unul, care se afla în apropierea Protopărin telui, pe nume Isaia, izbucni ca un tunet zicând: „Părinte Adam şi voi cei adunaţi aici, luaţi aminte la vorbele mele! Pe când trăiam pe pământ şi eram

învăţat de Duhul Sfânt am profeţit despre lumina aceasta aşa: «Poporul care se afla în întuneric a văzut o lumină mare; lumina aceea apăruse pentru cei din sălaşul umbrelor şi-al morţii»„. Atunci părintele Adam şi toţi din jur au prins a-l iscodi: „Dar tu cine eşti, căci ai spus numai adevărul?”. El a răspuns: „Mă chemă Isaia”.

2. Apoi apăru lângă el un bărbat care părea să fie un pustnic. Şi I-au întrebat: „Tu cine eşti, îmbrăcat în felul acesta?”. Acela a răspuns cu vorbă aşezată: „Eu sunt Ioan Botezătorul, glasul şi profetul Celui Preaînalt; eu am mers înaintea feţei Domnului însuşi, ca să netezesc căile sălbatice şi aspre; eu l-am arătat cu degetul meu locuitorilor din Ierusalim pe Mielul Domnului şi pe Fiul lui Dumnezeu; eu l-am botezat în râul Iordan; eu am auzit vocea Tatălui tunând din cer asupra lui şi proclamându-l Fiu preaiubit întru care a binevoit; eu am primit făgăduinţa că va coborî el însuşi în iad”97.

Auzindu-l, părintele Adam strigă în gura mare „Aleluia”, ceea ce înseamnă „Domnul a venit întru toate”!

VI

1. Apoi un altul, care se afla acolo şi care se deosebea de toţi ceilalţi printr-un însemn regesc, pe nume David, începu să spună: „Când eram pe pământ vorbeam şi eu poporului despre mila Iui Dumnezeu şi despre dreapta lui judecată, prevestind timpurile fericite ce-aveau să vină şi zicând aşa pentru toţi vecii: «Milostivirile Sale să-i aducă slavă în faţa Domnului, iar faptele Sale minunate, în faţa fiilor oamenilor; căci a zdrobit porţile de aramă şi a sfarâmat drugii de fier»„. Atunci sfinţii patriarhi şi profeţi începură să se recunoască unii pe alţii şi să-şi spună, fiecare, propriile profeţii. Dreptul leremia, amintindu-şi-le pe ale sale, zise către patriarhi şi profeţi: „Când trăiam pe pământ am vestit că Fiul lui Dumnezeu a venit şi a stat de vorbă cu oamenii”.

2. Atunci toţi drepţii, bucurându-se peste măsură de lumina Domnului, de vederea părintelui Adam, precum şi de cuvintele rostite de patriarhi şi profeţi, strigară atât de tare Aleluia, binecuvântat cel ce vine în numele

Domnului!”, încât Satana, cuprins de spaimă, nu mai ştia pe unde s-o ia la fugă. Dar nu putea, fiindcă Iadul cu slujitorii săi îl ţineau strâns din toate părţile. Ba îl şi-ntrebau: „De ce tremuri!? Nu te vom lăsa să ieşi de-aici, orice-ar fi. Vei primi ce meriţi de la Cel pe care I-ai hărţuit mereu. Iar dacă nu, măcar să ştii că el te va lega şi eu te voi păzi”.

VII

1. Şi din nou se auzi glasul Fiului Tatălui Preaînalt, ca o bubuitură de tunet, zicând: „Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre, ridicaţi-vă, porţi veşnice, ca să intre Regele slăvit!”. Satana şi Iadul strigară: „Dar cine este acest Rege slăvit?”. Un glas domnesc le-a răspuns: „Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel puternic în luptă”.

2. După ce s-a stins glasul a apărut un om ce părea hoţ după înfăţişare. Purta în spate o cruce. Se opri în faţa porţilor şi începu să strige: „Deschideţi, ca să intru!”98. Satana întredeschise poarta numai cât să poată acela intra şi îndată o închise Ia loc. Iar drepţii, văzându-l pe noul sosit înveşmântat în lumină, îi zise: „După înfăţişare pari a fi un hoţ; spune, ce duci în spate?”. Acela răspunse cu umilinţă: „E-adevărat, am fost hoţ şi iudeii m-au răstignit pe cruce alături de Stăpânul meu Isus Cristos, Fiul Tatălui Preaînalt. Eu am ajuns aici mai repede; îndată însă va veni şi El”.

3. Atunci dreptul David, aprins de mânie, strigă: „Deschide, spurcăciune a spurcăciunilor, porţile tale, ca să intre Regele slăvit”. Cu toţii se răzvrătiră împotriva Satanei, voiau să pună mâna pe el şi să-l sfâşie în bucăţi. Şi din nou se auzi strigarea: „Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre, ridicaţi-vă, porţi veşnice, ca să intre Regele slăvit!”. Şi din nou Satana şi Iadul întrebară, spunând către glasul curat şi limpede: „Cine este acest Rege slăvit?”. Iar glasul minunat le grăi: „Domnul puterilor este Regele cel slăvit”.

VIII

Dintr-o dată Iadul s-a cutremurat, porţile morţii şi încuietorile lor s-au făcut zob, drugii de fier s-au rupt şi au

căzut la pământ şi toate s-au deschis. Satana a rămas în mijloc, năucit şi prăvălit pe jos, cu picioarele legate. Domnul Isus Cristos veni cu blândeţe, înconjurat de aura strălucitoare a luminii de sus, măreţ şi smerit, purtând în mâini un lanţ. El însuşi legă strâns gâtul Satanei, apoi mâinile la spate, îl azvârli în tartar, îi puse piciorul sfânt peste grumaz şi-i zise: „Toată vremea aceasta ai făcut multe rele; n-ai vrut să te potoleşti cu niciun chip. Astăzi te arunc în focul veşnic”. Chemă Iadul şi-i porunci: „Ia-l pe acest cap al răilor şi ticăloşilor şi păzeşte-l până când îţi voi porunci eu!”. Şi iadul, luându-l cu sine, se cufundă sub picioarele Domnului în hăul cel adânc.

IX

1. Atunci Domnul Isus Cristos, sfântul şi preablândul Mântuitor al tuturora, l-a binecuvântat pe Adam zicându-i: „Pace ţie, Adame, şi fiilor tăi în vecii vecilor, amin”. Părintele Adam se aruncă la picioarele Domnului, apoi se ridică şi începu a-i săruta mâinile şi a zice: „Iată, mâinile care m-au plăsmuit!”, dând astfel mărturie tuturor celor care se aflau de faţă. îi zicea Domnului: „împărate slăvit, ai venit să-i eliberezi pe oameni şi să-i strângi laolaltă în împărăţia Ta veşnică”. Mama noastră, Eva, se aruncă şi ea la picioarele Domnului, se ridică, îi sărută mâinile şi vărsând şuvoaie de lacrimi zise: „Iată, mâinile care m-au creat!”, dând astfel mărturie tuturor celor care se aflau de faţă99.

2. Atunci toţi drepţii I s-au închinat şi au strigat: „Binecuvântat cel ce vine în numele Domnului; Domnul Dumnezeu ne-a iluminat! Amin în toţi vecii. Aleluia în vecii vecilor. Laudă şi slavă ţi se cuvin, căci ai venit de sus ca să ne vezi”.

Astfel alergau sub mâinile Domnului cântând,Aleluia” şi bucurându-se împreună de slava lui. Mântuitorul îi cercetă pe toţi cu luare-aminte. Apoi muşcă din Iad, aruncă o parte în tartar, iar pe cealaltă o luă cu sine în ceruri100.

X

Toţi drepţii L-au rugat pe Domnul să lase Iadului semnul victoriei, adică sfânta cruce, pentru ca nu cumva

slugile ticăloase ale aceluia să îndrăznească a ţine ostatic pe vreun păcătos iertat de Domnul. Şi aşa a pus Domnul crucea Sa în mijlocul Iadului, ca semn al victoriei ce va rămâne acolo pe veci.

Apoi toţi au ieşit împreună cu Domnul. Pe Satana şi pe Iad i-au lăsat în tartar. Noi şi încă mulţi alţii am primit poruncă să înviem în trup, spre a putea mărturisi lumii despre învierea Domnului nostru Isus Cristos şi despre tot ce s-a întâmplat în Iad.

Acestea, iubiţi fraţi, le-am văzut şi despre ele depunem mărturie, îndemnaţi de voi, sub jurământ: Domnul a murit pentru noi şi a-nviat; aşa cum stă scris s-a întâmplat totuP.

XI

La sfârşitul lecturii cei care ascultaseră căzură cu faţa Ia pământ. Plângeau amarnic, se izbeau cu pumnii în piept, strigau şi ziceau: „Vai de noi, cum de ne-a lovit nenorocirea aceasta? Pilat fuge, Ana şi Caiafa fug şi ei, preoţii şi leviţii îşi caută scăpare, tot poporul iudeu se jeluieşte: «Vai de noi, blestemăţii, am vărsat sânge nevinovat!»„.

Trei zile şi trei nopţi n-au luat în gură pâine şi apă şi n-au intrat în vreo sinagogă. Abia în ziua a treia, când s-au adunat iarăşi Ia un loc, Ie-a fost citită şi scrisoarea lui Leucius; dar n-au găsit nimic în plus ori în minus (fie şi o literă măcar!) faţă de ceea ce povestise Carinus. Atunci s-au tulburat cu toţii şi au ţinut doliu de patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi aşteptând cu înfrigurare răzbunarea lui Dumnezeu. Dar Cel de Sus, plin de iubire şi îngăduinţă, nu i-a pierdut îndată, ci le-a lăsat vreme îndestulătoare pentru pocăinţă. Şi n-au fost găsiţi vrednici să se întoarcă la Domnul.

Acestea sunt, preaiubiţi fraţi, mărturiile lui Carinus şi Leucius despre Cristos, Fiul lui Dumnezeu şi despre faptele sale sfinte din Iad. Lui i se cuvine toată lauda şi slava în toţi vecii vecilor. Amin.

Note

L Nicodim este un personaj apropiat de Isus, despre

care ne vorbeşte *Evanghelia lui Ioan* (3,1; 3, 3-21; 7, 44-52). Era un fariseu bogat şi făcea parte din elita iudaica. Autorul apocrifei noastre l-a ales drept personaj principal tocmai în virtutea caracterul său ambiguu, dar nu duplicitar. Nicodim face figură (şi în *Ioan*, şi în apocrifa) de „evreu de treabă', tolerant şi generos, neorbit de fanatismul religios specific celorlalţi membri ai sinedriului. Perechea lui este Pilat, „romanul de treabă" în ochii autorului nostru.

2. *Hypomnemata*, „amintiri". Corespondentul în latină *este comentarii*, cu toată încărcătura semantică specială: „memorii comentate", „protocol „, „dare de seamă". Ne aflăm în faţa unei evanghelii, sau a unui raport politic? Şi una, şi cealaltă. Depinde cum şi din ce unghi privim textul: din cel al lui Nicodim (evanghelie) sau din cel al lui Pilat (raport, dare de seamă).

3. „Protector", în gr. *protiktor*, calc după latină, frecvent în perioada limbii *koine*. Funcţia de protector este mai importantă decât aceea de *scutarius*, dar inferioară celei de *tribunus*.

4. Adică bun cunoscător al legilor.

5. Theodosius cel Mare (sau I) a domnit între anii 379 şi 395. Nu întâmplător este amintit aici – sub domnia sa creştinismul a devenit religie de stat. Autorul ţine să-şi arate gratitudinea şi recunoştinţa.

6. Un *indiktion* reprezintă o perioadă de cincisprezece ani. „Indiktionul al nouălea" înseamnă, de fapt, al nouălea an din acel *indiktion*.

7. Unii creştini au invocat, spre sfârşitul secolului al IV-lea, acest fragment, pentru a justifica data Paştelui pe 25 martie.

8. Ana şi Caiafa apar în numeroase pasaje din Nou/ *Testament*: *Matei* 26, 3-56; *Luca* 3,2; *Ioan* 11, 49; *Fapte* 4, 6.

9. Nume imposibil de identificat. Unele dintre ele apar atât în *Vechiul*, cât şi în *Noul Testament*.

10. Fragmentul rezumă acuzaţiile tradiţionale împotriva lui Isus: 1) se pretinde Fiu al lui Dumnezeu; 2) se

pretinde Rege al Israelului; 3) încalcă Legea; 4) profanează sabatul prin practicarea vrăjitoriei. Ultima acuzaţie, de vrăjitorie, apare în *Matei* 27, 63.

11. în greacă, *kathaploma*. Asupra înţelesului există încă diferende: unii îl echivalează cu „mantie”, alţii cu „turban”, în sfârşit, alţii, cu „batistă”. Termenul din versiunile latineşti este *fasciale*, poate bucata de pânză cu care se legau fasciile, simbolul puterii romane. Eu am optat pentru „mantie”, cel mai firesc şi banal echivalent Mai ales că, în explicaţia sa, mesagerul aminteşte gestul locuitorilor din Ierusalim de a-şi aşterne *veşmintele* (în sens general) înaintea Regelui suit pe spinarea măgăriţei. Nu exclud însă niciuna din celelalte posibilităţi de traducere.

12. Stindardele sunt reprezentate în unele manuscrise medievale ca nişte torţe cu capete umane în vârf. Aşadar aceste capete (chipul împăratului roman, probabil) se pleacă în faţa lui Isus.

13. Aşadar cei doisprezece evrei voinici sunt înşiraţi pe două rânduri de câte şase.

14. Tradiţia îi dă şi un nume pioasei soţii a lui Pilat: Procla (*Procula*) sau Claudia Procla. în Orient, datorită fragmentului din *Mat*. 27, 19, precum şi textelor apocrife, Procula era socotită sfântă şi venerată ca atare.

15. Evreii sunt foarte coerenţi în acuzele lor. Pentru a doua oară ei atribuie minunile săvârşite de către Isus artei vrăjitoreşti (artă pedepsită de către romani – a se vedea *Apologia* sau *Despre magie* a lui Apuleius, scriere din secolul al Il-lea).

16. Altă serie de imputări, de data aceasta adresate direct lui Isus. El se face vinovat de uciderea pruncilor de către Irod; s-a născut dintr-o căsătorie nelegitimă; tocmai pentru că această relaţie între losif şi Maria era nelegitimă cei doi s-au văzut nevoiţi să se refugieze în Egipt (spre a nu fi ucişi, conform Legii). Această interpretare a episodului şi mai cu seamă a motivului „fugii în Egipt” este cu totul inedită. Probabil se face aluzie la o controversă din epoca autorului.

17. Răspuns care contrabalansează şi relativizează acuzaţiile de mai înainte. Evreii înşişi sunt împărţiţi: unii se arată favorabili, alţii nefavorabili cauzei lui Isus. De fapt, primii sunt cinstiţi, chiar dacă nu credincioşi, în vreme ce ultimii sunt pur şi simplu necinstiţi.

18. Nu mai puţin de doisprezece evrei importanţi mărturisesc că Iosif şi Maria s-au căsătorit după Lege. Pentru a da greutate declaraţiei lor autorul înşiră şi numele. Numele reprezintă cea mai clară garanţie de autenticitate.

19. Probabil exista, în sânul evreilor, un curent care susţinea că apărătorii legitimităţii căsătoriei între Iosif şi Maria erau prozeliţi. Acestui curent autorul nostru îi dă aici o replică directă.

20. A treia oară se repetă seria capetelor de acuzare. E limpede că aici se află centrul de greutate al primei părţi (Acta *Pilati*). Evreii vor să transforme un proces teologic într-unul politic. Autorul nostru tinde să aplice aceeaşi strategie, dar invers: adică să retransforme falsul proces politic într-unul pur teologic. Scena din II, 6 o dovedeşte cu prisosinţă: „«De ce vor să-l omoare?». Iar ei răspund: «îl urăsc pentru că a vindecat în zi de sabat». Atunci Pilat zice: «Cum, şi pentru o facere de bine vor să-l omoare?!»„.

21. Depolitizarea sacrului, iată esenţa mesajului eristic. Nici evreii, nici Pilat nu l-au înţeles. Nu aveau cum. Pentru ei politicul nu există separat de sacru.

22. Scena se inspiră din *Ioan* 18, 33-38.

23. Incompatibilitatea realităţii pământeşti cu cea suprapământească e o constantă a literaturii apocaliptice. Isus vorbeşte ca un apocaliptic decis să întoarcă în mod radical spatele acestei lumi întemeiate pe false valori, politice. El nu se află nici de partea evreilor, nici de partea lui Pilat. Din punctul lui de vedere atât evreii, cât şi Pilat se găsesc în miezul aceleiaşi erori. Adevărul nu poate fi decât „din cer”. De altfel, scena se încheie cu următoarea concluzie: adevărul se opune categoric puterii şi puterea se opune aprioric adevărului.

24. Cel care-l huleşte pe Dumnezeu trebuie

condamnat la moarte, conform *Leviticului* 24, 15-16.

25. Autorul a uitat că evreii ieşiseră din pretoriu o clipă mai înainte. Mică defecţiune tehnică!

26. Despre Isus ca blasfemator, *Matei* 9, 3; *Ioan* 10, 33-36. Totuşi Isus nu va fi ucis prin lapidare, cum prevedeLeviticul, ci prin crucificare. O asemenea moarte străină de tradiţia iudaică trebuie justificată cumva de către autorul evangheliei, avocat înverşunat al lui Pilat.

27. Intrarea în scenă a lui Nicodim. El joacă rolul de „evreu de treabă", cinstit, obiectiv, aparent neutru. Cum spuneam într-o altă notă, face pereche perfectă cu Pilat, alt necredincios de treabă, cinstit şi aparent obiectiv. El rezumă *Exodul* 3-11, pledând pentru lăsarea lui Isus în plata Domnului.

28. Numele apar citate în 2 *Timotei* 3, 8. Iamnes (sau Iannes) şi lambres erau cei doi vrăjitori-magi cu care se ia la întrecere Moise şi pe care acesta îi biruie. S-au păstrat mici frânturi dintr-o apocrifă intertestamentară intitulată *Iannes şi lambres*.

29. Pasajul se inspiră din *loan* 5, l-l5, unde se relatează vindecarea unui paralitic.

30. Sursa principală de inspiraţie este *Luca* 18, 35-43.

31. Luca 13, 10-13.

32. Pasajul trimite la *Matei* 9, 20-22. *Evanghelia lui Nicodim* dă însă şi numele femeii care se vindecă de scurgeri de sânge. Personajul va deveni celebru în mediile populare. într-o altă apocrifă, *Tămăduirea lui Tiberiu*, se povesteşte că împăratul însuşi, bolnav de lepră, s-ar fi vindecat punându-şi peste obraz o pânză pe care fusese imprimat chipul lui Isus. Pe drumul spre Golgota, spune legenda, Veronica va fi şters chipul asudat al Mântuitorului cu pânză respectivă.

33. E vorba de o lege derivată din *Vechiul Testament*. Rabinii au adoptat-o plecând de la constatarea că în niciun pasaj din Tora nu apare vreun martor-femeie.

34. Trimite la *Faptele apostolilor* 7, 30-53.

35. Versiunea tradiţională a fugii în Egipt. De data

aceasta losif şi Maria nu mai fug pentru a-şi ascunde relaţia nelegitimă de ochii evreilor şi sâ scape de pedeapsa cu moartea, ci ca să-şi salveze pruncul amenințat sa fie ucis de către Irod. Insistenţa pe titlul de Rege dat lui Isus îl impresionează cel mai tare pe guvernatorul roman. Astfel evreii reuşesc să transforme procesul teologic într-unul fals politic şi să-l condamne pe Isus.

36. Eroare topografică. Isus a fost prins pe Muntele Măslinilor şi răstignit pe Golgota.

37. Cei doi răufăcători, de care vorbesc şi Evangheliile canonice (*Matei* 27, 38 plus paralele *şxloan* 19, 18), sunt aici numiţi. în *Evanghelia araba a copilăriei lui Isus* 23 ni se explică motivul pentru care unul a fost mântuit, iar celălalt nu. Scena se petrece in Egipt, în timpul exilului sfintei familii. Tâlharul bun se numeşte aici Titus, iar cel rău, Damachus. „De acolo începea un ţinut pustiu, bântuit de hoţi şi de tâlhari. Deşi losif şi Maria ştiau prea bine ce-i aşteaptă, totuşi au hotărât să traverseze locul pe timp de noapte. La un moment dat, zăresc doi tâlhari întinşi pe pământ, iar alături de ei o mulţime întreagă (tovarăşi de-ai lor), care dormea somn greu. Cei doi tâlhari se numeau Titus şi Damachus. Şi i-a zis Titus lui Damachus: «Te rog, lasâ-i pe oamenii aceştia în pace, ca să nu-i simtă tovarăşii noştri!». Damachus însă nici n-a vrut s-audă. Atunci Titus i-a zis: «Uite, ia de la mine patruzeci de drahme despăgubire». Ba i-a întins şi brâul cu care era încins, pentru ca acela să nu deschidă gura şi să vorbească. Când a văzut stăpâna Maria ce mare bine le-a făcut tâlharul, i-a zis: «Domnul Dumnezeu te va sprijini cu dreapta Sa şi-ţi va ierta toate păcatele!». Iar Domnul Isus i-a răspuns Maicii Sale: «O, Mamă, peste treizeci de ani, când iudeii mă vor răstigni în Ierusalim, aceşti doi tâlhari vor fi ridicaţi pe cruce împreună cu mine: Titus, la dreapta, iar Damachus, la stingă mea. Şi-n ziua următoare Titus va intra înaintea mea în paradis»„. Cultul bunului tâlhar s-a dezvoltat foarte mult în Spania. Numele său era înscris pe amulete care protejau de hoţi.

38. Poate aici îşi are originea obiceiul de a-L

reprezenta pe Isus răstignit cu o bucată de pânză in jurul coapselor. Episodul se inspiră mai cu seamă din *Luca* 23, 33-37.

39. O alta versiune a apocrifei, mal amplă pe alocuri, relatează şi episoadele întâmplate între judecată şi răstignire. Astfel, ajuns la poarta cetăţii, Isus nu mai este în stare, din pricina rănilor, să-şi ducă în spate crucea. Atunci intră în scenă Simon din Cirene, tatăl lui Alexandru şi al lui Rufus, care tocmai atunci trecea pe acolo. Apostolul loan părăseşte cortegiul şi aleargă să dea de veste Măriei, Maica Domnului. Aceasta vine în grabă, însoţită de Marta, de Maria Magdalena şi de Salomeea. Vede că sunt trei condamnaţi, dar nu-l recunoaşte pe Isus. Atunci loan i-l arată. Maria se prăbuşeşte la pământ de durere şi zace în leşin mai multă vreme. Apoi se trezeşte şi începe să plângă amarnic lovindu-se cu pumnii în piept. Iudeii vor s-o îndepărteze de la locul răstignirii, dar ea rămâne şi îndură întregul supliciu, alături de Fiul său.

40. Ecou al *Psalmului* 31 (30), 6, rostit de către Isus pe cruce, după *Luca* 23, 46.

41. Este vorba de centurionul Longinus (*Longinos* în greacă, nume derivat probabil de *alonche*, care înseamnă „suliţă”). Personajul a devenit celebru mai ales în Occidentul medieval. Legenda şpune că Longinus ar fi fost orb, iar soldaţii romani din Ierusalim l-ar fi îndemnat, în batjocură, să-l străpungă cu suliţa pe Isus, pentru a-şi recăpăta vederea. Dar ceea ce era numai o batjocură deveni realitate. Longinus străpunse coasta Mântuitorului şi îndată un jet de sânge îi năclăi faţa şi ochii. Astfel, în urma atingerii cu sângele sfânt, el începu să vadă. Până la convertire nu mai e decât un pas. Longinus va muri ca martir. *Martyrium Sancti Longini Centurionis* se găseşte în *Patro logia graeca 93*, coli. 1545-1560.

42. 1 *Samuel* 17.

43. *Deuteronom* 32, 35.

44. 2 *Cronici* 19, 10.

45. Episodul evadării miraculoase a lui losif se inspiră din Faptele *apostolilor* 5, 14-24, unde ni se

povesteşte cum Pavel şi Petru au fost eliberaţi de Duhul Sfânt. De asemenea, el prevesteşte episodul descoperirii mormântului gol de către evrei.

46. Din nou o mică desincronizare. Femeile vin Ia mormânt spre dimineaţă. Isus a înviat la miezul nopţii. Cele două relatări s-au contopit la un moment dat.

47. Se face legătura în mod explicit cu scena anterioară. Evreii au trăit aceeaşi spaimă şi uimire negăsindu-l pe losif în casa unde-l încuiaseră.

48. Opinie curentă printre evrei. Autorul încearcă să deconspire urzeala.

49. Se inversează ordinea descoperirii personajelor dispărute: Isus este primul despre care se dă mărturie. Abia apoi e descoperit şi losif, în casa Iui din Arimateea.

50. Moartea lui Isus pe cruce rămâne singurul adevăr indiscutabil. De aici mirarea evreilor: cum a putut să învie, doar şi-a dat sufletul pe cruce!? La această întâmpinare Ana şi Caiafa „nu găsesc niciun răspuns". Rămâne totuşi o nedumerire, a noastră: de ce Isus nu s-a arătat, după înviere, direct preoţilor şi leviţilor? De ce a lăsat doar mărturii indirecte? E o nedumerire de ordin istoric, iar nu teologic.

51. Totuşi autorul lasă să se înţeleagă, în capitolul anterior, că Finea, Ada şi Agheu, întrupări ale tuturor virtuţilor (după Nicodim), s-au lăsat mituiţi şi au intrat în jocul mincinos al preoţilor.

52. 2 Regi 2, 11-18.

53. După tradiţie, Ilie, Moise şi Enoh (a se vedea şi *Viaţa lui losif tâmplarul*) au fost ridicaţi cu tot cu trup la ceruri, de unde vor coborî să-l întâmpine pe Mesia. în evangheliile canonice Isus este văzut ca un Ilie sau ca un Moise *redivivus*. Părinţii Bisericii afirmă că Moise şi Ilie sau Enoh şi Ilie vor coborî pe pământ cu puţin înainte de a doua venire a lui Isus şi vor fi ucişi de către Anticrist.

54. Versiunea latină A adaugă: „Şi vom face pocăinţă" (dacă-l vom găsi, fireşte). Ce semnificaţie poate să aibă acest pasaj? Dacă evreii îl găsesc pe Isus, ei vor avea, de fapt, proba învierii din morţi. Prin urmare vor fi

obligaţi să se pocăiască. Dar Isus nu va fi găsit. Revin la nedumerirea exprimată într-o notă anterioară: de ce Isus nu se arată, înviat, şi evreilor necredincioşi? O enigmă peste care nu se poate, omeneşte, trece cu vederea.

55. Chiasm perfect: mai întâi a dispărut losif şi după aceea Isus; acum a reapărut Isus (în faţa discipolilor şi a celor trei evrei) şi losif.

56. Evreii se pocăiesc şi-şi cer iertare, dar nu pentru greşeala săvârşită în privinţa lui Isus, ci a lui losif.

57. Scena reapariţiei lui losif e contruită ca o aluzie permanentă la învierea lui Isus, care totuşi rămâne ascuns.

58. Nicodim îşi găseşte acum a doua pereche, după dispariţia lui Pilat. El este un fel de curea de transmisie între tabăra evreilor radicali şi cea a creştinilor (ori numai a simpatizau ţi lor acestora din urmă, precum losif). în plus, el reprezintă şi un martor vrednic de încredere în ochii evreilor pentru care a fost scrisă apocrifa. Altfel nu se explică rolul de „interpret" al lui losif.

59. De remarcat că şi interogatoriul lui losif are loc tot într-o zi de vineri.

60. losif îl confundă pe Isus cu Ilie, tocmai pentru că nu credea în caracterul mesianic al primului. Dar ştia că Ilie a fost ridicat la ceruri în trup şi că avea să se întoarcă într-o bună zi.

61. Autorul e de o coerenţă desăvârşită. El explică prin această relatare a lui losif două lucruri importante: 1) de ce losif nu s-a arătat vreme de patruzeci de zile (cât timp Isus a stat pe pământ printre discipoli); 2) confirmă apariţiile lui Isus în Galileea (despre care vorbiseră cei trei evrei). Numai că mărturia lui losif pare anume croită pentru a justifica indiferenţa lui Isus înviat faţă de evrei. Isus nu vroia să se ştie de rămânerea lui pe pământ încă patruzeci de zile. De ce? Nu evreii trebuiau convinşi în primul rând de realitatea învierii sale?

62. în versiunea latină A se spune că preoţii au căzut la pământ „ca şi morţi*', precum soldaţii care au asistat la scena ieşirii din mormânt.

63. *Luca* 2, 25-32.

64. Autorul introduce încă un martor de încredere. Levi a fost discipol direct al lui Simeon, preotul care l-a binecuvântat pe Isus.

65. *Deuteronom* 19, 15.

66. *Geneză* 5, 22.

67. *Deuteronom* 34. 5,

68. Ana şi Caiafa, prin discursul lor întemeiat pe exemple şi citate din Tora, confirmă, fără să o spună direct însă, învierea lui Isus. Există totuşi o deosebire esenţială între dispariţiile lui Enoh şi a lui Moise, pe de o parte, şi aceea a lui Isus, pe de altă parte. în primul caz, cei doi nu muriseră; fuseseră luaţi pur şi simplu cu tot cu trupuri şi ridicaţi la ceruri. în al doilea caz, Isus a murit, iar la moartea lui a asistat întreg poporul. Prin urmare reapariţia sa pe pământ e cu atât mai inexplicabilă şi misterioasă. Dar evidentă, întrucât există mărturiile celor trei evrei din Galileea, precum şi a lui losif din Arimateea (aşadar cu o mărturie mai mult decât presupune procedura normală).

69. *Deuteronom* 21, 23.

70. Final de o ambiguitate rar întâlnită. Toate citatele din Tora, invocate ca *testimoniu* creştine, nu fac decât să sporească incertitudinea în ce priveşte atitudinea membrilor sinedriului faţă de învierea lui Isus. Să spunem aşadar că avem de a face cu un final deschis, format anume dintr-un imn de slavă adus lui Dumnezeu, „un singur Domn şi un singur nume al Său, Domn-împărat al.nostru”.

71. în versiunile latine cei doi fraţi se numesc Leucius şi Carinus.

72. Unele date coincid în mod semnificativ cu date furnizate de *Evanghelia lui Nicodim*: cei doi fraţi sunt fii ai marelui preot Simeon, atât de des invocat în cursul procesului; în plus, casa lor se găseşte în Arimateea, satul lui losif.

73. Cele două versiuni latine spun că Leucius şi Carinus nu puteau vorbi. De aceea au fost nevoiţi să-şi redacteze mărturia în scris.

74. Semnul originar. Foarte târziu s-a adoptat semnul

mare al crucii.

75. „Lumină din lumină” – să fie un ecou al Crezului neceo-constantinopolitan (381)?

76. *Isaia* 9, 1.

77. *Luca* 3, l-21.

78. Părinţii Bisericii interpretează curent *Matei* 11, 3 ca referindu-se la ministerul lui loan Botezătorul în iad. Acesta îşi continuă rolul şi după moarte, vestindu-l pe Isus, Mielul lui Dumnezeu, şi pe lumea cealaltă. Apocrifa se întemeiază pe o serie întreagă de *testimoniu* despre coborârea în iad. Multe legături cu *Evanghelia lui Bartolomeu*, deşi atmosfera e cu totul alta.

79. „Cinci sute cincizeci de ani de la facerea lumii”. Irineu fixează o asemenea dată, în cartea a V-a a tratatului său *împotriva ereziilor*. în primele secole creştine era foarte răspândită credinţa în aşa numita „săptămână milenară”. Dumnezeu a făcut lumea în şapte zile. Fiecare zi a Domnului echivalează, conform unui psalm, cu o mie de ani. Aşadar lumea va dura şapte mii de ani bătuţi pe muchie. Cum Isus s-a întrupat în anul cinci sute cincizeci de la Facere şi a înviat la 33, înseamnă că nu mai rămâne decât puţin până la începerea celui de-al şaptelea mileniu, şi ultimul. în plus, *Apocalipsa lui loan* vorbeşte îndelung despre mileniul de pace instaurat după a doua Venire a Mântuitorului. Creştinii milenarişti aşteaptă instaurarea imediată a împărăţiei eristice (vreme de o mie de ani) pe pământ. Pomenirea numărului 550 ne obligă să-l aşezăm pe autorul apocrifei noastre printre milenarişti.

80. Aventura lui Seth la poarta raiului este povestită pe larg într-o apocrifă a *Vechiului Testament* intitulată *Viaţa lui Adam fi a Evei* (versiunea greacă). Boala protopărintelui – moartea –, moştenită de întreg neamul omenesc se trage de la neascultarea Evei, dar nu numai. Adam însuşi a comis păcatul tăinuirii răului faţă de Dumnezeu. Atunci Dumnezeu îi administrează drept pedeapsă nici mai mult nici mai puţin decât şaptezeci şi două de boli, culminând cu moartea. Untdelemnul milei se obţine din copacul vieţii aflat în mijlocul raiului. El are

virtuţi terapeutice, simbolizând în acelaşi timp (precum ambrozia în mitologia greacă, ori soma, in cea indiană) condiţia prin excelenţă a divinităţii. într-o altă apocrifa a *Vechiului Testament*, *III Baruh*, îngerul Mihail, cu funcţie de intermediere între Dumnezeu şi oameni, răsplăteşte cu untdelemn din rai faptele bune ale credincioşilor (XV, l-2). Iar în *II Enoh*, protagonistul, după ce este urcat la ultimul cer, este uns cu untdelemn – semn al acceptării definitive în rândul castei îngereşti (XXII, 5-6).

81. Iadul este personificat în mai multe apocrife şi nu numai (de pildă, în *Omiliile pseudo-macariene*).

82. *Matei* 26, 38; *Marcu* 14, 34.

83. în *Vechiul Testament* există două scene de înviere a morţilor, ambele prin rugăciune către Dumnezeu. O dată, Ilie îl învie pe fiul văduvei din Sarepta (1 *Regi* 17, 17-24); a doua oară, Elisei îl învie pe fiul Sunamitei (2 *Regi* 4, 34-35). învierile lui Isus (fiica lui lair, de pildă -*Matei* 9, 23-26) nu sunt rezultatul rugăciunii către Dumnezeu (de fapt, al intervenţiei lui Dumnezeu prin mijlocirea unui profet), ci decurg din însăşi natura dumnezeiască a lui Isus. El poate să învie morţii asemeni Tatălui ceresc.

84. Apocrifa răspunde unei chestiuni foarte importante, ce-i frământa pe creştini la acea epocă, în legătură cu soarta sufletelor de pe lumea cealaltă. Dacă Isus n-a venit decât pe pământ, înseamnă că misiunea lui e limitată (prin urmare, se pune la îndoială caracterul universal al misiunii Sale). Coborârea lui Isus în iad răspunde tranşant, ba chiar cu un anumit lux de amănunte „picante”. Iadul reprezintă astfel ultima etapă a itinerarului soteriologic al lui Isus.

După crucificare Isus coboară până în iad, unde-I învinge pe Satana pentru multă vreme. El îi eliberează pe absolut toţi morţii de la Adam încoace (la un moment dat Iadul îi spune cu reproş Satanei, în cap. XXII, că n-a mai rămas niciun suflet în pântecele său). Care va fi însă destinul acestor morţi după înviere? Căci nu toţi merită împărăţia cerurilor. Apocrifa nu ne-o spune direct, dar ne îngăduie să bănuim câte ceva: drepţii care l-au prefigurat

şi vestit pe Isus urcă împreună cu dânsul Ia ceruri; nebotezaţii care cred în Isus urcă împreună cu El pe pământ şi se botează, după care mor iarăşi pentru a învia şi a urca la ceruri (cazul povestitorilor noştri Lucilius şi Carinus); ceilalţi, înviaţi laolaltă cu drepţii, urcă pe pământ, dar necrezând în Isus şi nebotezându-se, coboară din nou în pântecele iadului.

85. *Psalmul* 24 (23), 7.

86. Iadul este închipuit ca o cetăţuie întărită, care trebuie luată cu asalt pentru a fi cucerită. Nu se poate intra şi ieşi din ea după bunul plac.

87. La auzul glasului dumnezeiesc profeţii şi drepţii din *Vechiul Testament* prind curaj. Cetatea diavolească e asaltată din interior şi în acelaşi timp subminată din interior. Abia acum locuitorii iadului încep să se vadă unii pe ceilalţi şi să se recunoască. Până acum ei trăiseră intr-un fel de stadiu larvar, de inconştienţă totală.

88. *Osea* 13, 14.

89. Colaj de mai multe frânturi de psalmi (53, 3; 102, 21; 24, 9).

90. învierea tuturor morţilor va ridica unele probleme de ordin teologic de-a lungul vremurilor. Căci aşa cum predica lui Isus n-a fost ascultată de către toţi viii pe pământ, tot aşa se putea foarte bine ca ea să nu fi fost ascultată şi acceptată de către toţi morţii laolaltă. în versiunea latină B numărul celor salvaţi este restrins la drepţii *Vechiului Testament*. Dar şi versiunea noastră, chiar dacă vorbeşte în trei rânduri, cu claritate, despre învierea universală a morţilor, stabileşte totuşi o ordine a priorităţilor, o anumită ierarhie: mai întâi învie protopărinţii, după aceea patriarhii, profeţii, martirii ş.a.m.d.

91. în literatura intertestamentară arhanghelul Mihail, corespondentul pozitiv al lui Lucifer/Beliar este văzut ca „mâna dreaptă” a lui Dumnezeu, cei care intercede în favoarea oamenilor şi care-i însoţeşte pe vizionari până la tronul divin.

92. Scenă identică în *Apocalipsa lui Pavel*.

93. Tâlharul cel bun intră direct în rai, fără să mai treacă prin iad. Pentru a nu da impresia că e vorba de un personaj privilegiat, autorul îl pune să aştepte sosirea alaiului drepţilor la poartă.

94. Versiunea latină B, spre deosebire de versiunea greacă şi latină A, limitează numărul celor înviaţi/eliberaţi din iad la douăzeci de mii (pe lângă drepţii din *Vechiul Testament*).

95. Aceeaşi cenzură din partea Mântuitorului. Cei înviaţi nu au voie să se arate evreilor. Atunci cum să se convingă aceştia de înviere? Leucius şi Carinus au dreptul să se arate în public? De ce nu se arată însă chiar Isus? Cei doi, fiind fiii preotului Simeon, reprezintă o garanţie în ochii evreilor.

96. Cei doi morţi înviaţi nu au voie să vorbească. O stratagemă pentru a valida autenticitatea coboririi Domnului în iad prin două mărturii scrise (mult mai credibile). Apocrifa noastră îi are, prin urmare, ca „protoautori", pe cei doi fii ai lui Simeon.

97. Aşadar Ioan este înaintemergătorul Fiului şi în iad.

98. în versiunea greacă tâlharul cel bun intră direct în rai, fără să mai treacă prin iad.

99. Adam şi Eva îi recunosc pe rând Creatorul.

100. Iadul e despărţit în două: o parte se purifică şi urcă în cer; alta e azvârlită în focul veşnic. Altfel spus: o parte dintre locuitorii săi merg cu Isus, cealaltă, cu Satana.

IV

Adormirea Maicii Domnului

Introducere la *Cuvântul sfântului Ioan Teologul*

Exemplul cel mai tipic de evanghelie „asumpţionistă", deşi episodul ridicării Măriei la ceruri, amintit către final, conţine elemente de controversă (voi reveni în final). Trei elemente fundamentale apar în evangheliile acestui ciclu imens, compus din texte greceşti, latine, copte, armene, siriace, irlandeze şi slave, anume: 1) ridicarea la cer, 2) reunirea apostolilor în jurul trupului Maicii Domnului şi 3) privegherea ei în valea Iosafatului.

Apostolii vii sunt aduşi, fiecare, pe câte un nor purtat de Sfântul Duh, din toate colţurile pământului; cei morţi deja sunt înviaţi în chip extraordinar pentru a-şi lua rămas bun şi a o petrece pe Maica Domnului la ieşirea din această lume.

Cuvântul Sfântului loan Teologul a avut o răspândire uriaşă, mai cu seamă în Orientul bizantin. Occidentul s-a bucurat, şi el, de o traducere latină, care a fost publicată în 1933 de către Dom A. Wilmart.

Arhiepiscopul Ierusalimului, Juvenal, citat de loan Damaschinul, relatează următoarele: „O străveche tradiţie arată că în clipa fericitei morţi a sfintei Maici a lui Dumnezeu toţi sfinţii apostoli, împrăştiaţi în lume pentru mântuirea neamurilor, au sosit de îndată la Ierusalim călătorind prin văzduh. Când au ajuns lângă ea, au aflat-o înconjurată de îngeri şi au auzit dumnezeiască melodie a puterilor de sus. Aşa, împresurată de slava dumnezeiască şi cerească, ea şi-a dat, fără cuvânt, sfântul ei suflet în mâinile lui Dumnezeu. Iar trupul ei, în care a sălăşluit dumnezeirea, a fost dus, în mantie de ceremonie, şi însoţit de cântecele îngerilor şi apostolilor la Ghetsimani, unde a fost aşezat într-un sarcofag. Trei zile a stat aici, şi în tot timpul îngerii au cântat şi au dănţuit în jurul mormântului. La capătul celor trei zile, cântarea îngerească s-a oprit, apostolii toţi fiind de faţă. Toma singur a sosit după ziua a treia. Şi fiindcă a vrut să se închine la trupul Măriei, apostolii au deschis sicriul. Dar n-au găsit înăuntru decât giulgiurile. Iar cu apostolii erau de faţă şi Timotei, cel dintâi episcop al Efesului, Dionisie Areopagitul şi Hierotei”.

Aceasta este una dintre versiunile Adormirii Maicii Domnului. Cealaltă o reprezintă chiar textul tradus mai departe şi care, după opinia lui Tischendorf, ar data din secolul al IV-lea, poate chiar mai devreme. Ea a stat la baza a numeroase reprezentări iconografice. De pildă, la biserica domnească din Argeş, pe peretele nordic, apar zugrăvite aproape toate scenele din *Cuvântul lui Ioan Teologul*. Maria e culcată pe patul de moarte. Isus, în

picioare, ţine în mâini sufletul curat al Maicii sale, sub forma unui nou născut înfăşurat în scutece. De jur-împrejur, numeroşi îngeri într-un nimb mare de lumină. Lângă pat stau doi apostoli şi trei episcopi (doi la căpătâi şi unul la picioare). în prim-plan, un arhanghel taie braţul iudeului Iephonias. Urmează alte patru episoade: rugăciunea Măriei şi îngerul care-i vesteşte luarea la cer; Maria îi împarte veşmintele şi priveghiul apostolilor; Maria oferă o mantie unei femei care i se închină; Maria e suită la ceruri de către doi îngeri. Pentru o mai completă înţelegere citez şi recomandarea lui Dionisie de la Athos din erminia sa: „O casă. în mijloc sfintâ Fecioară moartă, culcată pe un pat, făclii mari şi luminări aprinse în jurul ei. în faţa patului, un evreu ale cărui mâini tăiate sunt lipite de pat şi, lângă el, un înger cu sabia ridicată. La picioarele fecioarei Maria, sfintul Petru cădeşte. La căpătâiul ei, sfântul Pavel şi loan Evanghelistul, care o sărută. Jur-împrejur, ceilalţi apostoli şi episcopi, Dionisie Areopagitul, Hierotei şi Timotei cu Evanghelia în mână. Femei plângând. La partea superioară: Cristos ţine în braţe «sufletul» sfintei Fecioare înveşmântat în alb. Lumină multă şi mulţi îngeri. în văzduh se văd cei doisprezece apostoli călătorind pe nori. Pe acoperişul casei din dreapta, loan Damaschinul ţine un pergament desfăşurat cu cuvintele: «Cuvine-se să fii primită, din viaţă, în cer, cerească Fecioară, altar dumnezeiesc...». în stânga, Cosma Melodul ţine şi el un pergament pe care citim: «Te înfăţişezi asemenea unei femei muritoare, dar apostolii cei străluciţi te văd cum eşti în adevăr, Maica lui Dumnezeu, cea fără pată»„.

Un ultim cuvânt, despre importanţa teologică a scrierii! Centrul de greutate stă în demonstrarea incoruptibilităţii trupului (probabil în contextul dezvoltării cultului sfinţilor în secolele al V-lea şi al Vl-lea). După expirare, sufletul Măriei este dus în „vistieria Tatălui", adică într-un cer situat deasupra cerului îngerilor, iar trupul ridicat în rai. Nici vorbă de înviere sau de reunirea celor două elemente constitutive ale persoanei umane. Pe

lângă sublinierea incoruptibilităţii trupului (repet, intenţia principală a autorului) se scot în evidenţă (dar fără apăsare!) fecioria Măriei, precum şi funcţia sa de mijlocire pe lângă Fiul său. Faptul că apocrifa lasă deoparte chestiunea, esenţială totuşi, a învierii (adică a reunirii trupului şi sufletului) a fost sancţionat de numeroşi copişti în note marginale. Prin urmare trebuie spus că ne aflăm în faţa unei scrieri în care aspectul „asumpţionist" este oarecum neglijat (deşi involuntar; pentru autor ridicarea la cer a Măriei pare indiscutabilă).

Am tradus textul din greacă după ediţia stabilită de Tischendorf în 1866 (republicată de Santos Otero).

*

A doua apocrifa despre Adormirea şi ridicarea la cer a Maicii Domnului datează din secolul al IV-lea (specialiştii o consideră cea mai veche) şi ni s-a păstrat in versiune latină. în unele codice apocrifa e introdusă printr-un „cuvânt" al lui Meliton din Sardes către episcopii din Laodiceea, „cuvânt" prin care autorul vrea să îndepărteze orice suspiciuni din partea ascultătorilor sau cititorilor potenţiali. Tischendorf, după ediţia căruia am făcut traducerea, intitulează textul *Transitus Mariae* B, aşezându-l după un *Transitas* A, redactat în greacă, dar mai târziu. Celălalt nume sub care se citează este *Pseudo-Meliton*. Există câteva episoade inedite: aducerea frunzei de palmier de către înger; spălarea trupului Măriei de către cele trei fecioare care o slujesc; convertirea necredincioşilor din Ierusalim de către Marele Preot (prin intermediul frunzei de palmier, un fel de „creangă de aur" cu virtuţi curative). Pentru cea de-a treia „adormire" am redactat o introducere aparte.

Orientare bibliografică

É. Cothenet, „Marie dans les récits apocryphes de 1* Assomption", H. du Manoir (ed.), *Maria*, 6, Paris, 1961, pp. 129-130.

M. Jugie, *La Mort et l Assomption de la Sainte Vierge*. *Etude historico-doctnnale*, Vatican, 1944.

S.C. Mimouni, „La lecture liturgique et les

Apocryphes du Nouveau Testament. Le cas de la Dormitio grecque du Pseudo-Jean", *Orientalia Christiana periodica* 59, 1993, pp. 403-425.

S.C. Mimouni, *Dormition et assomption de Marie. Histoire des traditions anciennes*, Paris, 1995.

Cuvântul Sfântului Ioan Teologul despre Adormirea preasfintei Născătoare de Dumnezeu

L [Maria la mormântul Domnului]

Ori de câte ori preasfânta şi preacinstita Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară, Maria, mergea la sfântul mormânt al Domnului nostru, ca să ardă mirozne bune1 şi ca să-şi plece sfinţii săi genunchi, îl ruga stăruitor pe Cel născut din ea, pe Cristos, Dumnezeul nostru, s-o dezlege de cele pământeşti şi s-o ridice la ceruri2.

n

Iudeii, văzând câ-şi petrece mai toată vremea la mormântul dumnezeiesc, s-au dus la arhiereii lor şi le-au zis: „Maria merge în fiecare zi la mormânt"3. Atunci arhiereii au chemat străjerii pe care-i rânduiseră tot ei, ca să nu îngăduie nimănui să se roage Ia sfântul mormânt, şi i-au întrebat dacă este adevărat ce se spune despre Maria. Dar străjerii au răspuns că niciodată n-o văzuseră pe-acolo. Căci Dumnezeu nu le îngăduia s-o vadă, cu toate că se afla chiar lângă ei4.

III. [Arhanghelul Gabriel]

într-o zi de vineri5 Sfântă Maria se duse, ca de obicei, la mormânt. Şi pe când se ruga, iată, s-au deschis cerurile şi arhanghelul Gabriel a coborât lângă ea şi i-a zis: „Bucură-te, Născătoarea lui Cristos, Dumnezeul nostru! Căci ruga ta a străbătut cerurile şi a fost primită de Cel ce s-a născut din tine. Peste puţin vei părăsi lumea aceasta, după cum ţi-a fost vrerea, şi te vei duce lângă Fiul tău, la viaţa cea adevărată şi fără de sfârşit".

IV

Auzind acestea de Ia sfântul arhanghel, Maria se întoarse la Betleem, împreună cu trei fecioare care-o îngrijeau6. După ce dormi puţin, se sculă şi zise către fecioare:‚Aduceţi-mi o cădelniţă, căci vreau să mă rog!"7.

Şi acelea făcură ce li s-a poruncit.

V

Apoi se rugă aşa: „Doamne Isuse Cristoase, care în imensa Ta bunătate ai binevoit să Te naşti din mine, ascultă glasul meu şi trimite-mi-l pe apostolul Tău Ioan, pentru ca lui, primul, să dăruiesc pârga bucuriei mele. încă Te mai rog să mi-i trimiţi prin porunca Ta sfântă şi pe ceilalţi apostoli ai Tăi, atât pe cei care sălăşluiesc lângă Tine, cât şi pe cei din viaţa aceasta, oriunde s-ar afla ei, pentru ca, văzându-i, să binecuvântez numele Tău vrednic de toată lauda. Sunt încredinţată că vei da ascultare în toate roabei Tale”8.

VI. [Adunarea apostolilor]

Pe când se ruga ea aşa, am apărut eu, Ioan, fiind răpit şi adus tocmai din Efes9 de către Duhul Sfânt într-un nor. Acesta m-a aşezat chiar acolo unde zăcea Maica Domnului meu. Am intrat la ea, L-am slăvit pe Cel născut din pântecele ei şi am zis: „Bucură-te, Maica Domnului meu, care L-ai născut pe Cristos, Dumnezeul nostru, şi veseleşte-te, căci vei pleca din viaţa aceasta în mare slavă!”.

VII

Iar sfântă Născătoare de Dumnezeu îi mulţumi iui Dumnezeu pentru că eu, Ioan, am venit lângă ea. îşi aminti de cuvintele Domnului de pe cruce: „Iat-o pe mama ta; iată-l pe fiul tău!”. Cele trei fecioare veniră şi i se închinară.

VIII

Atunci sfântă Născătoare de Dumnezeu îmi zice: „Roagă-te şi arde tămâie!”. Şi eu m-am rugat aşa: „Doamne Isuse Cristoase, care ai făcut atâtea minuni, fa şi acum o minune în faţa celei care Te-a născut: ia-o pe Maica Ta din viaţa aceasta, ca să se sperie cei ce Te-au răstignit şi n-au crezut în Tine!”10.

IX

După ce mi-am încheiat rugăciunea, sfântă Maria mi-a zis: „Adu-mi cădelniţa!’’. Şi împrăştiind tămâie a zis: „Slavă ţie, Dumnezeul meu şi Domnul meu, slavă ţie! Iată,

s-a împlinit tot ce mi-ai făgăduit înainte de a Te sui la ceruri: că atunci când va fi să plec din lumea aceasta vei veni Tu însuţi la mine cu slavă, împreună cu ceata îngerilor Tăi”.

X

Eu, Ioan, aşa vorbesc către ea: „Domnul nostru Isus Cristos şi Dumnezeul nostru va veni îndată şi-L vei vedea, după cum ţi-a făgăduit”. Sfânta Născătoare de Dumnezeu îmi zise: „Iudeii s-au jurat că-mi vor arde trupul când mă voi sfârşi”. Iar eu, răspunzându-i, i-am zis: „Trupul tău sfânt şi cinstit nu va cunoaşte stricăciune”11. Atunci ea mi-a poruncit: „Adu-mi cădelniţa, împrăştie tămâie şi roagă-te!”.

Apoi se auzi un glas din ceruri zicând: Amin!

XI

Eu, Ioan, am auzit glasul acela. Duhul Sfânt m-a întrebat: „loan, ai auzit glasul acela care a vorbit din ceruri după ce ţi-ai sfârşit rugăciunea?”. Eu am răspuns: „Da, l-am auzit”. Duhul Sfânt mi-a zis iarăşi: „Glasul pe care l-ai auzit vesteşte că fraţii tăi, apostolii, şi sfintele puteri vor veni îndată; chiar astăzi vor fi aici”12.

XII

Eu, loan, când am auzit acestea am început să mă rog. Duhul Sfânt grăi aşa către apostoli: „Să veniţi cu toţii, aduşi de nori de la marginile pământului şi să vă adunaţi în sfântul Betleem, căci Maica Domnului nostru Isus Cristos e cuprinsă de neliniştea morţii: Petru, de la Roma, Pavel, din Tiberia13, Toma, din mijlocul Indiei, Iacob, de la Ierusalim”.

XIII

Andrei, fratele lui Petru, Filip, Luca, Simon Cananeanul şi Tedeu, care erau morţi, au fost sculaţi din mormintele lor de către Duhul Sfânt. lată cum le-a vorbit Acesta: „Să nu credeţi că acum este învierea! Nu, ci v-aţi sculat din morminte ca să mergeţi şi să o salutaţi pe cinstita şi făcătoarea de minuni Maică a Domnului şi Mântuitorului vostru Isus Cristos. Căci a sosit ziua ieşirii ei din această lume şi a suirii la ceruri”.

XIV

Marcu, aflat încă în viaţă, a venit de Ia Alexandria şi s-a alăturat celorlalţi apostoli care, după cum am zis, se adunaseră din toate colţurile lumii. Petru a fost ridicat pe un nor şi a stat la mijloc, între cer şi pământ, cu ajutorul Duhului Sfânt.

La fel ceilalţi apostoli, tot cu ajutorul Duhului Sfânt, erau luaţi pe câte un nor şi aduşi lângă Petru. Astfel, cum am zis, toţi ne-am adunat prin lucrarea Duhului.

XV

După ce-am intrat la Maica Domnului Dumnezeului nostru şi i ne-am închinat, i-am zis: „N-ai teamă şi nu te întrista! Domnul Dumnezeu, Cel născut din tine, te va lua cu slavă din lumea aceasta'*1*1. Ea, auzind de Dumnezeu, Mântuitorul ei, s-a bucurat nesjpus, a stat pe pat şi a vorbit apostolilor: „Acum sunt încredinţată că Învăţătorul şi Dumnezeul nostru va să vină din ceruri şi-L vor sorbi, nesăţioşi, ochii mei. Aşa mă voi dezlega de viaţa aceasta – privindu-L pe El, după cum v-am privit şi pe voi când aţi venit lângă mine. Dar vreau să-mi spuneţi, de unde aţi ştiut că sunt pe ducă şi din ce ţinuturi aţi venit până aici, fiindcă aţi ajuns foarte repede. (Deşi nimic nu mi-a ascuns Cel ce S-a născut din mine, Domnul nostru Isus Cristos, Dumnezeul tuturora; da, şi acum cred că El este Fiul Celui Preaînalt15.)

XVI. [Prezentarea apostolilor]

Râspunzând, Petru16 a zis apostolilor: „Fiecare în parte să împlinească voia Maicii Domnului nostru, luând aminte Ia ceea ce ne-a vestit şi poruncit Duhul Sfânt!”.

XVII

Atunci eu, loan, am luat cuvântul şi am zis: „Eu mă aflam în Efes. Tocmai când mă îndreptam către sfântul altar, ca să încep liturghia, Duhul Sfânt îmi vorbeşte: «Se apropie ceasul plecării dintre noi a Maicii Domnului Meu. Mergi aşadar la Betleem, să-ţi iei rămas bun de la dânsa!».

Pe loc, un nor de lumină m-a smuls de la pământ şi m-a aşezat lângă uşa casei unde stăteai întinsă”.

XVIII

Apoi a luat cuvântul Petru şi a zis: „Eu mă aflam la Roma când am auzit glasul Duhului Sfânt vorbindu-mi: «Maica Domnului tău trebuie să plece dintre noi fiindcă i s-a apropiat ceasul. Mergi la Betleem, ca să-ţi iei rămas bun».

Un nor de lumină m-a smuls de la pământ. Atunci i-am văzut pe ceilalţi apostoli venind, tot pe nori, către mine şi am auzit un glas care zicea: «Mergeţi cu toţii la Betleem!»„.

XIX

Apoi a luat cuvântul Pavel şi a zis: „Eu mă aflam de puţină vreme într-un oraş de lângă Roma, numit «ţinutul Tiberinilor», când L-am auzit pe Duhul Sfânt zicându-mi: «Iată, Maica Domnului tău părăseşte lumea aceasta şi, dezlegându-se de ea, îşi croieşte drum către cer. Mergi şi tu la Betleem ca să-ţi iei rămas bun».

Un nor de lumină m-a luat pe sus şi m-a aşezat lângă voi”.

XX

Apoi a luat cuvântul Toma şi a zis: „Eu mă aflam în India unde, prin harul lui Cristos, predicarea Evangheliei facea rod bun. Tocmai eram pe punctul de a-l boteza pe însuşi fiul surorii regelui, pe nume Labdanos, când, dintr-o dată, Duhul Sfânt grăieşte către mine: «Şi tu, Toma, să fii de faţă în Betleem, ca să-ţi iei rămas bun de la Maica Domnului tău, care trece la cele cereşti».

Un nor de lumină m-a smuls de la pământ şi m-a aşezat lângă voi”.

XXI

Apoi a luat cuvântul Marcu şi a zis: „Eu mă aflam în cetatea Alexandriei şi împlineam slujba de la ceasul al treilea. Tocmai când începusem să mă rog, Duhul Sfânt m-a smuls de la pământ şi m-a adus lângă voi”.

XXII

Apoi a luat cuvântul Iacob şi a zis: „Când eram Ia Ierusalim, Duhul Sfânt mi S-a încredinţat vorbindu-mi: «Mergi la Betleem, căci Maica Domnului tău se pregăteşte să urce la cer!».

Un nor de lumină m-a smuls şi m-a aşezat lângă voi”.

XXIII

Apoi a luat cuvântul Matei şi a zis: „Eu L-am slăvit şi-L slăvesc pe Dumnezeu din toate puterile mele, căci, aflându-mă pe o corabie şi stârnindu-se pe mare o furtună cu valuri cumplite, dintr-o dată un nor de lumină a umbrit viitoarea şi a potolit furtuna.

Iar pe mine m-a smuls şi m-a adus lângă voi”.

XXIV

Apoi au luat cuvântul cei care veniseră mai înainte; şi au povestit cu toţii ce li s-a întâmplat.

Bartolomeu a zis: „Eu mă aflam în Tebaida, propovăduind cuvântul lui Dumnezeu, când, iată, vine Duhul Sfânt şi-mi vorbeşte: «Maica Domnului tău se pregăteşte să urce la cer. Mergi aşadar la Betleem şi ia-ţi rămas bun de la ea!».

Un nor de lumină m-a smuls de la pământ şi m-a adus lângă voi”.

XXV

Toate acestea le-au zis apostolii către sfântă Născătoare de Dumnezeu: de unde a venit fiecare şi în ce fel. Atunci ea şi-a întins mâinile către cer şi s-a rugat aşa: „Doamne, ador, laud şi preaslăvesc numele Tău vrednic de multă cinstire, căci ţi-ai aplecat privirea spre sărmană roaba Ta şi m-ai umplut de măreţie, Atotputernicule! Iată, mă binecuvântează toate neamurile!”17.

XXVI. [Minunile săvârşite de Maica Domnului]

După ce s-a rugat a zis apostolilor: „Ardeţi tămâie şi rugaţi-vă!”. Şi-n timp ce ei se rugau, a tunat în cer şi s-a auzit un zgomot cumplit, ca huruitul roţilor de car. O uriaşă oştire de îngeri şi de puteri a apărut atunci şi s-a auzit un glas ca al Fiului Omului. Serafimii au înconjurat casa unde stătea întinsă sfântă şi preacurata Maică a lui Dumnezeu şi Fecioară.

Astfel că toţi locuitorii Betleemului au văzut minunile şi-au mers să Ie vestească celor din Ierusalim18.

xxvn

După ce-a răsunat acel glas, soarele şi luna au apărut

chiar lângă casă. Tot acolo a stat şi o adunare a primilor născuţi dintre sfinţi19, aducând slavă şi cinstire Maicii Domnului. S-au văzut multe semne miraculoase: orbi care şi-au recăpătat vederea, surzi care au început să audă, şchiopi care au început să umble, leproşi vindecaţi şi oameni posedaţi de duhuri necurate tâmăduiţi. Oricine, suferind de vreo boală ori slăbiciune, atingea pe dinafară peretele casei în care zăcea Maria şi striga: „Sfântă Marie, Născătoarea lui Cristos, Dumnezeul nostru, miluieşte-ne!”20, îndată era vindecat.

XXVIII

Multe mulţimi de oameni, adunate din toate ţările la Ierusalim, spre a se ruga, auzind de minunile petrecute în Betleem prin Maica Domnului, au venit aici şi au început să se roage pentru vindecarea diferitelor boli. Ceea ce s-a şi întâmplat! Şi a fost atunci o bucurie de nedescris! Cei vindecaţi împreună cu toţi cei care erau de faţă I-au slăvit pe Cristos, Dumnezeu nostru, şi pe Maica Sa. La întoarcerea de la Betleem întreg Ierusalimul cânta psalmi şi cântece duhovniceşti, ca-n zi de sărbătoare21.

XXIX. [Evreii caută pricină Măriei]

Preoţii iudeilor şi poporul şi-au ieşit din minţi auzind de cele întâmplate. Atunci, apucaţi de un zel trufaş, după ce au convocat iarăşi o adunare smintită, hotărăsc să trimită mulţimea întărâtată la Betleem, asupra sfintei Născătoare de Dumnezeu şi asupra sfinţilor apostoli. Dar tocmai când iudeii erau gata să se repeadă asupra Betleemului – se aflau la numai o mie de paşi depărtare – li s-a arătat o vedenie atât de cumplită, încât pe loc li s-au împiedicat picioarele. S-au întors deci la cei de-un neam cu ei şi au povestit arhiereilor despre cumplita viziune.

XXX

Aceştia însă, fierbând şi mai tare de mânie, se duc direct la guvernator, strigând aşa: „Neamul iudeilor va fi stârpit din pricina acestei femei! De aceea îţi cerem s-o izgoneşti din Betleem şi din provincia Ierusalimului!”22. Guvernatorul, înfricoşat de minunile săvârşite acolo23, le-a zis: „Ba n-am s-o izgonesc, nici din Betleem, nici din altă

parte!”. Iudeii se îndârjeau, urlând şi conjurându-l în numele Cezarului Tiberiu24, să-i alunge pe apostoli din Betleem. „Dacă nu faci asta – ziceau ei – te vom pârî Cezarului!”.

Silit de împrejurări guvernatorul trimite un hiliarh25 asupra apostolilor din Betleem.

XXXI

Dar Duhul Sfânt le spune apostolilor şi Maicii Domnului: „Iată, guvernatorul, silit de iudeii răzvrătiţi26, a trimis un hiliarh asupra voastră. Ci voi ieşiţi din Betleem şi n-aveţi nicio teamă! Căci am să vă duc pe un nor până Ia Ierusalim. Puterea Tatălui, a Fiului şi a Sfântului Duh este cu voi”27.

XXXII

Apostolii se ridicară în grabă, ieşiră din casă purtând patul28 stăpânei Născătoare de Dumnezeu şi o apucară spre Ierusalim. Şi, pe dată, ajutaţi de un nor, după cum vestise Duhul Sfânt, se pomeniră în Ierusalim, acasă la stăpâna lor29.

Rididndu-se, au cântat imnuri de slavă timp de dnd zile, fără încetare.

XXXIII

Hiliarhul ajunse la Betleem şi, negăsind-o niti pe Maria, nici pe apostoli, îi luă la rost pe betleemiţi zicându-le: „N-aţi venit voi să povestiţi guvernatorului şi preoţilor despre semnele şi minunile care s-au întâmplat aici şi cum s-au adunat apostolii din toate colţurile lumii? Ei bine, unde sunt aceştia!? Haideţi chiar acum la Ierusalim, înaintea guvernatorului!’’. Căci hiliarhul nu ştia că apostolii şi Maica Domnului plecaseră la Ierusalim. Aşa că îi luă pe betleemiţi, îi duse înaintea guvernatorului şi-i spuse acestuia că nu descoperise pe nimeni.

XXXIV

După cinci zile, datorită semnelor şi minunilor săvârşite, guvernatorul, preoţii şi întreaga cetate aflară că Maica Domnului era în casa ei din Ierusalim, împreună cu apostolii. Atunci o mulţime de bărbaţi, femei şi fecioare dădu năvală acolo strigând: „Sfântă Fecioară care l-ai

născut pe Cristos, Dumnezeul nostru, adu-ţi aminte şi de neamul omenesc!”.

XXXV

Văzând toate acestea şi împinşi mai rău de patimă, iudeii şi preoţii lor au luat lemne şi foc şi voiau să aprindă casa în care se afla Maica Domnului cu apostolii30. Guvernatorul stătea şi urmărea scena de departe31.

Când iudeii ajunseră Ia uşa casei, o pălălaie mare, stârnită de un înger, ieşi dinăuntru şi arse o mulţime de iudei32. Atunci întreaga cetate se umplu de o spaimă cumplită şi începu să slăvească pe Dumnezeul născut din pântecele Măriei.

XXXVI

Guvernatorul, văzând cele întâmplate, strigă la tot poporul: „Cu adevărat Fiu al lui Dumnezeu este Cel născut din Fecioara pe care voi doreaţi s-o alungaţi! Semnele acestea miraculoase vin de la Dumnezeu Cel adevărat!”33.

Atunci se făcu o schismă în rândul iudeilor şi mulţi crezură în numele Domnului nostru Isus Cristos datorită minunilor săvârşite.

XXXVII. [Urcarea sufletului Măriei la cer]

Aşadar, după ce s-au întâmplat toate minunile acestea prin Născătoarea de Dumnezeu şi pururea Fecioară Maria, Maica Domnului, fiind noi împreună cu ea în Ierusalim, Duhul Sfânt ne-a vorbit aşa: „Ştiţi că într-o zi de duminică a primit Fecioara vestea cea bună de la arhanghelul Gabriel; într-o duminică s-a născut, Ia Betleem, Mântuitorul; tot într-o duminică au ieşit copiii cu ramuri de palmieri în întâmpinarea Domnului zicând: «Osana întru cei de sus, binecuvântat cel ce vine în numele Domnului!»; într-o duminică a înviat din morţi; într-o duminică va veni să judece pe vii şi pe morţi; şi tot într-o duminică va coborî din ceruri, ca să slobozească şi să cinstească suirea Ia cer a sfintei şi preaslăvitei Fecioare care L-a născut”34.

XXXVIII

Iar în duminica aceea Maica Domnului spune apostolilor: Ardeţi tămâie, căci vine Cristos cu ceata

îngerilor!”.

Şi, iată, Cristos apare aşezat pe un tron de heruvimi35.

Şi-n timp ce noi toţi stăteam în rugăciune, se ivi o mulţime de îngeri. Cu ei se afla şi Domnul, care era aşezat pe spatele heruvimilor, în toată puterea Sa. La apariţia Fiului Său Unul-Născut, un şuvoi de lumină se revărsă peste Sfânta Fecioară şi toate puterile cereşti, căzându-i înainte, i se închinară.

XXXIX

Atunci Domnul o chemă pe Maica Lui: „Maria!”. Şi ea îi răspunse: „Iată-mă, Doamne!”36. Domnul îi zise iar: „Nu te întrista, ci mai bine să se bucure şi să se veselească sufletul tău! ’Fiindcă ai căpătat harul să poţi vedea slava care mi-a fost dăruită de Tatăl meu”.

Sfânta Maică a lui Dumnezeu îşi ridică atunci privirile şi văzu în El o slavă pe care gura omenească nu este în stare s-o rostească ori s-o cuprindă.

Domnul a rămas lângă ea şi i-a zis: „lată, din clipa aceasta trupul tău nepreţuit va locui, neschimbat, în paradis, iar sufletul tău sfânt, scăldat într-o lumină extraordinară, în ceruri, printre comorile Tatălui meu, acolo unde domnesc pacea şi bucuria îngerilor, ba încă şi mai sus”37.

XL

Maica Domnului a răspuns zicând: „Pune mâna Ta dreaptă peste capul meu, Doamne, şi binecuvântează-mă!”. Atunci Domnul întinse mâna Sa neîntinată şi o binecuvântâ. Şi ea, apueându-i dreapta neîntinată, o sărută şi zise: „Mă închin înaintea acestei mâini care a făcut cerul şi pământul38 şi chem în ajutor numele Tău vrednic de multă laudă, Cristoase Dumnezeule, împăratul veacurilor, singurul născut al Tatălui, şi te rog să o primeşti la Tine pe roaba Ta; Te rog pe Tine, care ai binevoit să Te naşti dintr-o biată femeie ca mine spre mântuirea neamului omenesc, prin lucrarea cea tainică. Ajută-l pe tot omul care invocă, se roagă sau numai rosteşte numele roabei Tale!”39.

XLI

După ce a terminat de spus aceste cuvinte, apostolii se apropie de picioarele ei şi-i zic: „Maică a Domnului, lasă lumii o binecuvântare – căci în curând ai s-o părăseşti –, aşa cum ai binecuvântat-o şi ai înviat-o după ce pierise, născând din trupul tău Lumina lumii”40. Iar Maica Domnului, prinzând a se ruga, zise: „Dumnezeule, care prin mare bunătatea Ta ai trimis din ceruri pe Fiul Tău Unul-Născut, ca să locuiască în bietul meu trup şi care ai binevoit să Te naşti dintr-o fiinţă sărmană ca mine, ai milă de lumea aceasta şi de tot sufletul care Te cheamă în ajutor!”.

XLH

Apoi se rugă iar, zicând: „Doamne, împărat al cerurilor, Fiu al Dumnezeului Celui viu, primeşte pe oricine cheamă numele Tău, ca să fie slăvită naşterea Ta!”.

Apoi se rugă iar zicând: „Doamne Isuse Cristoase, care eşti atotputernic în cer şi pe pământ, îndrept această rugăminte către Numele Tău sfânt: dacă undeva sau cândva este pomenit numele meu, sfinţeşte locul acela şi umple-i de slavă pe cei care Te slăvesc pe Tine prin numele meu! Primeşte-le lor toate darurile, cererile şi rugăciunile!”.

XLIII

Şi după ce s-a rugat ea în felul acesta, Domnul i-a zis: „Să se bucure şi să se veselească inima ta! Căci ţi-au fost date toate darurile şi tot harul de la Tatăl meu din ceruri, de la Mine şi de la Duhul Sfânt. Sufletul care va chema numele tău în ajutor nu numai că nu se va căi, dar va găsi milă, mângâiere, sprijin şi bucurie, atât în veacul acesta, cât şi în cel viitor înaintea Tatălui Meu din ceruri”41.

XLIV

Domnul se întoarse apoi către Petru42 şi-i zise: „A sosit clipa să începi cântarea!”. Iar când Petru a început cântarea, toate puterile cereşti au răspuns în cor „Aleluia”! Atunci chipul Maicii Domnului străluci mai tare decât lumina.

Apoi se ridică şi-i binecuvântă cu mâna ei pe apostoli. Şi toţi îl slăviră pe Dumnezeu. Iar Domnul, desfăcându-şi

mâinile neîntinate, îi primi sufletul sfânt şi curat.

XLV

Când sufletul ei curat a ieşit din trup, locul s-a umplut de o mireasmă plăcută şi de o lumină extraordinară43. Iar din ceruri se auzea un glas zicând: „Fericită eşti tu între femei!”. Atunci Petru, eu, Ioan, Pavel şi Toma am alergat şi i-am îmbrăţişat picioarele slăvite, ca să ne sfinţim.

Cei doisprezece apostoli i-au aşezat trupul cinstit şi sfânt într-un sicriu şi l-au luat cu ei.

XLVI. [Convertirea lui Iephonias pângăritorul]

Dar iată că, pe când o ridicau ei, un iudeu pe nume Iephonias44, vânjos la trup, se repezi asupra sicriului. Atunci un înger al Domnului îi reteză amândouă braţele din umeri, cu o sabie de foc, lăsându-le să atâme în aer, pe lângă sicriu.

XLVII

După această minune toţi iudeii care erau de faţă au început să strige: „Negreşit, un zeu adevărat s-a născut din tine, Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioară, Maria!”. însuşi Iephonias, fiind însufleţit de Petru să mărturisească despre minunile lui Dumnezeu, a strigat ridicându-se în picioare: „Sfântă Marie, care l-ai născut pe Cristos, Dumnezeul, miluieşte-mă!”. Atunci Petru45 s-a întors către el şi i-a zis: „în numele Celui născut din aceasta, să se lipească la loc braţele ce ţi-au fost smulse din trup!”. Şi îndată braţele care atârnau pe lângă sicriul stăpânei s-au întors şi s-au lipit de trupul lui Iephonias. Iar el a crezut şi l-a slăvit pe Cristos, Dumnezeu născut din Maria.

XLVIII. [Urcarea trupului Măriei la rai]

După săvârşirea minunii apostolii ridicară sicriul şi aşezară sfântul şi cinstitul trup în Ghetsimani, într-un mormânt proaspăt făcut46.

Şi îndată din sfântul mormânt al stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu au început să iasă miresme neasemuit de plăcute. Trei zile Ia rând s-au auzit glasurile unor îngeri nevăzuţi, slăvindu-L pe Copilul ei, Cristos,

Dumnezeul nostru. După trei zile glasurile au încetat. Câţi se aflau acolo au ştiut că trupul ei curat şi slăvit se strămutase în rai.

XLIX

După ce s-a strămutat ea acolo, ni s-au arătat Elizabeta, maica sfântului Ioan Botezătorul, Ana, maica stăpânei noastre, Avraam, Isaac, Iacob şi David. Toţi cântau „Aleluia” şi toate corurile sfinţilor se închinau în faţa rămăşiţelor sfinte ale Maicii Domnului.

Apoi am văzut un nor luminos a cărui strălucire nu are asemănare. Mulţime de miresme umplea locul acela din paradis unde se strămutase sfintul şi nepreţuitul ei trup47 şi o melodie de slavă pentru Cel născut din ea, atât de dulce cum numai fecioarelor le este dat s-asculte, se revărsa întruna, fără să te poţi sătura vreodată de farmecul ei.

L

Noi, apostolii, după ce am privit slăvită urcare Ia cer a trupului ei sfânt, am lăudat pe Dumnezeu pentru că ne-a arătat minunile Sale cu prilejul dezlegării de această lume a Maicii Domnului nostru Isus Cristos.

Să ne învrednicim cu toţii de rugăciunile şi mijlocirile ei, sub sfântă ei ocrotire, bunăvoinţă şi pază, atât în veacul acesta, cât şi în cel viitor, slăvindu-L deopotrivă, în orice clipă şi în orice loc, pe Fiul său Unul- -Născut, împreună cu Tatăl şi cu Sfântul Duh, în vecii vecilor. Amin.

Urcarea la cer a Maicii Domnului

(*Transitus B*)

I48

Atunci când Domnul şi Mântuitorul nostru, Isus Cristos, răstignit pentru a da viaţă întregii lumi, spânzura pe cruce i-a văzut alături pe Maica Sa, şezând, precum şi pe Ioan Evanghelistul, pe care-l îndrăgea mai mult decât pe ceilalţi apostoli, întrucât acesta era singurul cu trup feciorelnic49. Şi i-a dat-o lui în grijă pe sfântă Maria, zicându-i: „Iat-o pe maica ta!”. Iar ei zicându-i: „Iată-l pe fiul tău!”. Din ceasul acela aşadar Sfântă Născătoare de Dumnezeu a rămas în grija lui Ioan până la sfârşitul vieţii

sale. Iar după ce apostolii se risipiră prin lume, ca să predice – fiecare după cum îi era scris – ea a mas în casa părinţilor lui loan, lângă Muntele Măslinilor.

II

în al doilea an după ce Cristos, biruind moartea, se înălţă Ia cer, Maria începu să plângă în odaia sa, căci se topea de dorul Fiului ei. Şi, iată, un înger strălucitor din cale-afară, cu chipul de lumină, stătu înaintea ei şi prinse a-i grăi dându-i bineţe: „Să trăieşti, tu, cea binecuvântată de Domnul, pace ţie de la Cel care i-a trimis pace şi lui lacob prin proorocii Săi. Iată o ramură de palmier! Domnul ţi-a trimis-o din rai, pentru ca unul (dintre apostoli) să o ducă înaintea sicriului tău, după ce, peste trei zile, vei ieşi din trup. Fiul Tău te aşteaptă împreună cu toate tronurile, cu toţi îngerii şi cu toate puterile cerului". Atunci Maria a zis îngerului: „Te rog să mi-i aduci în preajmă pe apostolii Domnului Isus Cristos". La aceasta îngerul răspunse: „Chiar astăzi, prin puterea Domnului meu Isus Cristos toţi apostolii vor veni lângă tine". Maria: „Şi te mai rog să-mi dai binecuvântarea ta, pentru ca niciuna dintre puterile iadului să nu-mi stea împotrivă în clipa când sufletul meu se va slobozi din trup şi să nu-l văd pe prinţul întunericului!", îngerul răspunse: „Puterea iadului nu-ţi va face niciun rău, căci Domnul Dumnezeul tău, căruia eu îi sunt slujitor şi trimis, ţi-a dat binecuvântare veşnică. Nu crede aşadar că mie mi se datorează faptul că nu vei da ochii nicio clipă măcar cu prinţul întunericului; nu mie, ci Aceluia pe care l-ai purtat în pântece. Căci a Lui este puterea în vecii vecilor". Şi după ce grăi aşa îngerul dispăru cu mare strălucire. Iar ramura de palmier sclipea cu o lumină extraordinară. Atunci Maria şi-a pus cele mai alese veşminte50. Şi luând ramura de palmier51, pe care o primise din mâna îngerului, a ieşit pe Muntele Măslinilor şi a început să se roage aşa: „Doamne, niciodată n-aş fi fost vrednică să te primesc în pântecele meu, dacă Tu nu te-ai fi îndurat de mine; totuşi eu am avut grijă de comoara pe care mi-ai încredinţat-o. De aceea îndrăznesc să-ţi cer, împărat al slavei, să mă fereşti de puterile gheenei. Căci

dacă cerurile şi îngerii tremură zi de zi în faţa Ta, cu atât mai mult se teme un om, făcut din tină, care n-are într-însul nimic bun în afară de ce-a primit de la tine, cu atâta sfântă dărnicie. Tu, Doamne, eşti Dumnezeu binecuvântat în veci". Şi zicând acestea se întoarse în odaia sa.

III

Şi iată că dintr-o dată, în vreme ce Ioan predica la Efes, într-o zi de duminică, s-a stârnit un cutremur mare, în ceasul al treilea din zi, şi câţiva nori îl ridicară şi-l răpiră din faţa ochilor tuturora. Şi-l aduseră înaintea casei unde se afla Maria. El împinse uşa acelei casei şi intră. Cum îl văzu, Maria fu cuprinsă de bucurie şi zise: „Rogu-te, fiule Ioan, aminteşte-ţi de cuvintele Domnului meu Isus Cristos, prin care m-a încredinţat ţie! Căci peste trei zile voi ieşi din trup şi i-am auzit pe iudei sfătuindu-se aşa: «Să aşteptăm ca aceasta, care I-a purtat în pântece pe amăgitor să piară, şi să-i ardem trupul!»„.

Apoi Maria l-a chemat pe sfântul Ioan în cel mai tainic loc al casei şi i-a arătat veşmintele de-ngropăciune precum şi frunza luminoasă de palmier, primită în ajun de la înger, poruncindu-i să o ducă înaintea sicriului său până la mormânt.

IV

Iar sfântul Ioan răspunse: „Dar cum o să mă pot îngriji singur de înmormântare, dacă fraţi mei, ceilalţi apostoli ai Domnului Isus Cristos, nu vor veni să-ţi cinstească [pentru ultima oară] trupul?". Şi numai ce spuse vorbele acestea, că, prin porunca lui Dumnezeu, toţi apostolii au fost ridicaţi pe nori din locurile unde predicau şi s-au trezit în faţa casei în care locuia Maria. Şi dându-şi bineţe se tot întrebau cu mirare: „De ce oare ne-a adunat Domnul în locul acesta?".

V

Toţi apostolii, plini de bucurie, au rostit împreună rugăciunea domnească. Şi după ce au zis „Amin" a apărut şi fericitul Ioan şi le-a destăinuit ce şi cum. Atunci apostolii au intrat în casă, au găsit-o pe Maria şi i-aù grăit aşa: „Fii binecuvântată de Domnul care a făcut cerul şi pământul!".

Şi ea răspunse: „Pace vouă, fraţi preaiubiţi! Dar cum aţi venit până aici?”. Şi ei au povestit cum au venit, fiecare în parte ridicat pe nori şi lăsat înaintea casei. Ea le-a grăit: Aşadar Dumnezeu nu m-a amăgit făgăduindu-mi că o să vă înfăţişaţi aici. Căci eu urmez calea întregii lumi şi sunt sigură că Domnul v-a adus acum lângă mine ca să-mi mângâiaţi sufletul chinuit de cele ce-or să vină. Vă rog dar, să ne aşezăm şi să priveghem împreună până Ia ceasul venirii Domnului, când va trebui să ies din trup”.

VI

Toţi s-au aşezat de jur-împrejurul ei şi au început s-o mângâie, aducând vreme de trei zile, neîntrerupt, slavă lui Dumnezeu. Şi a treia zi pe Ia ceasul al treilea o toropeală s-a lăsat peste toţi cei ce se aflau în casă, încât nimeni n-a mai putut priveghea în afară de apostoli şi de trei fecioare52. Atunci, dintr-o dată, s-a arătat Domnul Isus Cristos cu o mare mulţime de îngeri şi o strălucire nemaipomenită s-a pogorât peste locul acela. Iar îngerii cântau imnuri şi-l slăveau îndeolaltă pe Domnul. Mântuitorul a zis: „Vino, mărgăritar nepreţuit, intră în sălaşul vieţii veşnice!”.

VII

Atunci Maria s-a culcat cu faţa la pământ şi închinându-se lui Dumnezeu a zis: „Binecuvântat numele slavei Tale, Doamne Dumnezeul meu, care ai găsit vrednic să o alegi pe roaba Ta şi să-i încredinţezi taina Ta cea ascunsă! Aminteşte-ţi de mine, Doamne, împărat al slavei! Căci tu ştii că Te-am iubit din toată inima mea şi am păstrat comoara pe care mi-ai încredinţat-o. Primeşte-o dar pe roaba Ta şi scapă-mă, Doamne, de puterile întunericului; fa ca niciun ghiont al Satanei să nu mă atingă şi să nu văd ieşindu-mi în cale duhurile cele înfricoşătoare!”. Mântuitorul răspunse: „Când eu, trimis de Tatăl, ca să mântuiesc lumea, stăteam atârnat pe cruce, prinţul întunericului a venit la mine. Dar negăsind nicio urmă din lucrarea lui diavolească, a plecat înfrânt şi călcat în picioare. Tu, dacă-l vei vedea, îl vei vedea după legea neamului omenesc, căreia i te supui murind, dar el nu-ţi

poate face nimic, fiindcă eu sunt cu tine şi te voi ajuta. Vino dar fără grijă, căci te aşteaptă oştile cereşti, ca să te însoţească la bucuriile raiului". Şi după ce Domnul a grăit aşa, Maria s-a ridicat de la pământ, s-a întins pe patul ei şi mulţumind lui Dumnezeu şi-a dat duhul53. Iar apostolii i-au văzut sufletul, atât de alb şi de strălucitor, încât nicio limbă omenească nu l-ar putea descrie. Căci era cu mult mai presus de strălucirea ninsorii, iar prin splendoarea luminii depăşea metalele strălucitoare şi argintul.

VIII

Atunci Mântuitorul a zis: „Ridică-te, Petru, ia trupul Măriei şi aşază-l în partea din dreapta a oraşului, spre răsărit, caută apoi un mormânt nou în care să-l îngropi şi aşteptaţi-mă să vin iarăşi!". Şi zicând acestea Domnul încredinţă sufletul sfintei Maria lui Mihail, păzitorul raiului şi stăpân peste neamul iudeilor. Şi Gabriel era cu dânsul. Iar Domnul se întoarse în cer laolaltă cu îngerii.

IX

Cele trei fecioare54 care se aflau acolo în priveghere au luat trupul fericitei Maria ca să-l spele după obiceiul îngropăciunii. Şi după ce l-au dezbrăcat de haine, trupul cel sfânt a prins să strălucească atât de puternic, încât de atins putea fi atins doar cu îngăduinţa lui Dumnezeu, dar de văzut nu putea fi nicicum văzut din cauza prea marii străluciri55. Doar strălucirea Domnului era mai puternică. Iar trupul nu avea nicio murdărie şi nu mirosea deloc. Cum l-au îmbrăcat însă în veşminte de rând, lumina aceea a prins să se întunece încetul cu încetul. Şi era trupul fericitei Maria asemenea florilor de crin şi o mireznă îmbătătoare ieşea dintr-însul, o mireznă fără seamăn pe lume.

X

Şi i-au aşezat trupul într-un sicriu, după care apostolii au început a se întreba: „Cine va duce ramura de palmier înaintea sicriului?". loan a grăit aşa către Petru: „Tu, care eşti întâiul în apostolat, se cuvine să duci ramura de palmier înaintea sicriului". Dar Petru a răspuns: „Numai tu ţi-ai păstrat fecioria, dintre noi toţi, şi Domnul te-a ales

pe tine. Şi atât de mult te îndrăgea, încât ţi-ai culcat capul la pieptul Lui. Iar atunci când spânzura pe cruce, pentru mântuirea noastră, El ţi-a încredinţat-o pe Maria cu însăşi gura Lui. Aşadar tu se cuvine să duci ramura de palmier, iar noi vom lua trupul ei şi-l vom căra până la mormânt". Pe urmă Petru s-a ridicat zicând: „Luaţi trupul!". Şi a început să cânte: „Israel a ieşit din Egipt. Aleluia!". Ceilalţi apostoli duceau sicriul împreună cu dânsul, iar Ioan mergea înainte ţinând în mâini ramura luminoasă de palmier. Şi ceilalţi apostoli cântau cu glas plin de dulceaţă.

XI

Atunci se întâmplă o nouă minune! O cunună uriaşă de nori apăru deasupra sicriului, precum cercul uriaş care înconjoară de obicei luna strălucindă. Iar în nori se afla oastea îngerilor, cântând suav şi tot pământul răsuna de glasul lor plin de dulceaţă. Poporul (aproape cincisprezece mii de oameni) a ieşit din cetate şi cu mare mirare a prins a se-ntreba: „Ce-i cu glasul acesta atât de dulce?". Cineva a stat înaintea oamenilor şi le-a zis: „Maria a părăsit trupul, iar discipolii lui Isus o slăvesc cu cântări!". Şi privind atunci cu luare-aminte au văzut sicriul încoronat cu mare slavă şi pe apostoli cântând cu glas puternic. Iar unul dintre ei, căpetenia preoţilor iudei, plin de mânie şi de ură a strigat către ceilalţi: „Uitaţi-vă ce slavă primeşte chivotul aceluia56 care a adus atâta tulburare printre noi şi în tot neamul nostru Şi repezindu-se a vrut să răstoarne sicriul şi să prăvălească trupul Măriei la pământ. Dar pe loc mâinile i se uscară de la coate şi îi rămaseră agăţate de sicriu. Iar el începu să se zvârcolească de durere, în vreme ce apostolii continuau să înainteze şi să cânte. îngerii care erau în nori au lovit poporul cu orbire57.

XII

Atunci căpetenia preoţilor a strigat zicând: „Te rog, sfinte Petru, nu mă lăsa la nevoie! Căci mi se sfâşie sufletul de chinuri cumplite. Adu-ţi aminte: când sluga portăreasă te-a recunoscut în pretoriu şi le-a spus celorlalţi să te pârască, atunci eu ţi-am luat apărarea". Petru răspunse: „Nu eu trebuie să te ajut! Dacă însă vei crede din toată

inima în Domnul meu Isus Cristos, pe care aceasta l-a purtat în pântece rămânând fecioară după naştere, atunci Domnul cel îngăduitor, care-i mântuieşte pe cei nevrednici, te va mântui şi pe tine”.

Acela răspunse: „Vrăjmaşul neamului omenesc ne-a orbit inimile şi a împrăştiat ceaţă peste feţele noastre, ca să nu mărturisim minunile lui Dumnezeu; ba mai mult, să-l hulim pe Cristos zicând: «Cadă sângele Lui peste noi şi peste fiii noştri!»„. Atunci Petru grăi aşa: „Blestemul acesta va cădea numai peste cei care nu vor crede în El. Cei ce se vor întoarce însă la Dumnezeu vor fi miluiţi”. Iar acela răspunse: „Cred tot ce-mi spui. Te rog doar, ai milă de mine şi nu mă lăsa să mor!”.

XIII

Atunci Petru a oprit convoiul şi a zis către acela: „Dacă într-adevăr crezi din toată inima în Domnul Isus Cristos se vor desprinde mâinile tale de pe sicriu”. Şi numai ce-a rostit el aceste cuvinte, că îndată s-au şi desprins mâinile de pe sicriu şi zăceau la picioarele aceluia. Dar braţele-i erau mai departe uscate şi chinurile nu încetaseră deloc. Atunci Petru zise iarăşi: „Vino lângă trup, sărută sicriul şi spune: «Cred în Dumnezeu şi în Fiul lui Dumnezeu, pe care aceasta l-a purtat în pântece, în Isus Cristos, şi cred tot ceea ce mi-a spus Petru, apostolul Iui Dumnezeu»„. Iar acela apropiindu-se a sărutat sicriul şi îndată chinurile l-au părăsit iar mâinile i s-au vindecat. Şi a început să-l binecuvânteze pe Dumnezeu cu belşug de vorbe şi să dea mărturii despre Cristos din cărţile lui Moise, încât chiar apostolii se mirau din cale-afară şi plângeau de bucurie, slăvind numele Domnului.

XIV

Atunci Petru i-a zis: „Primeşte ramura aceasta de palmier din mâinile fratelui nostru loan şi intră cu ea în cetate, unde vei găsi o mulţime de orbi. Şi vesteşte-le lor minunile lui Dumnezeu. Iar celor care vor crede în Domnul Isus Cristos pune-le ramura de palmier peste ochi şi vor vedea. Cei ce nu vor crede însă, vor rămâne orbi”. Şi acela făcu întocmai, îndată [ce intră în cetate] găsi o mulţime de

orbi jeluindu-se astfel: „Vai de noi, căci am ajuns aidoma sodomiţilor, atinşi de orbire. Nu ne-a mai rămas nimic decât să pierim. Cum însă auziră cuvintele preotului, care se vindecase [de orbire], au crezut în Domnul Isus Cristos, iar acela punându-le ramura de palmier peste ochi, ei îşi redobândiră văzul. Cinci dintre ei, rămaşi cu inima împietrită, au murit. Apoi căpetenia preoţilor s-a întors şi a dat ramura de palmier apostolilor, povestindu-Ie toate câte s-au întâmplat.

XV

Apostolii, care o duceau pe Maria, au ajuns în valea Iosafatului, căci aşa le arătase lor Domnul. Şi au aşezat-o în mormânt nou, apoi l-au închis cu lespede. Ei au rămas la intrarea mormântului, după cum tot Domnul le poruncise. Şi, iată, dintr-o dată, apare Domnul Isus Cristos cu o mare mulţime de îngeri, scăldat într-o lumină strălucitoare, şi zice apostolilor: „Pace vouă!”. Iar ei au răspuns: „Mila Ta, Doamne, să fie cu noi, precum în Tine am nădăjduit!”. Atunci Mântuitorul a grăit către ei şi le-a zis: „înainte de a urca la Tatăl Meu v-am făgăduit că, atunci când Fiul omului va sta pe tronul slavei, şi voi, cei care m-aţi urmat, la înviere veţi sta pe douăsprezece tronuri şi veţi judeca astfel cele douăsprezece triburi ale Iui Israel. Pe Maria am ales-o dintre cele douăsprezece triburi, la porunca Tatălui Meu, ca să locuiesc într-însa. Ce vreţi să fac cu ea?”. Atunci Petru şi ceilalţi apostoli au zis: „Doamne, Tu ai ales-o pe roaba Ta preacurată, ca să-ţi fie sălaş de nuntă; iar noi nu suntem decât robi întru slujirea Ta. Pe toate înainte de veacuri le-ai ştiut împreună cu Tatăl, care cu Tine şi cu Sfântul Duh sunteţi o singură dumnezeire egală şi o aceeaşi putere nesfârşită. Dacă slava Ta are atâta putere, nouă, robilor Tăi ni se pare drept ca, precum Tu domneşti întru slavă după ce-ai înfrânt moartea, tot aşa să înviezi trupul Maicii Tale şi să o duci pe fericită cu Tine în cer”.

XVI

Atunci Mântuitorul a zis: „Facă-sc după spusele voastre!”. Şi a poruncit arhanghelului Mihail să ia sufletul Măriei. Mihail a răsturnat piatra de Ia gura mormântului,

iar Domnul a grăit: „Ieşi, Maica mea iubită! Ţie, care n-ai fost atinsă de întinarea împreunării, n-o să-ţi putrezească trupul în mormânt!”. Şi îndată Maria s-a ridicat din groapă binecuvântând pe Domnul. Şi căzând la picioarele Domnului îl slăvea şi zicea: „Doamne, nu pot să-ţi mulţumesc pentru bunătăţile tale fără margini, cu care m-ai învrednicit. Numele Tău, Mântuitorule al lumii, Dumnezeu al lui Israel, să fie binecuvântat în veci!”.

XVII

Şi, după ce a sărutat-o, Domnul a plecat. Iar sufletul ei l-a dat îngerilor, ca să-l ducă în rai58. Apoi a zis apostolilor: „Veniţi lângă mine!”. Iar când s-au apropiat El i-a sărutat şi Ie-a zis: „Pace vouă! După cum mereu am fost cu voi până acum tot aşa voi fi cu voi până Ia sfârşitul lumii”. Şi după ce a rostit cuvintele acestea s-a suit pe un nor Ia cer. Şi îngerii l-au însoţit ducând-o pe fericita Maria în raiul lui Dumnezeu. Apostolii, şi ei, au fost luaţi pe nori şi Fiecare s-a întors la locul predicării lui, povestind minunile lui Dumnezeu şi slăvindu-l pe Domnul nostru Isus Cristos, care trăieşte şi domneşte împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt în unire desăvârşită şi-ntr-o singură fiinţă în vecii vecilor. Amin.

Note

1. Pe unele fiole din Palestina destinate sâ fie umplute cu untdelemn sfânt pentru bisericile din Occident, Maria este înfăţişată cădelniţând. Aluzia e un indiciu, după unii comentatori, al caracterului eminamente liturgic al textului (fragmente importante se citeau în timpul liturghiei de pe 15 august, ziua Adormirii Maicii Domnului).

2. Am preferat Iecţiuneapros *auton analysai*, cuvânt cu cuvânt: „să fie dezlegată şi să meargă Ia El [în ceruri]”. Mi s-a părut mai logică decât cealaltă, *pros auten analysai*, al cărei subiect este Isus. Isus nu are de ce să fie „dezlegat” (sensul verbului *analyein*). Doar Maria poate fi subiect logic al propoziţiei.

3. Mormântul (*taphos*) este, de fapt, un fel de *martyrion*, *o* biserică de mici dimensiuni în care se poate

sluji ori se pot spune rugăciuni in comun. Evreii se tem ca nu cumva mulţimea creştinilor, adunată în jurul Maicii Domnului, să stârnească vreo răzmeriţă. în plus, rugăciunea la mormântul unui hulitor al lui Dumnezeu (cum era considerat Isus) nu putea fi în niciun fel îngăduită.

4. Evreii o văd pe Maria, străjerii însă, nu. în felul acesta autorul va fi dorit să sugereze existenţa unui cult la sfintul mormânt întemeiat chiar de

Fecioară!? Cred că e o simplă contradicţie, specifică, de altfel, textelor apocrife. îndepărtarea lor din canon se va fi datorat în primul rând aberaţiilor de acest gen.

5. După alte apocrife din ciclul Adormirii Maicii Domnului, această apariţie a avut loc doi ani după înălţarea lui Isus la cer.

6. în *Protoevanghelia lui lacob* Maria îşi petrece viaţa în Templu împreună cu mai multe fecioare. Apocrifa de faţă s-ar putea să trimită la scena din *Protoevanghelie*. Dar nu trebuie uitat că în Evangheliile canonice Maria este tot timpul însoţită de femei sfinte. într-o versiune latină, intitulată *Trecerea la cer a Măriei povestita de losif din Arimateea*, cele trei fecioare se numesc Sefora, Abigea şi Zael.

7. De remarcat numeroasele împrejurări în care Maria se roagă. Putem spune că e un adevărat hierofant.

8. Rolul preeminent al lui loan, discipolul preferat, căruia Domnul i-o încredinţează pe Maria („Femeie, iată fiul tău!", *loan* 19, 26). Comuniunea tuturor apostolilor (vii şi morţi) se realizează în jurul Măriei prin rugăciune şi liturghie (cele două îndeletniciri permanente ale Maicii Domnului).

9. Centrul misiunii apostolice a lui loan.

10. Care este sensul acestei rugăciuni? De ce să se sperie cei ce l-au răstignit pe Cristos? Nu văd altă explicaţie decât aceasta: urcând-o la cer pe Maria *în trup*, Isus va provoca mare tulburare printre evrei.

11. loan citează *Psalmul* 16 (15), versetul 10. Despre nestricăciunea cărnii lui Isus, a se vedea *Faptele*

apostolilor 2, 27. Citat fundamental pentru înţelegerea mizei teologice a apocrifei. Arzându-i trupul, iudeii nu vor să facă altceva decât să dovedească stricăciunea lui; Ioan, dimpotrivă, o asigură că acest lucru nu se va întâmpla niciodată. Şi într-adevăr, cum vom vedea mai încolo, printr-o serie de miracole trupul Măriei este menţinut intact şi niciun evreu nu va fi în stare să-l atingă fără a fi pedepsit. Fără îndoială, miezul teologic al apocrifei sta în proclamarea incoruptibilităţii trupurilor sfinţilor. De altfel, atât în Occident, dar mai cu seamă în Orient, ne aflăm în plin avânt al cultului martirilor. Fiecare comunitate de creştini îşi construieşte câte un *martyrium*, iar relicvele oamenilor sfinţi sunt vânate cu patimă. Creştinii înstăriţi caută să-şi zidească loc de veci în preajma acestor relicve, tocmai din credinţa că trupurile sfinţilor, rămase intacte, vor contamina cu viaţă veşnică propriile lor trupuri.

12. Trecerea Măriei la cele veşnice se petrece în mijlocul unei adevărate şi depline liturghii cosmice.

13. Trebuie înţeles: „regiunea de pe malurile Tibrului”, locul unde tradiţia fixează martiriul lui Pavel.

14. încă o dată Ioan o liniştеşte pe Maria, care se teme că trupul îi va fi profanat de către evrei.

15. Paranteza are toate şansele să fie o interpolare. Interpolatorul ţine să precizeze omniştiinţa Măriei, facultate absolut obligatorie pentru Născătoarea de Dumnezeu (*theotokos*). Întrebarea Măriei oferă posibilitatea fiecărui apostol să se prezinte succint. Fragmentele trebuie puse în legătură cu tradiţiile transmise de *Faptele apocrife ale apostolilor* (Toma, Andrei, Petru, Pavel, Filip etc.)

16. Petru ia primul cuvântul şi „dirijează” adunarea. Dar el nu este un şef al apostolilor, ci un fel de frate mai mare, un *primus inter pares*. Autoritatea specială îi este recunoscută chiar de Ioan, care ia cuvântul *după* intervenţia lui Petru.

17. *Luca* 1, 48-49. Sensul relatărilor apostolilor nu se dezvăluie decât în capitolul XXV, unde se citează versetul din *Evanghelia lui Luca*. Cei doisprezece apostoli

demonstrează, prin mărturiile lor, că profeţia despre Maria s-a împlinit – ea este binecuvântată *realmente de* către toate neamurile pământului. încă o remarcă importantă: apocrifa noastră nu pune accentul pe titlul de „fecioară'* al Măriei, ci pe acela de „Născătoare de Dumnezeu" (*Theotokos*). De altfel, până târziu, în Orient, calitatea de mamă, a Măriei, a rămas predominantă.

18. Cele două localităţi care şi-o dispută pe Maria. Cultul marianic a apărut la Ierusalim.

19. „Primii născuţi dintre sfinţi": fie ceata martirilor (atunci ne aflăm în faţa unui anacronism), fie drepţii înviaţi o dată cu Isus şi ridicaţi la ceruri. Ultima interpretare mi se pare mai plauzibilă, deşi deloc sigură.

20. Postulanţii trebuie să invoce titlul de *theotokos* pentru ca dorinţa să li se împlinească. în biografia tuturor sfinţilor întâlnim acest aspect: când li se apropie ceasul morţii devin proroci şi săvârşesc o mulţime de minuni.

21. E subliniată diferenţa între cei care o slăvesc pe Maria (neamuri din toată lumea) şi cei care caută s-o ucidă (evreii).

22. Autorul urmează modelul procesului politic al lui Isus. Maria este acuzată ca „duşman al poporului ales'*.

23. Guvernatorul este un roman de treabă, cu frică de Dumnezeu, calchiat parcă după figura lui Pilat din *Acta Pilati*.

24. A domnit între anii 14 şi 37. O legendă spune că Tiberiu şi-a vindecat faţa mâncată de lepră atingând-o cu o batistă având pe ea chipul lui Isus. Batista miraculoasă îi fusese dăruită de o femeie pe nume Veronica. Prin urmare, tradiţia creştină populară făcuse deja din Tiberiu un împărat foarte simpatic.

25. Căpetenie a o mie de soldaţi.

26. încercare de justificare şi absolvire a guvernatorului.

27. Scenă care îmbină comicul de situaţie cu sublimul. Maria şi apostolii sunt duşi prin aer la Ierusalim, în vreme ce soldaţii romani se îndreaptă *per pedes* către Betleem. Există o concurenţă evidentă între cele două

comunităţi creştine: de la Betleem şi de la Ierusalim. Altfel, cum se explică faptul că Maria şi apostolii n-au fugit sâ se ascundă în cu totul altă parte. Autorul insistă pe relaţia dintre Betleem şi Ierusalim. După ce face o mulţime de minuni la Betleem, Maria se ascunde la Ierusalim. Dar după cinci zile, precizează textul, minunile o dau de gol şi aici. Ideea sugerată pare a fi următoarea: Maica Domnului a sfinţit şi Ierusalimul, săvârşind minuni. Astfel se justifică şi cultul ce-i este consacrat.

28. Pat, întrucât Maria este încă în viaţă. în capitolele 45 şi 46 ea va fi dusă pe o năsălie.

29. Un text despre Adormirea Maicii Domnului transmis sub numele lui Meliton din Sardes ne informează că Maria locuia, la Ierusalim, în casa părinţilor lui loan Evanghelistul. Casa acestora se afla pe Muntele Măslinilor.

30. După cum promiseseră: că vor da foc trupului Măriei.

31. încă o dată guvernatorul e disculpat printr-o indicaţie scenografica.

32. Focului de pe pământ îi răspunde un foc din cer.

33. Credo-ul este rostit de către guvernatorul păgân.

34. Data Adormirii Maicii Domnului este inserată, prin analogie, în istoria sfintâ.

35. Anabaza Măriei presupune katabaza Fiului ei. Scena aminteşte de moartea lui losif: atât losif, cât şi Maria nu pot muri altfel decât privegheaţi de Fiul lor, Dumnezeu întrupat.

36. *Luca* 1, 38. Altă bunavestire: de data aceasta, a urcării sufletului la ceruri. Maria este pregătită pentru toate. La chemarea Fiului răspunde aşa cum răspunsese odinioară la chemarea îngerului Gabriel: „lată-mâ, Doamne!”. Această atitudine de disponibilitate permanentă caracterizează întreg destinul Măriei.

37. Trupul Măriei va fi conservat în rai, aşadar nu va suferi nicio schimbare (aici se răspunde evreilor, care doreau să-l distrugă prin foc); sufletul ei însă va fi urcat „la ceruri”, „printre comorile Tatălui”, în sălaşul îngerilor, „ba încă şi mai sus”. Autorul are o reprezentare a sălaşurilor

de dincolo pe care o întâlnim în mai multe scrieri intertestamentare (de pildă, *Urcarea la cer a lui Isaia* sau *Cartea lui Enoh*). Peste sălaşul îngerilor se află sălaşul arhanghelilor. Aşadar sufletul Măriei va sta împreună cu arhanghelii, o treaptă mai jos de tronul lui Dumnezeu. Pasajul ne trimite şi spre ierarhiile cereşti ale lui Dionisie Areopagitul, menţionat, de altfel, de erminiile greceşti ca făcând parte din alaiul Măriei. Problema cea mai delicată însă rămâne despărţirea persoanei Măriei în două, prin moarte: trupul merge, în rai; sufletul, într-un cer de deasupra cerurilor îngereşti. Acest lucru à fost observat foarte devreme şi sancţionat de copiştii apocrifei. A se vedea scurta mea prezentare.

38. Scena sărutării mâinii este analoagă cu scena recunoaşterii lui Isus de către Adam şi Eva în iad (a se vedea *Coborârea lui Isus* în *iad*). Aici Protopărinţii, sărutând mâna dreaptă a lui Isus, mărturisesc în faţa tuturor drepţilor *Vechiului Testament* că aceea este mâna care i-a creat la începuturi.

39. Discursul Măriei e făcut anume pentru a valida cultul închinat ei la Ierusalim.

40. înainte de a muri, sfinţii îi binecuvântează pe cei prezenţi, lăsându-ne moştenire un cuvânt înţelept sau o rugăciune eficientă.

4L Isus aprobă cererea Măriei, instituind „oficial” cultul acesteia.

42. Rolul preeminent al lui Petru în grupul apostolilor este marcat încă o dată, foarte limpede, prin chiar gura lui Isus. Petru conduce întreaga ceremonie sacră.

43. *Euodia*, „buna mireasmă”, un loc comun în scrierile hagiografice. Sfinţii, dându-şi sufletul, răspândesc un parfum extraordinar, socotit a fi parfumul raiului. *Euodia* are ca antonim pe *dysodia*, „miasma” cumplită emanată de un suflet căzut pradă duhurilor rele.

44. într-o altă versiune, evreul pângăritor se numeşte Ruben.

45. Tot Petru, primul între apostoli, săvârşeşte miracolul prin puterea lui Isus, după mărturisirea de

credinţă a lui Iephonias.

46. Aici se va ridica o biserică ce va purta hramul Adormirii Maicii Domnului.

47. Apostolii garantează, printr-o viziune, urcarea trupului Măriei în rai. Astfel, ceea ce era de arătat a fost arătat, anume că trupurile sfinţilor, începând cu acela al Măriei, sunt incoruptibile, precum trupul însuşi al Mântuitorului. în viziunea autorului nostru, probabil, aceste trupuri nestricate îşi vor regăsi sufletele în momentul învierii finale, de dinaintea Marii Judecăţi.

48. In unele codice apocrifa are un prolog pus sub semnătura lui Meliton din Sardes. De unde şi denumirea apocrifei de *Pseudo-Meliton*. El sună aşa: „Meliton, robul lui Cristos, episcopul bisericii din Sardes, îi salută cu pace pe preacinstiţii întru Domnul fraţi episcopi din Laodiceea. Adesea mi-aţi amintit să vă scriu de un anume Leucius care, deşi împreună cu noi, a stat în preajma Apostolilor, îndepartându-se de la calea dreptăţii, prin mintea lui parşivă şi sufletu-i ambiţios, multe fapte ale Apostolilor a strecurat în cărţile sale. Despre puterile şi virtuţile acestora a spus multe şi de tot felul, despre învăţătura lor însă a spus numai minciuni, afirmând că aceştia ar fi învăţat altceva (decât ştim noi) şi întemeindu-şi spusele neghioabe pe aşa-zisele spuse ale Apostolilor. Şi socotind că acestea nu-s de ajuns, însăşi trecerea la cele veşnice a Fecioarei Maria, Maica lui Dumnezeu, a stâlcit-o printr-un asemenea stil spurcat (*impio stylo*), încât (acest text) a fost interzis nu numai să fie citit, dar încă să fie şi ascultat. Noi însă vă vom spune, vouă, care ne-aţi cerut-o, cele ce am auzit de la apostolul loan, scriindu-le pe toate în chipul cel mai simplu cu putinţă” etc.

49. Toţi ceilalţi apostoli fuseseră sau încă mai erau căsătoriţi.

50. Maria se îmbracă ales, cu grijă, în semn de respect pentru Isus, pe care îl va întâlni peste puţină vreme. Atitudine complet diferită de aceea a călugărilor, în ochii cărora clipa morţii reprezintă clipa despuierii totale (akenozei).

51. Ramura de palmier, semnul victoriei sfinţilor asupra răului/patimilor acestei lumi, va juca un rol deosebit în apocrifa. Ea ne trimite spre un alt episod, din *Evanghelia lui Pseudo-Matei*, cap. 20, unde ni se spune „începutul poveştii”. Iată fragmentul: „Copilaşul Isus, care stătea fericit la sânul mamei sale, zice către palmier: «Pomule, apleacă-te şi răcoreşte-o pe mama cu fructele tale». îndată, auzindu-i glasul, palmierul îşi plecă vârful până la picioarele Măriei şi ea culese numai fructe proaspete. Toate fructele au fost culese, dar vârful rămânea aplecat în continuare. Aştepta ca aceeaşi voce care-i spusese mai înainte să se plece, să-i poruncească acum să se ridice. Atunci Isus îi zise: «Ridică-te, palmierule şi stai drept. Vei fi tovarăş pomilor mei care sunt în raiul Tatălui meu»„. Prin urmare, frunza de palmier binecuvântată în Egipt de către Isus se întoarce acum în mâinile Măriei. Evident, interpretarea se poate reduce la simpla evocare a semnificaţiei „agonale” a frunzei de palmier (toţi martirii şi sfinţii sunt altfel reprezentaţi). Dar nimic nu ne împiedică să scoatem la lumină şi această semnificaţie, autogenerată de romanul apocrifelor.

52. Prin urmare în casă mai erau şi alte persoane, care au început priveghiul laolaltă cu apostolii. Dar numai acestora şi celor trei fecioare, slujnicele Măriei, le-a fost îngăduit să asiste la taina pogorârii Domnului şi a urcării sufletului Măriei Ia cer.

53. Sfinţii, atât din *Vechiul Testament*, cât şi din Pateric, de pildă, mor întinşi pe patul lor. Acesta e semn al bunei primiri a sufletului lor de către Domnul.

54. Intr-o altă apocrifă cele trei fecioare primesc de la Maria, drept moştenire, câte un veşmânt. Din nou recunoaştem modelul ascetic creştin (a se vedea moartea lui Antonie cel Mare).

55. Autorul trebuie să justifice curăţirea trupului. Cele trei fecioare puteau atinge trupul sfânt al Măriei doar prin voie dumnezeiască.

56. Metaforă pentru Maica Domnului.

57. Ca în episodul distrugerii Sodomei.

58. Isus ia cu El doar sufletul Măriei. Nu ni se spune ce s-a întâmplat cu trupul ei, deşi apostolii ceruseră învierea şi salvarea *trupului*.

Introducere la *Adormirea* scrisă de loan al Thesalonicului

Tradiţia pomeneşte ca autor al acestei apocrife pe loan, arhiepiscop al Thesalonicului, trăitor la începutul secolului al VII-lea (a nu se confunda cu celălalt loan, participant la al Vl-lea Conciliu ecumenic, contemporan al Iui Andrei Criteanul şi loan Damaschinul). Spre deosebire de alte apocrife-surori pe aceeaşi temă, textul de faţă amestecă într-un chip fericit două stiluri complet diferite (nu însă şi ireconciliabile), anume stilul omiletic (primele capitole; predica Măriei despre destinul postum al sufletului; parabola despre cele două slugi, povestită de Petru) şi cel narativ-istoric (relatarea propriu- -zisă despre „adormirea" Maicii Domnului). „Apocrifele-surori" sunt *Cuvântul lui loan Teologul despre urcarea la cer a Măriei* şi *Pseudo-Meliton* (versiunea latină, tradusă mai sus). Elemente din urzeala narativă sau teologică a acestora au fost preluate şi de Ioan al Thesalonicului, care le cunoştea, fără nicio îndoială. El îşi îngăduie totuşi unele retuşuri pe ici pe colo, ba chiar unele adaosuri destul de consistente (discursul parenetic al lui Petru – omilie în omilie – constituind exemplul cel mai relevant). Deşi scena pedepsirii şi convertirii evreului Iephonias ocupă un capitol amplu, personajul rămâne anonim (ni se spune doar că e vorba despre un arhiereu). Şi scena purtării ramurii de palmier suferă modificări „de regie" (dar cu implicaţii teologice clare): aici ramura înconjoară năsălia pe care zace trupul neînsufleţit al Măriei, pe când în *Pseudo-Meliton* ea este purtată de către apostolul loan, în virtutea privilegiului său de „cel mai iubit discipol al lui Isus"). Apoi, dubletul Ioan-Petru din *Pseudo-Meliton* se vede înlocuit aici cu o „tripletă sfântă", căci Pavel capătă un rol de prim plan.

Apocrifa-omilie se deschide printr-un prolog destul de dezvoltat (capitolele I şi II), în care autorul deplânge

absenţa sărbătorii Adormirii Maicii Domnului de pe cuprinsul mitropoliei Thesalonicului. Cui se datorează acest fapt? în ochii lui Ioan, ereticilor, care, strecurând tot felul de basne în tradiţia legată de sărbătoarea respectivă, i-au descurajat pe adevăraţii credincioşi, laolaltă cu clerul, să o mai respecte. Prin relatarea *corecta şi veridica* a evenimentelor din Ierusalim arhiepiscopul Ioan îşi propune să reaprindă cultul marianic în parohia sa.

Cititorul va medita singur asupra scenelor şi nu puţinelor sentenţe parenetice din acest text. Atrag luarea aminte asupra unei singure idei, recurente, ba chiar aproape obsesive, pe care însă numai actul traducerii mi-a revelat-o ca atare. De fapt, nu avem de a face nici măcar cu o „idee", ci cu un simplu cuvânt presărat din loc in loc, şi anume, în chiar punctele-cheie: cuvântul *philanthropia*. După ce îngerul îi anunţă moartea, Maria face apel la *philanthropia* Domnului Isus (capitolul IV), pentru a evita cumplita întâlnire cu Vrăjmaşul pe lumea cealaltă; apoi îşi adună prietenii şi rubedeniile cerându-le tuturor acelaşi lucru: să-i dea un strop de „filantropie" şi să rămână în preajma ei două zile şi două nopţi, priveghind laolaltă (capitolul V). în sfârşit, acest sentiment va fi întors îmbelşugat de către Maica Domnului celor ce se vor ruga ei şi-i vor sărbători praznicul în fiecare an. *Philanthropia* este un termen frecvent şi în filosofia păgână. îl găsim, de pildă, în textele stoicilor, dar nu mai puţin în mărturiile despre cinici. *Philanthropia* creştină, deşi esenţialmente eristică (la nivel teologic), nu se deosebeşte radical de cea filosofică (la nivel practic, omenesc pur şi simplu). Ea presupune un anumit tip de convieţuire, al cărei precept fundamental rămâne „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi!". Dar miza unei asemenea convieţuiri adânci şi esenţiale nu se epuizează în lumea aceasta şi în decursul vieţii acesteia. Nu, ea le depăşeşte pe amândouă şi aici se află, cred, cheia apocrifei de faţă: *philanthropia* se opune morţii înseşi, ea alină spaima sufletului aflat pe pragul dintre două spaţii sau dintre două dimensiuni radical diferite ale timpului. Dar mai ales ea infringe solitudinea

orgolioasă a sufletelor pornite pe drumul fără întoarcere. O moarte fărăphilanthropia este la fel de goală şi înspăimântătoare ca o viaţă fără *philanthropia* – magmă autodistructivă, cenuşă împrăştiată aiurea, în vânt.

*

Traducerea s-a făcut după textul grec stabilit de Jugie în 1926 şi reprodus in culegerea Iui Santos Otero (1991).

Adormirea stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu şi-n veci fecioară Maria, scrisă de loan, arhiepiscop al Thesalonicului i

Minunatei, preacinstitei şi cu adevărat marii stăpâne a întregii lumi, în veci fecioarei Maici a Mântuitorului nostru şi Dumnezeului Isus Cristos, cu adevărat Născătoarei de Dumnezeu i se cuvin cântare neasemuită, cinstire şi slavă necontenită din partea tuturor făpturilor de sub cer, datorită binefacerilor cu care ea a miluit întreaga făptură în iconomia Venirii întrupate a Unului născut Fiu şi Cuvânt al lui Dumnezeu şi al Tatălui.

Aceasta – după ce Cuvântul cu adevărat dumnezeiesc s-a întrupat din ea pentru [mântuirea] noastră, făcându-se om, şi după ce a pătimit de bună voie, după ce a înviat şi s-a urcat la cer – a rămas împreună cu apostolii, trăind încă nu puţină vreme prin ţinutul Iudeii, în preajma Ierusalimului, şi anume – cum mărturiseşte dumnezeiasca scriptură –, în casa apostolului neîntinat1 şi preaiubit de Domnul2.

Pe când apostolii, îmboldiţi de Duhul Sfânt, predicau vestea cea bună pe întreg pământul, preasfânta Născătoare de Dumnezeu şi Fecioară a părăsit lumea, ajungând la firescul sfârşit. Unii au transmis prin scris minunile săvârşite atunci şi aproape toate făpturile de sub cer prăznuiesc an de an amintirea adormirii sale. Doar puţine obşti, între care şi aceasta, păzită de Dumnezeu, din jurul mitropoliei Thesalonicului [nu ţin sărbătoarea]. De ce?

Să osândim nepăsarea şi indiferenţa strămoşilor? Aşa ceva nu vom spune şi nici măcar nu vom îndrăzni să

gândim, de vreme ce numai ei, dintre toţi, au înlăturat prin lege, din ţinutul lor, acest lucru extraordinar, adică prăznuirea amintirii nu doar a sfinţilor locului, ci a tuturor sfinţilor de pe pământ, care au luptat pentru Cristos (apropiindu-ne de Dumnezeu duhovniceşte, prin slujbe şi rugăciuni)3.

Nu, [strămoşii noştri] nu au fost nici indiferenţi, nici nepăsători. Dar, deşi cei care s-au aflat de faţă [la Ierusalim] (se spune!) au transmis adevărul despre sfârşitul [Maicii Domnului], mai târziu au apărut nişte eretici făcători de rele, care au vârât zâzanie şi au răstălmăcit totul. Din această pricină părinţii noştri s-au îndepărtat de ei, socotindu-i în dezacord cu Biserica universală. Aşa praznicul însuşi a căzut în uitare.

Nu vă miraţi auzind că ereticii au stricat Scripturile! S-a descoperit că au făcut la fel în mai multe rânduri, chiar şi cu epistolele Apostolului teofor4 sau cu sfintele evanghelii. Să nu scuipăm însă pe adevărul Scripturii, din pricina minciunii acelora, hulită de Dumnezeu, ci, îndepărtând sămânţă rea, să primim cele întâmplate cu adevărat sfinţilor întru slava lui Dumnezeu şi să le prăznuim cu folos sufletesc şi în chip plăcut Celui de Sus.

Aşa am descoperit că au făcut atât strămoşii noştri apropiaţi, cât şi cei sfinţi de dinaintea lor, cei dintâi cu privire Ia aşa-zisele călătorii5 ale sfinţilor apostoli Petru, Pavel, Andrei şi loan; ceilalţi, cu privire la majoritatea scrierilor despre martirii cristofori. într-adevăr, se cuvine „să înlăturăm pietrele din drum”, cum grăieşte Scriptura6, ca să nu se împiedice turma aleasă de Dumnezeu.

II

Aşadar noi, spre folosul acestei mitropolii iubitoare de Cristos (pentru ca nimic din ce-i bine să nu rămână pe lângă dânsa), trebuie să o slăvim în chipul cel mai pur7 pe binefăcătoarea şi stăpâna lumii, pe Născătoarea de Dumnezeu şi-n veci Fecioară Maria. Prăznuind noi cu bucurie duhovnicească odihna ei cerească, ne-am dat, nu puţin, silinţa (întru deşteptarea şi zidirea sufletelor!) să încredinţăm, urechilor voastre iubitoare de Dumnezeu, nu

tot ce-am găsit în diferite cărţi despre subiect (cărţi scrise în cele mai diferite chipuri), ci numai lucrurile care s-au întâmplat cu adevărat, care au fost amintite şi mărturisite ca atare în locurile acelea până azi8. Noi am ales [povestea autentică], cu frică de Dumnezeu şi iubire de adevăr, nevenind cu nicio baznă9, precum, din rea voinţă, au strecurat falsificatorii [eretici].

Auzind cu străpungere10 folositoare pentru suflet minunile înfricoşătoare, mari şi întru totul vrednice de Maica Iui Dumnezeu, petrecute la odihnirea ei cea dumnezeiască, vom aduce Măriei, neîntinată stăpână şi Născătoare de Dumnezeu, mulţumire şi slavă folositoare îndată după Dumnezeu11 şi ne vom arăta vrednici de darurile ei prin faptele noastre bune. Iar voi, primind din gura noastră acest strop de iubire, precum şi îndemnul, reieşit din scrierea ce urmează, de a înainta fără zăbavă spre mai bine, răsplătiţi-ne cu dragoste de fraţi şi copii întru Domnul, cerând prin rugăciune neîntreruptă ajutor de la Dumnezeu pentru mine. Căci a Lui este slava şi cinstirea şi puterea în vecii vecilor. Amin12.

IU

Când sfânta Născătoare de Dumnezeu, Maria, urma să-şi părăsească trupul, a venit la dânsa marele înger şi i-a zis: „Ridică-te, Maria, primeşte această ramură de palmier13, pe care mi-a încredinţat-o Cel care a răsădit raiul, şi dă-o apostolilor, pentru ca aceştia s-o poarte înaintea ta cântând imnuri de slavă. Căci peste trei zile te vei slobozi din trup. Şi-i voi trimite pe toţi apostolii lângă tine, iar ei se vor îngriji de [slujba îngropării], vor vedea slava ta şi te vor purta la locul hărăzit ţie”. Maria a răspuns îngerului zicând: „Dar de ce ai adus numai o ramură de palmier şi nu mai multe, pentru fiecare apostol în parte!? Dacă o vei da unuia singur ceilalţi vor începe să crâcnească. Ce-mi porunceşti să fac? Dar mai întâi, care-ţi este numele, ca să ştiu ce să le spun celor ce m-or întrebai?”. îngerul i-a răspuns: „Vrei să-mi ştii numele? E teribil de ascultat. Cât despre ramura de palmier, nu te frământa: prin ea mulţi se vor vindeca şi va fi mărturie

înaintea locuitorilor Ierusalimului. Credinciosului i se va arăta, necredinciosului i se va ascunde. Acum porneşte către munte”14.

Maria a plecat şi a ajuns la Muntele Măslinilor, iar lumina îngerului strălucea înaintea ei. în mâini ţinea ramura de palmier. Când a ajuns tot muntele s-a bucurat, cu toate plantele ce creşteau pe el, încât acestea începură să se plece şi să i se închine15. Văzând aşa ceva Maria s-a cutremurat, socotind că îngerul este însuşi Isus. Şi zise: „Oare nu eşti tu Domnul, fiindcă ai o asemenea putere grozavă şi fiindcă atâţia copaci ţi s-au închinat? Nimeni altul nu poate înfăptui o asemenea grozăvie decât Domnul slavei, care s-a încredinţat pântecelui meu”.

Atunci îngerul îi răspunse: „Nimeni nu poate să facă minuni dacă nu e zămislit de mâinile sale16. Căci El dă putere tuturor fiinţelor lumii. Eu sunt cel care însoţeşte sufletele smeriţilor înaintea lui Dumnezeu şi le duce în sălaşul celor drepţi în ziua părăsirii trupurilor. Atunci când şi tu va să-ţi lepezi trupul, eu însumi voi veni la tine”.

Atunci Maria îi zice: „Domnul meu, în ce fel vii la oamenii aleşi? Spune-mi cum va fi, spune-mi, ca să ştiu ce să fac atunci când vei veni să mă iei!?”. îngerul îi răspunde: „Fii pe pace, Stăpână! Atunci când mă va trimite Dumnezeu nu voi veni de unul singur, ci toate oştirile îngereşti vor veni şi vor cânta imnuri înaintea ta. Ţine aşadar această ramură de palmier!”. Şi spunându-i acestea, îngerul se făcu precum para de foc şi se înălţă la cer.

IV

Iar Maria s-a întors la casa ei. Şi îndată încăperile s-au zguduit din temelii de slava ramurii pe care o ţinea în mâini. După ce cutremurul a încetat, a intrat în odăiţa ei tainică şi a pus ramura de palmier într-un ştergar de in. Apoi a prins să se roage către Domnul zicând: „Ascultă, Doamne, rugăciunea Maicii Tale Maria, care strigă la Tine după ajutor şi trimite facerea ta de bine asupra mea! Pentru ca nicio putere vrăjmaşă să nu mă întâmpine în ceasul acela [cumplit] al ieşirii din trup! Ci să se

împlinească vorbele pe care mi le-ai spus atunci când eu plângeam întrebându-Te: «Cum să mă feresc de puterile vrăjmaşe ce se vor năpusti asupra sufletului meu?». Iar Tu mi-ai făgăduit aşa: «Nu mai plânge, Maică! Fiindcă [în ceasul din urmă] nu vor veni la tine nici îngeri, nici arhangheli, nici heruvimi, nici serafimi, şi nici vreo altă putere, ci eu însumi voi veni şi voi sta lângă sufletul tău!». Iată, acum se apropie chinurile naşterii!”. Şi Maria a prins să se roage: „Binecuvântez lumina cea veşnică în care sălăşluieşti! Binecuvântez răsadurile mâinilor Tale, ce vor rămâne în veci. Sfinte care locuieşti printre sfinţi, ascultă glasul chemării mele!”.

V

După ce a zis acestea a ieşit din odaie şi a poruncit slujnicei din casă: „Ascultă, mergi la toate rubedeniile şi la toţi cunoscuţii mei şi spune-le că Maria îi cheamă la dânsa!”. Slujnica s-a dus şi i-a chemat pe toţi, precum i se poruncise. Şi după ce aceştia intrară în casă, Maria începu să le grăiască: „Părinţi şi fraţi, ajutaţi-mă, căci mi se apropie ceasul când va să ies din trup şi să adorm pe veci. Ridicaţi-vă aşadar şi faceţi-mi un mare hatâr17! Nu vă cer aur, nici argint, fiindcă şi aurul şi argintul sunt lucruri deşarte şi trecătoare. Vă cer numai un strop iubire frăţească, adică să rămâneţi alături de mine două nopţi, fiecare cu câte o luminare în mână. Şi să privegheaţi cu grijă să nu se stingă vreme de trei zile; iar eu am să vă dau binecuvântarea mea înainte de a mă dezlega de lumea aceasta”.

Şi au făcut precum li s-a spus. Vestea s-a împrăştiat pe la cunoscuţii şi rubedeniile Măriei şi toţi laolaltă s-au adunat în jurul ei. Atunci Maria, întorcându-se şi văzându-i stând roată-mprejur, a ridicat glasul şi a zis: „Părinţi şi fraţi, să ne ajutăm unii pe alţii şi să rămânem treji cu luminările aprinse, fiindcă nu ştim ceasul când va veni hoţul (*Matei* 24, 43). Mie mi s-a vestit, fraţilor, când voi pleca [din această lume]. Şi cu toate că am aflat şi cunosc când anume voi pleca, n-am nicio teamă, căci e un lucru obştesc. Numai de Vrăjmaş mi-e o teamă cumplită, de cel

care stă împotriva tuturora. Vrăjmaşul nu are nicio putere asupra drepţilor şi credincioşilor. Dar îi biruie cu uşurinţă pe necredincioşi, pe păcătoşi, precum şi pe cei care-i împlinesc voile mârşave. Pe aceştia îi are la degetul cel mic. Drepţilor însă n-are ce să le facă, fiindcă îngerul răutăţii nu are nicio urmă într-înşii, ci, umplut de ruşine, s-a tras deoparte.

Doi îngeri vin asupra omului [în ceasul de pe urmă]: unul, al dreptăţii şi altul, al răutăţii. Ei vin împreună cu moartea. Moartea tulbură sufletul, iar cei doi îngeri se apucă şi cântăresc trupul18. Şi dacă acesta va fi făcut lucruri drepte, atunci îngerul dreptăţii se bucură nespus, căci nu se va fi găsit niciun grăunte de răutate în acela. Şi o mulţime de îngeri se apropie de suflet şi-l călăuzeşte cu cântări până la locul tuturor drepţilor. Iar îngerul răutăţii tare se mai jeluieşte, fiindcă nicio părticică dintr-însul nu s-a găsit în omul acela. Dacă se descoperă însă că unul a făptuit lucruri mârşave, atunci se bucură [îngerul răutăţii]

şi, luând cu sine alte duhuri rele, înhaţă sufletul şi începe să-l jupoaie. Iar îngerul dreptăţii e întristat peste poate. Aşadar, părinţi şi fraţi, să ne ajutăm unii pe alţii, ca să nu se găsească nicio răutate în noi.

După ce Maria a grăit aşa femeile din preajma ei au răspuns: „Soră dragă, tu, Maica lui Dumnezeu şi stăpâna întregii lumi, înţelegem ca nouă să ne fie teamă, dar nu ţie! Pentru ce ţi-e teamă, doar eşti Maica Domnului!? Vai de noi, căci cum vom putea scăpa [de Vrăjmaşi dacă tu însăţi vorbeşti aşa!? Numai tu ai rămas nădejdea noastră! Noi suntem netrebnice, cum să facem şi cum să scăpăm? Dacă păstorul se teme de lup, atunci cum o să scape turma?”.

Şi toate câte se aflau acolo s-au pus pe plâns. Maria însă le-a zis: „Liniştiţi-vă, fraţii mei19, şi nu mai plângeţi! Ci slăviţi-o pe cea care se află acum în mijlocul vostru. Rogu-vă, n-o mai jeluiţi în locul acesta [sfânt] pe Fecioara lui Dumnezeu, ci ridicaţi cântări în loc de plânsete, ca să răzbată la toate neamurile de pe pământ şi la toţi oamenii lui Dumnezeu. Aşadar cântaţi în Ioc să plângeţi, pentru ca astfel să fiţi binecuvântaţi”.

VI

Apoi Maria i-a chemat pe toţi cei care se aflau în preajmă şi le-a zis: „Ridicaţi-vă şi rugaţi-vă!”. Iar după ce s-au rugat s-au aşezat şi au început să-şi povestească unii altora minunile lui Dumnezeu şi semnele pe care El le făcuse. Şi cum vorbeau ei aşa, iată, apare Ioan, apostolul, şi bate la uşa Mariei. I s-a deschis şi a intrat. Văzându-l Maria s-a tulburat în duhul ei şi [nemaiputându-se stăpâni] izbucni în lacrimi. Şi striga cu glas mare aşa: „Copile loan, n-ai uitat cuvântul pe care ţi l-a spus învăţătorul tău despre mine atunci când îl plângeam răstignit şi ziceam: «Tu te duci, Fiule, şi pe mine cui mă laşi? La cine mă voi adăposti?». Iar El mi-a răspuns (tu fiind de faţă şi auzind totul): «loan va avea grijă de tine!” (*loan* 19, 26). Aşadar, copile, nu uita poruncile privitoare la mine şi aminteşte-ţi că pe tine [Domnul] te-a iubit mai mult decât pe toţi ceilalţi apostoli. Aminteşte-ţi că ai fost singurul care ţi-ai aşezat capul pe pieptul Lui! Şi mai ales aminteşte-ţi că numai ţie ţi-a împărtăşit taina atunci când stăteai la pieptul Lui, taina pe care n-am cunoscut-o decât eu şi tu, fiindcă tu ţi-ai păstrat fecioria şi eşti ales. Cât despre mine, [Domnul] n-a vrut sâ mă supere, căci pântecele meu i-a devenit sălaş. Când eu i-am zis: «Spune-mi şi mie ce i-ai şoptit lui loan», El ţi-a poruncit să-mi împărtăşeşti taina. Iar tu ai facut-o. Acum, copile, nu mă părăsi!”.

Zicând acestea Maria plângea molcom. loan nu s-a mai stăpânit şi duhul i s-a tulburat. Dar nu ştia despre ce-i vorbeşte Maria. Atunci i-a grăit: „Maria, Maică a Domnului, ce vrei să fac pentru tine? Doar ţi l-am lăsat pe diaconul meu, ca să-ţi aducă de mâncare. Vrei să încalc porunca Domnului meu, care spune: «Mergeţi în toată lumea până când păcatul va fi smuls din rădăcină»!? Spune-mi, ce durere ai pe suflet? îţi lipseşte ceva?”. Dar Maria îi răspunde: „Copile loan, nu-mi trebuie nimic de pe lumea aceasta, dar pentru că poimâine ies din trup, am nevoie de tine! Miluieşte-te de mine20 şi pune-mi trupul la loc sigur, într-un mormânt aparte. Şi păzeşte-l cu fraţii tăi, apostolii, de arhierei, căci i-am auzit cu urechile mele

spunând: «Dacă-i vom găsi trupul îl vom arde, fiindcă din aceasta s-a născut înşelătorul [Isus]»„.

Când Ioan a auzit vorbele Măriei (anume că va ieşi din trup) a căzut în genunchi şi a izbucnit în hohote de plâns zicând^ „O, Doamne, cine suntem noi, de ne-ai arătat atâtea chinuri cumplite? încă nu le-am uitat pe primele21 şi, iată, alte chinuri trebuie să îndurăm! Pentru ce nu plec eu din trup ca să ai tu grijă de mine, o, Maria!?”.

Auzind cuvintele lui loan şi văzându-l cum varsă şuvoaie de lacrimi, Maria a cerut celor ce se aflau în încăpere să tacă (căci şi aceia plângeau) şi l-a potolit pe apostol zicându-i: „Copile, cruţă-mă un pic şi curmă-ţi plânsul!”. Atunci loan se ridică de la pământ şi-şi înfrână lacrimile. Maria îi zice: „Tu vino cu mine, iar toţi ceilalţi să cânte psalmi cât îţi voi spune ţie ce am de spus!”. Şi în vreme ce toţi ceilalţi cântau psalmi, Maria l-a dus pe loan în odaia sa tăinuită şi i-a arătat cele trebuincioase îngropării, precum şi cele necesare pentru îngrijirea trupului ei neînsufleţit. Apoi i-a zis: „loan, copile, să ştii că nu am nimic pe pământ afară de cele trebuincioase îngropării mele şi de două tunici. Trăiesc aici două văduve. După ce nu voi mai fi în trup să le dai lor tunicile mele”. Pe urmă l-a dus în locul unde se afla ramura de palmier dăruită ei de către înger şi-i zise: „loan, copile, ia această ramură de palmier şi să mergi cu ea înaintea meal Aşa mi s-a poruncit!”. Dar loan i-a răspuns: „Nu pot s-o iau singur, atâta vreme cât ceilalţi apostoli nu sunt aici, ca nu cumva, venind ei, să se işte vorbe şi supărări. Căci este unul mai mare decât mine şi pus deasupra tuturora22. Când ne vom întruni vom pica la o bună înţelegere”.

VII

Tocmai când ieşeau din odaia cea tainică se auzi un asemenea bubuit de tunet, încât toţi cei aflaţi acolo se cutremurară. Şi după ce glasul tunetului se stinse, apostolii poposiră, aduşi pe nori, la uşa Măriei. Erau unsprezece, fiecare stând pe câte un nor – primul fiind Petru, al doilea, Pavel (suit şi el pe un nor) şi numărându-

se acum printre apostoli23. Acesta era la începutul credinţei în Cristos. După cei doi se adunară încetul cu încetul şi restul apostolilor Ia uşa Măriei. Se îmbrăţişară uitându-se cu uimire unii la alţii şi nevenindu-le să creadă cum au ajuns laolaltă în acelaşi Ioc. Petru a zis: „Fraţilor, să ne rugăm lui Dumnezeu, Cel care ne-a adunat aici, şi mai ales pentru [bucuria] de a-I avea pe Pavel cu noi”. Cum a spus Petru acest cuvânt, s-au aşezat în rugăciune şi au rostit într-un singur glas: „Rugămu-ne, ca să ni se arate pentru ce ne-a adunat Dumnezeu!”.

Iar Petru îi zice lui Pavel: „Pavel, fratele meu, ridică-te şi roagă-te pentru mine! Tare m-am bucurat aflând că ai intrat în credinţa lui Cristos”. Pavel i-a răspuns: „Credemă, tată Petru, un începător24 ca mine nu e vrednic nici măcar să păşească pe urmele voastre. Cum dar să mă rog pentru tine? Tu eşti stâlpul de lumină, iar fraţii aici de faţă sunt cu mult deasupra mea. Aşadar tu, tată, se cuvine să te rogi pentru mine şi pentru noi toţi, ca harul Domnului sâ rămână cu noi”.

S-au bucurat apostolii de smerenia lui Pavel şi au zis: „Tată Petru, tu ai fost rânduit peste noi, tu roagă-te pentru noi!”. Atunci Petru s-a rugat zicând: „Dumnezeul şi Tatăl nostru şi Domnul Isus Cristos vă va slăvi precum e slăvită slujirea mea. Căci eu sunt un rob şi un frate neînsemnat. Am fost ales ca şi voi toţi, căci una singură este chemarea ce ni s-a făcut. Aşadar cel care-l slăveşte pe aproapele îl slăveşte pe Isus, iar nu pe un [simplu] om. Aceasta este voia învăţătorului – să ne iubim unii pe alţii!”.

Atunci Petru şi-a întins mâinile şi a mulţumit zicând: „Stăpâne preaputernic, care eşti deasupra heruvimilor în cele de sus şi care priveşti asupra celor neînsemnate, care sălăşluieşti într-o lumină de neatins, tu dezlegi lucrurile încilcite25. Tu descoperi comorile ascunse. Tu ai răsădit în noi bunătatea Ta. Cine-i atât de milostiv printre zei, precum eşti Tu!? Nu-ţi lua mărinimia de la noi, ci vindecă-i de rele pe toţi cei care nădăjduiesc în Tine, Tu, Cel viu, care ai biruit moartea, de acum şi în vecii vecilor. Amin”. Şi-i sărută iarăşi pe ceilalţi fraţi.

VIII

Atunci apăru în mijlocul lor şi Ioan zicând: „Binecuvântaţi-mă şi pe mine cu toţii!”. Şi l-au sărutat fiecare după rangul său26. Iar după salut Petru i-a zis: „Ioane, tu, cel mai iubit de Domnul, cum ai ajuns aici şi de câte zile?”, loan a răspuns: „Pe când mă aflam în cetatea Sardesului şi învăţam până la ceasul al nouălea, a coborât un nor chiar pe locul unde se strânsese adunarea. Şi m-a răpit sub ochii tuturora adueându-mă iute până aici. Am bătut la uşă, mi s-a deschis şi am găsit o mulţime întreagă împrejurul Maicii noastre Maria, iar ea mi-a spus: «Curând voi ieşi din trup!». Eu nu mi-am ţinut firea şi acolo, în mijlocul celor de faţă, m-a năpădit un plâns amarnic. Acum, fraţilor, dacă mâine în zori intraţi la dânsa, nu plângeţi şi nu fiţi morocănoşi, pentru ca nu cumva (Doamne fereşte!), vâzându-vă cei din preajma ei plângând, să înceapă să se îndoiască de înviere şi să zică: «Iată, şi aceştia se tem de moarte!». Ci să ne întărim pe noi înşine prin cuvintele bunului nostru învăţător!”.

Apostolii au intrat dis-de-dimineaţă în casa Măriei şi i-au zis într-un singur glas: „Fericită Maria, Maica tuturor celor ce se mântuie, harul [Domnului] să fie cu tine!”. Iar Maria le-a răspuns: „Cum aţi intrat aici şi cine v-a vestit că am să ies din trup? Şi cum v-aţi adunat cu toţii laolaltă? Căci tare mă bucur văzându-vă, aşa, strânşi [în jurul meu]”. Atunci fiecare i-a spus ţinutul de unde a venit şi cum s-au întâlnit acolo fiind răpiţi şi aduşi de nori. Şi au slăvit-o cu toţii zicând: „Fii binecuvântat, Doamne, Mântuitorul întregii lumi!”. S-a bucurat Maria în duh şi a grăit: „Te binecuvântez pe Tine, care împărţi tuturora binecuvântări! Binecuvântez sălaşul slavei Tale! Te binecuvântez pe Tine, dătătorule de lumină, care te-ai adăpostit în pântecele meu! Binecuvântez toate lucrările mâinilor Tale, precum şi toate cele ce ţi se supun cu mare smerenie! Te binecuvântez pe Tine, Cel care ne-ai binecuvântat pe noi! Binecuvântez cuvintele vieţii, care au ieşit din gura Ta şi pe care ni le-ai dăruit în adevăr! Cred că tot ce mi-ai făgăduit se împlineşte în mine. Căci mi-ai

spus aşa: «îi voi trimite pe apostolii Mei la tine atunci când va fi să ieşi din trup» şi, iată, cu toţii s-au adunat aici şi eu stau în mijlocul lor precum o viţă de vie încărcată de ciorchini, aşa cum eram împreună cu Tine. Te binecuvântez cu toate binecuvântările. împlinească-se şi restul făgăduinţei Tale! Căci mi-ai zis: «Când vei ieşi din trup o să mă vezi!»„.

După ce a grăit acestea i-a chemat pe Petru şi pe toţi ceilalţi apostoli şi i-a dus în odaia ei, unde le-a arătat cele trebuincioase îngropării. Apoi, ieşind, s-a aşezat în mijlocul lor. Şi toţi aveau în mâini luminări aprinse, pe care le păzeau să nu se stingă, după cum le poruncise Maria.

IX

A doua zi, la apusul soarelui, când Maria se pregătea să iasă din trup, Petru a grăit către toţi ceilalţi apostoli: „Fraţilor, cine are un cuvânt de bună învăţătură să-l rostească aici şi să îndemne poporul toată noaptea?”27. Dar apostolii i-au răspuns: „Cine-i mai presus decât tine? De aceea tare ne-am bucura să-ţi ascultăm cuvintele de învăţătură”.

Atunci Petru a prins a grăi: „Fraţilor şi câţi vă aflaţi aici în ceasul trecerii [la cele veşnice] a Maicii noastre, Maria, – aţi aprins lumânări strălucind de foc pământesc, care se vede, şi bine aţi făcut; dar eu vreau ca fiecare dintre voi să aibă o candelă în veacul cel fără de sfârşit, o candelă [arzând] cu văpaie imaterială. Aceasta e candela omului lăuntric, alcătuit din trei părţi, şi anume, din trup, suflet şi duh. Dacă acestea trei vor arde cu focul adevărat (pentru care trebuie să luptaţi) nu vă veţi ruşina atunci când veţi merge să vă odihniţi la nunta cu Mirele. Aşa i se întâmplă acum Măriei. Căci lumina candelei sale a umplut întreg pământul şi nu se va stinge până la sfârşitul veacului, pentru ca toţi oamenii care vor să se mântuiască să primească tărie de la dânsa. Nu credeţi aşadar că moarte este moartea Măriei. Căci nu este moarte, ci viaţă veşnică – moartea dreptţilor fiind slăvită de către Dumnezeu. Ea este pur şi simplu slavă, iar a doua moarte nu-i poate chinui în niciun fel”28.

Petru încă mai vorbea când o lumină puternică străluci în încăpere, în mijlocul tuturora, acoperind lumina candelelor. Şi o voce se auzi spunând: „Petru, vorbeşte-le cu înţelepciune despre lucrurile care se pot asculta29. Căci medicul bun dă leacuri după boala suferindului, iar mâncarea se găteşte după vârsta copilului”. Atunci Petru a ridicat glasul şi a zis: „Te binecuvântăm pe Tine, Cristoase, cârma sufletelor noastre!”.

X

Atunci Petru a zis către fecioarele de acolo: „Ascultaţi harul, slava şi cinstirea de care vă bucuraţi! Căci fericiţi sunt toţi cei ce-şi păstrează veşmântul curăţiei. Ascultaţi şi aflaţi ce-a spus învăţătorul nostru! «împărăţia cerurilor, a spus, este asemenea unor fecioare»30. N-a spus «este asemenea unui timp îndelungat», căci timpul trece, în vreme ce numele fecioriei nu va trece. N-a asemuit-o cu o bogăţie, căci averile se împuţinează, în vreme ce numele fecioriei dăinuie. De aceea cred că vă veţi bucura de slavă. Iată pentru ce a asemuit El împărăţia cerurilor cu voi – pentru că sunteţi fără griji [pământeşti]. Iar când va trimite moartea asupra voastră voi nu veţi spune: «Vai de noi, unde ne ducem şi ne lăsăm bieţii copiii» sau «multa agoniseală» sau «ogoarele semănate» sau «toată chiverniseala». Nu, în privinţa acestor lucruri voi nu vă faceţi nicio grijă. N-aveţi decât grija fecioriei voastre. Şi când vă va trimite moartea, aceasta vă va găsi pregătite şi neducând lipsă de nimic. Ca să pricepeţi că nu există ceva mai presus de virtute şi ceva mai apăsător decât grijile lumeşti, ascultaţi [următoarea pildă]!

Trăia odată, într-o cetate, un om din cale-afară de bogat. Nu-i lipsea de nici unele. Acest om avea şi multe slugi. Două dintre ele însă au greşit înaintea lui, căci nu i-au ascultat poruncile cum se cuvine. Atunci, mâniat, stăpânul le-a surghiunit într-un ţinut îndepărtat, pentru o vreme, dar cu gând să le cheme înapoi. Una dintre slugile surghiunite s-a apucat şi şi-a ridicat o gospodărie pe cinste, şi-a răsădit vie, şi-a zidit un cuptor pentru copt pâine şi multe, multe alte acareturi. Cealaltă slugă

schimba agoniseala de pe munca lui în aur. Apoi a chemat un aurar şi a cerut să i se facă o coroană spunând meşterului: «Eu sunt rob şi am un stăpân şi pe fiul său. Să le întipăreşti chipurile pe marginea coroanei». Aurarul făcu întocmai, apoi zise slugii: «Ridică-te şi pune-ţi coroana pe cap!». Dar sluga răspunse: «Primeşte-ţi plata! Căci eu aştept momentul potrivit ca să port coroana». Aurarul pricepu tâlcul vorbelor slugii şi se întoarse la casa lui.

îndată după aceea se apropie sfârşitul surghiunului. Stăpânul trimise pe un [slujitor] aspru Ia ei, zicându-i: «Dacă în şapte zile nu eşti cu cei doi în faţa mea o păţeşti!». Auzind acestea trimisul plecă val-vârtej. Şi ajungând în ţinutul acela i-a găsit pe surghiuniţi (nemişcaţi de acolo zi şi noapte). A dat mai întâi peste cel care-şi construise casă, îşi răsădise vie şi-şi făcuse tot soiul de alte acareturi şi i-a zis: «Să mergem, căci stăpânul m-a trimis după tine!». într-o doară acela i-a răspuns: «Să mergem!», dar apoi a întors-o: «îngăduie-mi numai să vând tot ce-am agonisit aici». Slujitorul însă i-a spus cu glas răspicat: «Nu pot să-ţi îngădui aceasta, căci n-am decât un răgaz de şapte zile [ca să vă aduc înapoi] şi tare mă tem de ameninţările stăpânului. Nu rămân nicio minută în plus». Atunci sluga începu să plângă şi să se jeluiască: «Vai de mine, cum m-ai găsit nepregătit!». Dar slujitorul i-a zis: «Slugă netrebnică, oare ai uitat de robia ta!? Oare ai uitat că ai fost surghiunit şi că stăpânul putea trimite după tine oricând va fi poftit!? Pentru ce te-ai apucat să răsădeşti o vie din care nu poţi lua nimic cu tine şi-ai fost găsit cu totul nepregătit!? Ar fi trebuit să te pregăteşti înainte de a veni eu să te caut». Atunci sluga a îngânat printre sughiţuri: «Vai de mine! Eu socoteam c-o să rămân surghiunit toată viaţa şi nu credeam că stăpânul va trimite să mă caute. De aceea am adunat atâta avere în ţinutul acesta». Dar slujitorul l-a luat cu de-a sila, neîngăduindu-i să ia ceva cu dânsul.

Cealaltă slugă, prinzând de veste că [stăpânul] a trimis după ei, s-a sculat, a luat coroana şi a luat-o cătinel

spre drumul pe care urma să treacă slujitorul. Aici se opri şi începu să aştepte. Şi cum veni acela, îi zise: «Stăpânul meu te-a trimis după mine! Să mergem degrabă cu bucurie, căci nimic nu mă ţine pe Ioc – avutul mi-e foarte uşor! Căci n-am decât coroana aceasta de aur, pe care am pregătit-o nădăjduind în fiecare zi şi rugându-mă ca stăpânul să se milostivească de mine, să trimită un slujitor şi să mă scape de surghiun, ca nu cumva unii pizmaşi să-mi fure coroana. Acum văd că mi s-a împlinit rugăciunea. Să ne ridicăm şi să pornim la drum!».

Şi aşa cele două slugi au plecat împreună cu slujitorul. De cum i-a văzut, stăpânul l-a întrebat pe cel care nu avea nimic: «Unde ţi-e rodul unui surghiun atât de lung!?». Sluga a răspuns: «Stăpâne, ai trimis după mine un soldat tare aspru. L-am rugat să-mi îngăduie să vând agoniseala şi să aduc banii cu mâinile mele. Dar el nu mi-a dat voie!». Atunci stăpânul îi zice: «O, slugă netrebnică, acum ţi-ai amintit să vinzi, când am trimis după tine!? Cum, nu ţi-ai dat seama că te afli în surghiun şi că averea aceea nu-ţi folosea la nimic!?». Şi plin de mânie porunci să fie legat de mâini, de picioare şi să fie trimis într-un ţinut şi mai vitregit. Apoi îl chemă pe cel care aduse coroana şi-i zise: «Aşa, slugă bună şi credincioasă! După cum o dovedeşte această coroană, îţi doreşti libertatea. Căci numai oamenii liberi poartă coroană. Totuşi n-ai cutezat s-o porţi fără învoire de la stăpânul tău. într-adevăr, un rob nu-şi dobândeşte libertatea decât de la stăpânul său. Iată aşadar – ţi-ai dorit libertatea, o ai de la mine». Astfel robul îşi dobândeşte libertatea şi e rânduit [stăpân] peste mulţi*'.

XI

După ce Petru a zis acestea fecioarelor din jurul Măriei, s-a întors către mulţime şi a grăit aşa: „Acum să ascultăm ce-o sâ ni se întâmple şi nouă, fraţilor! într-adevăr, [noi suntem] fecioarele Mirelui adevărat – Fiul lui Dumnezeu şi Tatăl întregii făpturi –, suntem neamul omenesc pe care Dumnezeu s-a mâniat dintru început, azvârlindu-l pe Adam în lume. Vieţuim aici ca în surghiun

din pricina mâniei Sale, dar nu e firesc să rămânem pe veci. Căci pentru fiecare veni-va ziua când se va strămuta acolo unde stau părinţii noştri şi Protopărinţii, precum şi Avraam, Isaac şi lacob. La sfârşitul vieţii fiecăruia asupra lui va fî trimis năpraznicul slujitor, adică moartea31. Şi când va veni asupra sufletului unui păcătos bolnav, colcăind de păcate şi nelegiuiri, acesta se va întrista şi se va ruga aşa: «îngăduie şi ai răbdare cu mine, doar o singură dată, până când îmi voi răscumpăra păcatele răsădite în trupul meu!». Dar moartea nu va îngădui. Şi cum să îngăduie, când i s-a împlinit sorocul!? Aşadar neavând nicio urmă de dreptate într-însul e dus în sălaşul chinurilor. Dacă însă cineva face lucruri drepte, atunci se bucură şi zice: «Nimic nu mă ţine în loc, fiindcă nu duc cu mine decât numele fecioriei». Acesta spune rugăciunea următoare: «Nu mă lăsa, [Doamne], pe pământ, pentru ca nu cumva pizmaşii să-mi fure numele fecioriei». Atunci sufletul va ieşi din trup şi va fi dus cu multă cântare la Mirele cel fără de moarte. Şi va fi aşezat în loc de odihnă. Aşadar, fraţilor, luptaţi-vă din răsputeri, ştiind că nu vom rămâne aici, în surghiun, pe vecie!”.

xn

Petru a continuat să vorbească aşa până în zori, întărind mulţimea. Aşa i-a prins răsăritul soarelui. Atunci Maria s-a ridicat, a ieşit afară şi înălţându-şi braţele s-a rugat către Domnul. Iar după ce s-a rugat, s-a întors în odaie şi s-a întins pe pat. Petru s-a aşezat la căpătâiul său, iar loan, la picioare. Ceilalţi apostoli stăteau roată împrejurul crivatului. Şi, pe la ceasul al treilea din zi, s-a făcut un tunet mare în cer şi s-a pogorât o mireasmă plăcută, atât de plăcută încât toţi cei din odaie au fost cuprinşi de toropeală, în afară de apostoli şi de trei fecioare. Pe aceştia Domnul i-a ţinut treji, ca să mărturisească despre îngroparea Măriei şi despre slava ei [în ceruri]. Dintr-o dată s-a arătat şi Domnul venind pe nori cu o mulţime de îngeri fără număr. Isus şi Mihail au intrat în odaia unde era Maria, iar îngerii cântând imnuri au rămas afară, de jur-împrejur. lntrând Mântuitorul i-a găsit

pe apostoli lângă sfântă Maria şi i-a sărutat pe toţi. După aceea a sărutat-o şi pe Maica Lui. Iar Maria a deschis gura şi a binecuvântat zicând: „Te binecuvântez, căci nu m-ai întristat neţinându-ţi făgăduinţa. Cu adevărat, mi-ai făgăduit cândva că nu vor veni îngerii peste sufletul meu, ci Tu însuţi, Doamne! Şi s-a făcut întocmai după cuvântul Tău î Cine sunt eu, neînsemnata, ca să mă învrednicesc de o asemenea slavă!?”. Şi spunând acestea i s-a împlinit rostul vieţii, iar faţa surâdea către Domnul. Domnul i-a luat sufletul şi l-a pus în mâinile lui Mihail, înfaşurându-l mai întâi în scutece32 a căror strălucire nu se poate spune în cuvinte.

Noi, apostolii, am văzut că sufletul Măriei, pus în mâinile lui Mihail, avea toate părţile omeneşti, dar fără formă anume de bărbat sau femeie. Era asemenea oricărui trup, dar mai alb de şapte ori decât soarele. Plin de bucurie Petru I-a întrebat pe Domnul zicând: „Cine dintre noi mai are un suflet atât de alb ca al Măriei?”. Domnul i-a zis: „O, Petru, sufletele tuturor celor ce se nasc pe lumea aceasta sunt aidoma. Dar când ies din trup nu sunt găsite tot aşa de albe. într-un fel au fost trimise [în trup] şi într-altul sunt găsite la ieşirea [din trup], căci iubesc întunericul păcatelor celor multe. Celui care se păzeşte de întunericul nelegiuirilor lumeşti, aceluia, când va ieşi din trup i se va găsi sufletul la fel de alb [ca la naştere]”. Şi iarăşi a zis Mântuitorul lui Petru: „îngrijeşte-te de trupul Măriei, sălaşul meu! Scoate-l afară din cetate şi apuc-o spre dreapta! Acolo vei da peste un mormânt nou. Într-însul aşază trupul, apoi aşteptaţi alături, precum vi s-a poruncit!”.

După ce Isus a spus acestea, a strigat şi trupul sfintei Născătoare de Dumnezeu33 înaintea tuturor zicând:,Adu-ţi aminte de mine, împărate slăvit, adu-ţi aminte de mine, căci sunt făptura Ta! Adu-ţi aminte de mine, căci am păzit cu mare grijă comoara ce mi-a fost încredinţată!”. Iar Isus a grăit trupului: „N-am să te părăsesc niciodată, comoara şi mărgăritarul meu! N-am să te părăsesc, pe tine, care ai fost găsită paznic credincios al celui ce ţi-a fost

încredinţat! Cum să te părăsesc, chivot care l-ai cârmuit chiar pe Cârmuitor!? Cum să te părăsesc, comoară pecetluită până vei fi căutată!?”. Şi după ce-a rostit aceste cuvinte Mântuitorul s-a făcut nevăzut.

XIII

Petru, ceilalţi apostoli şi cele trei fecioare au îngrijit trupul Măriei, pregătindu-l pentru îngropăciune, şi l-au aşezat pe crivat. După aceea s-au deşteptat şi cei ce fuseseră toropiţi de somn. Petru a luat ramura de palmier şi i-a zis lui loan: „Tu eşti fecior, tu se cuvine să cânţi imnuri înaintea crivatului, ducând ramura aceasta!”. loan însă i-a răspuns: „Tu eşti tatăl nostru şi purtătorul nostru de grijă, aşa că tu se cuvine să fii înaintea năsăliei până când vom ajunge la locul hărăzit ei”. Atunci Petru a zis: „Ca să nu întristăm pe careva dintre noi, mai bine încingem sicriul cu ramura de palmier!”.

Apostolii s-au ridicat şi au luat sicriul Măriei. Iar Petru aşa cânta: „Ieşit-a Israel din Egipt, Aleluia!” (*Psalmul* 113, 1). Domnul şi îngerii mergeau sus, pe nori, cântând şi binecuvântând, nevăzuţi. Doar glasul îngerilor răzbătea pe pământ. Glasul întregii mulţimi s-a răspândit în tot Ierusalimul, încât arhiereii, auzind zarva şi imnurile, s-au speriat şi au început să se întrebe: „Ce-i cu larma aceasta?**. Cineva le-a spus că Maria a ieşit din trup, iar apostolii cântă imnuri împrejurul [sicriului] ei. Pe dată Satana a pătruns într-înşii umplându-i de mânie. Ziceau: „Haideţi să mergem să-i omorâm pe apostoli şi să ardem trupul care l-a purtat pe Magul acela!”34. Şi ridicându-se au ieşit cu săbii şi cu arme de apărare, ca să le ia viaţa. Pe dată însă îngerii de pe nori i-au lovit cu orbire, de se izbeau cu capetele în ziduri, căci nu mai ştiau încotro mergeau, toţi în afară de un singur arhiereu care ieşise împreună cu ceilalţi să vadă ce se întâmplă.

Acesta s-a apropiat de apostoli şi, când a zărit năsălia încinsă cu ramura de palmier iar pe apostoli cântând imnuri de slavă, a urlat plin de mânie: „Iată sălaşul Aceluia care-a despuiat neamul nostru! De ce slavă grozavă are parte!”. Şi s-a năpustit spre năsălie cu gând să o răstoarne.

A apucat de locul încins cu ramura de palmier, şi-a încleştat mâinile şi a vrut s-o prăvălească la pământ. îndată însă mâinile lui s-au lipit de năsălie şi au fost retezate mai jos de coate, spânzurând aşa de lemn.

Nenorocitul a început să bocească amarnic în faţa tuturor apostolilor rugându-i şi zicând: „Nu mă lăsaţi de izbelişte într-un necaz ca acesta!”. Petru îi zise: „Eu nu am putere să te ajut, nici eu, nici altul dintre noi. Dacă însă vei crede că Isus este Fiul Iui Dumnezeu, pe care, sculându-vă, l-aţi prins şi l-aţi omorât, atunci va înceta chinul cu care-ai fost probozit!”. Omul a zis: „Doar am ştiut foarte bine că este Fiul lui Dumnezeu. Dar ce să facem, dacă aveam ochii întunecaţi de pofta arginţilor!? Părinţii noştri, înainte de a se sfârşi, ne-au chemat şi ne-au zis: «Copii, iată, Dumnezeu v-a ales pe voi din toate triburile, ca să cârmuiţi poporul cu tărie şi să nu lucraţi pentru praful acestei lumi35. Lucrarea voastră este următoarea: să întăriţi poporul şi să luaţi de la toţi zeciuială şi primele roade, precum şi fătul ce iese primul din pântecele mamei. Numai să aveţi grijă, să nu se umple locul36 vostru peste măsură cu roade, ca să faceţi negoţ mâniindu-I pe Dumnezeu. Ci tot ce vă prisoseşte daţi nevoiaşilor, orfanilor şi femeilor văduve, şi nu lăsaţi de izbelişte un suflet chinuit!». Noi însă n-am ascultat poveţele părinţilor noştri, ci văzând că locul [Templului] se umple de roade ne-am adus primii născuţi din turmele de oi, din cirezile de vite şi din altele pe mesele negustorilor şi ale pieţarilor. Atunci a venit Fiul lui Dumnezeu şi i-a alungat pe toţi cămătarii din [Templu] zicând: «Zvârliţi acestea din [Templu] şi nu faceţi din casa Tatălui Meu o casă de negustori». Dar noi nu ne puteam lepăda uşor de obiceiurile osândite de dânsul şi am început să urzim gânduri rele. Apoi ne-am ridicat împotriva Lui şi L-am omorât, ştiind că este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Rogu-vă însă, nu vă amintiţi acum de răutăţile noastre, ci îndurați-vă de mine! Căci, iată, Dumnezeu m-a iubit, ca sâ trăiesc!”.

Atunci Petru a poruncit să se aşeze pe pământ

năsălia şi i-a grăit aşa arhiereului: „Dacă acum crezi din toată inima, du-te şi sărută trupul

Manei zicând: «Cred în tine şi în Dumnezeu, Cel născut din tine!». Atunci arhiereul a binecuvântat-o pe Maria, în ebraică, vreme de trei ceasuri şi nu îngăduia să fie atinsă, aducând tot felul de mărturii din Sfintele Scripturi ale lui Moise şi din ceilalţi profeţi. Căci acolo se scrie despre dânsa că va fi templul Dumnezeului celui slăvit. Şi toţi cei ce ascultau rămâneau uimiţi de asemenea tradiţii, despre care nu auziseră niciodată până atunci.

Petru îi zice: „Acum mergi şi lipeşte-ţi braţele de cioturile desprinse!”. Acela făcu întocmai şi zise: „în numele Domnului nostru Isus Cristos, al Fiului Măriei, Născătoarea de Dumnezeu, să se lipească braţele mele de cioturile acestea!”. Şi pe dată mâinile se făcură întregi ca la început, fără să lipsească nimic dintr-însele. Petru îi zice: „Ridică-te, ia o bucăţică din ramura de palmier şi intră în cetate! Acolo vei găsi o mulţime de orbi, care umblă să găsească drumul. Povesteşte-le ce ţi s-a întâmplat! Iar celui ce va crede aşază-i bucăţica de ramură peste ochi şi îndată va vedea”.

Arhiereul plecă, după cum îi poruncise Petru, şi găsi o mulţime de orbi (aceia pe care îngerii Domnului îi loviseră cu orbire), plângând şi zicând: „Vai de noi, ce li s-a întâmplat sodomiţilor ni se întâmplă acum şi nouă!”. (Căci mai întâi Dumnezeu i-a lovit pe aceia cu orbire, iar după aceea a aruncat foc din cer şi i-a pârjolit.) „Vai de noi! Iată, am fost schilodiţi, rămâne să mai vină focul!” Atunci omul luă bucăţica de palmier şi începu să le vorbească despre credinţă. Şi cine a crezut şi-a căpătat vederea. Iar cine n-a crezut nu şi-a recăpătat-o, ci a rămas orb.

XIV

Apostolii au ridicat iarăşi cinstitul trup al preaslăvitei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu şi-n veci fecioară Maria şi l-au pus în mormânt nou, acolo unde le arătase lor Mântuitorul. Şi au rămas acolo cu toţii împreună păzindu-l vreme de trei zile. După trei zile, când au deschis sicriul, ca să se închine chivotului37 vrednic de

toată slava, n-au mai găsit decât linţoliile, căci ea fusese luată şi dusă la moştenire veşnică de către Cel care prinsese trup într-însa, Cristos Dumnezeul. Tot Cristos, Domnul nostru, în semn de preţuire pentru Maica Lui nepătată şi Născătoare de Dumnezeu, îi va slăvi pe toţi cei ce-o vor slăvi pe dânsa, iar pe cei care se vor închina ei (sărbătorind-o în fiecare an) îi va feri de orice primejdie şi le va umple casele cu de toate, precum a umplut casa Iui Onisifor. Aceştia vor primi iertarea păcatelor aici şi-n veacul ce va veni. Căci Domnul a numit-o tronul Său heruvimic pe Pământ şi cer pământesc, nădejde şi scăpare şi sprijin al neamului nostru. Aşa încât săvârşind în chip mistic sărbătoarea adormirii ei dumnezeieşti, vom găsi milă şi har în veacul acesta şi în cel viitor, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Isus Cristos, Cel ce are slavă şi putere împreună cu Tatăl fără de-nceput şi cu Duhul dătător de viaţă acum şi pururea şi-n vecii vecilor. Amin.

Note

1. De fapt, „fecior *.

2. Este vorba de apostolul loan. Scriptura invocată trebuie sâ fie mai degrabă o tradiţie considerată apostolică.

3. Fragmentul este foarte dificil. Sensul mi se pare următorul: strămoşii thesalonicenilor nu pot fi acuzaţi de indiferenţă, întrucât ei au interzis prăznuirile, adică au luat o anumită hotârâre. De ce s-a luat hotărârea respectivă aflăm în cele ce urmează – din dorinţa de a-şi păstra pură învăţătura creştină. Aşadar strămoşii n-au lăsat decât două căi de a se apropia de Dumnezeu: slujbele şi rugăciunile, eliminând cultul sfinţilor- -intermediari (cum va face Reforma în secolul al XVl-lea).

4. Pavel.

5. Actele apocrife ale apostolilor. Textul precizează că este vorba de călătorii „personale*1 (idifea).

6. *Ieremia* 50, 26.

7. Adică numai după tradiţia ortho-doxă.

8. Aşadar informaţiile lui loan sunt garantate de

tradiţia ierusalimitană.

9. *Antologia*, după Lampe, înseamnă „poveste inventată”, „bazaconie**.

10. *Katanyxis*, „străpungerea inimii”. Istorisirea care urmează e în stare să străpungă inimile împietrite şi să le convertească spre Domnul.

11. Slava Măriei vine imediat după slava lui Dumnezeu. Spre deosebire de Isus, Dumnezeu făcut om, Maria este omul făcut Dumnezeu.

12. Aici se încheie prologul – stufos, poticnit, extrem de stângaci. Traducerea se resimte şi ea. O dată cu capitolul V intrăm în apocrifa propriu-zisâ. Stilul se schimbă simţitor devenind aerisit, viu, pe alocuri chiar palpitant.

13. *Brabeion*, „semn al victoriei”. Sensul concret, de „ramură de palmier”, se impune însă pentru a înţelege mai multe scene.

14. Muntele Măslinilor, cum vedem în capitolul următor.

15. întreaga natură participă, jubilatoriu. la moartea Măriei, văzută de către autor ca o „nuntă eristică”. Episodul are un corespondent în *Evanghelia Ini Nicodim*, unde stindardele Imperiului roman se închină lui Isus în momentul intrării acestuia în sala tribunalului spre a fi judecat de către Pilat. Paragraful e puţin ambiguu. Cui se închină plantele de pe Muntele Măslinilor: Măriei sau îngerului? Din segmentul următor ne dăm seama că îngerului însoţitor.

16. Am tradus brut expresia grecească, care vrea să spună: „decât prin intervenţia sa directă*'.

17. Aşa am tradus termenul, foarte complex, *philanthropia*. Mai jos am redat acelaşi termen prin „iubire frăţească”.

18. Faptele trupului se răsfrâng asupra sorţii sufletului. Ne aflăm la nivelul teologic cel mai rudimentar, dovadă clară a caracterului omiletic al apocrifei noastre.

19. Maria se adresează tuturor celor prezenţi, atât femei cât şi bărbaţi, deşi numai femeile au vorbit

adineauri.

20. Din nou cuvântul *philanthropia*, pe care l-am transpus după sensul cel mai potrivit, după mine, contextului.

21. Crucificarea Mântuitorului.

22. Supremaţia lui Petru, o supremaţie frăţească, bineînţeles.

23. Unsprezece apostoli plus loan, aflat deja lângă Maria.

24. Petru este primul chemat, Pavel ultimul. Petru e numit „tată"; Pavel se autocalifică drept „neofit".

25. Petru se roagă, în numele tuturor apostolilor adunaţi, să i se dezvăluie motivul venirii lor la casa Măriei.

26. Autorul e foarte sensibil la ideea unei ierarhii stricte în rândul apostolilor.

27. Mărturie despre privegherea la căpătâiul muribundului. Un înduhovnicit se angajează să ţină o cuvântare de zidire sufletească (*paideia*) şi să îndemne asistenţa cu sfaturi/pilde vrednice de urmat (pareneza).

28. Moartea a doua este moartea de după Judecată (adică de după învierea universală). Ea va avea un caracter absolut şi irevocabil.

29. Petru vorbeşte prea complicat. Isus îi porunceşte să reducă „nivelul predicii".

30. Elogiul fecioriei care urmează mă duce cu gândul la un foarte frumos pasaj din *Viaţa Maicii Domnului*, păstrată în versiune georgiană, pe care aş vrea sâ-l şi comentez puţin. Iată ce scrie Ioan Damaschinul (traducerea lui Ioan I. Ică jr., după Michel-Jean van Esbroeck, Ed. Deisis, 1998, p. 20): Dumnezeu nu i-a dat Măriei „numai harul pururea fecioriei, ci, plecând de aici, ea s-a făcut începătoarea fecioriei celorlalte femei, şi prin ea *a dat putere femeilor ce vor sa fie fecioare*. Or, înainte de aceasta, femeile n-aveau puterea de a fi fecioare". De fapt, loan Damaschinul îşi începe mica exegeză cu episodul Bunei vestiri. Care este, de fapt, mesajul esenţial al acestui episod răscitat şi răsinvocat!? „Maria, spune îngerul, *Domnul este cu tine*". Ce înseamnă aceasta? înseamnă că

Maria, şi prin ea toate femeile, au ieşit definitiv de sub stăpânirea bărbatului reintrând „sub stăpânirea” iubitoare a lui Dumnezeu. Reintrând sub stăpânirea lui Dumnezeu (aşa trebuie înţeles „Domnul este cu tine”), Femeia îşi redobândeşte *puterea* pierdută prin păcat, adică redevine Eva de dinainte de păcat şi de maternitate. Femeia părăseşte regimul maternităţii obligatorii şi se regăseşte în regimul fecioriei liber-consimţite, dar posibile (imposibilă însă înaintea Bunei vestiri). într-un cuvânt, Femeia devine liberă, iar prin această libertate poate atinge noul ideal al desăvârşirii, care este fecioria,

31. *Thanatos* este de genul masculin. Petru decriptează, pentru „cei mulţi”, sensul parabolei povestite în capitolul anterior „celor puţini” şi „aleşi”.

32. De fapt, „piei”. Este vorba despre nişte piei imateriale, asemeni celor cu care erau „îmbrăcaţi” Adam şi Eva în paradis, înaintea căderii.

33. Foarte straniu acest strigăt al trupului lipsit de viaţă!

34. Magul fiind, desigur, Isus, purtat în pântece de către Maria.

35. Am preferat această traducere, mai poetică, dar în acelaşi timp mai firească, traducerii brute, care ar fi sunat: „Materia pământului acestuia”.

36. Cred că *topos* se referă la Templu. Aşadar Templul lui Dumnezeu să nu devină depozit de alimente.

37. Iarăşi metaforă, devenită clasică, pentru trupul Măriei.

Bibliografie generală

Culegeri şi ediţii

J.A. Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, 2 voi., Hamburg, 1703-1719.

A. Birch, *Auctuarium Codicis apocryphi Novi Testamenti Fabriciani*, t.1, Copenhaga, 17991, 18042.

J.C. Thilo, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. I, Leipzig, 1832.

G. Brunet, *Les évangiles apocryphes, traduits, annotés d’après l’édition de J.C.*

Thillo. *Suivis d'une notice sur les principaux livres apocryphes relatifs à l 'Ancien Testament*, Paris, 18481 şi 18632.

J. —P. Migne, *Dictionnaire des apocryphes ou collection de tous les livres apocryphes relatifs à l'Ancien et au Nouveau Testament*, 2 vol., Paris, 1856-1858 (retipărită în 1989).

A. Roberts şi J. Donaldson (ed.), *The ante-Nicene Fathers*, vol. VIII, Edinburgh, 1872 (retipărit în 1951).

K. von Tischendorf, *Apocalipses apocryphae*, Leipzig, 1966.

K. von Tischendorf, *Evangelia apocrypha*, Leipzig, 18531, 18762.

A. Menzies (ed.), *The Ante-Nicene Fathers*, vol. X, Edinburgh, 1895 (retipărit în 1980).

R. Basset, *Les apocryphes étiopiens traduits en français*, 2 vol., Paris, 1893-1909. L Franko, *Apocrife şi legende*. *Codex apocryphus et manuscriptis ukraino-russicis*,

5 voi., Lvov, 1896-1910 (în rusă).

E. Hennecke (*ed.*), *Handbuch zu den neutestamentlichen Apokriphen*, Tübingen,

1904.

C. Michel şi P. Peeters, *Les évangiles apocryphes*, tomul I, *Protevangile de Jacques*, *Pseudo-Mat thieu*; *Évangile de Thomas*; *Histoire de Joseph le Charpentier*, Paris, 191L

P. Peeters, *Les évangiles apocryphes*, tom II, *LÊvangile de l'Enfance*, Paris, 1914.

M.R. James, *The apocryphal New Testament*, Oxford, 1924.

Bonaccorsi, *Vangelt apocrifi*, Florenţa, 1948.

F. Amiot, *Évangiles apocryphes*, Paris, 1952.

A. de Santos Otero, *Los evangélios apôcrifos*, Madrid, 19561, 19917.

E. Hennecke şi W. Schneemelcher (ed.), *Neutestament liehe Apokryphen in deutscher Uebersetzung*, 2 vol., Tübingen, 1959-1964.

E. Hennecke, W. Schneemelcher şi R. Wilson (ed.), *New Testament Apocrypha*, 2 vol., Philadelphia, 1963-1965.

M.R. James, *Apocrypha Anecdota*, 2 vol., Cambridge, 1893-1897.

L. Moraldi, *Apocrifi del Nuovo Testamento*, 2 vol., Torino, 1971.

M. Erbetta, *Gli apocrifi del Nuovo Testamente*, 4 vol., Torino, 1966-1981.

J. K. Elliot, *The Apocryphal New Testament*. *A collection of Apocryphal Christian*

Literature in an English Translation, Oxford, 1993.

G. Schneider, *Evangelia infantiae apocrypha* (*griechich*, *lateinisch*, *deutsch*), *übersetzt und eingeleitet*, Fribourg-en-Brisgau, 1995.

F. Bovon, P. Geoltrain (ed.), *Écrits apocryphes chrétiens*, vol. 1, Paris, 1997.

Indice de autori şi personaje

A

Abbadon 80 Abel 27, 57, 137, 158 Abgar al Edesei (regele) 14 Abiathar (preotul) 137, 138 Abigea (însoţitoarea Măriei) 138,

243

Achar 195

Ada/Addas 193, 197, 215 Adam 27, 40, 47, 74, 75, 81, 124,

181,200, 202, 203, 207, 208, 209,

216, 217, 218, 245, 259, 264 Adonai 199, 205

Afrodisius 146, 161 Agheu (levitul) 193, 197, 215 Agheu (tatăl Salomeei) 52 Agrippa (prozelitul) 186 Ahile 177

Ailly, Pierre d* 60 Albert cel Mare 20 Alexandru (iudeul) 183 Alexandru al VII-lea 20 Alexianu, Marius 55, 99, 177 Almada, J.A. de 34 Amann, É. 19, 31, 34, 47, 48, 49,

50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 129,

158, 159

Ambrozie 33, 158 Amiot, F. 265 Ammianus

Marcelinus 55 Amnes (prozelitul) 186 Ana (învăţătorul) 41, 89, 97 Ana (mama Fecioarei Maria) 18, 19,
22, 26, 133, 134, 135, 156, 157,
235; Bunavestire 36; izbăvirea 37 Ana (mama lui Samuel) 46 Ana (preotul de la templu) 148, 183,
186, 193, 195, 197, 199, 204,
205, 206, 210, 211, 214, 216
Ana (profetesa) 105, 143 Anania 180, 183
Andrei (fratele lui Petru) 14, 173, 227, 250
Andrei Criteanul 22, 247 Anselm din Canterbury 19 Anticristul 76, 81, 131, 203, 215 Antonie (prozelitul) 186 Antonie cel Mare (pustnicul) 76, 78, 246
Apollonios din Tyana 24, 54, 99 Apuleius 125, 212 Archelaos (fiul lui Irod) 112 Aron 49 Asclépios 184 Asterios (prozelitul) 186 Atanasie (sfântul) 12, 78 Augustin 33, 80, 158 Augustus (împărat roman) 42, 65, 103, 141
Avraam (părintele lui Isaac) 11, 35, 43, 47, 50, 79, 141, 149, 193, 199, 235, 259
Azrami 113
B
Bagatti, B. 87 Balaam 24 Baldi, D. 129
Balthazar (regele arabilor)/Balthasar (gr.)ZDamascus (lat.)/Sarathin (ebr.) 23, 57
Baraba 189 Barachia 58
Bartolomeu (apostolul) 114, 160, 181, 229
Basset, R. 265 Bauer 14
Beauvais, Vincent de 23, 129, 180
Belzebuth/Belzebut 27, 184, 202 Benedict (sfântul) 129, 158 Berends 58
Bernard de Clairvaux 19, 25 Bernardino din Sienna 60 Bibliander, Th. 31 Birch, A. 31, 265 Blake, William 26 Bonaccorsi 265 Bonaventura 19 Borgia (cardinalul) 60 Bossuet 61
Bouriant, U. 165
Bovon, F. 34, 56, 266
Branişte, Ene 20, 21
Brown, Peter 158
Brunet, G. 265

Buddha 50, 85
Buthem 197
C
Cabrol, F. 167
Caiafa (preotul) 103,183,186,192, 193, 195, 197, 199, 204, 205, 206, 210, 211, 214, 216
Carol al VI-lea (rege al Franţei) 60
Cartojan, Nicolae 28
Cassian, Ioan 129, 158
Cecchelli, C. 129, 159
Celsus 52, 77
Charlemagne 124
Chirii din Alexandria (sfântul) 157
Chromantius 131, 132, 155
Cirinus (guvernatorul Siriei) 141
Claudia Procla (sau Procula, pioasa soţie a lui Pilat) 211
Clement Alexandrinul 15, 32, 33
Clement Romanul 9
Cleopa (copilul vindecat de friguri)
113
Cleophas/Cleopha (soţul Anei) 51, 155, 162
Comestor, Petru 23, 161 Conrady 19, 48, 52 Constantin (împăratul) 20, 25 Cosma Melodul 222 Cothenet, É. 34, 223 Cowper, William 101
Crispus (prozelitul) 186 Crossan, J.D. 167 Cullmann, Oscar 173 Cyrus 57
D
Damachus/Gestas (tâlharul) 111, 190, 213
Daniel-Rops 7 Daniélou, Jean 7, 15, 177 Daniels, B.L. 34 Dante, Alighieri 26 Dathaes 183
David 10, 27, 50, 51, 52, 64, 65, 69, 111, 118, 121,133, 139, 141, 144, 188, 191, 201, 208, 209, 235
Dion Chrysostomul 174 Dionisie Areopagitul 221, 222, 245 Dionisie de la Athos 222 Dionisie din Furna 27, 222 Dobschütz, E. von 182 Donaldson, J. 265
Doresse 15 Dulaurier, E. 59 Duns Scot 20
E

Eadmer (călugăr) 19, 20 Egias 204
Eleazar (marele preot) 49, 50 Elena (mama împăratului Constantin)
25, 55
Eliade, Mircea 177
Elisei 194,217
Elizabeta (mama lui loan Botezătorul) 40, 44, 52, 53, 54, 58, 235
Elliot, J.K. 266
Elohim 205
Enoh 59, 75, 76, 81, 197, 203, 215, 216
Enslin, M.S. 129
.Epicur 8
Epictet 8
Epifanie 19, 48, 126, 158 Erbetta, Mario 9, 13, 28, 61, 76,
266
Esau 55
Esbroeck, Michel-Jean van 264 Eusebiu din Cezareea 8,12,55,165,
166
Eustorgiu (episcopul Milanului) 26 Eva 27, 40, 47, 53, 56, 74, 104, 124,
160, 209, 216, 217, 218, 245, 264
F
Fabricius, J.A. 31, 101, 265 Fanuel (tatăl profetesei Ana) 143 Filip 227, 243
Filostrat 54, 99, 177
Finea/Finees (prozelitul) 186, 193, 197, 215
Flavius losephus 49, 54, 157 Flavius Theodosius (cel Mare) 183,
211
Flavius Valentianus 183 Franko, I. 265 Fulgenţiu 25
G
Gabriel (arhanghelul) 21, 40, 53, 65, 71, 72, 78, 79, 80, 103, 225, 232, 239, 245
Gamaliel 183, 199
Gaspar (regele hinduşilor)/Appel!ius (lat.)ZGalgalat

(ebr.)/Caspar (gr.) 23, 57
Gaster, Moses 28
Geoltrain, P. 266
Gero, S. 87
Gerson, Jean (cancelar) 60 Giles 101 Goliat 191 Golius, J. 101 Gounelle, R. 182 Graf 77 Green, J.B. 167 Grigore al XV-lea 20
H
Habacuc 123, 142
Harnack, Adolf von 175 Hastings, J. 182
Heliodorus (episcop de Altino) 131,
132, 155
Hennecke, E. 265
Henric (împăratul) 26 Herma 12, 14, 165, 177 Hermes 55 Hierotei 221, 222 Hipatia 51
Hipolit din Porto (episcop al Romei)
52
Holzmeister, U. 61
I
lacob cel Mare 51
lacob cel Mic („fratele" Domnului)
16, 24,31,45,51,55, 56, 64, 66,
77, 78, 94, 99, 116, 119, 154,
155, 174, 177, 227, 228, 229 lacob (fiul lui Isaac) 43, 55, 60, 65,
68, 74, 141, 193, 235, 236, 259 Jacob (prozelitul) 186 Iacoppo da Varrezze 23, 129, 160,
180
Iadul 124,200,201,202,203,206,
207, 208, 209, 210, 217, 218 lair 183, 197 lambres 23, 188, 213 Iannes/Iamnes 23, 188, 213 Ică, Ioan I. jr. 264 Iephonias 57, 221, 235, 245, 247 leremia (proorocul) 27, 98, 208 leronim (sfântul) 15,24,33,58,80,
131, 132, 155, 158, 160,161, 176 leronim Graciân 61 Ignaţiu din Antiohia 9 Ikelia Romana 21
Ilie (thesbitul) 16, 46, 59, 75, 76,
81,137, 158, 162, 194, 195, 203,
215, 217

Inocenţiu I (papa) 155 Ioachim (părintele Fecioarei Maria)
18, 22, 26, 37, 38, 46, 133, 134,
135, 156, 157
loan (apostolul misionar) 12, 14,
16, 51, 166, 199, 200, 214, 222,
225, 226, 227, 228, 234, 236,
237, 238, 239, 241, 243, 244,
250, 253, 254, 255, 260, 263
Ioan al Thesalonicului 247, 249 Ioan Botezătorul 27, 44, 51, 52, 53,
58, 65, 77, 199, 207, 208, 216, 218, 235
Ioan Gură de Aur (sfântul) 23-24, 25, 85, 157,.158
Ioan Damaschinul 157, 221, 222, 247, 264
Iona 27
loset 55, 64, 66
losif (părintele „după trup** al lui Isus) 15, 22, 32, 33, 38-43, 51-61, 63-67, 77-80, 89-95, 97-99, 103, 105-107, 109, 111, 112,116-118,120-127, 137-155,
159, 160, 162 losif (mortul) 154
losif din Arimateea 169, 170, 191,
192, 194, 195, 196, 198, 199,215 lovinian 158
Irineu 10, 12, 97, 98, 124, 166, 167, 216
Irod (regele Galileii) 14, 23, 25, 45, 57, 58, 65, 66, 69, 78, 80, 95, 96, 105, 106, 112, 126, 143, 144,
160, 161, 166, 169, 173, 174, 179, 180, 183, 189, 190, 212, 213; uciderea pruncilor 44, 144
Isaac 35, 36, 43, 50, 55, 141, 186,
193, 197, 235, 259
Isaia 27, 146, 201
Isus: întruparea 42, 65, 141; tăierea împrejur 104, 143; prezentarea laTempIu 104-105,143; copilăria 89-96, 105-123, 141-155; privegherea lui losif 70; rugăciunea la moartea lui losif 71; binecuvântarea dată lui losif 73; tânguirea 74; răspunsul lui Isus la nedumerirea apostolilor 75-76; patimile şi răstignirea 169-173, 183-198; coborârea în iad 198-204, 204-210
Iuda (fiul lui losif) 51, 55, 64, 78, 154

Iuda Iscarioteanul 12,116, 126, 178 Iuda Macabeul 24, 64, 65, 133, 137,
138, 141, 143, 147
luda (prozelitul) 183, 186 Iudita (slujitoarea) 35, 47 Iustin (sfintul) 32, 55, 56, 77, 98,
124, 167, 179 Iustinian 23, 156 Ivanov, J. 97 Izydorczyk, Z. 182
J
James, M.R. 85
Jones 101
Jugie, M. 19, 48, 223, 248 Junod, É. 167
Juvenal (arhiepiscopul Ierusalimului)
221
K
Kaestli, J.—D. 182
Kartsonis, A.D. 182
Kispaugh, M.J. 130
Klameth 77
Koester, H. 167
Kolpaktchy, G. 81
Krishna 85
Kroll, J. 182
L
Lafontaine-Dosogne, J. (episcopul
Aquileei) 130 Lampe, G.W.H. 263 Lazăr (cel înviat de Isus) 189, 201,
207
Lazăr (evreu exilat în Egipt) 124 Lazăr (prozelitul) 186 Le Boulluec, Alain 9 Lefort, LTh. 61 Lejay, P. 167
Leucius 132, 155, 204, 205, 210,
216, 218, 245
Levi (iudeul învăţat) 150, 183, 196,
197, 215
Levi (fiul lui Afeu) 173 Lidia (fiica iui losif) 64 Lisia (fiica lui losif) 64, 71 Longinus/Longinos (centurion) 126,
197, 214
Luca (sfântul) 16, 32, 55, 159 Lucifer/Beliar 124, 218 Lucius 125

Ludolphe le Chartreux 23
M
Macarie Alexandrinul 98, 99 Macarie Egipteanul 98, 99, 125 Manicheus 132
Mara, M.G. 166, 167, 176, 177, 178
Marcion 9, 10, 11
Marcu (apostolul) 11, 14, 77, 227,
229
Marguerat, D. 182
Maria (fiica lui Cleophas) 51, 154 Maria (fiica lui Salomeu) 51 Maria (mama copilului Cleopa, cel vindecat de friguri) 113
Maria Magdalena (ucenica Domnului) 172, 214
Maria (Preasfânta Născătoare de Dumnezeu): naşterea 133-141; primii paşi 37; prezentarea Ia Templu 38; Bunavestire 39-40, 139; încercarea apei 41-42; Adormirea şi urcarea Ia cer 225-242, 249-262
Matei (apostolul) 11, 14, 131, 132, 177, 229
Mauriţiu al Bizanţului (împărat) 21 Maximin (împărat roman) 179 Mâle, Émile 26
Măndiţa, Nicodim (protosinghelul mănăstirii Neamţ) 23
McCant J.W. 167
Melhior (regele perşilor)/Amerius (lat.)ZMelkon (arm.)/Malgalat (ebr.) 23, 57
Meliton din Sardes 165, 222, 244, 245
Menzies, A. 265
Meyer 52
Michel, C. 265
Migne,J.—P. 101,265
Mihail (arhanghelul) 67,71,72,78, 79, 80, 156, 181, 203, 207, 217, 218, 239, 242, 259, 260
Milton 26
Mimouni, S.C. 223
Mingarelli, G.L. 85
Mishna 52
Moartea 59, 71, 79, 124, 252 Moise 11, 16, 23, 46, 64, 66, 104,

81, 187, 188, 189, 197, 198,215, 216, 262
Moraldi, L. 265
Morenz, R. 61, 77, 80
Moreschini, Claudio 7 Muratori 10
N
Naftalim 183
Neander, M. 31, 46, 49 Nestorie 20, 21
Nicodim (discipol al lui Isus) 27, 180, 183, 188, 189, 191, 193, 195, 196, 199, 204, 205, 211, 212, 215
Nikephoros 52
Noe 11
Nola, A.M. di 34
Norelli, Enrico 7
O
Origen 15,31,32,33,52,55,56, 77, 161, 166, 176
Orosius 180
Osiris 59, 77, 79
Otero, Santos 28, 61, 76, 85, 159, 160, 161, 167, 222, 248, 265
Ott, Ludwig 18
P
Palladius 99, 125
Parmenius 131
Paul al V-lea (papa) 20
Pavel (apostolul) 8, 9, 14, 17, 181,
214, 222, 227, 228, 234, 243, 250, 254, 255, 264
Pavel cel Simplu (pustnic) 76, 78. 246
Peeters, P. 49, 61, 76, 86, 101, 102, 124, 126, 265
Peretto, L.M. 34 PerlerO. 167
Petronius (centurionul) 171 Petru (apostolul) 14, 16, 17, 173,
178, 214, 227, 228, 234, 235, 239, 240, 241, 243, 245, 250, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 262, 264
Petru Lombardul 19
Philon din Alexandria 49, 51, 54,
174
Piatkowski, Adelina 55
Pitagora 24

Pius al V-lea (papă) 23
Pius al IX-lea (papă) 17, 20, 61
Plotin 24,51
Polycarp 165
Porfir 51
Poştei, Guillaume 31
Priscillianus 155
Provera, M. 102, 123
Prudentius 57
Puech, E. 15
Q
Quatremère, E. 59
Quirinus 159
R
Rahela (soţia patriarhului Iacob) 21,
65, 78
Ranke-Heineman, U. 158 Rebeca (însoţitoarea Măriei) 138 Rebeca (soţia lui Isaac) 55 Remigius 24, 25
Revillout, É. 59
Roberts, A. 265
Roman Melodul 22,157 Rondet, H. 61
Rubelion (cönsul roman) 183
Ruben 35, 37, 46, 50
Ruben (evreul pângăritor), vezi
Iephonias 245 Ruben (învăţătorul) 133 Rufinus 98, 125, 161 Rufus (consul roman) 183, 214
S
Saintyves 52
Salem (vopsitorul) 117
Salomeea (moaşa necredincioasă)
15, 26, 32, 43, 56, 57, 141-142, 160, 214
Salomeea (cea dintâi soţie a lui Iosif) 52
Salomeu (soţul Anei, mama Fecioarei) 51
Salomon (fiul lui David) 118, 137, 155
Sammael (îngerul lui Dumnezeu) 53 Samson 156 Samuel 46
Samuel (prozelitul) 186 Sara 36
Satana/Satan 16, 65, 106, 108, 124, 147, 148,181,

200, 201, 202, 206, 207, 208, 209, 210, 217, 218, 238, 261
Schmid 101
Schneemelcher, W. 265 Schneider, G. 266 Sefora (însoţitoarea Mariei) 138, 243 Semes 183
Serapion, episcop al Antiohiei 165 Serghie 1 (papă) 22 Seth 57, 200, 207, 216 Sike, H. 101
Simeon (învăţătorul) 196, 197, 198, 215, 216, 218
Simeon (fratele Domnului) 45, 56, 64, 66, 143, 154
Simion (bătrânul) 104
Simon Cananeanul 118-119, 227 Simon din Cirene 214 Simonetti, Manlio 9 Sixtus al IH-Iea (papă) 78 Sixtus al V-lea (papă) 23 Sixtus al VMea (papă) 23 Smid, H.R. 31, 32, 34, 46, 47, 50, 52,
56
Sofronie (sfântul) 157
Solomon (proorocul) 27, 187 Sommos (cel numit şi Iobei) 198 Sozomen 161
Stempvoort, PA. van 34 Strycher, É. de 34, 50 Suzana (însoţitoarea Mariei) 138
Ş
Ştefănescu, LD. 27
T
Tanaşoca, Nicolae Şerban 28 Taţian 15, 165 Tedeu 227 Teocrit 47 Teodor I (papa) 21 Teodosie 77 Tereza din Avila 61 Tertulian 19, 47, 48, 179 Testuz, M. 32
Thilo, J.C. 31, 32, 46, 85, 101, 265 Tiberiu (împărat roman) 15, 179,
183, 231, 244
Timotei (episcop al Efesului) 221, 222
Tischendorf, K. von 31, 32, 33, 55, 61,85, 87,98, 99,101, 129, 180, 181, 221, 222, 265
Titus (împărat roman) 58, 165, 176 Titus/Dysmas (tâlharul cel bun)
111, 190, 213
Tobit 155
Toma din Aquino 20
Tournier, Michel 23, 26 Tours, Grégoire de 180 Turdeanu, Emil 28

U
Uriel (îngerul) 58
Vaganay 167, 174, 175 Valentin 10, 12 Vasile cel Mare 158 Veronica 189, 213, 244 Vigilantius 158 Virgiliu 47 Virinus 131 Voicu, Sever 85, 87, 96 Völter 166, 175
W
Wallin, G. 59
Wallis Budge, E.A. 101, 102 Widengren, G. 102 Wilmart, Dom A. 221 Wilson, R. 265 Wright, D.F. 86,167
Z
Zaharia (marele preot) 11, 32, 38, 49, 50, 52, 53, 58, 78; uciderea marelui preot 44-45
Zahel/Zael (însoţitoarea Măriei) 138, 243
Zaheu (învăţătorul) 90-91, 97, 120, 149, 150
Zarathustra 105, 123
Zelemi/Zelomi (moaşa) 26,141-142, 160
Zenon din Verona (episcop) 57 Zenon/Buza (copilul înviat de Isus)
92, 120, 127, 151
Zera (prozelitul) 186
Zeus 54
Zoega, G. 59
Cuprins
Prefaţă la ediţia a doua » 5
Introducere în lectura şi studiul câtorva evanghelii apocrife 7
I. Viaţa „părinţilor după trup” ai lui Isus 29
Introducere la *Protoevanghelia lui Iacob* 31
Protoevanghelia lui Iacob 35
Introducere la *Viaţa lui Iosif tâmplarul* 59
Viaţa lui Iosif tâmplarul 63
II. Naşterea şi copilăria lui Isus 83
Introducere la *Evanghelia lui Pseudo-Toma* 85
Evanghelia lui Pseudo-Toma 89
Introducere la *Evanghelia arabă a copilăriei*..... 101
Evanghelia arabă a copilăriei Mântuitorului 103
Introducere la *Evanghelia lui Pseudo-Matei* 129

Evanghelia lui Pseudo-Matei 131
III. Patimile. Coborârea în iad. învierea şi înălţarea 163
Introducere la *Evanghelia lui Petru* 165
Evanghelia lui Petru 169
Introducere la *Evanghelia lui Nicodim* 179
Evanghelia lui Nicodim 183
IV Adormirea Maicii Domnului 219
Introducere la *Cuvântul sfântului loan Teologul* 221
Cuvântul Sfântului loan Teologul despre Adormirea preasfintei Născătoare de Dumnezeu 225
Introducere *la Adormirea* scrisă de loan al Thesalonicului 247
Adormirea stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu şi-n veci fecioară Maria, scrisă de loan, arhiepiscop al Thesalonicului 249
Bibliografie generală 265
Indice de autori şi personaje 267
în colecţia PLURAL
au apărut:
1. Adrian Marino – *Pentru Europa. Integrarea României.*
Aspecte ideologice şi culturale
2. Lev Şestov – *Noaptea din grădina Ghetsimani*
3. Matei Călinescu – *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*
4. Barbey d'Aurevilly – *Dandysmul*
5. Henri Bergson – *Gândirea şi mişcarea*
6. Liviu Antonesei – *Jurnal din anii ciumei: 1987-1989*
7. Stelian Bălănescu, Ion Solacolu – *Inconsistenţa miturilor:*
Cazul Mişcării legionare
8. Marcel Mauss, Henri Hubert – *Teoria generală a magiei*
9. Paul Valéry – *Criza spiritului şi alte eseuri*
10. Virgil Nemoianu – *Micro-Armonia*
11. Vladimir Tismâneanu – *Balul mascat*
12. Ignaţiu de Loyola – *Exerciţii spirituale*

13. * * * – *Testamentum Domini* (ediţie bilingvă)
14. Adrian Marino – *Politică şi cultură*
15. Georges Duby -*Anul 1000*
16. Vasile Gogea – *Fragmente salvate* (*1975-1989*)
17. Paul Evdokimov – *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*
18. Henri Bergson – *Materie şi memorie*
19. losif Sava – *Radiografii muzicale*. *6 Serate TV*
20. Gabriel Andreescu – *Naţionalişti, antinaţionalişti*...
O polemică în publicistica romanească
21. Stelian Tănase – *Revoluţia ca eşec*
22. Nikolai Berdiaev – *Sensul istoriei*
23. Françoise Thom – *Sfârşiturile comunismului*
24. Jean Baudrillard – *Strategiile fatale*
25. Paul Ricoeur, J.L. Marion ş.a. – *Fenomenologie şi teologie*
26. Thierry de Montbrial – *Memoria timpului prezent*
27. Evagrie Ponticul – *Tratatul practic*. *Gnosticul*
28. Anselm de Canterbury – *De ce s-a făcut Dumnezeu om*?
29. Alexandru Paleologu – *Despre lucrurile cu adevărat importante*
30. Adam Michnik – *Scrisori din închisoare şi alte eseuri*
31. Liviu Antonesei – *O prostie a lui Platon*. *Intelectualii şi politica*
32. Mircea Carp – *„Vocea Americii „în România* (*1969-1978*)
33. Marcel Mauss, Henri Hubert ~ *Eseu despre natura şi funcţia sacrificiului*
34. Nicolae Breban – *Riscul în cultură*
35. Iosif Sava – *Invitaţii Eutherpei*. *8 Serate TV*
36. Arnold Van Gennep – *Formarea legendelor*
37. Claude Karnoouh – *Duşmanii noştri cei iubiţi*. *Mici cronici din Europa Răsăriteană şi de prin alte părţi*
38. Cristian Bădiliţă (ed.) – *Eliadiana*
39. loan Buduca – *Şi a fost seara, şi a fost dimineaţa*

40. Pierre Hadot – *Ce este filosofia antica*?
41. Leon Wieseltier – *împotriva identităţii*
42. * * * – *Apocalipsa lui Pavel*
43. Marcel Mauss – *Eseu despre dar*
44. Eugeniu Safta-Romano – *Arhetipuri juridice în Biblie*
45. Guy Scarpetta – *Elogiu cosmopolitismului*
46. Dan Pavel – *Cine, ce şi de ce*?
47. Vladimir Jankélévitch – *Iertarea*
48. Andrei Cornea – *Penumbra*
49. Iosif Sava – *Muzica şi spectacolul lumii. 10 Serate TV*
50. Pierre Hadot – *Plotin sau simplitatea privirii*
51. Cristian Bădiliţă – *Călugărul şi moartea*
52. * * * – *Convorbiri cu Schopenhauer*
53. Dan Pavel – *Leviathanul bizantin*
54. Sorin Antohi – *Civitas imaginalis*
55. Basarab Nicolescu – *Transdisciplinaritatea. Manifest*
56. Emanuel Swedenborg – *Despre înţelepciunea iubirii conjugale*

PLURALM

1. Emile Durkheim – *Formele elementare ale vieţii religioase*
2. Arnold Van Gennep – *Riturile de trecere*
3. Carlo Ginzburg – *Istorie nocturnă*
4. Michel de Certeau – *Fabula mistică*
5. G.W. Leibniz – *Eseuri de teodicee*
6. J. Martin Velasco – *Introducere în fenomenologia religiei*
7. * * * – *Marele Inchizitor. Dostoïevski – lecturi teologice*
8. Raymond Trousson – *Istoria gindirii libere*
9. Marc Bloch – *Regii taumaturgi*
10. Filostrat – *Viaţa lui Apollonios din Tyana*
11. Diogenes Laertios – *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*
12. Ştefan Afloroaei – Cum *este posibilă filosofia în*

estul Europei

13. Gail Kligman – *Nunta mortului*

14. 15. Jean Delumeau – *Păcatul şi frica*

16. Mihail Psellos – *Cronografia*.

Un veac de istorie bizantină. *976-1077*

17. Cicero – *Despre divinaţie*

18, 19. Elena Niculiţă-Voronca – *Datinele şi credinţele poporului roman adunate şi aşezate în ordine mitologica*

20. * * * – *Carmina Burana, Antologie de poezie latina medievala*

21. Paul Zumthor – *Babei sau nedesăvârşirea*

22. Porfir – *Viaţa lui Pitagora*. *Viaţa lui Plotin*

23. E.R. Dodds – *Grecii şi iraţionalul*

24. Jean Delumeau – *Mărturisirea* şi *iertarea*. *Dificultăţile confesiunii*.

Secolele XIII-XVIII

25. Thomas de Aquino – *Despre fiind şi esenţa*

26. I.—Aurel Candrea – *Folclorul medical roman comparat*.

Privire generala. *Medicina magică*

27. Vladimir Petercâ – *Regele Solomon în Biblia ebraica şi în cea grecească*

Contribuţie la studiul conceptului de midraş

28. Emmanuel Lévinas – *Totalitate şi Infinit*

29. * * * – *Evanghelii apocrife*

30. Jacques Le Goff – *Omul medieval* în pregătire în seria PLURAL. Religie:

Julien Ries – *Drumul sacrului în istorie* Iustinian – *Cuvânt împotriva lui Origen* Pavel Florenski – *Stâlpul şi temelia adevărului*

POLIROM

Literatura creştină a primelor secole conţine, pe lîngă textele preluate în canonul Bisericii, şi o serie de „apocrife", numite astfel datorită caracterului lor derivat sau „ezoteric". Pînă în secolul al IV-lea nu exista o graniţă sigură, unanim acceptată, între scrierile canonice şi cele aşa-zise „apocrife". Dovadă că foarte multe evenimente, personaje sau episoade, precum viaţa părinţilor după trup ai lui Isus, naşterea şi copilăria Lui, coborîrea în iad, adormirea Maicii Domnului etc., au fost integrate în Tradiţia ortodoxă.

Evangheliile din acest volum, traduse, prezentate şi adnotate de Cristian Bădiliţă, alcătuiesc un vast „roman cristologic". Reproducerile după fresce aflate la mînăstirile Humor şi Hurez dovedesc rolul important jucat de apocrife în constituirea iconografiei ortodoxe.

Cartea se adresează deopotrivă specialiştilor în istoria creştinismului, teologilor, patrologilor, istoricilor de artă, bizantinologilor, comparatiştilor sau pur şi simplu iubitorilor de cultură. Credinciosul va descoperi o altă faţă, mai puţin ştiută, a propriei Tradiţii. Cititorul de bun gust va savura pagini de un farmec unic în literatura lumii.

Plural Religie
EDITURA POLIROM
ISBN 973-683-277-5

Pe copertă: *Plîngerea Anei* (detaliu de frescă), secolul XVI, grupniţa de la mînăstirea Humor